

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН
АСОЦІАЦІЯ ПСИХОЛОГІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ
ГС «НАЦІОНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЧНА АСОЦІАЦІЯ»
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
ВНЗ УКООПСІЛКИ «ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ» КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА СУСПІЛЬНИХ
НАУК

Всеукраїнська науково-методична конференція

**ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ:
МЕТОДОЛОГІЯ, МЕТОДИКА, ПРАКТИКА**

20 травня 2021 року
Київ

Тези доповідей

Київ, 2021

УДК 378:7/9
064

Науковий редактор:

д-р іст. наук, проф., завідувач кафедри гуманітарних дисциплін Національного університету харчових технологій
Н. М. Левицька.

Організація освітнього процесу в умовах дистанційного навчання у вищій школі: методологія, методика, практика. Тези доповідей Всеукраїнської науково-методичної конференції, Київ, 20 травня 2021 р. / уклад. : Н. Левицька, О. Силка, Л. Приблуда, О. Пилипенко. – Київ : НУХТ, 2021. – 258 с.

У збірник увійшли тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-методичної конференції «Організація освітнього процесу в умовах дистанційного навчання у вищій школі: методологія, методика і практика», у яких розглянуто актуальні питання викладання та вивчення гуманітарних дисциплін у технічних і технологічних ЗВО, роль цих дисциплін у формуванні світогляду сучасного майбутнього фахівця, а також гуманітарні та виховні аспекти у викладанні загальнонаукових, технічних та технологічних дисциплін в умовах дистанційного навчання.

Для науковців, викладачів, здобувачів усіх освітніх ступенів, освітніх програм закладів вищої освіти.

УДК 378:7/9

© Автори статей

© НУХТ, 2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова – *Шевченко О. Ю.*, доктор технічних наук, професор, ректор Національного університету харчових технологій.

Заступник голови – *Левицька Н. М.*, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін Національного університету харчових технологій.

Заступник голови – *Масненко В. В.*, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Черкаського національного університету імені Богда Хмельницького.

Заступник голови – *Петренко І. М.*, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та суспільних наук ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Заступник голови з технічних питань – *Акутіна Н. В.*, провідний інженер Національного університету харчових технологій.

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ

Зав'ялов В. Л. – доктор технічних наук, професор кафедри процесів і апаратів харчових виробництв, заступник директора Навчально-наукового інституту харчових технологій із науково-педагогічної роботи та міжнародного співробітництва.

Кононець Н. В. – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та суспільних наук ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Синявська Л. І. – доктор історичних наук, професор кафедри історії України Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Кітов М. Г. – доктор філософських наук, професор кафедри гуманітарних дисциплін Національного університету харчових технологій.

Буравченкова С. Б. – кандидат історичних наук, професор кафедри гуманітарних дисциплін Національного університету харчових технологій.

Силка О. З. – доктор історичних наук, професор кафедри гуманітарних дисциплін Національного університету харчових технологій.

Нікітіна І. В. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Національного університету харчових технологій.

Павлов В. Л. – кандидат філософських наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Національного університету харчових технологій.

Приблуда Л. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Національного університету харчових технологій.

Відповідальний секретар – *Пилипенко О. Є.*, доктор історичних наук, професор кафедри гуманітарних дисциплін Національного університету харчових технологій.

Технічний секретар – *Логвиненко Н. В.*

КООРДИНАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Заступник голови оргкомітету з технічних питань – *Акутіна Наталія Василівна*, (044) 287 97 77.

Відповідальний секретар – *Пилипенко Олександр Євгенійович* (+ 380952428378).

Технічний секретар – *Логвиненко Наталія Володимирівна*, (044) 287 92 93, e-mail: kafukrzn@ukr.net.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

1. Левицька Л. Дистанційна освіта – закономірний процес розвитку та адаптації вищої освіти до сучасних умов.....	9
2. Кітов М. Теоретичні аспекти виходу філософії з методологічної кризи: чи допоможе цьому дистанційна форма навчання.....	13
3. Коваль А., Леплинська А. Самоосвіта здобувачів вищої освіти.....	19
4. Коваль А. Шерегій О. Дистанційне навчання: за і проти.....	25
5. Присяжнюк Ю. Дистанційне навчання в контексті комунікації викладач – студент: проблема ефективності.....	27
6. Єгоров В. Проблеми запровадження дистанційної освіти в період карантину в першій половині 2020 р.	33
7. Павлов В. Методологічні засади дистанційного навчання.....	39
8. Мигун М., Редіна Д. Використання потенціалу ігрових технологій у процесі формування екологічної компетентності учнів на уроках біології	48
9. Тішкіна Н. організація дистанційного навчання в системі віртуального середовища	51
10. Похиленко І. Переваги та недоліки дистанційного навчання.....	54
11. Соловей А., Ботіка Т., Мамроцька О. Про досвід проведення студентських науково-практичних конференцій у дистанційному форматі.....	58
12. Лисенко Т. Актуальність змішаного навчання для студентів немовних закладів вищої освіти.....	61
13. Калініченко А. Організація роботи тьютора при дистанційній формі навчання.....	64
14. Кістень В., Соломко Н. Дистанційне навчання – одна з прогресивних технологій підготовки фахівців в Україні.....	68

15. Олешко М., Соломко Н. Ефективність застосування технологій дистанційного навчання в Україні: проблеми та переваги.....	74
16. Олешко М., Олійник І. Особливості дистанційного навчання.....	79
17. Соломко Н. Впровадження дистанційних технологій в освітній процес.....	83
18. Шиліна Н., Назаренко Н. Тестування як засіб контролю знань студентів під час дистанційного навчання.....	87
19. Коротка А., Левицька Н. Дистанційне навчання очима здобувача вищої освіти.....	92
20. Михалевич А., Сапіга В., Кузьмик У. Онлайн-вчитель як одна з незамінних професій майбутнього в освітньому колі України.....	95
21. Коновалова В., Приблуда Л. сучасні тенденції розвитку дистанційного навчання в Україні.....	99
22. Пересада К., Приблуда Л. недоліки системи дистанційного навчання.....	101
23. Зайцев Є., Бураков М., Пивоваренко О. Мессенджер telegram як освітній ресурс.....	103
24. Пономаренко І., Земзюліна Н. Методологічні засади та особливості дистанційного навчання.....	108
25. Боцко Г. Особливості здійснення навчального процесу в закладах вищої освіти.....	111

СЕКЦІЯ 2. СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ У ФОРМАТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

26. Масненко В. Особливості вивчення студентами-істориками курсу «українська етнологія» у форматі дистанційного навчання.....	115
27. Петренко І. розвиток професійних компетентностей у студентів при вивченні гуманітарних дисциплін в умовах дистанційного навчання.....	120
28. Пилипенко О. особливості вивчення гуманітарних дисциплін в умовах дистанційного навчання.....	126

29. Буравченкова С., Курас А. До питання вивчення історії остарбайтерів у роки другої світової війни в умовах дистанційного навчання.....	131
30. Синявська Л. особливості викладання категорійних історичних дисциплін під час організації дистанційного навчання у ЗВО.....	134
31. Береговий С. Заняття з гуманітарних дисциплін у Національному університеті харчових технологій у zoom форматі: досвід та практичні поради.....	116
32. Силка О. Портали історичних джерел – складова дистанційного навчання.....	140
33. Коцюбанська О. Вивчення історії культури в контексті дистанційного навчання.....	143
34. Мазур О. Складові інформаційно-освітнього середовища викладання історії та культури у ЗВО у форматі дистанційного навчання.....	146
35. Божко С. До питання про методичні прийоми екскурсій у софійському соборі.....	148

СЕКЦІЯ 3. ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСІВ «СОЦІОЛОГІЯ», «ПОЛІТОЛОГІЯ», «ПРАВО»

36. Перегуда Є., Баєва Ю. Удосконалення викладання політологічних дисциплін в умовах дистанційного навчання.....	151
37. Гордієнко М. Пріоритети політичної освіти у процесі соціалізації особистості.....	157
38. Боршиполець К., Кузьменко В., Медвідь Ф. Формування фахових компетентностей студентів-юристів в умовах дистанційного навчання.....	164

СЕКЦІЯ 4. ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, ПЕДАГОГІКА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

39. Кітов М. Методичне забезпечення вивчення філософії бакалаврами при дистанційній формі навчання.....	171
---	-----

40. Павлов В. Особливості викладання і вивчення філософії в умовах дистанційного навчання.....	176
41. Саракун Л. Інформаційно-освітнє середовище як простір кіберсоціалізації особистості в умовах дистанційного навчання.....	182
42. Петриківська О. Філософія онлайн.....	186
43. Діденко Л. Викладання філософії онлайн: досвід (не)мінімальних втрат.....	191
44. Довгань А. Психолого-педагогічна ситуація – модус проведення практичного заняття з гуманітарних дисциплін у ЗВО.....	196
45. Нікітіна І. Психологічна підтримка та педагогічний супровід адаптації здобувача до дистанційного навчання як мотиватори якісної вищої освіти.....	198
46. Степова К., Босак П. Особливості викладання екологічних дисциплін в умовах дистанційного навчання.....	204
47. Шейко Н. Центр психологічної підтримки студентів в умовах дистанційного навчання.....	209
48. Шиліна В., Чугаєва Н. Психологічні особливості навчання студентів-маркетологів у віртуальному середовищі.....	211
49. Білецький М., Крищенко Д., Романюк В., Кітов М. Дистанційне вивчення філософських наративів очима аспірантів: переваги і недоліки.....	215
50. Вовкодав А., Жученко С., Троян О., Кітов С. Переваги дистанційної форми при вивченні філософії студентами-заочниками.....	220

СЕКЦІЯ 5. ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ОСВІТНІЙ ПАРАДИГМІ

51. Пінчук Т., Ульянова К. Особливості викладання журналістикознавчих та філологічних дисциплін в умовах дистанційного навчання в закладі вищої освіти.....	223
52. Воротняк Л., Закреницька Л. Формування соціокультурної толерантності магістрів-філологів як чинника міжкультурної компетенції.....	228

53. Приблуда Л. Формування мовної компетенції здобувачів вищої освіти в контексті наближення України до європейського освітнього простору.....	233
54. Скиба О. вивчення вузівського програмованого матеріалу з усної народної творчості в умовах дистанційної роботи.....	235
55. Уліщенко А. психологічні аспекти дистанційного вивчення іноземної мови.....	239
56. Михайлюк Н. ділове спілкування як складова мовної компетенції майбутніх бакалаврів банківської справи.....	246

СЕКЦІЯ 1
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

**ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА – ЗАКОНОМІРНИЙ ПРОЦЕС
РОЗВИТКУ ТА АДАПТАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО СУЧАСНИХ
УМОВ**

Надія Левицька

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Нині в Україні, як і в усьому світовому освітньому просторі, помітного поширення набули дистанційні технології навчання. Особливо актуальною ця форма освіти стала після запровадження карантину. Це змусило заклади вищої освіти пристосовуватися до нових реалій та шукати нові шляхи надання освітніх послуг.

Європейські науковці С. Браммер та Т. Кларк у своїй статті про освіту та умови управління нею в умовах пандемії зазначають, що «...поширившись у січні та лютому 2020 року, вплив COVID-19 на університети відобразився на навчальному році, а найбільш вразливою зацікавленою стороною стали студенти, і саме їх інтереси стали першими в центрі уваги бізнес-шкіл при розробці та запровадженні відповідних заходів. COVID-19 значною мірою привніс серйозні корективи щодо чіткості та своєчасності зворотного зв'язку із зацікавленими сторонами, особливо студентами та персоналом. Пандемія прискорила та активізувала довготривалі педагогічні інновації»[1].

Перед усіма педагогічними та науково-педагогічними працівниками постала необхідність пошуку оптимальних варіантів організації та здійснення навчально-виховного процесу в дистанційному форматі. Надзвичайної актуальності набули також різноманітні наукові дослідження із зазначеного питання. Проблема дистанційного навчання розглядалась і в працях багатьох вітчизняних учених. Суттєвий внесок у розвиток теоретичних засад та практичної реалізації дистанційного навчання здійснили Є. Ю. Владимирська [2], В. М. Кухаренко[3] та інші вітчизняні науковці. У дослідженнях

О. М. Самойленка ґрунтовно розроблені технології використання відкритих масових дистанційних курсів у закладах вищої освіти. В Україні освітянською наукою та практикою накопичено певний досвід організації дистанційної освіти.

Сучасному суспільству потрібна масова якісна освіта, яка спроможна забезпечити щораз більші вимоги до споживача та виробника матеріальних і духовних благ. Виконати соціальне замовлення суспільства через збільшення асигнувань на освіту, збільшення кількості навчальних закладів та іншими традиційними способами не в змозі навіть заможні країни. Тому поява дистанційної освіти – це закономірний процес розвитку та адаптації освіти до сучасних умов. Дистанційне навчання – це особлива педагогічна технологія організації освітнього простору, що характеризується особливостями стратегії взаємодії майбутнього фахівця з носіями та джерелами нових для нього знань. Особливістю дистанційного навчання є самостійність і особистісна відповідальність людини за вибір програми дистанційної освіти, терміни і якість її проходження. Ця система повинна бути інтелектуальною, тобто визначати й враховувати індивідуальні когнітивні характеристики майбутніх фахівців і адаптувати процес професійної підготовки відповідно до їхніх особливостей. Для підвищення ефективності організації процесу дистанційного навчання необхідно проаналізувати наявні методи і технології адаптації навчальних систем та обґрунтувати доцільність їхнього використання у професійній підготовці майбутніх фахівців відповідно до різних форм організації дистанційного навчання.

Дистанційна освіта має низку переваг і значно розширює коло потенційних студентів. Одержати освіту дистанційно має можливість молодь, яка не може поєднувати навчання з роботою або проживає у віддаленій від обласних центрів місцевості; військовослужбовці; домогосподарки; керівники; бізнесмени або студенти, які бажають паралельно одержати освіту. Дистанційна форма навчання підходить майже всім, тому що дає можливість гармонійно поєднувати навчання та повсякденне життя. Сучасна освіта вимагає безупинно розширювати своє сприйняття комплексності світу та

формування інформаційного суспільства. Для того, щоб знання отримали конкретний зв'язок із діями, необхідно постійно «навчати себе», поповнюючи й розширюючи свою освіту. Саме цю мету й ставить перед собою дистанційна освіта.

Планування онлайн-навчання включає в себе не лише визначення змісту, який необхідно охопити, але й ретельне відстеження того, як ви збираєтеся підтримувати різні типи взаємодій, що є важливим для процесу навчання. Цей підхід визнає навчання соціальним і пізнавальним процесом, а не просто питанням передачі інформації. Дистанційний курс може бути призначений для різних категорій студентів, наприклад, слабких або сильних, які готуються до наукової діяльності, для змішаного або дистанційного навчання. У цьому випадку необхідно передбачити різні сценарії вивчення курсу. На цьому етапі бажано визначити, які теми будуть вивчатися з використанням гейміфікації.

Інформаційні матеріали курсу повинні давати можливість виконувати завдання. Текстовий матеріал має характеризуватися структурованістю, включати графіку та інфографіку. До текстового матеріалу бажано додавати невеличке відео. Для вивчення дисциплін гуманітарного циклу, зокрема, історії України та української культури елементи гейміфікації, майстер-класи, екскурсії (зокрема онлайн), презентації стали невід'ємною складовою навчального процесу.

Карантин став не лише обмеженням, а й надав нові можливості. Перш за все – це можливості для самонавчання і самовдосконалення викладачів. Значно поповнилася колекція презентацій, графіків, таблиць, ілюстрацій для донесення до студентів, особливо іноземців, усієї різноманітності української історії та культури. З'явилася можливість опанування нових знань, навичок, методів. В онлайн режимі стали доступні навчальні, культурницькі та наукові проекти, які до того були недоступні з різних причин. Результати дослідження свідчать, що використання інформаційних технологій підвищує рівень професійної культури, зменшує трудоємкість процесу контролю і консультування, розвиває плідну співпрацю зі студентами. Також до позитивів дистанційної освіти варто віднести одночасне спілкування студентів із викладачами та

між собою незалежно від місця їхнього перебування, зменшення витрат на проведення навчання; навчання великої кількості людей одночасно; використання найсучасніших досягнень інформаційних технологій в освітньому процесі тощо.

До проблем дистанційної освіти, які варто усувати та вирішувати, слід віднести: відсутність досконалої нормативної бази існування і розвитку дистанційної освіти та державно визнаних концептуальних розробок, відсутність розробок кваліфікованих засобів навчально-методичного забезпечення; соціально спрямовані як викладачі, так і студенти мали дискомфорт через відсутність живого спілкування; збій системи під час користування нею великої кількості користувачів. Крім технічних проблем, виникали й певні психологічні. Скоротилася відвідуваність занять. Суттєво знизилася якість такого навчання. При проведенні лекції офлайн за допомогою постійного візуального контакту студенти слухали лекцію та записували її, ставлячи питання паралельно. При дистанційному навчанні частина студентів, зайшовши до системи Zoom, була присутня суто номінально. Відсутність на кафедрах окремого приміщення з доступом до системи Zoom через відсутність відеокамер, а також досить розповсюдженою стала банальна відсутність якісного Інтернет-з'єднання та неспроможність наявної у студентів і навіть викладачів, техніки для роботи в системі Zoom. Однією з головних проблем слід відзначити значне навантаження на системи дистанційної освіти. Серед недоліків і побажань слід зауважити, що потрібно чітко прописати навантаження на викладача – переглянути норми часу, а також розробити індивідуальні розклади занять та часу відпочинку. Викладачі та студенти проводять за комп'ютерами по 6-8 годин, що неприпустимо за санітарними нормами. На наше переконання методи оцінювання знань студентів, які навчались у дистанційному режимі, повинні відрізнитися від методів оцінювання студентів очної форми навчання. Зокрема, необхідно адаптувати завдання до практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи під режим дистанційного навчання.

Отже, дистанційна освіта має свої переваги та недоліки. При цьому вона здатна забезпечити вимоги державного стандарту вищої освіти. Для забезпечення зазначених потреб, а також системності, комплексності й узгодженості дій у реформуванні освітньої системи в напрямку встановлення дистанційної освіти необхідна державна підтримка – створення, впровадження і розвиток національної системи дистанційної освіти в Україні, яка стане частиною освітньої системи України та буде інтегруватись у Європейський освітній простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Brammer S., Clark T. COVID-19 and Management Education: Reflections on Challenges, Opportunities, and Potential Futures / S. Brammer, T. Clark // British Journal of Management. – 2020. – Vol. 31. – P. 453 – 456.

2. Владимирська Є. Ю. Науково-методичне забезпечення якості дистанційного навчання у технічному університеті: Автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.01 / Є. Ю. Владимирська, АПН України. Ін-т вищ. освіти. – Київ, 2006. – 20 с.

3. Кухаренко В. М. Методологічні аспекти дистанційного навчання / В. М. Кухаренко, Н. Г. Сиротенко // Вісн. Акад. дистанц. освіти. – 2003. – № 1. – С 16 – 21.

4. Десятов Т. М. Дистанційне навчання в системі неперервної професійної освіти / Т. М. Десятов // Педагогіка і психологія. – 2003. – № 1. – С. 75 – 80.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОДУ ФІЛОСОФІЇ З МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КРИЗИ: ЧИ ДОПОМОЖЕ ЦЬОМУ ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ

Микола Кітов

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Нині суттєво змінюється зміст освіти, форми та методи вивчення всіх без винятку дисциплін. Найбільше зміни зачепили філософські дисципліни, адже в багатьох вищих закладах освіти філософія почала поступово зникати з навчальних планів.

Закономірно виникає питання: чому так сталося, що філософія, яка має багатовікову історію свого існування, знімається з навчальних планів? Убачати в цьому лише суб'єктивізм керівників Міністерства освіти чи керівників вищих навчальних закладів, як зазначають деякі філософи [1, 77 – 84; 3, 100], неправильно і навіть глибоко помилково! Проблема набагато глибша, ґрунтовніша й має системний характер. Якщо не бачити об'єктивних причин такого стану, то будуть недоступні також і шляхи виходу з кризи.

Всебічне осмислення несприйняття філософії українським суспільством передбачає з'ясування щонайменше трьох взаємопов'язаних блоків проблем. Перший: чому бакалаври мають вивчати філософію? Другий: який зміст філософської компетентності мають одержувати бакалаври, магістри та аспіранти? Третій: від чого необхідно рішуче відмовлятися підчас вивчення філософії.

Чому філософія має вивчатися бакалаврами? Насамперед тому, що без вивчення філософії на першому рівні (бакалаври) подальше ознайомлення з філософськими ідеями (на рівні магістрів та аспірантів) стає суб'єктивним, спорадичним, не системним. Як узагалі можна подавати у вибіркових дисциплінах (наприклад, таких: «Філософські аспекти діяльності інженера» чи «Філософія техніки») філософські розмірковування без елементарних знань про філософію, про її зміст, виникнення, взаємозв'язок науки та філософії? Цього неможливо досягти в принципі. Без з'ясування філософських основ на рівні бакалаврів, подальше оперування філософською термінологією на рівні магістрів та аспірантів перетворюється в довільну балаканину, що зводиться до такої сентенції: *кожна людина сама собі філософ!* Тому й виникають на побутовому рівні саркастичні вислови стосовно філософії. Коли не розуміють співрозмовника, то можна почути таку скептичну фразу: ти дивися, як він філософствує; залиш філософствування тощо. Подібного ґатунку й такі «мудрі» думки, що їх часто використовують політики чи державні діячі: це філософське питання; до цієї проблеми необхідно ставитися по-філософськи тощо. Кожний із промовців має на увазі лише йому зрозумілий зміст, який він вкладає у висловлене судження та яке може

докорінно відрізнятися від розуміння цих слів іншими. Насправді за такими словами криється пустота!

Який зміст філософських наративів необхідно давати на кожному з етапів їхнього вивчення?

На рівні бакалаврів доцільно вивчати дисципліну «Основи філософії». Саме таку дисципліну за наказом ректора НУХТ включено до каталогу дисциплін за вибором студентів. Курс має бути компактним і виконувати, головним чином, ознайомлювальну функцію: що таке філософія, коли вона виникає, які існують специфічні форми філософствування, яку роль відігравала філософія в різні історичні епохи тощо. Але ключовим завданням дисципліни в технологічному університеті має бути ознайомлення із взаємозв'язком науки та філософії. Ця ідея має бути головною і під час вивчення філософських наративів на рівні магістратури та аспірантури, але глибшому та системнішому.

На рівні магістратури доцільно вивчати дисципліну «Філософські наративи професійної компетентності магістра». Профільне викладання дисципліни передбачатиме необхідність подальшого уточнення її змісту через розкриття філософських наративів, професійної компетентності: від магістра-інженера до магістра-електрика, магістра-теплотехніка, магістра-мікробіолога тощо. Головна функція вивчення зазначеної дисципліни (яка може бути вибірковою) полягає у формуванні як загальних, так і професійних компетентностей магістрів при допомозі філософських засобів. Необхідність вивчення дисципліни на рівні магістрів визначається її пізнавальною корисністю у формуванні специфічних професійних компетентностей. Без цього вона втрачає евристичний сенс. Саме це і сталося з філософією, яка «загубила» евристичну цінність у формуванні таких компетентностей і тому закономірно стала непотрібною!

На рівні аспірантури доцільно вивчати дисципліну «Історія філософії та філософія науки». Вона має бути обов'язковою! Головна мета цієї дисципліни полягає в розкритті взаємозв'язку обраної аспірантом наукової теми та філософії. Аспірант при допомозі філософських роздумів має ширше, глибше зрозуміти свою тематику, її взаємозв'язок з іншими науковими

проблемами, необхідність і важливість свого наукового дослідження для України та світу загалом. Лише креативна особистість спроможна глобально «вписати» свою тематику у світовий науковий простір. Цьому й має сприяти названа дисципліна.

Необхідно також нагадати, що в засобах масової інформації, навіть у філософських працях, поширюються помилкові думки про неефективність чи навіть смерть філософії. Насправді зникає не філософія, а зникає *історично обмежене її розуміння та витлумачення*.

Чому таке відбувається? Справа в тому, що філософія нині переживає серйозну методологічну кризу. Кризи в науці та філософії відбуваються регулярно. Але якщо раніше вони зачіпали лише окремі складові філософії, то нинішня криза комплексна. Вона зачепила всі її складові: від розуміння сутності філософії та її виникнення до шляхів і методів засвоєння філософської мудрості. Тому й потребують усі складові частини філософії глибокого, всебічного, системного переосмислення [2].

Що конкретно потребує докорінних змін? Проблем дуже багато. Необхідно насамперед відмовитися від застарілого розуміння сутності філософії та шляхів її виникнення, адже в підручниках та посібниках подають, як правило, два помилкові витлумачення філософії: розглядають її як науку або як теоретичний світогляд.

Філософія – це наука про найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства та людського мислення. Такий підхід подає марксистська філософія. Дивним є лише те, що він ще широко зустрічається в посібниках, адже саме таке розуміння філософії об'єктивно приводить до думки, що філософія зникає. Поміркуймо над цим. Якщо філософія є наукою, то вона має відкрити зазначені закони. Якщо ж закони відкриті, чи навіть будуть відкриті в майбутньому, то об'єктивно зникне сам предмет філософії, адже не залишиться що відкривати. Філософія не може **вічно** залишатися ефемерною наукою про якісь невловимі загальні закони розвитку природи, суспільства й людського мислення, що все-таки мають бути відкриті! Матеріалістична філософія закономірно підводить до висновку:

філософія, як специфічна форми духовності, стає нікому не потрібна, адже зникає сам об'єкт її вивчення.

Проте з таким висновком ніяк не могло погодитися радянське партійне керівництво. Тому в СРСР філософії починають приписувати інші функції: вона має узагальнювати дослідження та відкриття конкретних наук. Коли читаю подібні висловлювання наукова дипломатичність чомусь покидає мене, адже це наскрізь блюзнірська позиція. Будь-який філософ неспроможний узагальнити досягнення конкретних наук. Він спроможний їх лише спотворити. Так, наприклад, нині існує близько двадцяти теорій кристалізації цукру. Не випадково використано термін – «близько двадцяти теорій». Якщо навіть спеціалісти з технології цукроваріння не завжди можуть всебічно описати сутність цих складних теорій, то чи зможе філософ навіть їх назвати? Цілком закономірно, що після необґрунтованих претензій у науковців фундаментальних наук обґрунтовано виникає думка: кому взагалі потрібен такий «усезнайка»? Супротив такому возвеличенню філософії з боку науковців був колосальним навіть у часи сталінської диктатури і продовжується до цього часу. Під тиском партійної номенклатури формується «нова думка»: філософія – це специфічний, теоретичний вид світогляду. Однак і ця «сфера» застосування філософії закономірно різко скорочується як шагренева шкіра. Чому? Бо філософія, *хоча це може здатися для когось дивним, безпосередньо ніякого* відношення до світогляду не має! Проте саме таке розуміння філософії є зараз найбільш поширеним з-поміж українських філософів. Отже, сентенція, що філософія – це специфічний теоретичний вид світогляду також помилкова. Нічого нового цей підхід порівняно з Гегелем не дає, адже саме в ньому філософія постає як теоретичний світогляд. Такий підхід є глибоко помилковим, оскільки природа світогляду принципово не теоретична, а практично-духовна. У людини світогляд визначається не знаннями, а вірою та реальними практичними діями з дотримання релігійних приписів. Не випадково апостол Павло зазначав: «вірянин, пам'ятай, що віра без дії мертва». Тому стверджувати, що філософія – це специфічна форма *теоретичного світогляду* взагалі нонсенс. Ключове питання

світогляду можна виразити двома судженнями. Перше судження полягає в тому, що світ і людина створена Богом з нічого. Друге – світ існує сам по собі, ніким не створений та існує вічно. Відповідь на ключове питання світогляду дають *релігія* та *наука*. Не випадково ще І. Кант обґрунтовував ідею, що філософія може довести буття Бога і з такою ж суворістю довести його небуття. Тому в передмові до першого видання ключової праці «Критика чистого розуму» писав: «Я свідомо окреслив границі розуму, щоб залишити місце вірі». Факт буття Бога не є предметом філософії, а є предметом віри.

Зазначені некоректні визначення філософії тягнуть за собою всю філософську проблематику, зводять її до примітивних розмірковувань.

Для прикладу можна навести розуміння діалектики та її основних законів. У більшості викладачів, які вивчали філософію ще за радянських часів, закріпилося глибоко помилкове розуміння законів діалектики. Першим законом називають закон єдності та боротьби протилежностей, другим – закон взаємного переходу кількісних змін у якісні та навпаки, третім – закон заперечення заперечення. Нібито все дохідливо, зрозуміло і, головне, доступно для розуміння. Насправді ж така позиція об'єктивно веде до софістики, адже діалектика має справу не з навколишнім об'єктивним світом, а із світом, який поданий людині у формі **поняття** про світ. Іншими словами, діалектика як метод має справу з абстракціями про світ. Сучасна матеріалістична традиція наскрізь пронизана софістикою.

Проблем з переосмислення змісту філософських наративів на різних етапах вивчення філософії дуже багато. Названо лише окремі. Філософія – це не просто дисципліна для вивчення у закладах вищої освіти. Це специфічне, прогностичне бачення реальних проблем, що постануть перед усіма викладачами в недалекому майбутньому. Не було б щастя, та нещастя допомогло. Дистанційна форма навчання, на яку вимушено через епідемію коронавірусу перейшло все світове співтовариство, на мій погляд, прискорить цей процес.

Без глибокого, всебічного переосмислення змісту філософії та реформування методів її вивчення на трьох рівнях

(бакалаври, магістри, аспіранти) вона об'єктивно залишиться обабіч освітянського процесу. Сфера діяльності, яка впродовж тисячоліть ототожнювалася з мудрістю, залишиться еkleктичною сукупністю суперечливих концепцій і теорій, що дуже мало даватимуть об'єктивних підстав для її включення до переліку дисциплін, спроможних формувати креативних особистостей. Викладачам філософії необхідно критично проаналізувати причини відторгнення філософії представниками фундаментальної науки та суспільством загалом і крок за кроком повертати авторитет до філософської мудрості через всебічне та критичне переосмислення її сутності та ролі в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеенко А. П. Проблемное поле преподавания философии / А. П. Алексеенко // Практична філософія. – 2012. – № 3, (№ 45). – С. 77 – 84.

2. Кітов М. Г. Руська національна філософія в контексті української історії та культури: Монографія / М. Г. Кітов. – Київ : Видавництво «ПАРАПАН», 2008. – 432 с.

САМООСВІТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анна Коваль

Аліна Леплинська

Львівський державний університет безпеки

життєдіяльності, м. Львів

Умови сьогодення, а саме пандемія, що позбавила здобувачів вищої освіти можливості бути присутніми в аудиторіях, диктують нагальну потребу у фахівцях, які є всебічно компетентними у своїй професійній діяльності, а особливо здатними до самоосвіти. На даний час одним зі способів отримання належної інформації, поряд із дистанційним навчанням, стала самоосвіта. Тому студенти вважають своїм обов'язком самостійно поглиблювати свої знання, ознайомлюватися з останніми досягненнями науки й

техніки, учитися швидко та ефективно засвоювати інформацію, що постійно оновлюється.

Самоосвіта призначена для виховання вміння вчитися, розширення і поглиблення знань, для формування потреби відточувати свої навички й досягати успіху. Саме самоосвіта дає змогу здобувачам вищої освіти досягати певних успіхів у науково-дослідній роботі, сприяє активному формуванню особистості майбутнього фахівця, адже вона є органічною складовою навчально-виховного процесу закладу вищої освіти.

Проблема самоосвіти не нова й вона залишається цікавою для багатьох дослідників.

Згідно з «Енциклопедією освіти» самоосвіта визначається як «самостійна пізнавальна діяльність людини, спрямована на досягнення певних особистісно-значущих освітніх цілей; задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності, підвищення професійної кваліфікації тощо» [2, 796].

На думку М. Кузьміної, самоосвіта є самостійною, цілеспрямованою, пізнавальною діяльністю, основою якої є внутрішні мотиви особистості й здійснюється вона без наставника. Студент сам ставить перед собою мету, шлях до її досягнення, також визначає час, методи занять та джерела для отримання знань, тобто виступає ініціатором [4, 15].

Учений Юзеф Пітер самоосвіту вбачає як «спрямовану ззовні роботу над власною особистістю, а, зокрема, над розвитком власних знань, власних навичок, власних поглядів та переконань у власному характері» [7].

Основним джерелом самоосвіти, за С. Гончаренко, вважається самостійне вивчення літератури та засобів масової інформації [1, 28].

Самоосвітня діяльність в умовах дистанційної освіти є сукупністю цілеспрямованих зусиль та діяльності, спрямованих на досягнення змін в особистості саме за допомогою сформованих відповідних навичок та зусиль суб'єкта. Студент стає активною і самостійною навчальною одиницею, а педагог залишається тьютором, ментором, наставником, який виконує роль менеджера в самоосвітній діяльності, а не лише виконує функції носія та надавача знань [8, 21].

Науковець В. Козаков виділяє такі специфічні особливості самоосвіти студентів:

– самоосвіта майбутніх учителів, завжди пов'язана з продуктивним навчальним процесом або життєвим самовизначенням. Це дає змогу визначити основні шляхи методичного впливу на самоосвіту студентів: удосконалення навчального процесу, його інтенсифікація, різноманітна діяльність щодо підвищення професійної спрямованості підготовки майбутніх фахівців;

– самоосвіта студентів залежить від стійкості пізнавальних інтересів і практичної діяльності, у якій вони бажають набути успіхів. Це свідчить про необхідність підготовки до самоосвіти, про використання колективних форм і методів педагогічного керівництва самоосвітньою діяльністю студентів;

– самоосвіта студентів виконує декілька функцій: сприяє закріпленню та поглибленню результатів навчальної діяльності, задоволенню пізнавальних інтересів, є засобом підготовки до майбутньої професії, засобом самоствердження в очах однолітків і викладачів;

– різноманітні труднощі, що виникають у разі недостатньої культури розумової праці та слабкої загальної підготовленості студентів до самостійної діяльності, завжди пов'язані з невмінням студентів працювати самостійно [3, 52].

Реалізація загальних принципів самоосвітньої діяльності, а саме: 1) єдність самоосвітнього процесу, взаємозв'язок і залежність від інших форм навчальної роботи в навчальних закладах та поза ними; 2) виховний характер самоосвіти, адже у процесі самоосвіти висуваються і вирішуються як навчальні, так і виховні цілі, що забезпечує розвиток особистості; 3) педагогічно та психологічно обґрунтована, чітко спланована й науково організована самоосвітня діяльність є підґрунтям пізнавальної та навчально-практичної діяльності особистості; 4) принципи свідомості та активності самоосвітньої діяльності; 5) доступності та посильності; 6) міцності знань, засвоєних шляхом самоосвіти; 7) зв'язку теоретичних знань із практикою; 8) свідомої детермінованості самоосвіти, планування, чіткої організації, самоконтролю та самооцінки навчально-практичної

діяльності, сприяє успішній організації самоосвіти студентів [5, 28].

Згідно з теорією вченого Мазіарза, провадження самоосвітньої діяльності повинно бути поступовим процесом, у якому, принаймні, мають бути наявні три ступеня:

– елементарний, який полягає в оволодінні технічними навичками роботи самоосвітньої діяльності;

–вищий, що означає розвиток певних інтелектуальних навичок;

–найвищий, який є рівнозначним«посвяченню» в методи наукової роботи та формування позиції «рефлексивно-дослідницької діяльності» [6, 191].

Узагальнюючи досвід науковців, можна стверджувати, що лише коли професійна діяльність набуває особистого, глибоко усвідомленого значення для студента, тоді виявляється потреба в самовдосконаленні, саме тоді й починається процес самоосвіти. Усе це спонукає здобувачів вищої освіти посилювати увагу до процесів, які сприяють самоосвіті: упроваджувати нововведення в навчальному процесі ЗВО, зокрема в різних формах проведення занять, особливо лекційних.

Отже, самотійна робота здобувачів вищої освіти є одним із провідних засобів розвитку пізнавальної самотійності, метою якої, у кінцевому результаті, є вироблення стійкого світогляду, що охоплює всі сторони життя суспільства та особистості. Тому активізація їхньої самотійної роботи за часів карантину сприяє розвитку пізнавальної самотійності майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Український педагогічний словник / уклад. С. Гончаренко. – Київ : Либідь. – 376 с.

2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України. – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – 1036 с.

3. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение: учеб. пособие [для слушателей ФПК] по дисциплине «Педагогика и психология высш. шк.» / В. А. Козаков. – Київ : Вища школа, 1990. – 248 с.

4. Кузьмина М. Г. Вопросы о понятии «самообразование» / М. Г. Кузьмина // Формирование в учащихя стремления к самообразованию. – Волгоград, 1976. – С. 15–18.

5. Наумченко И. Л. Самостоятельный учебный труд студентов / И. Л. Наумченко – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1984. – 148 с.

6. Maziarz C. The process of self-education / C.Maziarz. – Warsaw: Państwowy Zakład Wydawnictw Szkolnych, 1966. – P. 12.

7. Peter J. Psychological problems of self-education / J.Peter. – NK Warsaw, 1963.

8. PolturzhytskyJ. Didacticsforteachers / J. Polturzhytsky. – Plock : Novum, 2002. – P. 21.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ЗА І ПРОТИ

Анна Коваль

Олександра Шерегій

*Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності, м. Львів*

Популярність дистанційної освіти різко зросла в період всесвітньої пандемії. Ця форма навчання є найбільш гнучкою та доступною для багатьох охочих одержати знання. Завдяки пандемії дистанційне навчання мало змогу удосконалитися та вийти на новий рівень свого розвитку. У світі різновид такого навчання, як дистанційне, набув поширення досить давно, проте в Україні він існує протягом останніх десятироків. Протягом цього часу було багато сказано на користь дистанційної освіти і, мабуть, не менше про недоліки подібної форми навчання.

Дистанційне навчання – це добре організована й контрольована самоосвіта з використанням комп'ютерної техніки й комунікаційних мереж.

Основними суттєвими перевагами дистанційної форми навчання можна відзначити такі:

Можливість навчатися в будь-який час. Студент, який навчається дистанційно, може самостійно вирішувати, коли і скільки часу впродовж семестру йому приділяти на вивчення

матеріалу. Він будує для себе індивідуальний графік навчання [2, 2].

Можливість навчатися в будь-якому місці. Студенти можуть вчитися, не виходячи з дому чи офісу, перебуваючи в будь-якій точці планети. Щоб розпочати навчання, необхідний лише комп'ютер із доступом до Інтернету. Відсутність необхідності щодня відвідувати навчальний заклад – безсумнівний плюс для людей з обмеженими можливостями, для тих, хто проживає у важкодоступних місцевостях, батьків із маленькими дітьми [5,19].

Навчання без відриву від основної діяльності. Для навчання зовсім не обов'язково брати відпустку на основному місці роботи, виїжджати у відрядження. Також дистанційно можна навчатися на декількох курсах чи в декількох навчальних закладах одночасно [6, 133].

Можливість навчатися у своєму темпі. Не обов'язково навчатися в тому ж темпі, що й інші студенти. Здобувач завжди може повернутися до вивчення більш складних питань, кілька разів подивитися відео-лекції, перечитати переписку з викладачем, а вже відомі йому теми може пропустити. Головне, успішно проходити проміжні та підсумкові атестації.

Доступність навчальних матеріалів. Доступ до всієї необхідної літератури відкривається студентові після реєстрації в системі дистанційного навчання. Він може отримати навчальні матеріали електронною поштою. Зникає проблема нестачі чи відсутності підручників, навчальних посібників чи методичних матеріалів [4, 13].

Мобільність. Зв'язок із викладачами, репетиторами здійснюється різними способами: як on-line, так і off-line. Проконсультуватися з викладачем за допомогою електронної пошти іноді ефективніше та швидше, ніж призначити особисту зустріч при очному або заочному навчанні [5, 19].

Навчання в спокійній обстановці. Проміжна атестація здобувачів дистанційних курсів проходить у формі on-line тестів. Тому в студентів менше причин для хвилювання. Виключається можливість суб'єктивної оцінки: на систему, що перевіряє правильність відповідей на питання тесту, не вплине

успішність студента з інших предметів, його соціальний статус та інші чинники [2,2].

Індивідуальний підхід. При традиційному навчанні викладачеві досить важко приділити необхідну кількість уваги всім студентам групи, підлаштуватися під темп роботи кожного. Використання дистанційних технологій підходить для організації індивідуального підходу. Крім того, що студент сам обирає собі темп навчання, він може оперативно отримати у викладача відповіді на виникаючі питання.

Дистанційна освіта дешевша. Якщо порівнювати вартість навчання на заочній і дистанційній формах навчання, то дистанційна, скоріш за все, буде дешевшою. Студентові не доводиться оплачувати дорогу, проживання, а у випадку з зарубіжними вузами, йому не потрібно витратити кошти на візу та закордонний паспорт [4,13].

Зручність для викладача. Учителі, репетитори, викладачі, що займаються педагогічною діяльністю дистанційно, можуть приділяти увагу більшій кількості студентів і працювати, навіть перебуваючи у відрядженні чи на конференції за кордоном.

Водночас дистанційне навчання не позбавлене й низки недоліків:

Необхідна сильна мотивація. Практично весь навчальний матеріал студент-дистанційник освоює самостійно. Це вимагає достатньої сили волі, відповідальності та самоконтролю. Найімовірніше, ніхто його підганяти чи заохочувати до навчання не стане. Підтримувати потрібний темп навчання без контролю з боку вдається не всім [3, 1].

Нестача практичних вмінь та навичок. Досить проблемно якісно організувати дистанційне навчання за напрямками підготовки та спеціальностями, на яких передбачена велика кількість практичних занять. Навіть найсучасніші комп'ютерні тренажери не замінять майбутнім менеджерам «живої» практики [5,19].

Дистанційна освіта не підходить для розвитку комунікабельності. При дистанційному навчанні особистий контакт студентів один з одним і з викладачами мінімальний, а то й цілком відсутній. Тому така форма навчання не підходить

для розвитку комунікабельності, упевненості, навичок роботи в команді.

Проблема ідентифікації студента. Поки найефективніший спосіб простежити за тим, чи студент самотійно здавав іспити чи заліки, – це відеоспостереження. Це не завжди можливо. Тому на підсумкову атестацію студентам доводиться особисто приїжджати до вузу або його філії [4,13].

Психологічна й «комп'ютерна» невідповідність викладачів. Це пов'язано з традиційною методикою навчання, яка передбачає не віртуальне, а «живе» спілкування між студентом і викладачем [6, 133].

В Україні й досі не існує чітких технологічних можливостей аутентифікації студентів. Низку тестів і завдань для самоконтролю вони виконують дистанційно, але підсумкові іспити їм доводиться складати «очно».

Без навчання протягом усього життя в сучасному світі не обійтись, адже будь-яка освічена людина має володіти чималим багажем знань. Дуже важливо, до того ж, цей багаж постійно оновлювати, інакше важко буде наздогнати стрімкий перебіг життя. Вирішити цю та багато інших проблем допоможе дистанційне навчання. Узагалі для навчання «на відстані» потрібно мати сильну мотивацію і самоорганізацію, бо, як було сказано вище, дистанційне навчання – це, передусім, самоосвіта, тобто здатність студента працювати самотійно. Для когось це є перевагою, а для когось, навпаки, – недоліком, – усе залежить від людини та її характеру. Проте не менш важливою складовою дистанційного навчання є спілкування студентів між собою: виконання завдань у групах, проведення семінарів та дискусій у режимі он-лайн. Без усіх цих інтерактивних форм навчання і спілкування процес вивчення курсу на відстані стає статичним та недостатньо ефективним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малюкова І.Г. Плюси й мінуси дистанційного навчання / І. Г. Малюкова // Київська політехніка. – Київ, 2008. – №8. – Режим доступу: URL:<https://kpi.ua/805-9>.

2. Миронов Ю.Б. Переваги та недоліки дистанційного навчання / Ю. Б. Миронов // Журнал ЛТЕУ. – Режим доступу: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2019/4_15_uk/3.pdf.

3. Клименко М. Дистанційна освіта в умовах карантину / М. Клименко // Онлайн вісник НУБіП. – Київ, 2020.– Режим доступу: URL: <https://nubip.edu.ua/node/75156>.

4. Лопа Л. В. Онлайн-освіта як основний тренд вивчення економіки / Л. В. Лопа // Приазовський економічний вісник. – Запоріжжя, 2019. – № 4. – С. 11–15.

5. Романова И. М. Исследование конъюнктуры международного рынка образовательных услуг: методический подход и его апробация / И. М. Романов // Практический маркетинг. – Москва, 2013.– № 5 (195). – С. 18–28.

6. Prokopenko, I., & Berezhna, S. Higher Education Institutions in Ukraine during the Coronavirus, or COVID-19, Outbreak: New Challenges vs New Opportunities. Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala. Romania, 2020. Vol. 12. № 1. P. 130–135.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ КОМУНІКАЦІЇ В ИК ЛАДАЧ – СТУДЕНТ: ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ

Юрій Присяжнюк

*Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького, м. Черкаси*

Сфера дистанційного навчання сьогодні актуальна як ніколи, і всі, причетні до неї, добре розуміють чому. Думаю, що запитай у будь-якій, навіть професійній аудиторії півтора-два роки тому, що таке навчальний процес в умовах пандемії світового масштабу, ми не отримали б відповідей, які знаємо сьогодні. Тепер усе має інакший вигляд. Причому не лише зі знання термінології, а й методики, особливо, що нас турбує більше, під час викладання дисциплін гуманітарного циклу. Лише додамо: визначати алгоритми комунікації, відтак принципи, форми та власне методи навчання, оцінювати результати співпраці професора (викладача) й студента завжди

мало першочергове значення для фундації та функціонування інституції, яку ми сьогодні кодуємо новою аббревіатурою «ЗВО».

Заявлена до аналізу проблема не така проста, як може здаватися попервах. Масштабом навчального навантаження, вдало складеним розкладом занять чи навіть самим доброякісним змістовним методичним забезпеченням її не виміряти й не вирішити. Свого часу один із нині добре знаних мислителів ХХ ст., засновник філософії деконструкції Жак Дерріда (1930 – 2004) сформулював проблему «вільного професора». Тоді советська освітня система, ґрунтована на засадах жорсткого адміністративного централізму, виявилася непридатною для її сприйняття. Але не набагато кращий вигляд має ситуація і в *постсоветському освітньому середовищі*. Відомо, приміром, що в Україні останніх десятиліть перевагу почали надавати іншій ідеї – студентоцентризму. Тож виникає цілком природне питання: а чи не поспішили ми зі своєю відповіддю на демократизацію освітнього простору, тим більше, що належної дискусії з цього приводу не провели. Складається враження, що професор, словами Ж. Дерріди, «ніби приречений створювати певну незручність тим же студентам» (ширше – слухачам), коли він «довго й незграбно» намагається здобути (чи не втратити) їхню прихильність [1, 244]. А при цьому, через свою «вільність і мобільність» (в Україні вони дотепер суттєво обмежені й належно не надто розвинені), ще й «не знає ситуації, відповідних ритуалів, а також оточення, яке змінилося» [1, 244]. І проблема тут, як ми знаємо, не лише в традиціях самої соціальної комунікації, так сильно залежних від «номенклатурної спадщини», а й інноваціях інформаційно-цифрового суспільства, до якого молоді виявилось легше адаптуватися, аніж її вчителям. На мій погляд, аби дати волю професорові (до речі, як і його вихованцю), потрібно змістити акцент із студента на людину. Хоча, переконаний, таке зміщення акцентів спонукатиме до глибоких реформаційних пертурбацій у всій освіті, на що вона властиво не спроможна (за аналогією ситуацію можна порівняти з добою правління Миколи I в Російській імперії, коли влада вже усвідомлювала згубність кріпосного становища селян, але зовсім не була готовою його скасувати).

Річний досвід дистанційного навчання в Україні «поставив на порядок денний» чимало проблем, серед них і деякі «застарілі». Аби їх краще збагнути, згадаймо міркування польського філософа Барбари Скарги (1919 – 2009) про потребу коректності комунікативної поведінки в умовах ведення діалогу різних історичних (чи гіпотетично інших) культур, що покликана мінімізувати негатив «інтелектуальної зарозумілості» [2, 16]. Вона, зокрема, зазначала: «...Не можна забувати, що те, що сьогодні є мертвим, було колись живим, і що крізь ті нібито хибні проблеми проглядає світ тодішнього досвіду, а отже, й «правда епохи»» [3, 49]. Мені, як історичку, приємно мати справу з такими зразками мисленнєвої ерудиції, хоча в нашому випадку йдеться дещо про інше, а саме – якість педагогічних послуг, кажучи конкретніше, змістовне наповнення та методичне забезпечення навчально-виховного процесу в незвичних умовах.

З упровадженням дистанційного навчання ситуація з виконанням цих завдань, як мені здається, помітно ускладнилася. Чи можливо було це передбачити, завчасно спрогнозувати? Напевно, що так. Адже не секрет, що «старі хвороби», передусім ретроградство в царині формування компетентностей і виховання (рівня цінностей, що я пропоную трактувати як людинотворення) не легко здолати навіть в умовах аудиторних занять. Щоправда, там місця для інтелектуальних маневрів значно більше. Скажімо, професор може вдатися до історичних або психологічних екскурсів, раз по раз «підсилюючи» їх «спалахами» емоційності. Вочевидь у дистанційному режимі робити це набагато складніше й менш привабливо. Проводити ж заняття в режимі наївного інформування чи репродукування – пряма дорога до втрати привабливості, що своєю чергою відразу негативно позначиться на всіх складових університетського життя, на ті ж таки конкурентоспроможності.

Отож, перехід до дистанційного навчання загострив не лише, так би мовити, «старі хвороби», а й породив нові. У частини студентів якось раптово «зникли комп'ютери», не кажучи вже про мікрофони та камери на них. Це ускладнило такий важливий у навчальному й треба думати, що виховному

процесі зворотній зв'язок комунікації. Вийшло так: мотивований до здобуття якісної освіти студент побачив переваги дистанційного навчання, натомість недобросовісний здобувач диплому на свій лад скористався труднощами, причому зазвичай труднощами надуманими. Зі свого досвіду скажу, що одна з моїх студенток раніше дуже скаржилася на свій стан здоров'я та сімейні фінансові труднощі, унаслідок яких нібито вимушено пропускала багато аудиторних занять. Здавалося б, дистанційне навчання мало посприяти їй у вирішенні цієї проблеми, проте такого «оздоровлення» не відбулося. Справа закінчилася тим, що вона взагалі припинила відповідати на телефонні дзвінки, хоча технічно зв'язок діяв бездоганно.

За рік дистанційного навчання, що минув, «напрацьовано» й інші сумні традиції. Наприклад, практика комунікувати з віртуальною аудиторією без візуального контакту. Цікаво було б дізнатися, чому саме стало нормою навчатися з вимкненою камерою, а не навпаки: де ж поділося бажання до тіснішої співпраці, про яку так мріяв студент, позбавлений або суттєво обмежений живого спілкування? Таке враження, що в перебіг подій втрутилися звичайні лінощі. Наразі в нас немає статистики, яка засвідчила б про різні режими участі студента в заняттях. Але вона потрібна і, думаю, має з'явитися найближчим часом (пропонував би провести системне опитування). Бо й справді, буває, звертаєшся під час семінару (не кажучи вже про лекцію) до когось із «присутніх», а він, вибачте, відсутній. Або заняття вже давненько закінчилося, а студент усе ще «присутній» на ньому. Не важко здогадатися, що згідно з розкладом дзвінків зайти в Meet й відразу... залишити аудиторію для багатьох стало нормою, по-своєму модним явищем. Особисто я вбачаю в такій поведінці своєрідне продовження згаданої вище хитрості не вмикати камери. Морально-психологічний дискомфорт від власного зовнішнього вигляду чи неприбраної квартири отримав тут логічне продовження.

Так, потрібні соціологічні дослідження, які дадуть змогу виявити й інші неприйнятні з позиції організації та оптимізації навчально-виховного процесу у ЗВО ситуації.

Думаю, що коли вони з'являться, то нас, освітян, чекає ще немало розчарувань. Утім, кризові явища не повинні шокувати, а десь навіть навпаки, додаватимуть оптимізму, тим більше, що творчо налаштовані, відповідальні педагоги мають бути готовими до таких «сюрпризів». Проте, як мовиться, перше слово за керівництвом, бо в чинній системі освіти інших механізмів виправлення ситуації не передбачено.

Отже, маємо достатньо підстав вважати, що в умовах дистанційного навчання ефективність роботи відчутно знизилася. Скажімо, лектору доводиться перманентно вирішувати «надскладне завдання»: довгенько з'ясовувати, чи присутній студент на занятті? Зі значною втратою свого часу він має перейматися й іншими аналогічними організаційними проблемами. І це тоді, коли в лекції/семінарі головним є дещо інше – забезпечення режиму спілкування, аби студент слухав, чув, уявляв, розумів, думав...

У цьому зв'язку хотів би сформулювати проблему, яку з певною мірою умовності можна було б окреслити як опосередкований комунікаційний ефект. Справа в тому, що лекція (чи якась інша форма навчання) традиційно передбачає активне персональне спілкування. Відтак майстерність професора вимірюється не лише характером інформації, а і його вмінням залучати різні «супутні чинники», зокрема й емоційно-психологічні. Театральність лекції – давно відомий «стандарт якості», що зазвичай сприяє якнайкращому досягненню поставлених дидактичних цілей. Тепер же ця перевага зникла. Кажучи інакше, студент виявився позбавленим такого важливого опосередкованого впливу аудиторії, тому замість затребуваного підсилення він опинився в послабленому становищі, де вже не слабший бере приклад із сильнішого, а навпаки. Звідси організувати й повести заняття в режимі максимального використання технічних засобів не вдається. Ізолюваність студента та ще й поява в нього альтернативних сфер зацікавленості роблять свою згубну справу.

Зрозуміло, що технічні труднощі, які, як ми мали нагоду переконатися, негативно позначилися на комунікації професор – студент, що своєю чергою не могло не вплинути на

ефективність семінарського заняття. Ну, знову ж таки, якщо бути максималістом у своїх міркуваннях, постраждали якісні характеристики чи не всіх компонентів діяльності – виступів (особливо аналіз і узагальнення), рецензувань, роботи з документами, участі в дискусії, де, добре відомо, проблем вистачало й до переходу на дистанційне навчання. Можливо, своєрідною відповіддю на таке обмеження стала більша щедрість стосовно формальної сторони роботи на семінарі. Тобто участь (приєднання) почала цінуватися більше, «коштувати дорожче». Не дивно, що професори повернулися до практики оцінювання самої присутності студента на занятті.

Усе вищезазначене дає підстави розширити погляд на проблему: професор (передусім гуманітарних навчальних дисциплін) зустрівся не лише з новими технічними труднощами, які намагається подолати завдяки культивуванню у ЗВО цифрової освіти та самоосвітою, а й соціальними викликами. Для нього якісно по-іншому тепер зазвучали питання дисциплінарної відповідальності студента, його ставлення до своїх обов'язків, самопідготовки. Здавалося б, новітні технології мали б спростити вирішення цих проблем, проте на практиці все відбулося майже навпаки. Позаяк оцінювати доводиться вже сам факт перебування студента біля комп'ютера, навіть біля телефону, то не дивно, що творчість змушена поступатися ремеслу, що не надто засмучує, бо синхронно зростає роль формальної звітності. Водночас, коли почали лунати заяви, мовляв, «дистанційне навчання в нас налагоджено» чи, навпаки, «підбивати підсумки не будемо, бо немає про що говорити», то, на мій погляд, це ніщо інше як вияв зразків чиновницького (властиво «ремісничого») мислення, яке, на жаль, у традиціях ЗВО України досить стійке.

Життя екзаменує всіх і кожного, тож, аби сьогодні бути гідному свого професійного покликання, потрібно йти в ногу з часом. І як би ми, професори, не зважали на нові «цифрові виклики», основні завдання нам і надалі доведеться виконувати у сфері соціальної. Як один із попередніх висновків, які стосуються методики викладання гуманітарних

наук у ЗВО, зазначу: існує очевидна потреба збільшити обсяг проблемного, частково-пошукового та дослідницького методів навчання, позаяк інформаційно-пояснювальний і репродуктивний методи як ніколи раніше мінімізують зусилля щодо забезпечення ефективності комунікативних практик із «сучасним» студентом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ідея Університету: Антологія / упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська. – Львів : Літопис, 2002. – 304 с.
2. Яковенко Н. У пошуках Нового неба: Життя і тексти Йоанікія Галятовського: моногр. / Н. Яковенко. – Київ : Лаурис; Критика, 2017. – 704 с.
3. Скарга Б. Межі історичності: моногр. / Б. Скарга; пер. із польськ. В. Дмитрук. – Київ : Аквілон-Плюс, 2002. – 224 с.

ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД КАРАНТИНУ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 2020 р.

Єгоров Владислав

Київський національний університет будівництва і архітектури, м.Київ

Запровадження внаслідок карантинних обмежень дистанційної освіти минулого року в середній та вищій школі в гострій формі виокремило вже давно наявні застарілі проблеми освіти, а також додало значну низку додаткових питань щодо організації та якості освітнього процесу. Позиція держави в цей період, на думку спостерігачів, звелася до заклику до переходу на нові програми. Система освіти України загалом не була готова до цього виклику, а очільники профільного міністерства зазначали, що період карантину – хороша можливість самоосвіти, підняття власної кваліфікації. Ці заяви лунали на тлі усвідомлення обмеженості спілкування через Viber, що вимагало пошуку альтернатив [9,10].

В умовах відсутності відповідного оснащення багато викладачів оцінювали свою діяльність як панцину, де сам викладач працює на забезпечення освітнього процесу (отже,

виконує державну політику у сфері освіти), користуючись інструментами купленими за власний кошт [10].

У цей період у здійсненні освітнього процесу постало декілька груп проблем. Поміж них – ті, що стосуються безпосередньо викладачів та якості їхнього викладання, а також учнів, студентів та їхньої спроможності опанувати навчальний матеріал у нових умовах.

Слід зазначити, що ті викладачі, які швидко перейшли на дистанційну освіту онлайн (маючи попередній позитивний досвід), одразу ж оцінили переваги нового підходу. Вони ж відчули певну гордість за здатність опанувати сучасні форми організації освітнього процесу [10]. Певний позитивний досвід дистанційної освіти в деяких викладачів у цьому напрямку вже був і до 2020 р., адже було успішне використання (YouTube каналів) для онлайн освіти з природничих наук (перш за все фізики), що вимагало створення автентичного, а не запозиченого контенту (Відео) [5]. Певною допомогою для всіх учасників освітнього процесу (шкіл та ВНЗ) на весну 2020 р. мала б бути анонсована ще у 2018 р. і створена Національна електронна платформа освіти, яка на момент карантину не діяла, а майно, придбане для забезпечення її функціонування (на 2019 р.), знаходилася під арештом [8]. Вона, на думку спостерігачів, і мала б сприяти викладачам у пошуках матеріалів для дистанційної освіти, а викладачі мали бути вже давно обізнані в технологіях її здійснення. З цією платформою мали б працювати органи місцевої влади [10].

Водночас, у нових умовах стало очевидним, що краще може бути оцінена якість викладання, рівень кваліфікації викладача, оскільки з'явилася можливість його почути та побачити [9]. Разом із тим, у цей період майже відсутнім був контроль за змістом дистанційного викладання [10].

Проте для багатьох викладачів у цей період гостро постала проблема обізнаності в програмах, що мають сприяти забезпеченню якості освітнього процесу. Також важливою проблемою стало питання оволодіння методиками дистанційної освіти. Адже для викладачів використання нових форм організації навчального процесу викликало острах, стрес

та ін. Нерідкими в той період були випадки подання викладачами заяв на звільнення [10].

Виклики, що постали перед освітньою системою у 2020–2021 рр., є органічно переплетеними з давніми питаннями (проблемами) в українській освіті, більш пов'язаними з роботою викладача. Так, на думку спостерігачів, ці проблеми спричинені браком реформ в освіті, окрім запровадження ЗНО, а також із проблемою дієвості Болонської системи для забезпечення академічної мобільності, відсутності критеріїв у 100 бальній системі оцінювання та вимог до якості компетентностей [1]. Також загальною проблемою освіти є істотна неоднорідність працівників та й учасників (студентів) вищої освіти, частина яких імітує реформи, робить спроби змінити ЗНО, хоче контролювати вступ студентів. Проблемою є питання споживачів послуг закладів вищої освіти, зацікавлених лише в отриманні диплома, та ті некомпетентні учасники освітнього процесу, які переконані, що перебування 3–4 роки у ВНЗ – це і є вища освіта, важко сприймаючи запровадження змін [1].

В освітньому процесі, на думку спостерігачів, також присутня група, яка хоче мати якісну освіту, але погано сприймає сучасні реформи, що не враховують специфіку навчання тих чи тих закладів та спеціальностей, що тут готуються (вимога статей для звань у художників), до них дотичні й ті, хто стомився від постійних змін – аби не було тільки гірше. Прагнення реформувати заради реформ та отримати гарні місця в іншій групі учасників суперечить настроям освітнього процесу. Частина учасників освітнього процесу ставиться до змін як до зміни лише ритуалів [1].

Поряд із тим, для тих хто навчається, нова організація освітнього процесу дає навички чіткої організації своєї діяльності, зокрема вміння точно розпоряджатися часом (таймінг), що є важливим для досягнення майбутніх життєвих цілей [9]. Тому батьки мали б навчати дітей (давати приклад) організованості, особливо ті, хто надмірно турбувалися про них. Ще більшою проблемою стало те, як мотивувати в нових умовах учня до навчання, а також те, що багато з них не вміли (не вміють) працювати з інформацією [10]. Отже, для тих, хто

навчається, важкою проблемою була (і є) виконання завдань в умовах, коли їхня кількість швидко збільшувалась і потребувала чітко організованого зворотного зв'язку (фітбек)[9]. Варто нагадати, що виконання завдань у вітчизняному навчальному процесі також позначено давньою проблемою академічної доброчесності. Дослідженнями визначено, що фактичний обман – є одним із проявів стратегії виживання поширеної в українському суспільстві. У 2018 р. було встановлено, що 96 % опитаних українських учнів, студентів використовували (поряд з іншими порушеннями) списування в той час як польських – 59 %, а в США 2.9 % [4]. Також нормальним для багатьох українських студентів за даними 2019 р. було копіювання робіт із невеликими змінами [7]. Водночас проблемним питанням для багатьох студентів є умови, у яких вони працюють – санітарна проблема пов'язана з багатогодинним перебуванням перед монітором [10].

Спільною проблемою для якісного забезпечення освітнього процесу було й те, що на квітень 2020 р. не було єдиної платформи (один із варіантів Zoom), на якій можна було б забезпечити повноцінний процес, у якому мали б бути присутні чіткі часові межі, а також зворотній зв'язок. Ці питання були важливими, адже дистанційна освіта змістовно відрізняється від освіти традиційної. Це не уроки он-лайн, а спеціально організована самостійна робота учнів (студентів) та контролю їхніх знань, навичок, що має здійснюватися на єдиній платформі[10]. Варто додати, що питання змісту освіти учнів, студентів, названі вище, також пов'язані з глобальними проблемами організації діяльності, вибору професії в сучасному світі, що стрімко змінюється. Зараз відбувається докорінна зміна суспільних практик життя людини. Актуальною є постійна самоосвіта (до того ж докорінне перенавчання), оскільки поради родичів (з їхнього досвіду) будуть швидко застарівати, а життєвий досвід може не спрацювати. Тому індивід за життя буде змушений змінити 5 професій, близько 20 місць роботи, а вищу освіту зможуть отримувати близько 40 %. Саме ці обставини висувають на перший план одне з найголовніших вмінь людини – зосередитися на головному (отже, правильно оцінювати інформацію) [2].

Однією з перших проблем для тих, хто навчається і навчає, була (і є) матеріальна проблема. Як може він (студент) розвивати свої компетентності в умовах, коли в нього відсутній комп'ютер[10]. Це питання, маючи давню передісторію, ще більш загострилася у вказаний період і загалом є проявом освітньої нерівності, коли результати освіти напряду пов'язані з освітою та статками батьків [11,6]. На думку Директора інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, академіка, доктора економічних наук Е. М. Лібанової, саме дистанційна освіта закріплює нерівність, оскільки не всі мають рівні можливості в забезпеченні дистанційного освітнього процесу. Такі форми могли б мати окремі лекції всесвітньо відомих учених або дослідників [3].

Варто додати, що забезпечення дистанційного навчального процесу у 2020 р. виявило ще й гостру потребу у швидкісному інтернеті в багатьох регіонах України.

Отже, на думку О. Оніщенко, карантин дав «чарівний пінок», що став поштовхом розвитку (руху) у використанні сучасних освітніх технологій в українській освіті [9]. Проте перераховані питання, проблеми та протиріччя, які в гострих формах виявилися в період запровадження дистанційної освіти в Україні в період 2020–2021 рр. підводять до загальних висновків щодо характеристики стану української освіти, з-поміж яких відзначають: відсутність дійсної основи, вихідна неправда та академічна недоброчесність, відсутність вимог до якості компетентностей. На думку спостерігачів, випускники масово отримують деструктивні для себе, а отже і для суспільства (патерни) зразки поведінки та планування життєвого шляху, що напряду творить недовіру до освіти в суспільстві. У всіх учасників освітнього процесу відсутні чіткі цілі, ідеї, стратегічне бачення освітнього процесу, адекватні уявлення про те, чи всі іноземні зразки можливо застосувати на українському ґрунті. Ці характеристики можуть бути застосовані як до середньої, так і до вищої освіти. Слід ще раз зазначити, що ці проблеми існують тлі закріплення освітньої нерівності учасників освітнього процесу (перш за все студентів) [1, 3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Егорченко И., 2021. О мифах и надеждах. Как общество воспринимает реформы в отечественном образовании. Зеркало недели. Вып. 26.02. – 5.03. – Режим доступа:<https://zn.ua/EDUCATION/o-mifakh-i-nadezhдах.html>.

2. Котляр А., 2020. Людмила Петрановская: Нужно научиться отсекать все лишнее. Мир меняется, и темп жизни, в том числе благодаря современным технологиям, ускоряется в разы. Зеркало недели, Вып.08.03. – Режим доступа:https://zn.ua/SOCIUM/lyudmila-petranovskaya-nuzhno-uchitsya-otsekat-lishnee-347376_.html.

3. Либанова Э. Интерв'ю UKRLIFE.TV 2021 р.: В Украине формируется «наследственная бедность» и усиливается неравенство. – Режим доступа:<https://www.youtube.com/watch?v=dBaCTmz1z5A>.

4. Михайленко Е., 2019. Академическая этика в зеркале культурных интерпретаций. Украинское образование в вихре реформ // Зеркало недели. – Вып.5 (9 –5.02). – Режим доступа:https://zn.ua/EDUCATION/akademicheskaya-etika-v-zerkale-kulturnyh-interpretaciy-308344_.html.

5. Онищенко О.,2019. Виталий Шевчук : «Я просто делаю то, что мне интересно». Как учитель физики создал научно-популярный канал // Зеркало недели. Вып. 12. –(30.03.–5.04). – Режим доступа: https://zn.ua/personalities/vitaliy-shevchuk-ya-prosto-delayu-to-chto-mne-interesno-313234_.html.

6. Онищенко.О.,2019.Закреть гештальт. Верховная Рада приняла в первом чтении проект закона «О полном общем среднем образовании» // Зеркало недели. – Вып.21 (8.06–14.06.). – Режим доступа:https://zn.ua/EDUCATION/zakryt-geshtalt-320100_.html

7. Онищенко.О.,2019.Почему студенты списывают. Зеркало недели. – Вып. 24 (22–25.06). – Режим доступа:https://zn.ua/EDUCATION/pochemu-studenty-spisyvayut-321507_.html.

8. Онищенко О.,2020.Кто украл будущее. Национальная образовательная платформа под арестом.– Вып. 1285 (7–13.03). – Режим доступа:https://zn.ua/EDUCATION/kto-ukral-buduschee-347895_.html.

9.Онищенко О., 2020. Волшебный пинок карантина. О плюсах и минусах дистанционного обучения. –Вып. № 1286 (14–20.03. 2020. – Режим доступа :<https://zn.ua/EDUCATION/volshebnyu-pinok-karantina-348599.html>.

10.Онищенко О.,2020.Онлайн пшеницю жала. За кулисами дистанционного обучения //Зеркало недели.– № 1288 (28.03-3.04.). –Режим доступа:https://zn.ua/EDUCATION/onlayn-pshenicu-zhala-350043_.html

11.Совсун И., 2020. Важно помнить куда идешь // Зеркало недели. – Вип 50 (27.12–10.01). – Режим доступа: https://zn.ua/EDUCATION/vazhno-pomnit-kuda-idesh-340488_.html

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Валерій Павлов

Національний університет харчових технологій, м. Київ

У будь-якій діяльності (пізнавальній, практичній, художній, оціночній та ін.) надто велику роль відіграють її методологічні засади. Йдеться про базові, вихідні принципи, положення, на основі яких суб'єкт намагається досягнути поставлених цілей, та використовувані при цьому методи. Вибір першого і другого – справа непроста. Методологія – своєрідний фундамент людської активності, що визначає її стратегію і тактику. Відсутність належної, продуманої, обґрунтованої методології завжди негативно впливає на процес діяльності та його результати. Наприклад, не можна починати спорудження будинку, не провівши попередньо дослідження, в тому числі геологічні, території, на якій його хочуть звести; не прорахувавши варіанти під'їзду до неї, фізичні можливості існуючої каналізації та потенціал наявних тут електричних мереж; не визначивши характер будівельних матеріалів, які найоптимальніше підійдуть для даного об'єкта та ін. Помилки у виборі методології аналізу динаміки і спрямованості змін, що відбуваються в конкретному суспільстві чи стосунках між державами, обов'язково не кращим чином «спрацюють» при

формулюванні теоретичних узагальнень та визначенні пріоритетів діяльності органів влади. Методологія величезною мірою зумовлює успіхи (і прорахунки) в науці та освіті.

Дистанційне навчання, про яке багато говорять і пишуть останнім часом, також має власне методологічне підґрунтя. Від того, як його розуміють, і що насправді є таким підґрунтям, залежить міра продуктивності цього процесу та його майбутнє. У методологічному плані важливо з самого початку правильно зрозуміти суть цього явища. *Дистанційне навчання* – одна з (багатьох інших) форм організації навчального процесу, коли в силу певних причин неможливе пряме, безпосереднє, «живе» спілкування між його учасниками. Останнє набуває статусу *комунікації*, тобто здійснюється за допомогою конкретних засобів (телефону, телебачення, електронної і традиційної пошти, різноманітних інтернетівських аудіо-та відеопрограм тощо). У комунікації присутні компоненти, які *опосередковують* міжсуб'єктні контакти. І хоча стосовно останніх вони мають «зовнішній» характер, тим не менше, є умовою забезпечення спілкування людей, а відтак і його результатів. Тобто суб'єкти величезною мірою стають залежними від усього, за допомогою чого здійснюються зв'язки між ними. Наприклад, якщо в людини вийшли з ладу телефон і комп'ютер або зник електричний струм в оселі, вона не в змозі у визначений час з'явитись у віртуальному просторі на заплановану зустріч зі своїми колегами чи діловими партнерами. При всьому бажанні в таких умовах забезпечити їхній контакт неможливо.

У дистанційному навчанні багато того, що має виражений технологічний характер. Кожна технологія — це процес, який відрізняється власним алгоритмом та конкретними вимогами до об'єктів, що задіяні в ньому. У ролі останніх можуть бути будь-що або будь-хто: дерево, метал, продукт харчування, думка, тварина, людина та ін. Для технології принципово важливо, щоб об'єкт, на який здійснюється вплив, відповідав певним вимогам і обов'язково дотримувались усі процедури оперування ним. У дистанційному навчанні таким об'єктом є *інформація*, яка передається від одного суб'єкта іншому (від викладача до здобувача освіти). Априорі зміст даної інформації та її обсяг кількісно і якісно відповідають

конкретним стандартам, що прописані в освітньо-професійних програмах та навчальних і робочих програмах дисциплін, які вивчаються.

У змістовному плані дистанційне навчання нічим *не відрізняється* від навчання традиційного, коли здобувач освіти намагається освоїти певний матеріал, а викладач допомагає йому в цьому. Правда, в останньому випадку (на лекції, практичному чи лабораторному занятті) наставник поруч. Йому можна задавати питання і відразу ж одержувати на них відповіді. Тут зміст матеріалу органічно поєднується з формами його викладу (акцентування уваги на одних положеннях і неглибокий розгляд інших, уточнення, деталізація, теоретичне узагальнення, використання прикладів, стійкий зворотний зв'язок між викладачем і студентом, можливість звертання до необхідної літератури та ін.). В умовах дистанційного навчання ситуація принципово змінюється. При всій важливості змісту навчання *якісно іншого статусу набуває формаорганізація* навчального процесу.

З позицій діалектики зміст визначальний щодо форми. Це положення зберігає значимість і в межах методики викладання навчальних курсів, а також педагогіки. Водночас не варто забувати, що форма має відносну самостійність щодо змісту. Вона функціонує за власними законами і значною мірою (позитивно або негативно) впливає на зміст. Дистанційне навчання — особлива «територія», де від форми залежить надто багато. Йдеться, передусім, про ті форми, які демонструють свою продуктивність під час викладання та вивчення навчальних предметів.

Перше, з чого потрібно виходити, – дистанційне навчання ні в якому разі не повинне навіть найменшим чином деформувати змістовне поле дисциплін, які освоюються студентами. Гарантом такої недоторканості є, як підкреслювалось вище, освітньо-професійні, навчальні та робочі програми. Це документи, які жорстко й однозначно визначають обсяг того, що мають знати здобувачі освіти конкретних спеціальностей. На жаль, в останні роки поганою модою в навчальних закладах стало внесення в них постійних змін. Як результат, в освітньо-професійних програмах час від часу з'являються одні навчальні

курси та зникають інші, змінюється кількість годин, які виділяються на їхнє вивчення, та форми контролю знань. Це не кращим чином впливає на організацію навчання та психологічний клімат у середовищі викладачів і студентів.

В умовах відсутності прямого контакту між тими, хто вчить і хто вчиться, актуальним стає питання про доступ студентів до джерел інформації, яку їм необхідно освоїти. Передусім це підручники, навчальні посібники, курси лекцій, методичні рекомендації, словники, інша довідкова література. В ідеалі такий доступ повинні забезпечити бібліотеки закладів освіти, представивши відповідну літературу в електронному вигляді. Практика показує, що це має місце далеко не скрізь. Тому нерідко здобувачам доводиться користуватись обмеженою кількістю джерел, до того ж, не завжди належної якості. На допомогу приходить Інтернет, у першу чергу його ресурс «Вікіпедія». Оскільки інформація, яка там розміщена, у багатьох випадках має поверховий і неперевірений характер, вона не може замінити рецензовані та апробовані праці вчених і педагогів. Як результат, в умовах дистанційного навчання, суттєво *знижується* якість і обсяг знань здобувачів освіти.

Частково компенсувати цей недолік можуть лекції та консультації, які проводять викладачі, використовуючи можливості різних програм аудіо-та відеозв'язку. І хоча такі заняття не в змозі в повній мірі замінити «живе» спілкування в аудиторії, вони конче потрібні як викладачам, так і здобувачам. Візуальна присутність обох сторін на екрані монітору комп'ютера та можливість поспілкуватись у режимі реального часу дає змогу не лише творчо оперувати пластом необхідної інформації, а й методично її інтерпретувати. Тут важливе значення мають поради викладача щодо послідовності опрацювання матеріалу, акцентування уваги на конкретних питаннях, формах контролю знань, використання режиму «питання — відповіді» та ін. Давно відомо, що навіть максимально якісне методичне забезпечення освітнього процесу не дає можливості людині *самостійно* засвоїти знання так, як це можна зробити *за участі* в цій системі викладача. Тому бажано, щоб при дистанційному навчанні кожен здобувач освіти мав можливість якомога частіше контактувати зі своїми

викладачами, отримувати від них поради й допомогу, відчувати підтримку.

У цьому контексті варто звернути увагу ще на один момент. Оскільки таке навчання різко звужує рамки вербального спілкування між його учасниками, то в даних умовах здобувачі не в змозі набути надзвичайно важливого й необхідного їм досвіду вільного викладу матеріалу, чіткості формулювань, належної аргументації своїх суджень і позицій. З освітнього поля практично зникає компонент дискурсу як обміну думками. Якщо в аудиторії під час обговорення конкретних питань завжди можна організувати дискусію, під час якої колективно шукатиметься істина, а кожен з учасників дискусії демонструватиме викладачу рівень власних знань і вміння їх інтерпретувати, то дистанційне навчання таку можливість у кращому випадку різко мінімізує, а в гіршому зводить до нуля. Це негативно впливає на мислинневу активність тих, хто навчається, адже мислення передбачає органічне поєднання думки та її словесної матеріалізації. Якщо цього немає, центри мозку, що відповідають за вербалізацію думок, «працюють» не в повній мірі.

На жаль, навчальна технологія, про яку йдеться, орієнтована не на творчість здобувачів освіти, а передусім на просте відтворення засвоєних ними знань. У її межах важко зусиллями викладача формувати в студентів критичне мислення, орієнтувати на творче сприйняття інформації, пошук у ній суперечливих сторін, проведення історичних і логічних паралелей, аналіз специфіки аргументації пропонованих висновків та ін. Логіка навчального процесу, що регламентується відповідними програмами, і його часові параметри (як правило, значно менші, ніж того потребує освітній матеріал) у *вимірах комунікації* набувають дещо іншого забарвлення порівняно з традиційною системою навчання. На перший план висовується площина «інформація – освоєння її студентами – перевірка та оцінка викладачем рівня знань». У таких умовах звертати увагу на проблемні сторони інформації, а тим більше практики, важко і здебільшого взагалі неможливо. Хоча і тут є винятки. Пов'язані вони значною мірою саме зі здобувачами. При належному рівні їхньої внутрішньої

мотивованості до навчання, інтелектуальних здібностях, бажанні знати більше, ніж представлено в підручниках та інших джерелах, налаштованості не на оцінку, а на творче зростання, можлива плідна співпраця між тим, хто вчить, і хто вчиться. Тоді дистанційне навчання стає полем інтелектуального росту здобувачів освіти.

Важливо пам'ятати, що такий тип організації навчального процесу принципово змінює емоційну атмосферу буття здобувачів. Вони вилучені зі звичної системи спілкування з колегами по академічній групі, факультету, проживанню в гуртожитку, позбавлені можливості використовувати апробовані форми взаємного обміну знаннями й досвідом, проведення вільного часу тощо. Нерідко це досить негативно впливає на емоційний стан молодих людей, продукує в них психологічне пригнічення та невпевненість у завтрашньому дні, навіть депресію. У цих умовах студентство хоча й продовжує зберігати власну ідентичність, певною мірою втрачає риси колективної цілісності, «розпадається» на конкретних суб'єктів, метою яких виступає отримання знань. Хоча останнє завжди має виражену індивідуальну забарвленість (кожен вчиться сам і для себе), означена індивідуальність набуває тут особливого звучання. Зникає атмосфера причетності до процесу, у якому має місце колективна пізнавальна діяльність.

Старшокурсники, зважаючи на свій вік, життєвий досвід, накопичені навички освоєння дисциплін упродовж перебування в навчальному закладі, хоча і з певними труднощами, адаптуються до таких умов навчання значно легше, ніж ті, хто лише недавно стали здобувачами освіти. У них, особливо першокурсників, на організаційному, психологічному, комунікативному рівнях ще не сформувалися необхідні знання і досвід щодо методології та методики власної діяльності як студентів. Крім того, у першокурсників академічні групи відразу не набувають статусу повноцінних колективів. Для цього потрібні час і постійне спілкування молодих людей в аудиторіях та за їх межами. Дистанційне навчання не дає змоги робити цього в повній мірі. Як наслідок, внутрішньогрупові зв'язки позбавлені тут належної стійкості. Натомість

переважають локальні стосунки і відносини. Значну допомогу в подоланні наявних проблем можуть (і повинні) надавати викладачі, наставники студентських академічних груп, деканати факультетів. Становлення групи як колективу, формування колективних стереотипів та установок, спільної відповідальності за результати навчання принципово важливі як для студентів, так і викладачів. Практика показує, що чим раніше студентська група стане повноцінним колективом, чим швидше в ній з'являться дух спільної причетності до загальної справи, атмосфера доброзичливості й підтримки здобувачів освіти, турбота про академічні успіхи кожного і всіх загалом, тим комфортніше в ній почуватимуть себе юнаки та дівчата.

Суттєва роль у подоланні студентами психологічного дискомфорту, що рельєфно заявляє про себе в умовах дистанційного навчання, належить службам психологічної підтримки, які в останні роки створені в багатьох закладах освіти. Попит на таку підтримку від юнаків і дівчат досить великий. Неодинокі випадки, коли молоді люди не здатні самотійно, без участі професійних психологів, вирішити проблеми, що виникають на їхньому життєвому шляху загалом та під час вивчення конкретних дисциплін зокрема. В одних ситуаціях проблеми незначні, а в інших – суттєві. Проте навіть другорядне за відсутності поруч колег по навчанню, неможливості одержати допомогустарших приводить іноді до стресу. Вихід із цього стану, а ще краще його попередження – справа не з легких. Оскільки дистанційне навчання психологічно «ізолює» студентів від своїх однокурсників, які апріорі в режимі «живого» спілкування могли б надати відповідні поради, служба психологічної підтримки стає дієвим інструментом зняття такої напруги.

При дистанційному навчанні особливого статусу набуває питання контролю знань. У методологічному плані надто важливо правильно обрати форми й методи контролю, визначити його послідовність та обсяг знань, який здобувачі освіти повинні періодично «демонструвати» викладачу. *Найефективніший варіант* – відеоспілкування учасників навчального процесу в режимі реального часу. Використання такої форми дає змогу одержати достатньо повну інформацію

про знання здобувачів освіти. Щоправда, реалізувати її на практиці в цілком неможливо. Пов'язано це з тим, що протягом навчальної пари, яка виділяється на практичне (семінарське) заняття, викладач не в змозі належним чином опитати всіх студентів академічної групи. *Інша форма контролю* – виконання індивідуальних завдань, які потребують опрацювання відповідного матеріалу. Вона досить трудомістка як для здобувачів освіти, так і викладачів. Перші мають витратити значний час на підготовку творчих робіт, а викладач детально з ними ознайомитися. При цьому не можна забувати, що здобувачі в умовах, про які йдеться, не мають повноцінного доступу до бібліотечного фонду. *Ще одна форма контролю* – виконання здобувачами освіти тестів. Вона популярна, не потребує багато часу, але малоефективна. По-перше, у кожному тесті пропонуються можливі варіанти відповіді. Теорія ймовірності стверджує, що навіть при мінімальному обсязі знань тест можна скласти успішно. В основі відповіді тут нерідко лежать не знання. Має місце те, що називається вгадуванням, інтуїцією, випадком та ін. По-друге, одна справа, коли здобувач виконує тест в аудиторії в присутності викладача, і зовсім інша, коли це робиться автономно. Останнє уможливорює використання різних довідкових джерел, допомогу інших людей, тому підсумкова оцінка, як правило, не відтворює адекватно обсяг і глибину знань того, хто інформує викладача про виконання тесту. Невипадково, коли відбувається перехід від дистанційного навчання до занять в аудиторіях багато студентів, які отримували за тести високі оцінки, демонструють поверхове володіння інформацією. *Четверта форма контролю* поєднує елементи трьох попередніх. Можливі й інші форми. Але, незалежно від всіх них, головне в контролі залишається незмінним – це *об'єктивність* оцінки. Сказане вище свідчить, що дистанційне навчання потребує підвищеної уваги до методології та методики організації контролю за обсягом і якістю знань студентів.

В умовах, коли у світі відбуваються могутні зміни, пов'язані з накопиченням та оперуванням інформацією, дистанційне навчання все більше буде ставати невід'ємною складовою освітнього процесу. Воно має сильні і слабкі сторони. Важливо

ефективно використовувати конструктивний потенціал цієї технології і водночас не забувати, що ніщо не може замінити «живе» спілкування викладача та здобувача освіти. На жаль, зі сторінок газет і журналів, із телевізорів та радіоприймачів, в інтернетповідомленнях час від часу лунають хвалебні «гімни» дистанційному навчанню і заклики до максимально повного використання в освітньому процесі аж до витіснення ним звичної організації навчання. Це погляд непрофесіоналів і дилетантів. Перспективи функціонування закладів освіти, напевно, будуть пов'язані з органічним поєднанням традиційного й дистанційного навчання, але точно так, як телебачення не змогло замінити театр, останнє не здатне зайняти місце першого. Скільки б людство не вдосконалювало комунікативну сторону свого буття, люди залишаються людьми. Упродовж усієї своєї історії вони викристалізували базові форми передачі знань від одних поколінь до інших: лекції, семінарські, практичні й лабораторні заняття, самостійна робота з літературою, консультації, заліки, екзамени, особистий приклад. І нічого принципово нового в цьому плані в останнє тисячоліття не придумали. Незмінними залишились і основні методи пізнання дійсності: аналіз, синтез, індукція, дедукція, єдність історичного та логічного, сходження від абстрактного до конкретного, ідеалізація, абстрагування та ін. Зміни, що іноді відбуваються в першій і другій сферах, стосуються не їхньої суті, а лише зовнішньої сторони. Про це варто постійно пам'ятати та використовувати цей висновок у статусі методологічного принципу під час оцінки різноманітних трансформацій, які мають місце в освіті та науці.

ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

**Микола Мигун
Дар'я Редіна**

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

Актуальність гри в освітньому процесі з біології зумовлюється сьогодні, з одного боку, доступністю різних джерел пізнання, наростанням обсягу різноманітної інформації, що постачається телебаченням, відео, інтернетом, а також, по-друге, масштабнішим використанням засобами масової інформації ігрових технологій. Важливим завданням освіти стає розвиток в учнів цікавості до самостійного відбору інформації та її активного використання.

Використання дидактичних ігор надає можливість на практиці проявити здібності, продемонструвати знання і уміння. Застосування в навчальному пізнанні ігрових технологій із біології стимулює розвиток усіх сфер учнів – мотиваційної, інтелектуальної, емоційно-вольової, комунікативної.

Класифікації дидактичних ігор дають змогу простежити їхні сутнісні особливості, використання яких забезпечує відповідний навчально-виховний ефект.

У дослідженні для формування екологічної компетентності учнів нами використовувалися різні види дидактичних ігор. Тому вважаємо за необхідне детальніше розглянути класифікації ігор із біології, що використовувалися під час дослідження: за навчальним змістом, ігровими діями і правилами, організацією і стосунками дітей, роллю вчителя та ін. Ці класифікації співвідносяться зі змістом освітнього процесу: ігри для сенсорного виховання; ігри, спрямовані на ознайомлення дітей з об'єктами і явищами навколишньої дійсності; на формування елементарних математичних уявлень; на мовленнєвий розвиток тощо.

1. *Ігри з предметами.* Під час таких ігор використовують дидактичні іграшки (мозаїку, кубики), реальні предмети, рідкозвичайний природний матеріал (листя, плоди, насіння). Поширені вони в народній педагогіці, яка, враховуючи потребу дитини в пізнанні предметів, створила сюжетні (ляльки, предмети побуту, овочі, тощо) та безсюжетні (кулі, циліндри, пірамідки та ін.) дидактичні матеріали.

Під час ігор із предметами учні ознайомлюються з властивостями та ознаками природних об'єктів дійсності, порівнюють, класифікують їх. Поступово ігрова діяльність ускладнюється, учні починають вирізняти, об'єднувати предмети за однією ознакою (формою, призначенням), що сприяє розвитку логічного мислення. Ігри з природним матеріалом організовують під час прогулянок. Це сприяє закріпленню знань про природу, формуванню і розвитку процесів мислення (аналізу, синтезу, класифікації), вихованню бережливого ставлення до природи та формуванню екологічної компетентності здобувачів освіти.

2. *Настільно-друковані ігри* передбачають дії не з предметами, а з їхніми зображеннями. Найчастіше вони зорієнтовані на розв'язання таких ігрових завдань: добір малюнків за схожістю (деякі види лото, парні малюнки), карток-малюнків під час чергового ходу (доміно), складання цілого з частин (розрізані малюнки (пазли), кубики) тощо. Завдяки таким діям учні уточнюють власні уявлення, систематизують знання про навколишній світ, розвивають розумові процеси та операції, просторові орієнтації, кмітливість, увагу, формують організаторські вміння, що сприяє формуванню екологічної компетентності.

3. *Словесні ігри* є найскладнішими, оскільки змушують учнів оперувати уявленнями, роздумами про речі, яких на той момент вони не мають перед собою, що вимагає уявлення і пригадування, тобто виникає потреба використовувати набуті знання в нових ситуаціях та зв'язках. Ці ігри спрямовані на розвиток мовлення, уточнення і закріплення термінології з біології та екології, формування вмінь рахувати, орієнтуватися в просторі. Словесні ігри розвивають самостійність мислення, активізують розумову діяльність здобувачів освіти. Як правило,

доводиться описувати предмети, відгадувати їх за описом, ознаками схожості та відмінності, групувати за властивостями, вигадувати власні розповіді.

Наведемо приклади декількох ігор, що використовувалися нами під час педагогічної практики.

Добери пару. *Мета гри:* актуалізувати вивчений матеріал із теми «Плоди». Один учень називає рослину, інший – її плід. У такий спосіб усі працюють ланцюжком, поки учні всього класу не дадуть відповідь.

Добери пару. *Мета гри:* актуалізувати вивчений матеріал із теми «Місце проживання тварин». Один учень називає тварину, інший – місце проживання цієї тварини. У такий спосіб усі працюють ланцюжком, поки учні всього класу не дадуть відповідь.

Цікава біологія. *Мета гри:* повторити термінологію з біології. Учитель викликає учня до дошки та просить його записати ряд букв. Решта учнів записує ці ж букви в зошитах. Далі вчитель просить за певний час скласти із цих букв слова на певну тему. Переможцем стає той, хто швидше й більше складе слів.

Пінг-понг. *Мета гри:* повторення вивченого матеріалу з певної теми. Форма проведення: групова. Додому задається завдання: придумати питання для гри з певної теми. На уроці пари учнів ставлять свої запитання одне одному. Правильна відповідь дає можливість поставити запитання напарникові, а неправильна відповідь – продовжує ставити питання той, хто й до цього.

Отже, ігрові технології відіграють важливу роль у формуванні екологічної компетентності, забезпечують мотивацію вивчення біології здобувачами освіти та заглиблюють їх у практичну діяльність для дослідження різноманіття проявів природи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова О. Методологічні основи роботи вчителя біології / О. Богданова // Біологія. – 2010. – № 30 (394). – С. 16–18.– Режим доступу : URL<http://dorobok.edu.vn.ua>.

2. Бондар Н. Використання нестандартних форм і методів навчання на уроках біології / Н. Бондар // Біологія і хімія в школі. Біологія. – 2008. – № 3. – С. 33–37.

3. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. П. Волкова. – Київ :Видавничий центр «Академія», 2003. – 527 с.

4. Гуцкалюк Л. Ігрові технології навчання на уроках біології / Л. Гуцкалюк, З. Вербицька. – Тернопіль-Харків : Видавництво «Ранок», 2009. – 128 с.

5. Долбенко Т. Активізація пізнавальної діяльності підлітків: ігрові технології / Т. Долбенко // Рідна школа. – 2004. – № 10. – С. 36–39.

6. Дон О. Дидактичні ігри / О. Дон // Шкільний світ. – 2001. – № 35. – С. 5–7.

7. Зайченко І. М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / І. М. Зайченко. – Київ : «Освіта України»; «КНТ», 2008. – 528 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ВІРТУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Наталія Тішкіна

Дніпровський гуманітарний університет, м. Дніпро

Одним із найпоширеніших віртуальних середовищ навчання у світі і в останні роки серед вищих навчальних закладів України є платформа Moodle. Модульне об'єктно-орієнтовне динамічне середовище є системою управління навчання або LMS-системою. Ця система має широкі можливості організувати повноцінний навчальний процес, як систему контролю і оцінювання навчальної діяльності здобувачів, а також різноманітні необхідні складові системи електронного навчання. Заняття в системі Moodle можна проводити, як у комп'ютерному класі, так і використовувати змішане навчання, поєднуючи традиційне навчання із самостійною роботою здобувачів на віртуальній платформі [1, 2]. Також є можливість організувати навчання дистанційно, використовуючи самостійну роботу здобувачів або заочне навчання.

Система Moodle є досить гнучкою. У ній викладач може самостійно створювати дистанційний навчальний курс, якщо адміністратор надав такі права, або може керувати курсом, тобто власноруч налаштовувати доступ до власних курсів, використовувати часові обмеження і створювати власні системи оцінювання знань студентів [2].

При створенні курсів найчастіше використовуються тематичний і тижневі формати, менше форумний та єдиної діяльності.

Найбільш поширеною у світі система Moodle є завдяки своїй безкоштовності та відкритості [3]. Вона призначена для розробки та поширення системних матеріалів та уможлиблює спілкуватися викладачів зі здобувачами, здобувача з викладачем та здобувачів між собою. Система має широкий набір функцій різного рівня – форуми, чати та ін., проведення статистичної обробки інформації.

Можливості системи Moodle можуть бути розширені відео-конференціями, картами знань, лише необхідно завантажити та налаштувати додаткові плагіни на офіційному сайті. Віртуальне середовище є зручним для адміністрування і управління навчанням, воно здійснює захист користувачів від зовнішніх впливів. Підтверджено високій рівень стійкості роботи системи до різних режимів роботи й активності користувачів.

Крім цього, є можливість імпортування створених окремих блоків-модулів у курсах навчальних дисциплін до інших курсів або видів діяльності. Наприклад, під час проведення щотижневого опитування студентів, можна створити анкету та імпортувати її до інших курсів.

У системі вбудовані засоби розробки та редагування навчального контенту, є інтеграція різноманітних матеріалів різного призначення. LMS-система Moodle підтримує міжнародний стандарт SCORM, який дає змогу обмінюватися електронними курсами та переносити їх з однієї системи до іншої. Також у системі наявна перевірка оцінювання знань слухачів у режимі онлайн. У системі Moodle здобувачі можуть не лише ознайомитися з основними матеріалами окремого курсу, але й пройти тестування з одержанням оцінки за виконану

роботу і виставленням її до журналу, маючи можливість слідкувати за своєю успішністю.

Оскільки основною формою контролю знань при дистанційному навчанні є тестування, то в Moodle розроблений потужний інструментарій для створення тестів, що дає змогу створювати завдання різних типів як із закритою, так і з відкритою відповіддю. Також є різні функції для опрацювання результатів тестування і одержання статистичних даних.

Система дистанційного навчання є досить зручною у використанні і є проблемно-орієнтованою, що дає змогу пройти навчання здобувачам через усі чотири етапи, а саме: активацію попереднього досвіду, демонстрацію навичок, їхнє застосування та інтеграцію в реальну діяльність.

Загалом проблемне навчання передбачає формулювання певної ситуації, для вирішення якої, той, хто навчається, повинен здійснити низку пошуків та шляхів вирішення цієї проблеми, під час якого здійснюється кооперація і співпраця між здобувачами і викладачем, метою якої є одержання додаткових знань і вироблення нових навичок.

За допомогою системи можна пройти через усі чотири фази навчання з активацією попереднього досвіду через проведення анкетування, створення форуму для спілкування та обміну досвідом.

Створення дистанційного курсу в системі можна проводити за чотирма форматами. Здебільшого використовується тижневий формат, де матеріал розбивається за тижнями з чітко визначеними термінами початку й завершенням тижня, а також тематичний формат, коли навчальний матеріал розбивається за темами. Форумний формат і єдина діяльність застосовуються значно рідше. Перший передбачає оцінювання діяльності студентів викладачем на форумі, а друга використовується, коли на курсі представлена одна форма оцінювання – тест або ситуаційні завдання

Крім системи Moodle, для проведення дистанційного навчання в навчальних закладах, активно використовується платформа GoogleClassroom та Edmodo, які є простими у використанні. Також для проведення лекцій та семінарів активно використовується платформа конференц-зв'язку Zoom

та Microsoft Teams. Для проведення контролю знань через тестування в режимі онлайн та статистичної оцінки даних часто застосовується програмне забезпечення GoogleForms.

Отже, яка б віртуальна система не використовувалася в навчальному закладі для проведення дистанційного навчання, важлива якість навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахмад І. М. Навчання в дистанційній і змішаній формі студентів ВНЗ / І. М. Ахмад: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://interconf.fl.kpi.ua/node/1067>.

2. Воронкін О. С. Організація дистанційних технологій навчання на основі комп'ютерних інформаційних систем вищих навчальних закладів України / О. С. Воронкін: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/vsunud/2009-6E/09vosnzu.htm>.

3. Шневич Б. І. Тенденції розвитку дистанційного навчання у зарубіжній вищій школі / Б. І. Шневич: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em7/contnt/08bihf/htm>.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ірина Похиленко

Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ

Протягом останнього року всі ми живемо в нових реаліях у зв'язку з розповсюдження вірусу Covid-19, а такі слова, як «карантин», «локдаун», «маски» – міцно ввійшли в повсякденний вжиток. Велика кількість країн запровадила карантинні заходи, що призвело до зміни форм навчання майже у всіх навчальних закладах. Тому відповідно до рекомендацій МОН і МОЗ щодо посилення карантинних заходів у закладах освіти навчальний процес був переведений з аудиторних форм на використання технологій дистанційного навчання. При проведенні лекційних, практичних та лабораторних занять для здобувачів освіти всіх форм навчання в дистанційному режимі з

використанням засобів дистанційного навчання та інших інформаційно-комунікаційних технологій слід керуватися Положенням про дистанційне навчання, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466, Положенням про електронний навчально-методичний комплекс дисциплін та використання технологій дистанційного навчання в навчальному процесі, затвердженого наказом ректора від 30.11.2018 р. № 474.

У Київському національному університеті будівництва і архітектури забезпечення проведення всіх занять у дистанційному режимі здійснюється з використанням MSTeams як інтегральної платформи для організації навчального процесу. Для окремих елементів навчального процесу дозволяється використовувати освітній сайт КНУБА (Moodle), Zoom та інші інструменти дистанційного навчання, але з обов'язковою фіксацією їхнього використання в MSTeams для забезпечення контролю за навчальним процесом.

Проте вивчення психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій не можливе без з'ясування ставлення до тих чи інших форм навчання учасників навчального процесу. Для цього був застосований такий метод наукового пошуку, як анкетування. Відповіді на запитання анкети дали змогу оцінити вподобання опитуваних та врахувати їхні побажання в процесі вироблення пропозицій з удосконалення навчального процесу. Проходило дослідження через мережу інтернет шляхом відповідей на анкету, створену за допомогою Forms в MSTeams, починаючи з березня 2021 року і по сьогоднішній день. Слід відмітити, що комп'ютерне анкетування – це відносно молодий напрямок психодіагностики, у якому використовуються засоби електронно-обчислювальної техніки. Комп'ютерна психодіагностика з'явилася завдяки розвитку інформаційних технологій. Спроби автоматизувати пред'явлення досліджуваному стимульного матеріалу й подальшу обробку результатів робилися починаючи з 1930-х рр., але лише з 1970-х рр. розпочався справжній розвиток комп'ютерної психодіагностики, обумовлений появою персональних комп'ютерів. З 1980-х рр. комп'ютерні тести стали

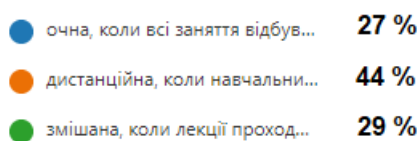

розроблятися в масових масштабах: спочатку – як комп'ютерні версії відомих бланкових методик, а в 1990-і рр. – як спеціальні методики, що враховують можливості сучасної техніки й не можуть відтворюватись у бланковому вигляді, оскільки розраховані на складний, що змінюється в просторі й часі стимульний матеріал, специфічний звуковий супровід і т. д. Початок ХХІ ст. відзначається все частішим передаванням комп'ютеру управління процесом анкетування. Якщо в минулі роки автоматизувались окремі стадії дослідження, наприклад, пред'явлення матеріалу, обробка даних, інтерпретація результатів, то на сучасному етапі все частіше можна натрапити на програми, які здійснюють усі процеси самостійно.

Станом на 28 квітня 2021 року в інтернет-опитуванні взяло участь 27 осіб (студенти та викладачі факультету урбаністики та просторового планування КНУБА). Перед респондентами було поставлено низку запитань, одне з яких було сформоване так: «Яка форма навчання для Вас найбільш зручна?» та запропоновано три варіанти відповіді: 1) очна, коли всі заняття відбуваються в аудиторії; 2) дистанційна, коли коли навчальний процес відбувається з використанням платформ тімс, зум, гугл класрум тощо; 3) змішана, коли лекції проходять в онлайні, а практичні аудиторно.

1. Яка форма навчання для Вас найбільш зручна?

[Дополнительные сведения](#)

Малюнок 1. Розподіл вподобань форм навчання

Як вбачається з діаграми, зображеної на малюнку 1, більшість респондентів (44 %) надають перевагу дистанційному навчанню, на другому місці – змішана (29%), на третьому місці – очна (27%). До переваг дистанційної освіти більшість опитуваних відносять: економію часу на дорозі, нові можливості для творчого самовираження, доступ до

нетрадиційних джерел інформації, оскільки MS Teams має зручний інтерфейс та можливість запису, це дає змогу переглядати лекції в необмеженій кількості, у зручний час, що в свою чергу сприяє кращому розумінню матеріалу, підвищенню ефективності самостійної роботи, формуванню та закріпленню різних професійних навичок, а викладачам в свою чергу дає змогу реалізовувати абсолютно нові форми та методи навчання.

Проте має дистанційна освіта й недоліки, зокрема, прокрастинацію, небажання виходити з дому, проблеми зі зв'язком, не всі викладачі та здобувачі розуміються в тих чи інших програмах для спілкування та навчання.

Говорячи про змішану форму навчання, коли лекції проходять онлайн, а практичні аудиторно, то основною перевагою такої форми є те, що дистанційно проводяться, зазвичай, лекції, і зробивши їхній відеозапис можна послухати повторно та краще засвоїти матеріал. Аудиторно ж проходять семінари, що є продуктивним, адже краще відбувається комунікація «викладач-здобувач» і «здобувач-здобувач».

До недоліків змішаної форми навчання можна віднести такі: некоректний розклад занять (інколи декілька пар призначаються на одну годину, або ж за розкладом пари очно, але викладач призначає заняття дистанційно і немає змоги бути присутнім там і там, оскільки в університеті не дуже хороший Інтернет, важке переналаштування з одної форми на іншу, витрачання часу та енергії на дорогу.

Відповідаючи на запитання «Як би Ви покращили навчальний процес?», опитувані висловили такі пропозиції: запровадження загальних курсів щодо правил користування навчальними онлайн-платформами, створення робочої зони для здобувачів, які чекають аудиторного заняття, для можливості попрацювати над робочими завданнями в приміщенні університету. Серед вже створених нововведень позитивно відзначають Telegram-канал для студентів та карту університету.

Підсумовуючи викладене, слід відмітити, що в умовах карантину та періодичних локдаунів, середзавдань, які стоять перед системою вищої освіти України, на

перший план виходить дистанційне навчання, його нормативно-правове, кадрове та фінансове забезпечення, формулювання і наукове обґрунтування стратегії дистанційної освіти загалом та вищої зокрема.

ПРО ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ

Анатолій Соловей
Тетяна Ботіка
Оксана Мамроцька

Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса

Організація дистанційного навчання в умовах реалій сьогодення є однією з найбільш актуальних. Безперечно, такий формат здобуття здобувачами знань потребує високоякісного комп'ютерного оснащення. Викладач має чітко визначити теми, які здобувач може опанувати самостійно в режимі «офлайн», використовуючи наявні в них підручники, посібники, довідники, збірники документів, мапи, збірки тематичних структурно-логічних схем тощо, а які доцільно вивчати разом із ними в режимі «онлайн».

Вивчення програмного матеріалу за технологією дистанційного навчання викладач може здійснювати в таких формах: оприлюднювати завдання для самостійної роботи на сайті закладу освіти (можна у вайбер-групі) з відповідної теми предметів суспільного напрямку; оприлюднювати практичні завдання з методичними рекомендаціями щодо їхнього виконання; викладачі, які мають власні блоги та сайти, можуть організувати щоденне навчальне спілкування зі здобувачами, здійснювати індивідуальну допомогу через Skype, Viber, WhatsApp; розміщувати в мережі Internet (Google Диск) мультимедійні матеріали-презентації, відеоролики, що допоможуть у вивченні зазначеної теми, посилання на які розмістити на сайті закладу вишу; надати переліку інтернет-джерел, що сприятимуть легшому засвоєнню навчального матеріалу [1, 40–45].

Одна з головних ідей дистанційного навчання полягає в тому, що взаємодія учасників навчально-виховного процесу відбувається в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Використання різноманітних технологій дистанційного навчання забезпечує виконання завдань навчання, виховання та гармонійного розвитку особистості. Тому, однією з розповсюджених форм дистанційного навчання є проведення відеоконференцій в on-line режимі. Такі конференції проводяться у визначений день і в призначений час. Для якісного проведення відеоконференцій необхідна їх чітка підготовка: розробка програми, своєчасна інформація про проведення з використанням різних каналів зв'язку, підготовка активних учасників заходу, а також чітка координацій дій модератором. Зокрема, досвід проведення науково-практичних конференцій здобувачами Одеської національної академії харчових технологій, присвячених важливим подіям та знаменним датам історії України, в режимі онлайн через платформу Zoom, дає змогу учасникам конференцій продемонструвати презентації з матеріалами своїх досліджень, спілкуватися та дискутувати, а також відвідувати пам'ятні місця, брати участь в екскурсіях у музеях міста.

Так, наприклад, 5 листопада 2020 р. на території Меморіалу героїчної оборони Одеси 411-ї берегової батареї розпочала свою роботу традиційна науково-практична конференція здобувачів Одеської національної академії харчових технологій, присвячена 76-й річниці вигнання нацистських окупантів з України та 79-й річниці героїчної оборони Одеси. Завдяки чіткій організації відео конференції, здобувачі віртуально були присутні біля храму Георгія Переможця та на головній площі меморіалу, де розташована виставка військової техніки і озброєння армії періоду Другої світової війни. Презентації доповідей здобувачів органічно поєднувалися з дистанційним оглядом експозицій музею та експонатів меморіалу, які були підготовлені співробітниками історико-краєзнавчого музею.

Відеоконференції в on-line режимі для здобувачів – це масштабний, зручний, ефективний та неймовірно цікавий формат процесу пізнання, у якому обговорення результатів

дослідження, знайомство з наочними матеріалами, дискусії і прийняття рішень, відбуваються в режимі реального часу. При цьому потрібно не забувати і про професійну кваліфікацію фахівця. Вона повинна включати в себе не тільки професійну майстерність, але й професійну соціалізацію. Вирішення цього питання визначає два основних напрями формування змісту навчання в закладі вищої освіти технічного профілю: по-перше, це формування особистості самого здобувача, розвиток та активізація його творчості, індивідуальних якостей і особливостей, а по-друге – засвоєння ним знань конкретних технологій зі спеціальності, що в майбутньому стануть засобом і змістом його професійної діяльності [3, 184–186].

Це вимагає постійної уваги з боку викладацького колективу, до проблем гуманістичного виховання здобувачів. На підставі використання гуманістичного навчання і виховання майбутніх фахівців необхідно забезпечити соціально-відповідальне використання людством досягнень науки, техніки та культури в інтересах сучасних і майбутніх поколінь. Будь-який фахівець мусить відчувати, де починаються моральні аспекти його діяльності та в чому полягає його особиста відповідальність за її результати.

Дистанційне навчання має як свої переваги, так і недоліки. Перевага в тому, що дистанційне навчання – це доступність усім верствам населення; відсутність необхідності відвідувати лекції і семінари; демократичний зв'язок «викладач – здобувач»; комплексне програмне забезпечення; провідні освітні технології; індивідуальний процес навчання; гнучкі консультації [2]. Однак разом із перевагами є і недоліки – ускладнена ідентифікація дистанційних студентів, недостатній безпосередній контакт між викладачем (тьютором) та дистанційним студентом [4]; великі затрати часу, необхідність регулярного відвідування, чітко встановлений графік занять, що майже унеможливорює успішне поєднання їх з будь-якою іншою діяльністю.

Отже, нашому сучасному суспільству потрібна якісна освіта на масовому рівні, яка буде в змозі задовольнити вимоги як споживача, так і виробника матеріальних цінностей і духовних благ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дистанційні технології в освіті: збірник науково-методичних рекомендації щодо організації виховання, навчання та розвитку учасників освітнього процесу під час карантину / під ред. Ю. О. Бурцевої, Д. В. Малєєва. – Краматорськ, 2020. – С. 40–45.

2. Кузьмига І. Проблеми та переваги дистанційного навчання / І. Кузьмига. – Режим доступу : <http://confesr.fl.kpi.ua>.

3. Соловей А. О. Про проблеми формування соціальної відповідальності майбутнього фахівця / А. О. Соловей, О. М. Кананихіна, Т. С. Ботіка, О. А. Мамроцька // Забезпечення якості вищої освіти: зб. матеріалів II Всеукр. наук.-метод. конф., Одеса, 08–10 квіт. 2020 р. – Одеса, 2020. – С. 184–186.

4. <http://www.forest.lviv.ua/statti/distance.html>.

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Тетяна Лисенко

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ

Передові технології Інтернет-навчання впевнено інтегруються в освітній процес, суттєво доповнюють методологічний та методичний інструментарій та дають змогу істотно підвищити якість і продуктивність засвоєння матеріалу. Досить успішним виявилось використання програм MyEnglishLab, BritishCouncil та Memrise для вивчення англійської мови технічного спрямування в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Мета роботи – комплексно й системно дослідити практику впровадження змішаних форм навчання для активізації словникового запасу в здобувачів немовних спеціальностей закладів вищої освіти, виявити потенціал, основоположні принципи та головні умови організації змішаного навчання.

Різні аспекти викладання англійської мови з використанням змішаного навчання вивчали вітчизняні науковці, педагоги та лінгвісти. Зокрема, Л. В. Горбатюк [2] у своїх методологічних пошуках приділяє значну увагу використанню мобільних додатків у формуванні іншомовної лексичної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей, А. А. Щеглова [3] висвітлює особливості використання проектної методики для формування і розвитку іншомовної комунікативної компетентності студентів в умовах змішаного навчання, К. Л. Бугайчук [1] у своєму дослідженні аналізує зміст та ознаки поняття «змішане навчання», виділяє два підходи до його розуміння: вузький і широкий, здійснює узагальнену класифікацію моделей змішаного навчання, а також пропонує стратегічні етапи його впровадження в діяльність закладів вищої освіти.

Удосконалення лексичних навичок здобувачів немовного закладу вищої освіти є більш продуктивним за умови об'єднання відомих та нових лексичних одиниць у системні семантичні угруповання згідно зі встановленими методичними та ергономічними правилами, визначеними функціональними можливостями інтернет додатків. До найактуальніших методологічних завдань, зумовлених сучасною ситуацією, відноситься органічне поєднання новітніх форм онлайн навчання та спілкування з класичними академічними методами та формами навчального процесу вищої школи, без втрати конструктивного потенціалу кожного з них.

Оскільки розширення словникового запасу та поглиблення знань у галузі іншомовної лексики є довготривалим динамічним процесом різного ступеня складності та інтенсивності, тому особливо важливим чинником під час навчання лексики є психоемоційне тло: довіра, доброзичливість, розкутість, зацікавленість, невимушеність між учасниками навчального процесу як за функціональною горизонталлю (здобувач – здобувач), так і вертикаллю (здобувач – викладач) та формування когнітивної мотивації засобами та інструментами інтернет платформ.

Правильно організована й систематизована робота з розвитку навичок та усвідомленого використання лексики в

різних формах усного та письмового мовлення на прогресивних інтернет платформах, зокрема My English Lab, British Council та Memrise, сприяє зберіганню і поповненню активного словникового запасу, збільшенню кількості слів та їхньому успішному використанню у комунікаційних процесах.

Для покращення якості та інтенсифікації поповнення словникового запасу важливим є використання полісемантичного (лексичного) потенціалу англомовних лексичних одиниць і мовних комбінацій та структур; моделювання варіативних конотацій та контекстів із використанням засвоєних на занятті слів та словосполучень у форматі змішаної форми навчання.

Отже, використання інтерактивного потенціалу інтернет-ресурсу робить більш широким діапазон комунікативних зв'язків віртуальної цільової аудиторії: форуми, презентації, виступи, тематичне спілкування тощо, а відтак сприяє продуктивному засвоєнню словникової бази. Завдання сучасного викладача полягає в тому, щоб органічно включити новітні форми навчання та спілкування до навчального процесу вищої школи, виступити організатором та модератором такого навчання, створивши сприятливу психоемоційну атмосферу: довіри, доброзичливості, розкнутості, зацікавленості, невимушеності, що сприяє розвитку мотивації до навчання та підвищує ефективність занять.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бугайчук К. Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів / К. Л. Бугайчук // Інформаційні технології і засоби навчання. 2016. №4 (54). [online]. Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1434>.

2. Горбатюк Л. В. Мобільні додатки як засоби формування іншомовної лексичної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей / Л. В. Горбатюк // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2019. – Т. 74, № 6. – С. 150–164.

3. Щеглова А. А. Місце проектного методу для формування і розвитку іншомовної комунікативної компетентності студентів

в умовах змішаного навчання / А. А. Щеглова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2016. – № 53. – С. 142–149.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ТЬЮТОРА ПРИ ДИСТАНЦІЙНІЙ ФОРМІ НАВЧАННЯ

Анна Калініченко

ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України», м. Ніжин

Інформаційно-технологічні зміни охоплюють усі сфери людської діяльності, зокрема загострюється потреба у створенні нової системи інформаційного забезпечення освіти. Наслідком процесу інформатизації суспільства та освіти є поява дистанційного навчання, яка зорієнтована на індивідуалізацію навчання.

Сьогодні в Україні дистанційна освіта через Інтернет набуває все більшого поширення. Вона має своїх прибічників і противників, свої позитивні та негативні сторони. Проте як форма отримання знань, як технологія навчання, як елемент очного чи заочного навчання, вона повинна мати місце.

Формування здатності до самоорганізації в навчальній і професійній діяльності, до саморозвитку та самовдосконалення, до навчання протягом усього життя стає ціннісним орієнтиром освіти. Проблема у формуванні викладача, професійна підготовка якого відповідатиме сучасним запитам суспільства, є серйозним викликом системі освіти.

Суспільство потребує фахівців у галузі освіти, які не тільки мають необхідну компетенцію для успішної педагогічної діяльності, але й здатних оновлювати сферу професійної діяльності. Зміни в педагогічній професії природним чином знаходять своє відображення в професійній освіті викладача вищої школи. Сучасна освіта націлена на інтенсифікацію освіти: за мінімальний час необхідно надати максимум інформації. У рамках наявних навчальних планів це можливо, лише спираючись на самостійну роботу здобувачів, яка може ефективно здійснюватися на основі інформаційних технологій,

а для віддалених від місця навчання здобувачів – на основі дистанційних форм здобуття освіти.

Отже, виникає потреба в підготовці викладачів не лише в плані використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі закладу вищої освіти, а й у професійній підготовці викладачів для дистанційного навчання – тьюторів.

Розробка теоретико-концептуальних основ побудови, практична реалізація моделі підготовки викладачів вищої школи та проектування маршрутів професійної підготовки до здійснення дистанційного навчання повинні спиратися на такі ідеї:

1) професійна підготовка викладачів вищої школи інноваційним технологіям дистанційного навчання, що відображає в собі специфіку сучасної професійної освіти, може внести істотний внесок у їхню професійну підготовку;

2) розробку та реалізацію професійної підготовки викладачів вищої школи необхідно проводити з урахуванням основних аспектів дистанційного навчання: технічного, психолого-педагогічного, соціального, економічного, з урахуванням особливостей проектування тренінгових програм для викладачів і студентів, особистісної орієнтації і досягнень викладачів вищої школи, а також з урахуванням оперативної та індивідуально спрямованої діагностики та корекції їхньої підготовки;

3) продуктивність функціонування професійної підготовки викладачів вищої школи забезпечується реалізацією сукупності умов, що сприяють уключенню викладачів в активну, різноманітну навчальну діяльність у режимі реального часу;

4) результативність використання професійної підготовки викладачів вищої школи може бути визначена за допомогою спеціально розроблених механізмів моніторингу якості в процесі професійної підготовки викладачів.

Заклади вищої освіти мають організовувати професійну підготовку або підвищення кваліфікації викладацького складу до викладання в новому інформаційно-освітньому середовищі, яким є система дистанційного навчання, а також персоналу вищого навчального закладу до роботи в умовах дистанційної освіти.

Важливим питанням у процесі дистанційної освіти є підготовка викладача до такої роботи, оскільки її зміст та форма суттєво відрізняються від традиційної. На нього покладаються певні функції, а саме: координація пізнавального процесу, коригування курсу, що викладається, консультування при укладанні індивідуального навчального плану, керівництво навчальними проєктами тощо. Викладач забезпечує знання здобувачам у готовому вигляді; формує практичні вміння і навички; безпосередньо керує процесом навчання здобувачів; формує і реалізує суб'єктно-об'єктний стиль взаємин зі здобувачами.

Важливою проблемою є підготовка тьютора до роботи в системі дистанційного навчання. Тьюторство – це спеціалізація професійної діяльності викладача в умовах дистанційної форми навчання. Процес підготовки тьюторів орієнтується на розвиток у них комунікативних, аналітичних, рефлексивних умінь та навичок, психологічної готовності працювати у віртуальному просторі, навичок фасилітації, тобто налагодження та підтримки інформаційних зв'язків і взаємодії між слухачами та іншими учасниками системи дистанційної освіти, регулювання різних проблем, розв'язання конфліктів, адаптації слухачів до нової форми навчання. Тьютор розробляє зміст дидактичних матеріалів з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів; організовує їхню навчальну діяльність щодо засвоєння дидактичного матеріалу; консультує з питань виконання дидактичних завдань; координує самостійну навчально-пізнавальну діяльність здобувачів; здійснює моніторинг виконання завдань (зворотний зв'язок); аналізує та оцінює стан виконання навчальних завдань, проєктів; забезпечує суб'єктно-суб'єктні взаємини у процесі дистанційного навчання між викладачем і здобувачами.

В умовах дистанційного навчання основним завданням тьюторів є керування самостійною роботою слухачів, що дає змогу виконання ними таких функцій:

- формування спонукальних мотивів; постановка цілей і завдань;
- передавання знань, досвіду; організаційна діяльність;

- організація взаємодії між слухачами;
- контроль процесу навчання.

Викладач-консультант (тьютор) дистанційної освіти має відповідати за зміст навчально-методичних матеріалів із його дисципліни або інших дисциплін. Тьютор здійснює методичне керівництво навчальним процесом, відповідає на запитання здобувачіві проводить перевірку результатів їхнього тестування зі своєї дисципліни. Здобувач, який навчається за даною технологією, має право поставити викладачу запитання, що виникли в нього під час вивчення кожного розділу дисципліни, і надіслати їх електронною поштою.

Здійснюючи аналіз освітньої ситуації в Україні, можемо зазначити, що не кожен викладач, який працює у сфері вищої освіти, здатний стати тьютором, оскільки така форма роботи вимагає низки чинників. Серед них, наприклад, визначається вдала організація освітнього процесу на відстані з використанням Інтернету або інших сучасних засобів інформаційних і комунікаційних технологій. І справа не в умінні користуватись електронною поштою чи комп'ютером. Головним для нього має стати високий рівень якості викладання дисципліни на основі впровадження в навчальний процес нових педагогічних технологій з урахуванням особливостей спілкування зі здобувачами на відстані; готовність до усунення психолого-педагогічних труднощів, пов'язаних із відсутністю контакту зі здобувачами на рівні вимог особистісно-орієнтованого навчання. Пріоритет особистості здобувача не тільки не знижує ролі тьютора, але, навпаки, ускладнює її, підвищує вимоги до нього як до організатора партнерської взаємодії в системі «здобувач – група – викладач».

Отже, тьютор, розділяючи відповідальність за навчальний процес і його результативність зі здобувачами, визначає загальну схему організації їхньої самостійної навчальної діяльності, пропонує загальні рамки навчальної ситуації, у якій здобувачі освіти реалізують свої потреби, інтереси і конструктивний творчий потенціал; тьютор намагається створити ситуацію розвитку, яка надає здобувачеві свободу і

відповідальність у виборі та прийнятті рішень, автономність, незалежність дій, свободу взаємодії і співпраці в розв'язанні навчальних завдань водночас із відповідальністю за результат.

Проте є необхідність подальшого впровадження даної технології в інших навчальних закладах і більш широкого застосування інших форм підготовки тьюторів: тренінги, конференції, виїзні семінари.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарбуза Т. Тьютор як суб'єкт освітнього процесу в системі дистанційного навчання / Т. Гарбуза // Молодь і ринок. – 2019. – №1 (168). – С. 71–75.

2. Андреев О. О. Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання: монографія / О.О. Андреев та ін. – Харків : ХНАДУ, 2013. – 212 с.

3. Твердохлебова Н.Є. Застосування дистанційної форми навчання у педагогічній підготовці викладачів технічних університетів / Н.Є. Твердохлебова // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі. – 2006. – С. 230–234.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ – ОДНА З ПРОГРЕСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В УКРАЇНІ

Володимир Кістень

Наталія Соломко

*Відокремлений структурний підрозділ «Ніжинський фаховий
коледж Національного університету біоресурсів і
природокористування України» м. Ніжин*

Одним із видів інновацій в організації професійної освіти є введення дистанційного навчання. На відміну від заочного навчання, дистанційне навчання дає змогу вчитися, перебуваючи на будь-якій відстані від навчального закладу. Якщо при заочному навчанні здобувачеві доводиться неодноразово приїжджати в навчальний заклад, то дистанційне навчання дає змогу практично повністю цього уникнути. Ідея дистанційного навчання полягає в тому, що взаємодія

викладача та здобувача відбувається у віртуальному просторі: обоє вони перебувають за своїми комп'ютерами й спілкуються за допомогою Інтернету.

Дистанційне навчання(ДН) – форма організації і реалізації навчально-виховного процесу, за якою його учасники (об'єкт і суб'єкт навчання) здійснюють навчальну взаємодію принципово й переважно екстериторіально (на відстані, щоне дає змоги і не передбачає безпосередню навчальну взаємодію учасників віч-на-віч, коли учасники територіально перебувають за межами можливої безпосередньої навчальної взаємодії і коли у процесі навчання їхня особиста присутність у певних навчальних приміщеннях навчального закладу не є обов'язковою) [3, 17–18].

Існує декілька організаційно-методичних моделей дистанційного навчання.

– Навчання за типом екстернату. Це навчання, орієнтоване на екзаменаційні вимоги закладів вищої освіти. Воно призначалося для студентів, які з якихось причин не могли відвідувати стаціонарні навчальні заклади.

– Навчання на базі одного університету. Це вже ціла система навчання для здобувачів, які навчаються не стаціонарно (on-campus), а на відстані, заочно або дистанційно, тобто на основі нових інформаційних технологій, включаючи комп'ютерні телекомунікації (off-campus). Такі програми для одержання різноманітних дипломів розроблені в багатьох провідних університетах світу.

– Співробітництво декількох навчальних закладів. Таке співробітництво в підготовці програм заочного дистанційного навчання дає змогу зробити їх більш професійно якісними та менш дорогими.

– Автономні освітні установи, спеціально створені для цілей дистанційної освіти. Найбільшою подібною установою є Відкритий університет (The Open University) у Лондоні, на базі якого в останні роки проходить навчання дистанційно велика кількість здобувачів із багатьох країн світу, а не лише з Великобританії.

- Автономні навчальні системи. Навчання в рамках подібних систем ведеться цілком за допомогою телебачення або радіопрограм, а також додаткових друкованих посібників.

- Неформальне, інтегроване дистанційне навчання на основі мультимедійних програм. Такі програми орієнтовані на навчання дорослої аудиторії, тих людей, які з якихось причин не змогли закінчити школу й здобути середню освіту. Такі проекти можуть бути частиною офіційної освітньої програми, інтегрованими в цю програму, або спеціально орієнтовані на певну освітню мету, або спеціально націлені на профілактичні програми здоров'я, як, наприклад, програми для країн, що розвиваються [2, 71–74].

Сучасне дистанційне навчання будується на використанні таких основних елементів:

- середовища передачі інформації (пошта, телебачення, радіо, інформаційні комунікаційні мережі);

- методів, що залежать від технічного середовища обміну інформацією.

У наш час перспективною є інтерактивна взаємодія викладача зі здобувачами за допомогою інформаційних комунікаційних мереж, із яких масово виділяється середовище інтернет-користувачів.

Залежно від характеру організації навчальних комунікацій між учасниками навчально-виховного процесу та організаторами освіти і способу побудови комунікаційного каналу навчального середовища (транспортної системи доставки навчальних об'єктів) розрізняють традиційне ДН (заочна форма навчання) і електронне дистанційне навчання (далі – е-ДН).

Традиційне ДН – різновид ДН, за яким учасники й організатори навчального процесу здійснюють взаємодію переважно асинхронно в часі, здебільшого використовуючи транспортну систему доставки засобів навчання та інших інформаційних об'єктів системи поштового, телефонного або телеграфного зв'язку.

Е-ДН – різновид ДН, за яким учасники й організатори навчального процесу здійснюють переважно індивідуалізовану взаємодію як асинхронно, так і синхронно в часі, переважно і

принципово використовуючи електронні транспортні системи доставки засобів навчання та інших інформаційних об'єктів, комп'ютерні мережі інтернет/інтранет, медіа, навчальні засоби та інформаційно-комунікаційні технології.

У вітчизняній і особливо в зарубіжній літературі системи мережевого е-ДН називають також системами чи мережами розподіленого навчання (Distributed Learning Network, Distributed Learning System) або просто розподіленим навчанням (Distributed Learning). Зазвичай, ці терміни вживаються як синоніми навіть у межах єдиного тексту.

Спираючись на зазначені характерні риси і принципи побудови е-ДН, можна вказати на такі його специфічні якісні властивості.

– Гнучкість і адаптивність навчального процесу до потреб і можливостей студентів. Ті, хто навчаються, в основному не відвідують регулярних занять, організованих за традиційною формою (лекцій, семінарів тощо), а працюють у зручній (як для викладача, так і для здобувача) для такої роботи час, у зручному місці та зручному темпі.

– Модульність побудови навчальних програм. В основу програм ДН покладений модульний принцип. Це дає змогу з переліку незалежних курсів-модулів формувати навчальну програму, що відповідає індивідуальним або груповим потребам тих, хто навчається.

– Нова роль викладача. При е-ДН спектр функцій, які виконує викладач (його називають тьютором), змінюється: деякі відомі функції, притаманні і традиційним формам навчання, стають панівними, а деякі виникають як нові (напр., консультування під час складання індивідуального навчального плану, управління навчальними групами взаємопідтримки, допомога здобувачам у їхньому професійному самовизначенні тощо).

– Спеціалізовані форми контролю якості навчальних досягнень. У системах е-ДН, поряд із традиційними формами контролю якості освіти, застосовуються і дистанційні (співбесіди, практичні, курсові та проектні роботи, екстернат, робота в середовищі комп'ютерних інтелектуальних тестових систем тощо).

- Використання базової і спеціалізованих комунікативних технологій підтримки взаємодії суб'єктів процесу е-ДН. Визначальною технологічною ланкою в системах е-ДН є технології телекомунікацій та їх транспортна основа.

- Використання спеціалізованих засобів навчання. У системах е-ДН як найбільш сучасних освітніх системах використовуються засоби навчання, що відповідають останнім досягненням світової науки й техніки.

- Використання спеціалізованих програмних засобів організаційної підтримки е-ДН [4, 37–38]. Специфіка організації взаємодії суб'єктів процесу е-ДН (здобувачів, тьюторів, організаторів е-дистанційного курсу, персоналу, який відповідає в навчальному закладі за загальну організацію е-ДН здобувачів за повними навчальними програмами), а також складність забезпечення якісного управління е-ДН при значній чисельності здобувачів спричинили необхідність створення і застосування в системах мережевого е-ДН спеціалізованих програмних засобів – інформаційних систем е-ДН.

Використання спеціалізованих форм організації навчальної діяльності та ІКТ орієнтованих педагогічних технологій. У процесі мережевого е-ДН переважно використовуються такі форми організації навчальної діяльності: спрямоване навчання (directed study), орієнтоване на самоосвіту здобувача; кероване навчання (instructor-led learning), що здійснюється під керівництвом тьютора. Ці форми організації навчальної діяльності можуть застосовуватися як самостійно, так і в поєднанні одна з одною.

Використання технологій дистанційного навчання дає змогу:

- знизити витрати на проведення навчання (не потрібно витрачати кошти на оренду приміщень, поїздок до місця навчання як здобувачів, так і викладачів та ін.);

- проводити навчання великої кількості людей;

- підвищити якість навчання за рахунок застосування сучасних засобів, об'ємних електронних бібліотек та ін.;

- створити єдине освітнє середовище (особливо актуально для корпоративного навчання) [1, 43–44].

Дистанційне навчання відіграє все більшу роль у модернізації освіти. Воно реалізовується за допомогою комп'ютерних телекомунікацій і має такі форми занять.

- Чат-заняття – навчальні заняття, що здійснюються з використанням чат-технологій. Чат-заняття проводяться синхронно, тобто всі учасники мають одночасний доступ до чату. У рамках багатьох дистанційних навчальних закладів діє чат-школа, у якій за допомогою чат-кабінетів організовується дистанційна діяльність викладачів і здобувачів.

- Веб-заняття – дистанційні уроки, конференції, семінари, ділові ігри, лабораторні роботи, практикуми й інші форми навчальних занять, проведених за допомогою засобів телекомунікацій та інших можливостей всесвітньої павутини.

Для веб-занять використовуються спеціалізовані освітні веб-форуми – форма роботи користувачів із певної теми або проблеми за допомогою записів, що залишаються на одному із сайтів з установленою на ньому відповідною програмою.

Від чат-занять веб-форуми відрізняються можливістю більш тривалої (багатоденної) роботи й асинхронним характером взаємодії здобувачів та викладачів.

Дистанційне навчання відкриває здобувачам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає зовсім нові можливості для творчості, знаходження і закріплення різних професійних навичок. Викладачам дає змогу реалізовувати принципово нові форми та методи навчання із застосуванням концептуального й математичного моделювання явищ та процесів.

Система дистанційної освіти може і повинна зайняти своє місце в системі освіти, оскільки за умови її грамотної організації, вона може забезпечити якісну освіту, що відповідає вимогам суспільства на сучасному етапі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А. А. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация / А.А. Андреев, В.И. Солдаткин. – Москва : Изд-во МЭСИ, 2000. – 350 с.

2. Бернадский А. М. Дистанционное образование на базе новых ИТ / А.М.Бернадский, И.Г. Краевский. – Пенза, 2017. – 155 с.

3. Вержбицкий К.Г. Дистанционное образование в России и за рубежом: информационно-аналитический аспект/ К. Г. Вержбицкий. – Москва : РИЦ «Альфа» МГОПУ, 2001. – 78 с.

4. Волов В. Т. Дистанционное образование: истоки, проблемы, перспективы /В. Т. Волов, Л. Б.Четыркова, Н. Ю. Волова. – Самара, 2000. – 343 с.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕВАГИ

**Михайло Олешко
Наталія Соломко**

ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України» м. Ніжин

Інформатизація освіти в Україні – один із найважливіших механізмів, що зачіпає основні напрямки модернізації освітньої системи. Сучасні інформаційні технології відкривають нові перспективи для підвищення ефективності освітнього процесу. Змінюється сама парадигма освіти. Велика роль надається методам активного пізнання, самоосвіті, дистанційним освітнім програмам.

Основна мета дистанційного навчання – дати змогу вчитися всім охочим, хто має прагнення здобути освіту. Дистанційне навчання в сучасному світі здійснюється за допомогою таких технологій, як Інтернет, email, телефонний і факсимільний зв'язок, відеоконференції, можливе також традиційне пересилання навчальних матеріалів поштою (друкованих, аудіо, відео- й електронних навчальних матеріалів). Цікавість до даної технології навчання студенти та учні бачать не лише в бажанні одержати освіту, але й у тому, що інформаційні технології впроваджуються в наше повсякденне життя.

Дистанційні технології навчання можна розглядати як етап еволюції традиційної системи освіти від дошки з крейдою до

електронної дошки й комп'ютерних навчальних систем, від книжкової бібліотеки до електронної, від звичайної аудиторії до віртуальної аудиторії [3, 47–48].

Питання «бути чи не бути» дистанційній освіті вже не є актуальним. У всьому світі дистанційна освіта існує, займає своє соціально значуще місце в освітній сфері. За останні роки розвиток інформаційних технологій зробив актуальною проблему модернізації системи освіти. Суть такої модернізації найбільше відбилася в концепції дистанційної освіти (ДО), яка, завдяки такому глобальному явищу як Інтернет, охоплює широкі шари суспільства та стає найважливішим фактором його розвитку. Особливого значення така модернізація системи освіти набуває в Україні.

Згідно з деякими дослідженнями в Україні близько 30 % навчальних закладів заявили про те, що вже мають або планують організувати навчання в режимі ДО. Однак найчастіше за цим стоїть звичайна заочна форма навчання. Чим же відрізняється дистанційна освіта від інших видів одержання знань та професії? Насамперед, ДО – це відкрита система навчання, що передбачає активне спілкування між викладачем і здобувачем за допомогою сучасних технологій та мультимедіа. Така форма навчання дає свободу вибору місця, часу та темпу навчання.

Система ДО має низку переваг і значно розширює коло потенційних здобувачів. Одержати освіту дистанційно має можливість молодь, яка не може поєднувати навчання з роботою або проживає у віддаленій від обласних центрів місцевості; військовослужбовці; домогосподарки; керівники; бізнесмени або студенти, які бажають паралельно одержати освіту. Дистанційна форма навчання підходить майже всім, тому що дає можливість гармонійно поєднувати навчання та повсякденне життя [2, 17–18].

Сучасна освіта вимагає безупинно розширювати своє сприйняття комплексності світу та формування інформаційного суспільства. Для того, щоб знання отримали конкретний зв'язок із діями, необхідно постійно «навчати себе», поповнюючи й розширюючи свою освіту. Саме цю мету й ставить перед собою дистанційна освіта.

Здобувачам і абітурієнтам пропонується програма навчання як за спеціальностями, так і за окремими курсами. Важливо, щоб учень хоч би один раз на рік відвідував кампус і брав участь у стаціонарних заняттях. Деякі навчальні заклади будують процес навчання на основі комп'ютерного забезпечення. Це означає, що викладач і здобувач у реальності не контактують один з одним, а отримують і передають інформацію по електронній пошті. Документи про закінчення освіти студентам надсилаються теж поштою. В Україні дистанційна освіта надзвичайно актуальна.

Відзначимо головні переваги дистанційної форми навчання:

- 1) доступність усім верствам населення;
- 2) відсутність необхідності відвідувати лекції та семінари;
- 3) демократичний зв'язок «викладач – здобувач»;
- 4) комплексне програмне забезпечення;
- 5) провідні освітні технології;
- 6) індивідуальний процес навчання;
- 7) гнучкі консультації.

Перспективу та вдосконалення системи дистанційного навчання в Україні складає впровадження до процесу комп'ютерної і аудіо-візуальної техніки. Зараз проблему дистанційної освіти розробляють практично всі заклади вищої освіти на території України.

Незважаючи на досить об'ємний перелік позитивних якостей дистанційної освіти, як і в будь-якій іншій формі навчання, у ній можна виділити кілька недоліків. Перш за все це ускладнена ідентифікація дистанційних здобувачів, оскільки на сучасному етапі розвитку технологій перевірити, хто ж саме складає екзамен досить складно. Однак заклади вищої освіти, які надають можливість навчання на дистанційних курсах, знайшли вихід із ситуації: обов'язкова присутність здобувача на кількох екзаменах у закладі вищої освіти. При цьому є обов'язковим надання документів, що підтверджують особу [4, 67–68].

Крім того, досить вагомою проблемою є низька пропускну спроможність електронної мережі під час навчальних чи екзаменаційних телеконференцій. Від цього,

передусім, страждають дистанційні здобувачі невеликих містечок України, яким, власне, найбільше підходить ДО через географічну віддаленість від наукових осередків.

Серед важливих недоліків дистанційної форми освіти в Україні варто також виділити недостатній безпосередній контакт між персональним викладачем (тьютором) та дистанційним здобувачем через надзвичайну професійну завантаженість вітчизняних педагогів.

Дистанційне навчання розвивається колосальними темпами. Цьому сприяє і розвиток мережі Інтернет, і зростання її інформаційних та комунікаційних можливостей. Однак дистанційні технології, впроваджені в освітній процес, вимагають більш ретельного відпрацьовування методик засвоєння знань, аналізу пріоритетів чинників, що впливають на ефективність роботи викладачів і здобувачів у дистанційному середовищі.

Характерною тенденцією дистанційної освіти є об'єднання організаційних структур університетів. Так, протягом останніх років став розвиватися новий тип організаційної структури дистанційного університетського навчання, який називають консорціумом університетів. Дистанційні освітні послуги надає спеціальна організація, що поєднує і координує діяльність декількох університетів. Консорціум університетів пропонує набір курсів, розроблених у різних університетах, починаючи від курсів для абітурієнтів до курсів на одержання вчених ступенів. У 70-х і 80-х роках у багатьох країнах були засновані національні відкриті університети. Вони використовували багато організаційних принципів заочного навчання [2, 76–78].

Імовірно, дистанційне навчання стає альтернативою заочної форми навчання, але позбавленої її недоліків (переривчастість навчального процесу, відсутність постійного зворотного зв'язку, відсутність доступу до бібліотечних фондів).

Найбільш важливими компонентами дистанційного навчання є: створення практичних ситуацій під час навчального процесу, можливість проявити себе, самореалізуватися, чіткість організації навчального процесу, індивідуального підходу. Найменш важливими: участь у

науково-дослідній роботі, можливість «показати себе». У процесі дистанційного навчання здобувачі використовують навчальний матеріал на паперових носіях і в електронному вигляді.

Говорячи про особливості дистанційних технологій навчання, можна відзначити, що цей вид навчання підходить не всім. Система підготовки в українських школах не зорієнтована на формування самостійності в учнів. Іноді людині ця технологія просто не підходить. Часто висловлюється думка про те, що будь-якій людині необхідно надавати альтернативу й свободу вибору освітніх технологій. Але є переконання, що за дистанційними технологіями – майбутнє. Здобувачі, які навчаються дистанційно, більш адаптовані до зовнішніх умов, вони більш самостійні, комунікабельні, не бояться приймати важливі рішення, у сучасному світі бізнесу їм буде легше [4, 27–28].

Дистанційне навчання відкриває здобувачам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає зовсім нові можливості для творчості, знаходження і закріплення різних професійних навичок, а викладачам дає змогу реалізовувати принципово нові форми й методи навчання із застосуванням концептуального і математичного моделювання явищ та процесів.

Система дистанційної освіти може й повинна зайняти своє місце в системі освіти, оскільки при грамотній її організації, вона може забезпечити якісну освіту, що відповідає вимогам сучасного суспільства сьогодні.

Загалом, дистанційна освіта в Україні не відповідає вимогам, що ставляться до інформаційного суспільства й не забезпечує повноцінного входження України в міжнародний освітній простір. Щоб система дистанційного навчання зайняла гідне місце в системі освіти України, потрібно, передусім, створити глобальну комп'ютерну мережу освіти й науки, оскільки саме комп'ютер дає змогу отримувати навчальний матеріал, є водночас і бібліотекою, і центром довідкової інформації, і комунікативним центром, що робить його одним з учасників реалізації програми безперервної освіти в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А. А. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация / А.А.Андреев, В.И.Солдаткин. – Москва : Изд-во МЭСИ, 2000. – 350 с.
2. Бернадский А. М. Дистанционное образование на базе новых ИТ / А.М.Бернадский, И.Г. Краевский. – Пенза, 1997. – 155 с.
3. Вержбицкий К.Г. Дистанционное образование в России и за рубежом: информационно-аналитический аспект / К. Г. Вержбицкий. – Москва : РИЦ «Альфа» МГОПУ, 2001. – 78 с.
4. Волов В. Т. Дистанционное образование: истоки, проблемы, перспективы / В. Т.Волов, Л. Б.Четыркова, Н. Ю. Волова. – Самара, 2000. – 343 с.

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Михайло Олешко

ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України» м. Ніжин

Ірина Олійник

ВСП «Київський фаховий коледж міського господарства

Таврійського національного університету

імені В.І.Вернадського», м. Київ

Дистанційне навчання – це технологія, що ґрунтується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для доставки навчального матеріалу та спілкування. Цій технології притаманна особлива навчально-пізнавальна мотивація, що створюється мережею Інтернет. Дистанційна технологія навчання, що має високий ступінь мобільності, охоплення за предметними областями знань, контингенту здобувачів освіти є однією з найбільш ефективних і перспективних систем підготовки фахівців. Основу освітнього процесу при дистанційному навчанні складає цілеспрямована й контрольована інтенсивна самостійна робота здобувача, який може навчатися в зручному для себе місці, за індивідуальним

розкладом, маючи при собі комплект спеціальних засобів навчання та погоджену можливість контакту з викладачем.

Дистанційне навчання здійснюється відповідно до освітньої програми закладу освіти та має забезпечувати виконання суб'єктами дистанційного навчання державних стандартів освіти.

Дистанційному навчанню притаманні певні характерні риси, що відрізняють його від традиційних форм навчання: гнучкість – можливість займатися в зручний для себе час, у зручному місці та темпі. Нерегламентований відрізок часу для освоєння дисципліни; модульність – можливість із набору незалежних навчальних курсів-модулів формувати навчальний план, що відповідає індивідуальним чи груповим потребам; паралельність – навчання без відриву від виробництва; охоплення – одночасне звертання до багатьох джерел навчальної інформації (електронним бібліотекам тощо) великої кількості здобувачів [1].

Нова роль викладача – ДН розширює і оновлює роль викладача, що повинен координувати пізнавальний процес, постійно удосконалювати його курси, підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій. Варто зазначити, що основні принципи проектування технології дистанційного навчання (це принцип свідомості, активності, наочності навчання, доступності, науковості, принцип проблемності, мотивації позитивного ставлення до навчання) відомі й вони є в традиційній системі навчання.

Натомість, дистанційне навчання має і свої особливості. До них належать:

1. Принцип гуманістичності навчання. Цей принцип є визначальним у системі безперервного інтенсивного навчання і посилюється щодо дистанційного навчання. Його сутність полягає у спрямованості навчання та освітнього процесу в цілому до людини; у створенні максимально сприятливих умов для оволодіння здобувачами соціально нагромадженого досвіду, що включений до змісту навчання; засвоєнні обраної професії для розвитку і прояву творчої індивідуальності, високих моральних, інтелектуальних якостей, що

забезпечували б їм соціальну захищеність, безпечне та комфортне існування.

2. Принцип пріоритетності педагогічного підходу при проектуванні освітнього процесу в дистанційному навчанні. Суть принципу полягає в тому, що проектування дистанційного навчання необхідно починати з розробки теоретичних концепцій, створення дидактичних моделей тих явищ, що планується реалізувати.

3. Принцип педагогічної доцільності застосування нових інформаційних технологій. Він вимагає педагогічної оцінки ефективності кожного кроку проектування та створення дистанційного навчання. Тому на перший план необхідно ставити не впровадження техніки, а відповідне змістовне наповнення навчальних курсів та освітніх послуг.

4. Принцип вибору змісту освіти. Зміст дистанційної освіти повинен відповідати нормативним вимогам Державного освітнього стандарту та вимогам ринку.

5. Принцип забезпечення захисту інформації, що циркулює в дистанційному навчанні. Необхідно передбачати організаційні й технічні засоби безпечного та конфіденційного зберігання, передачі і використання потрібних відомостей, створення умов їх безпеки при зберіганні, передачі й використанні.

6. Принцип стартового рівня освіти. Ефективне дистанційне навчання вимагає певного набору знань, вмінь, навичок. Наприклад, для продуктивного навчання кандидат на навчання повинен ознайомитися з науковими основами самостійної навчальної праці, володіти певними навичками роботи з комп'ютером та ін.

7. Принцип відповідності технологій до навчання. Технології навчання повинні бути адекватними до моделей дистанційного навчання. Так, у традиційних дисциплінарних моделях навчання як організаційні форми навчання, використовуються лекції, семінарські і практичні заняття, ділові ігри, лабораторні заняття, самостійна робота, виробнича практика, курсові і дипломні роботи (проекти), контроль засвоєння знань тощо.

8. Принцип мобільності навчання. Він полягає у створенні інформаційних мереж, баз і банків знань та даних для дистанційного навчання, що дають змогу здобувачеві коригувати або доповнювати свою освітню програму в необхідному напрямі за відсутності відповідних послуг у вищому навчальному закладі, де він навчається [2].

Для того, щоб система дистанційного навчання зайняла гідне місце в системі освіти України, потрібно, передусім створити глобальну комп'ютерну мережу освіти і науки, оскільки саме комп'ютер містить навчальний матеріал, є водночас і бібліотекою, і центром довідкової інформації, і комунікативним центром, що робить його одним з учасників реалізації програми неперервної освіти. Зараз у нашій країні існує інфраструктура, необхідна для практичної реалізації дистанційного навчання в закладах вищої освіти I–II рівня акредитації, – висококваліфікований викладацький склад, необхідні технічні й програмні засоби, комп'ютери й оргтехніка (як у викладачів, так і в здобувачів). Безпосереднє застосування комп'ютерних мереж у сфері освіти пов'язано з розробкою новітніх освітніх та навчальних програм, застосуванням Інтернет-технологій у навчальному процесі, створенням електронних бібліотек.

Технологія дистанційного навчання з визнанням курсів навчальних дисциплін дасть змогу Україні ввійти в світову науково-освітню спільноту. Українці зможуть опановувати курси навчальних дисциплін, створені в провідних навчальних закладах світу, поза межами держави – опановувати навчальну дисципліну та складати екзамени рідною мовою, а також отримувати визнані провідними університетами світу освітянські послуги через мережі національної дистанційної освіти та Інтернету [3].

Тому технології дистанційного навчання, як технології майбутнього, слід приділяти достатню увагу як з теоретичного, так і з практичного боку.

Отже, серед позитивних аспектів використання дистанційного навчання можна зазначити те, що якість дистанційної освіти не поступається якості очного навчання. Здобувачі одержують освіту в зручний час і в

зручному місці та мають рівний доступ до освіти, незалежно від місця проживання, стану здоров'я тощо. Викладач стає наставником-консультантом, який координує процес навчання, постійно вдосконалюючи власні курси та навички.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти / В. Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання : електронне наукове фахове видання. – 2010. – № 1 (15).

2. Десятов Т. М. Дистанційне навчання в системі неперервної професійної освіти / Т. М. Десятов // Педагогіка і психологія. – 2003. – № 1. – С. 75–80.

3. Танась М. Дистанційна освіта в дидактичній концепції / М. Танась // Вища освіта України. – 2002. – № 1. – С. 79–82.

ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Наталія Соломко

ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України» м. Ніжин

Інформатизація освіти є однією з ключових умов успішного розвитку процесу інформатизації суспільства. Проте наслідком стрімкого розвитку новітніх інформаційних технологій у світі стала нова соціальна економічна проблема – інформаційна нерівність. За допомогою дистанційної освіти можна вирішити проблеми диспропорції у сфері інформатизації. Будучи формою заочної форми освіти, дистанційна освіта значно ефективніша, оскільки передбачає значно більше очне спілкування між викладачем та здобувачем навіть тоді, коли вони розділені територіально. Це стало можливим за допомогою сучасних телекомунікаційних технологій та Інтернету.

Одним із видів інновацій в організації професійної освіти є введення дистанційного навчання. На відміну від заочного навчання, дистанційне навчання дає змогу вчитися, перебуваючи на будь-якій відстані від навчального закладу. Якщо при заочному навчанні здобувачеві доводиться неодноразово приїжджати в навчальний заклад, то дистанційне

навчання дає змогу практично повністю цього уникнути. Ідея дистанційного навчання полягає в тому, що взаємодія викладача й здобувача відбувається у віртуальному просторі: обоє вони перебувають за своїми комп'ютерами й спілкуються за допомогою Інтернету [3, 57–58].

Дистанційне навчання – сукупність технологій, що забезпечують доставку здобувачам основного обсягу навчального матеріалу, інтерактивна взаємодія студентів і викладачів у процесі навчання, надання здобувачам можливості самостійної роботи з навчальними матеріалами, а також у процесі навчання.

Сьогодні можна назвати ерою інформатики та телекомунікацій. Це ера спілкування, трансферу інформації та знань. Сьогодні навчання і робота – два слова, щостали синонімами: професійні знання старіють дуже швидко, тому необхідно їхнє постійне вдосконалювання. Світова телекомунікаційна інфраструктура дає сьогодні змогу створення систем масового безперервного самонавчання, загального обміну інформацією, незалежно від тимчасових і просторових поясів

Ефект ДН залежить від того, наскільки регулярно навчається здобувач. Послідовне виконання контрольних і діагностичних завдань і випускної роботи, підтримка з боку викладача-координатора забезпечує планомірне засвоєння знань. Висока якість дистанційної освіти забезпечується, передусім, актуальністю, повнотою і систематичністю мультимедійного освітнього контенту, що надається слухачам за допомогою найсучасніших інформаційних технологій і телекомунікацій, а також якістю підготовки професорсько-викладацького складу, який систематично займається самоосвітою, підвищує свою кваліфікацію та проходить атестацію [2, 47–48].

Незважаючи на значні переваги дистанційного навчання та вагомні результати роботи вищих навчальних закладів України в реалізації дистанційної форми навчання, поширення ДФН призупиняється через кілька необхідних для вирішення проблем, а саме:

1) недостатньо досконала законодавча база України щодо широкого впровадження дистанційної форми навчання;

2) недостатнє фінансування для забезпечення матеріальної бази вищих навчальних закладів для впровадження ДФН;

3) низьке фінансування робіт із розробки та впровадження дистанційних технологій у закладах вищої освіти;

4) упередженість та консерватизм щодо дистанційної форми навчання як викладачів, так і керівного складу освітніх установ;

5) недостатність державної підтримки процесу розвитку дистанційної освіти в Україні;

6) вищі навчальні заклади використовують різні моделі, технології та форми організації і використання освітніх контентів, що ускладнює обмін позитивними результатами й досягненнями та ефективний інформаційний обмін [1, 17–18].

Для їхнього успішного вирішення об'єктивно необхідна реалізація таких першочергових заходів і напрямів:

1) на основі досліджень освітніх моделей, науково-методичних та дидактичних напрацювань закладу вищої освіти в галузі дистанційної освіти розробка та реалізація програми дистанційної освіти закладами вищої освіти;

2) формування необхідної нормативно-правової бази, що забезпечує повну легітимність використання технологій дистанційної освіти;

3) стандартизація якісних параметрів освітнього процесу, що відповідає міжнародним стандартам у цій галузі, а також дає змогу розвивати різні підходи та технології дистанційної освіти;

4) розробка наукових основ, які забезпечували б інноваційність та послідовність дистанційних форм і рівнів освіти, програм та навчальних планів;

5) наукове обґрунтування ринку навчальної літератури, комп'ютерних і мультимедійних баз даних, виключення можливості його монополізації;

6) створення варіативних методик із дистанційного навчання;

7) забезпечення переходу до інтерактивних методів і практичної спрямованості дистанційного навчання;

8) створення системи підтримки проектів, нововведень у технології дистанційної освіти, її заочних та інших форм;

9) надання права навчання здобувачів, одержання атестатів і дипломів у різних освітніх закладах [3, 21–22].

Серед недоліків ДФН можна виділити такі:

1) відсутність очного спілкування викладача та здобувача – не всі здобувачі можуть бути самодисциплінованими і самосвідомими, на високому рівні здійснювати самостійну навчальну діяльність, тому немає безпосередньої можливості здійснювати контроль за діями слухачів;

2) якість навчання за допомогою дистанційних технологій напряду залежить від гарної технічної оснащеності, особливе навантаження на апаратно-програмну частину комп'ютера дають програмні засоби для проведення віртуальних практикумів та заходів із використанням відео- та аудіо;

3) моральна відповідальність. Цей недолік ДФН пов'язаний із першими двома: за відсутності суворого контролю та потрібної апаратно-програмної підтримки в слухачів з'являється спокуса замінити себе на іншу особу, більш обізнану в предметі, що вивчається, для складання контрольних робіт, заліків чи іспитів;

4) проблема забезпечення самостійної роботи, яка має два боки: з одного боку, слухачі, що не мають достатнього досвіду самостійної роботи та вольової саморегуляції, звичка до групового навчання, а з іншого, – недостатнє організаційно-методичне забезпечення самостійної роботи слухачів, що є завданням тьюторів;

5) недостатньо розвинене вміння здійснювати комунікацію на відстані як у здобувачів, так і у викладачів.

Незважаючи на проблеми і суперечності, дистанційне навчання широко впроваджується у вищу школу, ученими розробляються його методичні та методологічні основи, спеціалістами з інформаційних технологій програмні засоби його реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитренко П. В. Дистанційна освіта / П. В. Дмитренко, Ю. А. Пасічник. – Київ : НПУ, 2018. – 125 с.

2. Концепція діяльності Українського центру дистанційної освіти Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут». – Київ : КПІ, 2019. – 58 с.

3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. – Київ : КПІ, 2018. – 172 с.

ТЕСТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Наталія Шиліна

Гімназія № 283 II–III ступенів, м. Київ

Тетяна Назаренко

*Відділ навчання географії та економіки Інституту
педагогіки НАПН України, м. Київ*

Пандемія коронавірусу COVID-19 особливо вплинула на заклади освіти, виникла нагальна потреба в запровадженні дистанційного навчання з використанням сучасних технологій, що змінюють форми організації навчально-виховного процесу. Засоби дистанційного навчання та програмування набули свого сталого розвитку в освітніх програмах Міністерства освіти і науки України та як сучасні послуги навчання широко представлені в мережі Інтернет. Дистанційне тестування є невід'ємною частиною навчального процесу та додатковим засобом безперервного контролю знань здобувачів вищої освіти. Однак слід зазначити, як стверджує чимало експертів, що в більшості вітчизняних дистанційних освітніх послуг тестування ще далеке від досконалості, а як форма оцінки не є ідеальним. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема контролю якості отриманих знань для визначення ступеня підготовленості здобувачів, рівень якості викладання з подальшою потребою удосконалення всієї системи навчання [1, 3].

Метою дослідження є розгляд дидактичних особливостей добору типів тестів, придатних для використання в процесі дистанційного навчання і здатних забезпечувати запланований рівень якості знань здобувачів.

Засновниками тестування були Дж. Каттел, А. Біне, Т. Симон, Ф. Гальтон, Ч. Спірман.

Сам термін «розумовий тест» уперше використав у 1890 р. американський психолог Дж. Каттел. У світовій педагогічній науці є значний досвід застосування тестування для проведення перевірки знань здобувачів. Про це свідчать праці західних учених [7,8], російських[4,6] та вітчизняних дослідників [4,5], які використовували тестування як контрольний захід у дистанційних навчальних курсах.

Тестування виконує певні взаємопов'язані дидактичні функції, а саме: діагностичну, навчальну, оцінювальну, виховну.

Діагностична функція реалізується під час перевірки рівня знань, умінь, навичок здобувача на певному етапі навчального процесу. За об'єктивністю і швидкістю діагностування тестування перевершує всі інші форми контролю знань.

Навчальна функція тестування полягає в мотивуванні та мобілізації здобувача до активізації роботи із засвоєнням навчальним матеріалом для конкретизації та узагальнення. Для посилення навчальної функції дистанційного тестування можна використовувати навідні запитання та підказки, проводити спільний розбір результатів тесту.

Виховна функція проявляється в постійній періодичності тестового контролю. Це дисциплінує, організовує та спрямовує діяльність здобувачів на досягнення конкретної мети й розвиває вміння адекватно оцінювати свої навчальні досягнення, формує прагнення розвинути свої здібності допомагає виявити прогалини в знаннях.

Оцінювальна функція здійснюється в процесі оцінювання навчальних досягнень шляхом переведення отриманих тестових показників в академічні бали чи оцінки.

Слід зазначити, що будь-який тест має складатися не з довільного підбору тестових завдань, а з їх системи. Системний тест повинен мати такі ознаки, як структурність, цілісність, предметна й логічна визначеність змісту, наукова вірогідність, репрезентативність та форма подання матеріалу [3].

Дистанційне тестування з використанням сучасних ІТ-технологій, поширенням і доступністю Інтернет-зв'язку, використанням хмарних технологій та програм зі створення

тестів дає змогу викладачеві більш раціонально використовувати час навчального заходу (дистанційного курсу), охопити більший обсяг змісту, швидко встановити зворотний зв'язок зі здобувачами та визначити результати засвоєння матеріалу, зосередити увагу на прогалинах у знаннях та уміннях, вивільнити чимало часу для творчої співпраці викладача та здобувача.

Основними перевагами тестової форми контролю знань є [1]:

- можливість детальної перевірки засвоєння здобувачами кожної теми дистанційного курсу;
- здійснення оперативної діагностики рівня засвоєння навчального матеріалу кожним здобувачем;
- забезпечення одночасної перевірки знань здобувачів усієї навчальної групи, формування в них мотивації для підготовки до кожного заняття;
- формування інтересу до отримання нових знань та пошукової діяльності;
- інтенсифікації навчання за рахунок використання хмарного освітнього середовища, що забезпечує динамічність навчального процесу;
- розвиток критичного мислення здобувачів та їхній саморозвиток;
- розвиток особистості здобувача та його адаптація у світовому інформаційному середовищі, а, отже, формування інформаційної культури здобувачів та забезпечення їхніх інформаційних потреб;
- економія навчального часу під час контролю знань та оцінювання результатів навчання.

Отже, у дистанційному навчанні тестовий контроль має беззаперечні переваги над іншими формами контролю.

Нині використовується багато різновидів тестів. Умовно їх можна поділити на дві групи [2].

Перша група – тести з вибираними відповідями, до яких належать:

- тести-пізнання – завдання, що вимагають альтернативної відповіді: «згоден» або «не згоден», «так» чи «ні» тощо;

- тести-розрізнення – містять варіанти відповідей, із яких треба вибрати одну або декілька;

- тести-співвідношення – у них пропонується знайти загальне (схоже) або відмінне в об'єктах, зіставляти за властивостями, параметрами, класами тощо;

- тести-задачі – тут дається умова задачі, потрібні дані та варіанти відповідей у цифровій або буквеній формах.

Тестові завдання можуть бути представлені в різних формах: словесній, графічній, табличній, символній тощо. Перша група тестів розрахована на перевірку знань, уявлень і частково розуміння матеріалу (відповідають рівню засвоєння). Тести цієї групи застосовують для поточного контролю або самоконтролю, у дистанційних курсах.

Друга група тестів не містить еталонів (варіантів відповідей). Такі тести використовуються для перевірки розуміння матеріалу, а також деяких умінь. До них належать:

- тести-підстановки – у таких завданнях, що можуть подаватися в різноманітних формах, пропущені деякі складові – слова, елементи схем, графіків тощо (здобувач повинен заповнити пропуски);

- конструктивні тести не містять підказок і варіантів відповідей; вони вимагають від здобувача самостійного конструювання відповіді: написання формули, формулювання властивостей, операційної послідовності, виконання схеми тощо. Ці тести теж діляться на два підвиди:

- тести-задачі – відмінність від подібного різновиду першої групи полягає в тому, що в ньому не пропонуються варіанти відповідей;

- тести-процеси – вони призначаються для перевірки підготовленості здобувачів до розробки змісту та послідовності різних процесів (скажімо, процесу розробки управлінського рішення).

Отже, під час дистанційного навчання тестова перевірка використовується під час поточного контролю та підсумкового. Сьогодні широкого поширення набуло використання онлайн-систем для створення та проведення Інтернет-тестування, наприклад: сервіс Online Test Pad та платформи дистанційного навчання - Efront та Moodle та ін.

Утім, слід зазначити й недоліки тестування як засобу контролю знань, а саме:

- потреба в наявності необхідного обладнання та доступу до мережі Інтернет;
- наявний рівень ідентифікації не виключає ситуації академічної недоброчесності, коли здобувач передає свої дані іншій особі;
- доступ до різних джерел інформації під час проходження тесту, списування;
- висока ймовірність вгадування правильної відповіді (підвищуючи складність завдань, це можна подолати).

Отже, проаналізувавши дидактичних особливостей добору типів тестів, придатних для використання в процесі дистанційного навчання і здатних забезпечувати запланований рівень якості знань здобувачів, слід зазначити, що впровадження тестування в режимі онлайн, значно підвищує ефективність навчання, дає змогу учасникам навчального процесу краще організувати робочий час. Під час розробки навчальних і контролюючих матеріалів слід дотримуватися дидактичних вимог при побудові тестових завдань, специфіки предметної галузі навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базилевич М.Д. Оцінювання знань студентів на заняттях з інформатики / М. Д. Базилевич // Методичні та практичні аспекти застосування та розвитку системи контролю знань в університеті Зб. мат. наук.-метод. конф. – Київ, 2004. – С. 406 – 409.
2. Биков В. Ю. Дистанційний навчальний процес: навч. посіб. / В. Ю. Биков, В. М. Кухаренко. – Київ: Міленіум, 2005. – 292 с.
3. Брустінов В. М. Деякі методологічні аспекти впровадження дистанційної освіти в Україні / В. М. Брустінов // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Зб. наук. праць ВМУРоЛ «Україна». – 2004. – № 1 (3). – С. 446–449.
4. Вишнівський В. В. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів : навч. посіб. / В. В. Вишнівський, М. П. Гніденко, Г. І.

Гайдур, О. О. Ільїн. –Київ : Держ. ун-т телекомунікацій, 2014. – 140 с.

5. Сисоєва С. О. Системи дистанційного навчання: порівняльний аналіз навчальних можливостей / С. О. Сисоєва, К. П. Осадча. – Режим доступу : <http://www.academia.edu/931578>.

6. GoodwinCh., GrahamM., ScarboroughH. DevelopinganAsynchronousLearningNetwork // EducationalTechnology&Society. 2001. – № 4 (4). – Режим доступу : http://ifets.ieee.org/periodical/vol_4_2001/scarborough.html.

7. Townsend E. at al. Accessibility and Interactivity in Distance Education Programs for Health Professions // Journal of Distance Education. – 2002. – Vol. 17., № 2. – P. 1-24.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ОЧИМА ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анастасія Коротка

Надія Левицька

Національний університет харчових технологій, м. Київ

В умовах сьогодення в системі дистанційного навчання навчається близько двох із половиною мільярдів осіб. Такий спосіб навчання існував ще у ХХ столітті з огляду на те, що його можна отримати без суттєвих витрат коштів та часу. Останніми роками в країнах світу почали завзято створювати та накопичувати нові методи та способи дистанційного навчання. На шляху у здобувачів вищої освіти постає безліч питань про ведення дистанційного навчання.

Датою офіційного початку запровадження дистанційного навчання в Україні можна вважати 21 січня 2004 року, коли наказом № 40 Міністерства освіти і науки України було затверджено «Положення про дистанційне навчання», яке поклало початок запровадженню нових технологій у галузі освіти. Термін «дистанційне навчання» – сукупність сучасних технологій, що забезпечують доставку інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчає,

до тих, хто навчається. Основним принципом дистанційного навчання є свідомість до самостійного опрацювання матеріалу. Основними інструментами для отримання знань є: ваш ПК, смартфон, планшет, iPad чи навіть телевізор із доступом в Інтернет та викладач, який по той бік екрану. Під час дистанційного навчання здобувачі діляться на дві категорії: перша – ті, хто швидко сприймає інформацію та опрацьовує її самостійно та друга – ті, кому потрібно посилити мотиваційні моменти. У період дистанційного навчання здобувачі освіти повинні пам'ятати про академічну доброчесність та дотримуватися її.

З листопада 2020 року здобувачі Національного університету харчових технологій у зв'язку з пандемією повністю перейшли працювати в режим дистанційного навчання за усіма освітніми програмами і в повному обсязі відповідно до затвердженого розкладу занять. Викладачі університету проводять лекційні, семінарські заняття, засідання наукових гуртків та консультації з використанням технологій відеоконференції через платформу Zoom, не знижуючи вимог до обсягу матеріалу та контролю знань.

Переважає більшість здобувачів вважають дистанційну подачу матеріалу повністю зрозумілою. Приблизно 80% здобувачів освіти вважають, що найбільш функціональною для дистанційного навчання є платформа Zoom, а 20% відзначили переваги інших платформ Skype.

На нашу думку, у дистанційній освіті є свої переваги та недоліки.

До переваг дистанційного навчання ми можемо віднести такі:

- економія часу і зручність спілкування з викладачем;
- освоєння нових технологій і засобів комунікацій;
- мобільність і оперативність між викладачами та здобувачами;
- розвиток самодисципліни та самоосвіти;
- миттєвий доступ до лекцій, бібліотек і інших електронних ресурсів.

На наш погляд, недоліки дистанційного навчання такі:

- відсутність прямого контакту з викладачами і членами групи;

- щоб опрацювати навчальний матеріал самостійно потрібно неабияка самомотивація та самоконтроль;

- труднощі в плані врахування особливостей особистості;

- слабкий доступ до Інтернету;

- нестача практичних умінь та навичок, практики з викладачем оффлайн вони не замінять.

- проблема академічної доброчесності: на заліках чи іспитах на даний момент найефективнішим методом спостереження за здобувачами вищої освіти є відеоспостереження, однак не у всіх є можливість вмикати камери, тому це питання залишається відкритим.

Отже, дистанційне навчання – порівняно новий спосіб надання освітніх послуг, що дає змогу отримувати нові знання незалежно від місця проживання, віку, статусу. Цей механізм покликаний розвивати мотивацію та самонавчання. Слід зазначити, що дистанційне навчання вимагає таких якостей, як відповідальність, вміння планувати час, самостійність при виконанні робіт, до чого необхідно звикнути здобувачам університету, особливо першокурсникам. Дистанційне навчання – це оволодіння сучасними методами та формами праці в галузі майбутньої професії, формування професійних умінь та навичок необхідних для висококваліфікованого працівника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. – Київ, 2000. – 12 с.

2. <http://edu.minfin.gov.ua/LearningProcess/RemoteEducation/Pages/Проблеми-впровадження-дистанційної-освіти-в-Україні.aspx>.

ОНЛАЙН-ВЧИТЕЛЬ ЯК ОДНА З НЕЗАМІННИХ ПРОФЕСІЙ МАЙБУТНЬОГО В ОСВІТНЬОМУ КОЛІ УКРАЇНИ

Артур Михалевич

Вікторія Сапіга

Ульяна Кузьмик

Національний університет харчових технологій, м. Київ

У сучасному світі, що рухається з шаленою швидкістю, освіта з кожним роком набуває все важливішого значення. Підвищується роль знань, а також їхнє всебічне накопичення, заохочується поява прогресивних навичок для молодого покоління.

Уже недостатньо закінчити заклад вищої освіти та одержати диплом, адже працювати суто за обраною спеціальністю все життя не вийде. Справжній фахівець тепер, на думку роботодавця, повинен мати критичне мислення, володіти когнітивною функцією, бути креативним, здатним обробляти великі обсяги даних та швидко приймати рішення, а найголовніше – поєднувати в собі міждисциплінарність та бажання вчитися протягом усього професійного шляху [1, 42–47].

Виходячи з цього, ідеальний працівник майбутнього – той, хто має свою базову спеціалізацію та обов'язково володіє ґрунтовними знаннями та навичками в суміжних сферах. А от спеціаліст, що зміг засвоїти дві-три споріднених спеціальності, тим паче буде мати пріоритетність з-поміж усіх та стане здатним до конкурентної боротьби на ринку праці як вітчизняному, так і закордонному. Саме тому вкотре постає питання якості освіти як основної засади майбутньої компетентності українських спеціалістів.

Якщо порівняти систему освіти України на початку незалежності та сьогодні, то, безумовно, можна помітити незавершену трансформацію старої моделі навчання. Проте цей процес є повільним і таким, що перебуває у складних соціально-економічних умовах та потребує професійної реорганізації структури.

До системи освіти України входять такі ланки: дошкільна освіта, загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, вища освіта, аспірантура та докторантура [2].

Черговим викликом для сфери освіти в Україні стала пандемія коронавірусної хвороби, що призвела до суттєвих змін та низки проблем. До найголовніших можна віднести технічні та психологічні.

За словами Ю. Кононенка [3], до карантину в Україні вже практикувалося використання в освітньому процесі дистанційної форми навчання, що підтверджується прийнятим ще в 2013 році Положенням про дистанційну форму навчання [4], яке було перевипущене у 2020 році. Метою такого нововведення було створити гнучку та індивідуальну програму для здобувачів освіти, а також вибудувати продуктивну комунікацію.

Але виникнення карантину вже остаточно довело, що цей експеримент не виправдав себе в повному обсязі, стало зрозумілим, що весь цей час у навчальному процесі використовувалися лише окремі елементи дистанційного навчання.

Реальність показала, що не всі заклади освіти технічно підготовлені для викладання матеріалу за допомогою сучасних технологій. До того ж, здобувачі вищої освіти зазнали відчутного стресу, адже не були готовими до відсутності живого спілкування, неможливості перескладання раніше отриманих оцінок та загального збільшення навантаження.

Викладачі ж відмітили неможливість індивідуального консультування студентів, збільшення часу на листування та необхідність розроблення додаткових матеріалів задля забезпечення повноти викладення навчального матеріалу [5, 130–135].

Аналізуючи теперішню ситуацію освіти в країні стає зрозумілим, що онлайн-вчитель – не вигадана химера, а реальність, що почала вже будувати своє підґрунтя та лише сильніше закріпить його в найближчому майбутньому. Організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, комунікувати з учнями на відстані, надихати та мотивувати їх до навчання, а також допомагати батькам – це ті

навички, якими тепер на додаток мають володіти сучасні вчителі [6, 376].

Нові засади для професійних якостей вчителя потребують адаптації до реальності, яка спонукає шукати нові форми навчання, на меті чого – поліпшення якості викладання та доступу до неї, особливо в умовах соціального дистанціювання під час пандемії.

Так очільник Державної служби якості освіти зазначив, що 79 % вчителів-респондентів вважають, що для підвищення якості онлайн-навчання учнів їм потрібно вдосконалити методичку організації освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання, а в умовах карантину 46% педагогів витрачають значно більше часу на підготовку до проведення навчальних занять [7].

За даними ж опитування, що було проведене в період із 08 по 15 квітня 2020 року Державною службою якості освіти України в 55,53% шкіл дистанційне навчання було проблемою, оскільки вони раніше не мали досвіду такої форми навчання, тому не були готові до навчання під час карантину: 47,5% викладачів зазначили, що раніше не використовували технології дистанційного навчання у своїй педагогічній діяльності [8]. Тому для вчителів корисним були б розроблені поради щодо того, як пояснювати новий матеріал, давати зворотній зв'язок, тренувати навички, оцінювати прогрес та визначати тривалість уроків в умовах дистанційного навчання.

Попри усі проблеми, Національне агентство кваліфікацій у звіті «Людський капітал 2030. Глобальні навички майбутнього» все ж таки вказало професію онлайн-вчителя, як одну з найбільш затребуваних та перспективних у найближчому десятилітті.

Стрімкий розвиток цифрових технологій, глобалізація світу, модернізація та повна роботизація всіх процесів свідчать про те, що в умовах мінливого світу, сутність учителя вже трансформується в нову реальність, тому потрібно бути готовим до нових викликів!

Експерти прогнозують розвиток дисципліни та самоорганізації, що надасть можливість отримати освіту в зручний час і в зручному місці та рівний доступ до неї,

незалежно від місця проживання, стану здоров'я чи соціального статусу здобувача освіти.

Отже, перед нами розгортається оновлена роль вчителя, що стає наставником-консультантом, який координує процес навчання, постійно вдосконалюючи власні курси та навички, тим самим культивує серед здобувачів не споживачів ринку праці, як це бачимо сьогодні, а людей, здатних самостійно приймати рішення та нести відповідальність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лапшина І. С. Адаптивні підходи до моделювання освітніх процесів у системі дистанційного навчання / І. С. Лапшина // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2012. – № 6. – С. 42–47.

2. Освіта в Україні : [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://uk.wikipedia.org/wiki>.

3. Онлайн-вчитель буде однією із найбільш затребуваних професій майбутнього – Нацагентство кваліфікацій [Електронний ресурс] // Нова Українська Школа. – Режим доступу : <https://nus.org.ua/news/onlajn-vchytel-bude-odniyeyu-iz-najbilsh-zatrebuyanyh-profesij-majbutnogo-natsagentstvo-kvalifikatsij>.

4. Про затвердження Положення про дистанційне навчання [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – 2013. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>.

5. Berezhna S., Prokopenko I. Higher Education Institutions in Ukraine during the Coronavirus, or COVID-19, Outbreak: New Challenges vs New Opportunities // Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala. – 2020. – Vol. 12, Is. 1 Sup. 2. – P. 130–135.

6. «Про Концепцію Національної програми інформатизації» № 75/98-ВР від 2.02.98 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 10. – С. 376.

7. Коронавірус та освіта: аналіз проблем і наслідків пандемії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii>.

8. Гурак Р. Дистанційне навчання - це виклик для української освіти під час пандемії : [Електронний ресурс] / Р. Гурак // Єдиний веб-портал органів виконавчої влади в Україні – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/ruslan-gurak-distancijne-navchannya-ce-viklik-dlya-ukrayinskoyi-osviti-pid-chas-pandemiyi>.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

**Вікторія Коновалова
Людмила Приблуда**

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Дистанційне навчання – це спосіб одержання освіти з використанням комп'ютерних та сучасних інформаційних технологій, що надає здобувачам змогу навчатися на відстані, без відриву від роботи та виїзду за кордон. Воно базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу та спілкування [1, 7–8].

Дистанційне навчання має як свої переваги, так і недоліки. Так, головними перевагами дистанційного навчання є доступність всім верствам населення; відсутність необхідності відвідувати лекції, семінари, практичні заняття; використання провідних сучасних освітніх технологій; індивідуальний процес навчання.

Дистанційна освіта в Україні не відповідає вимогам, що ставляться до інформаційного суспільства і не забезпечує повноцінного входження України в міжнародний освітній простір. Щоб система дистанційного навчання посіла гідне місце в системі освіти України, потрібно створити глобальну комп'ютерну мережу освіти й науки, оскільки саме комп'ютер дає змогу отримувати навчальний матеріал, є водночас і бібліотекою, і центром довідкової інформації, і комунікативним

центром, що робить його одним з учасників реалізації програми безперервної освіти в Україні [4].

Н. Морзе визначає інформаційну технологію як сукупність методів, засобів і прийомів, що використовуються людьми для реалізації конкретного складного процесу шляхом поділу його на систему послідовних взаємопов'язаних процедур і операцій, які виконуються більш або менш однозначно і мають на меті досягнення високої ефективності в пошуку, накопиченні, опрацюванні, зберіганні, поданні, передаванні даних за допомогою засобів обчислювальної техніки та зв'язку, а також засобів їх раціонального поєднання з процесами опрацювання даних без використання машин [3].

Безумовно, як і в кожній формі одержання знань, у дистанційній є і свої недоліки, але їхнє подолання стає можливим завдяки рокам практичного застосування цієї форми не лише як допоміжної та однієї з побічних, а як, можливо, у перспективі рівної класичній формі здобуття освіти.

У багатьох зарубіжних країнах дистанційна освіта стоїть поряд із класичною формою здобуття освіти. Розвиток дистанційного навчання буде продовжуватися і вдосконалюватися із розвитком інтернет-технологій і вдосконалення методів дистанційного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусенко Н. В. Дистанційне навчання в Україні / Н. В. Андрусенко // Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія [Електронний ресурс]: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.). – Вінниця, 2017. – С. 7–9.

2. Биков В. Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України / В. Ю. Биков // Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології: кол. монографія / В. Ю. Биков, О. О. Гриценчук, Ю. О. Жук та ін. – Київ, 2015. – С. 77–140.

3. Морзе Н. В. Інформаційні технології в навчанні : навч. посіб. / Н.В. Морзе. – Київ : Видавнича група ВНУ, 2004. – 240 с.

4. Проблеми впровадження дистанційної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edu.minfin.gov.ua>.

НЕДОЛІКИ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

**Катерина Пересада
Людмила Приблуда**

Національний університет харчових технологій, м. Київ

У сучасних умовах існує потреба одержання вищої освіти дистанційно. Це викликано необхідністю навчатися без відриву від виробництва, отримання освіти людьми з обмеженими можливостями, тими, хто перебуває за кордоном тощо.

Однак дистанційне навчання має і певні недоліки, попри його зручність. Так, для успішної корекції навчання та адекватного оцінювання важливо мати безпосередній контакт зі здобувачем. Крім того, неможливо точно перевірити, чи саме та людина працює, виконує завдання, чи, можливо, це робить за неї хтось інший. Тому остаточний контроль якості знань все ж таки проводиться на очній сесії. Також не у всіх населених пунктах є можливість доступу до мережі. Під час дистанційного навчання втрачається безпосередній контакт між викладачем та здобувачем [2]. При тривалому дистанційному навчанні студент перестає правильно формулювати свої думки, висловлюватись та проводити дискусійне обговорення. Така форма навчання потребує свідомого й мотивованого підходу до одержання освіти. Можливість навчатися в зручний час може перетворитися не на систематичне навчання, а на постійну прокрастинацію цього виду діяльності [1, 12].

Досвід використання дистанційної форми навчання виявив іще одну особливість, а саме: велике навантаження на зір у зв'язку з необхідністю тривалий час перебувати за комп'ютером. Тому, застосовуючи дистанційну форму навчання, потрібно урізноманітнювати її види. І. Власенко наголошує на тому, що найбільш поширеними є такі види дистанційних технологій: чат-заняття, що проводяться синхронно, коли всі учасники мають одночасний доступ до чату; веб-заняття, або

дистанційні лекції, конференції, семінари, ділові ігри, лабораторні роботи, практикуми та інші форми навчальних занять, які проводяться за допомогою засобів телекомунікацій та інших можливостей інтернету; телеконференції, що проводяться, на основі списків розсилки з використанням електронної пошти. Для навчальних телеконференцій характерне досягнення освітніх завдань [1, 12–13].

Також існують такі форми дистанційного навчання, за яких навчальні матеріали надсилаються поштою в регіони. Однак не всі знання можна одержати дистанційно. Так, наприклад, навчитися самостійно деяким видам творчої діяльності за відсутності прямого контакту здобувача й викладача, практично неможливо. Одна з головних проблем запровадження інноваційних форм навчання є вибір оптимального співвідношення найкращих традицій наявної освітньої системи, сучасних педагогічних інновацій та інструментарію інформаційно-комунікаційних технологій [1, 13].

За умови дистанційного навчання активна роль викладача не зменшується, оскільки він має визначити рівень знань здобувача та прийняти рішення щодо коригування програми навчання з тим, щоб домогтися найкращого засвоєння пройденого матеріалу [1, 12].

Отже, елементи дистанційного навчання все більше застосовуються в навчальних курсах дисциплін. На сьогоднішній день дистанційна освіта розвивається, удосконалюється та охоплює різні групи населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власенко І. Г. Впровадження дистанційного навчання – вимога сучасності / І. Г. Власенко // Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія [Електронний ресурс]: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.). – Вінниця, 2017. – С. 12–14.

2. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації / Н. Клокар // Шлях освіти. – 2012. – № 4 (46). – С. 38–41.

МЕСЕНЖЕР TELEGRAM, ЯК ОСВІТНІЙ РЕСУРС

Євгеній Зайцев
Михайло Бураков
Олена Пивоваренко

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Карантинні обмеження 2020 р. стали без перебільшення стресовою ситуацією для освітян. Перехід на дистанційну освіту в березні 2020 р. протягом трьох днів потребував не стандартних рішень. Ми мали певний досвід, оскільки в НУХТ, починаючи з 2015 р. активно діяла платформа Moodle і викладачі за цей період встигли створити та наповнити досить інформативно свої нормативні курси для заочної форми навчання. Однак для якісного забезпечення денної форми навчання цього було не достатньо. Звичні форми і методики не могли бути використані в умовах карантину. Постала проблема створювати їх на ходу.

Ще більшою проблемою стало забезпечення дисциплін вільного вибору, які викладаються саме в 2 півріччі виключно для здобувачів денної форми навчання і відповідно до 2020 р. не були завантажені на сайт дистанційної освіти. Це переважно авторські спецкурси, тому кожному самотійно довелося шукати вихід.

Нами читається курс «Історія їжі: антропологія, традиція, культура», аналогів якому не має в Україні, тому і тематика, і методика є авторською. Але одна справа проведення занять наживо, інша в мережі. Постало питання і про технічні можливості такого навчання.

Особливостями контингенту нашого закладу вищої освіти є те, що в нас навчаються здобувачі з усієї України і переважна їхня більшість – це мешканці невеликих містечок і сіл. Особливо у віддалених регіонах є проблеми з інтернет-трафіком. Окрім цього, в умовах жорсткого локдауну ні у студентів, ні у викладачів не було можливостей для технічного і програмного оновлення своїх комп'ютерів, а більшість студентів узагалі не мали в повному розпорядженні техніки, оскільки члени їхніх родин також змушені були працювати онлайн. Єдиним

персональним гаджетом був телефон. Однак розібратися з можливостями онлайн-платформ і навчитись їх ефективно використовувати протягом тижня – утопія. Не менш важливою в навчальному процесі була проблема ефективної комунікації.

З огляду на це, вибираючи програмний засіб для навчання, ми орієнтувалися на кілька вимог:

- простота й доступність у використанні;
- інтерфейс повинен бути знайомим здобувачамабо може бути ними вивчений за короткий час;
- безкоштовність – щоб кожен міг без будь-яких ускладнень встановити такий додаток у будь-який момент;
- широкі можливості, які б не поступалися можливостям інших сервісів або могли бути компенсовані новими;
- відсутність необхідності придбання спеціалізованих знань у галузі інформаційних технологій для успішного застосування програм;
- можливість створення унікальних продуктів, які могли б зробити процес навчання по-справжньому особистісно-орієнтованим.

Усім запитам, виділеним вище, відповідає обраний у результаті месенжер Telegram, який, окрім цього, є найбільш популярним серед студентів. Для його використання бажано мати смартфон, однак існує версія і для комп'ютера [1].

У перші ж дні було створено закриті чати з кожної дисципліни. Приєднатись до такої групи можна лише або за запрошенням, або, якщо хтось додасть з учасників. Цей процес може адмініструватись або власником (особою, яка створює чат), або адміністраторами, яким власник надає такі права. Викладачу не обов'язково самому створювати чат. Достатньо це делегувати старості й отримати права адміна. Месенжер надає можливості створення і відкритих чатів, однак в освітній діяльності це не доцільно. Закритий чат у цьому випадку максимально імітує аудиторію, де присутні лише ті, хто має бути.

Чат забезпечує максимальну комунікацію в режимі реального часу. У ньому можуть робити дописи всі учасники. це Іноді це створює певні проблеми, адже важлива інформація

губиться в потоці коментарів. Для цього існує функція «закріпити повідомлення». Станом на сьогодні вже можна закріпити декілька [1]. Також є можливості рубрикатора. Для певних видів завдань використовується хештек, за яким можна швидко знайти необхідне: завдання, матеріали, оцінки. Викладач може, окрім власного ніку, мати додатково і хештек, за яким, ті, хто не брав участь в обговоренні тощо, і не хоче перечитувати всі дописи в чаті може легко знайти коментарі викладача. Така комунікація дуже ефективна, однак створює додаткове навантаження (час) на викладача. Проте етикет соцмереж, що активно формується, не вимагає відповідати/коментувати все миттєво. Це можна зробити в зручний час.

Є функція відправки повідомлень у певний час. Підготовлений завчасно текст стане доступним у визначений вами час. Більшомуконтакту сприятимуть смайлики й гіфи, що дають змогу надати емоційного забарвлення дописам. У 2021 р. Telegram установив базовий мовний редактор, який виділяє граматичні помилки. Є ще одна функція, якої не мають інші месенджери – можливість адміністратора або співрозмовника в особистому чаті видалити не лише свої, а й чужі повідомлення. Така функція є дуже зручною. Якщо дописи мають не етичний характер чи не стосуються теми. Це достатньо ефективна дисциплінуюча функція. У чаті можна проводити обговорення питань, голосування та навіть тестування [1].

Однак для ефективного саме освітнього процесу підійдуть насамперед телеграмканали. Їх може створити будь-хто. Вони також можуть бути як публічними, так і закритими, де кожен учасник схвалений адміністратором. Є можливість створити повністю автоматизовані канали, де всі функції будуть виконувати боти. У 2015 р. Telegram створив API для розробки користувачами ботів. Проте й сам Telegram пропонує власних готових ботів-інформаторів: по пошуку книг (@flibustafreebookbot), музики, у галузі хімічних наук (@Megachemistribot) тощо. Месенджер має ботів для створення інтерактиву: голосувань, ігр, тестів. Особливістю каналів є те, що матеріали в них можуть додавати лише особи, наділені

адміністративними правами, а копіювати і зберігати для себе – будь-хто з користувачів [2, 59–62].

Нами для кожної дисципліни й для кожного потоку були створені закриті телеграмканали. Вони використовувалися як для оприлюднення власне навчального матеріалу, так і для оперативних повідомлень, методичних вказівок з виконання завдань.

Особливістю месенжера Telegram є те, що він надає, на відміну від інших месенжерів, завантажувати файли великого обсягу у вигляді текстових документів, фото, відео, аудіо в дуже хорошій якості. Особливо зручною є відправка та прослуховування голосових повідомлень. Тому, зважаючи на це, перші лекції в авральному режимі саме так і були створені.

Для досягнення максимальної якості автори створили окремий закритий чат (свого роду чернетка), у якому й записувалися повідомлення тривалістю 1–3 хвилини. Для досягнення бажаного звучання це можна робити безліч разів (невдалі спроби видаляються) і, на відміну від Viber, подібне редагування щодо будь-яких форм повідомлень не відображається для інших користувачів.

Кожному записаному аудіоповідомленню передують слайд презентації, яку потрібно підготувати завчасно. У нашому випадку використовувалися презентації з аудиторних лекцій. Відповідно здобувачі освіти в такому форматі чують голос викладача й одночасно мають візуалізацію. Так, чергуючи аудіо та фото можна записати лекції будь-якого обсягу. Записані завчасно таким чином лекції можна відправити вже безпосередньо в навчальний канал. Рекомендуємо, для збереження порядку подачі матеріалу за один раз пересилати один аудіо, один фото файл, окільки, через нерівномірний об'єм, порядок завантаження може бути порушений. Це можна зробити як у режимі реального часу, так і з певною затримкою в часі. Тобто матеріали стануть доступними в обраний вами час.

Зазвичай створення такої лекції займає близько трьох годин. Однак її можна розсилати в канали окремих потоків і створена вона один раз, зберігаючись у телеграмі, може використовуватись і в наступні роки. Це стосується всіх дописів і матеріалів. У нашому випадку створений у 2020 р. контент ми

використовуємо, щоправда, уже як додатковий ресурс, і в 2021 р. Є лише одна пересторога, у випадку технічних проблем із вашим акаунтом матеріали можуть бути втрачені. Тому радимо зберігати важливі дані на незалежних носіях.

Така форма подачі матеріалу надзвичайно зручна для здобувачів.

1. Це реальна жива лекція, щоправда, лише без відео.

2. Її можна прослухати/переглянути в будь-який зручний час і скільки потрібно разів (якщо автор не обмежить доступ).

3. За потреби легко прослухати не зрозумілий фрагмент.

4. Це можливо навіть без доступу до Інтернету. Один раз завантажена, вона буде відображатися певний час залежно від від налаштувань здобувача.

Нами був створений і публічний (з вільним доступом) авторський канал «Історія їжі: антропологія, традиція, культура». Він був розрахований у першу чергу для слухачів дисципліни, однак широке зацікавлення студентської аудиторії, яка не мала можливості обрати цей курс спонукала нас до такого кроку.

Необхідно зауважити, що робота над публічним каналом потребує в рази більше часу, оскільки є необхідність зацікавити сторонню аудиторію. Для публічного каналу не достатньо лише забезпечити якісний інформаційний контент. Багато уваги потрібно приділяти дизайну каналу, таймінгу його наповнення. Публіку необхідно постійно розважати. Це окрема робота, що за трудозатратами й очікуваним результатом навіть не співвідноситься. Сама концепція телеграм-каналів не передбачає довгих текстів (є обмеження). Однак у результаті цієї спроби ми створили якісний конспект лекцій, який також рекомендуємо слухачам.

Більш ефективним, на наш погляд, є нові функції Telegram. З 23 грудня 2020 р. у будь-якій групі можна, володіючи правом адміністрування, запустити голосовий чат. З 19 березня 2021 р. з'явилася можливість створювати голосові чати без обмежень, завдяки чому будь-який телеграм-канал може фактично перетворитися на радіостанцію.

Отже, месенжер Telegram є безкоштовним, зручним ресурсом, що користується популярністю в студентській

аудиторії. Він надає широкі можливості для впровадження нових практик навчального процесу. Динамічне оновлення його програмного забезпечення постійно відкриває нові можливості, опанування яких не потребує додаткових знань та ресурсів. Ефективність нашого досвіду дає нам підстави стверджувати, що Telegram може бути використаним в умовах дистанційної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністрація Telegram // Мессенджер Telegram. Електронний ресурс. Режим доступу:<https://telegram.org>.
2. Глебович Т. А. Образовательный блогинг в Telegram-каналах: концепции и формы репрезентации контента / Т. А. Глебович, А. Д. Новикова // Известия Уральского федерального университета. Серия 1. Проблемы образования, науки и культуры. – 2020. – Т. 26, № 3. – С. 57–70.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

**Ірина Пономаренко
Наталія Земзюліна**

*Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького, м. Черкаси*

Сучасна система освіти та загалом діяльність людства постійно оновлюється та зазнає змін. Процес інформатизації суспільства безперечно зумовлює процес інформатизації освіти: відбувається покращення забезпечення сфери освіти, теоретично та практично з'являються нові розробки та використовуються нові інформаційні технології, які орієнтуються на реалізацію та покращення умов розвитку та вдосконалення. З цим змінюються завдання освітньої галузі в інформаційному просторі, особистісно-орієнтована система навчання поступово приходить до чогось нового, цим самим вдосконалює навички та збагачує людство, приходить на зміну традиційним та класичним методам навчання, набувають актуальності технологічні підходи в навчанні.

Ще з весняного локдауну ми почали наново перевіряти свої компетенції дигітального залучення та переглядати свій порядок денний. Улітку знайшли свій баланс онлайн-форматів та камерних офлайн-подій. Восени вже з усвідомленим захопленням та напрацьованою звичкою до постійних змін системно втілювали оновлені плани в реальність та залучали їх на практиці.

Спільноти та горизонтальні зв'язки, вони вже були в центрі нашої діяльності, але стали ще важливішими під час карантину. Нові умови поставили нові виклики – обмеження в пересуванні зупинили нашу улюблену номадичність, бум онлайн мотивував тестувати формати для дигітального кочівництва. З цього почала складатися цікава мозаїка, над якою ми продовжимо працювати в цьому році.

Дистанційні освітні ресурси дають змогу безпосереднього спілкуванні здобувачів із викладачем, учнів з учителем (онлайн), неперервного контролю якості засвоєних знань, здійснення індивідуального підходу в навчанні, адаптації навчального матеріалу до особистого темпу засвоєння кожним здобувачем. Навчання може відбуватися в будь-який зручній час, що дає змогу поєднувати його з роботою, виконуючи завдання за індивідуальними графіком і розкладом, з максимальною зручністю для всіх учасників освітнього процесу[2].

Основними принципами системи дистанційної освіти є: гнучкість, модульність, динамічність, адаптивність, неперервність, креативність та відкритість. Вона базується переважно на самостійному отриманні необхідного обсягу і якості знань та передбачає поєднання широкого спектру традиційних і новітніх інформаційних технологій. Використання цих технологій дає змогу здобувачам, учням поповнювати перелік вмінь і навичок, які в подальшому визначають успішність людини в будь-якій сфері діяльності. До них відносять:

- уміння самостійно планувати свою діяльність;
- уміння приймати рішення, робити вибір і нести за нього відповідальність;

- уміння працювати в інформаційному просторі (відбирати необхідну інформацію, структурувати й використовувати для прийняття рішення з певної задачі);

- уміння подавати результати діяльності з використанням інформаційних технологій;

- навички самоосвіти.

Успішність дистанційного навчання залежить від ефективної його організації, від керівництва самим процесом і майстерності викладачів, що беруть у ньому участь. Звичайні лекції можуть бути замінені відеолекціями, слайд-лекціями; місце практичних занять займають індивідуальні комп'ютерні тренінги та лабораторні заняття; підсумковий контроль можна здійснювати за допомогою колективного тренінгу, тест-тренінгу, заліку, іспиту.

Для здійснення дистанційного навчання необхідно подбати про мультимедійний супровід курсу, що викладається. Такий курс дає змогу поєднувати в собі теоретичну, практичну й контролюючу частини та забезпечувати неперервний дидактичний цикл [1, 36–42]. Він може містити текстову, графічну або відеоінформацію, а також способи інтерактивної взаємодії з нею. Зазвичай мультимедійний курс включає в себе:

- робочу програму з дисципліни;

- брошуру з текстами лекцій, уроків;

- електронний підручник-навігатор;

- методичні вказівки до вивчення курсу;

- ілюстровані додатки (відеолекції, презентації, відеофільми);

- довідники, рекомендовану літературу;

- контрольні питання з набором типових завдань.

Підручник-навігатор є електронною версією звичайного підручника або посібника із вбудованою інформаційною базою, що дає змогу керувати процесом вивчення матеріалу відповідно до програми в необхідному обсязі та послідовності. Він не тільки забезпечує студента необхідними знаннями, але й допомагає обрати правильний шлях для їхнього здобуття, відкриває широкі можливості для самостійної роботи. Методичні вказівки допоможуть ознайомитись зі змістовною частиною підручника та його інформативної бази.

Враховуючи недостатній досвід використання мультимедійних курсів, на перших порах радимо до електронного варіанту підручника додавати та його печатні версії [3, 93–100].

Необхідно відзначити, що при дистанційному навчанні значно збільшується доля самостійної роботи здобувача учня. Задача викладача, учителя координувати цю роботу, планувати й розробляти спеціальні завдання та рекомендації.

Зауважимо, що, окрім основної навчальної мети, технології дистанційної освіти дають змогу допитливим здобувачам, учням дистанційно брати участь у наукових конференціях, спілкуватися на наукових форумах і віддалено обмінюватися результатами своєї дослідницької роботи.

Отже, розвиток дистанційних технологій є дуже важливим напрямом в системі освіти, а зміст діяльності викладача значно відрізняється від традиційного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Ю. Технологія створення дистанційного курсу. Навч. посібник / В. Ю. Биков, В. М. Кухаренко та ін. – Київ : Міленіум, 2008. – 324 с.

2. Демехіна І. П. Мультимедійні засоби навчання як вирішальний фактор ефективності навчального процесу / І. П. Демехіна: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://intkonf.org/demehina-ip-multimediyuni-zasobi-navchannya>.

3. Стефаненко П. В. Дистанционное обучение в высшей школе. Моногр. / П. В. Стефаненко. – Донецк: ДОННТУ, 2002. – 397 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІСНЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ганна Боцко

*Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності, м. Львів*

Кожен навчальний заклад здійснює навчання та виховну роботу, що у своїй сукупності складає навчально-виховний процес (педагогічний) процес, який реалізується як

організована взаємодія педагогів та вихованців (суб'єктів і об'єктів виховання). За М. М. Фіцулою поняття «навчально-виховний процес» означає сукупність навчальних занять, аудиторної та поза аудиторної виховної роботи у вищій школі [4].

В. П. Головенкін стверджував, що педагогічний (навчальний) процес – це процес взаємообумовленої та взаємопов'язаної діяльності викладача і здобувача, спрямований на ефективне та результативне досягнення цілей освіти та навчання [2].

Основна специфіка навчального процесу у вищій школі полягає в тому, що педагогічний трикутник, а саме «передавання знань – засвоєння знань – побудова системи знань» доповнюється професійним трикутником, що пов'язує навчальну, виховну й науково-професійну діяльність викладачів та здобувачів. Сутність навчання у вищій школі відрізняється своєю специфікою як процесу викладання, так і вчіння, що зумовлене метою та завданнями вищої школи.

На думку В. П. Головенкіна, головними особливостями педагогічного процесу є співпраця викладача й здобувача, спрямована на досягнення єдиної мети та нерозривність процесів навчання і виховання [2]. Динаміка розвитку педагогічного процесу залежить від стосунків між викладачами і здобувачами.

Особливості навчального процесу зумовлені тим, що об'єкти навчання є (мають бути) водночас і його суб'єктами, – додавав М. М. Фіцула [4].

Також особливістю є або мали б стати актуальні для сучасності засади особистісно-центрованого навчання. Базисом побудови в закладах вищої освіти особистісно-центрованої освітньої системи є проектування умов навчання на засадах суб'єкт-суб'єктних відносин його учасників.

Суттєвою відмінністю такої освітньої моделі є керівництво організатором (викладачем, модератором) навчання-учіння, що здійснюється через самостійний пошук суб'єктом активних дій. З. Н. Курлянд підкреслювала, що це досягається створенням максимально природного для розвитку суб'єкта середовища, через діалогічне навчання суб'єктів навчально-виховного

процесу, інтерактивне спілкування та сумісну діяльність учасників навчання, обмін набутого кожним учасником життєвого досвіду і, що надзвичайно важливо, пріоритетністю творчої складової освіти [3].

Отже, фундаментальною основою освітньої взаємодії в закладах вищої освіти є форма діалогу між суб'єктами навчального процесу.

Де починається свідомість, там починається і діалог (відносно Концепція Бахтіна-Біблера) [1].

Однак варто зазначити, що визначальною допоки у вищій школі є суб'єктна педагогічна діяльність викладача, воля якого й буде врешті-решт здійснювати вибір діалогічного чи іншого методу навчання здобувачів.

До зазначених особливостей також варто додати адаптацію здобувачів у закладах вищої освіти, вікові особливості студентської молоді, соціалізацію студентства у групах, а також роль кафедр в управлінні навчальним процесом та їхня відповідальність за результати навчання.

Рушійними силами (і суперечностями) навчального процесу за М.М. Фіцулою є:

– суперечність між вимогами до здобувачів та реальними можливостями щодо їхньої реалізації – їхнє дотримання є головною суперечністю. Бажано, щоб вимоги до тих, хто навчається, були відповідними до «зони ближнього розвитку» молоді людини (Л. Виготський). Це, по суті, є джерелом розвитку навчального процесу, якщо встановлені вимоги є співмірними можливостям тих, хто навчається. Така суперечність конкретизується і іншими, нижчого порядку.

– Суперечність між складністю явищ суспільного життя та об'єктів, що вивчає здобувач і його недостатнім життєвим досвідом.

– Суперечність між надшвидким, прискіпшеним потоком інформації та можливістю її враховувати (реалізовувати потоки) щоденно в навчальному процесі.

Також є розходження та, на цій основі, суперечність стосовно провідного значення «учитися вчитися», тобто дій, діяльності студента і:

– однобічність навчального процесу;

– фрагментарність навчання, мозаїчне (кліпове) компонування його сприйняття;

– унормовані (дотепер) у стандартах методи вербальної комунікації [4].

Ефективність навчального процесу визначається, серед іншого, його відповідністю змістові освіти, формам і методам навчання. Також чи не першочерговим завданням має бути його відповідність потребам суспільного життя.

Також М. М. Фіцула наголошував на тому, що критерії ефективності педагогічного процесу, які мають виражатись у формі показників стосовно ознак вихованості тих, хто навчається, де серед іншого, зазначено: культура поведінки, громадська активність, самостійність у всіх видах діяльності, сформованість наукового світогляду, позитивне ставлення до навчання та інтерес до знань, працелюбність, професійна зорієнтованість тощо [4].

Отже, для здійснення навчального процесу потрібно, щоб зміст вищої освіти перетворився на зміст суб'єктного навчання здобувача та зміст його майбутньої професійної діяльності. У науково-педагогічному середовищі закладів вищої освіти мають бути створені певні умови ведення виховного та навчально-дослідного процесу. А для того, щоб зміст навчання було досягнуто здобувачами, умови пізнавально-навчального середовища мають розгортати довкола кожного суб'єкта навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Библер В.С. Культура: діалог культури / В. С. Библер // Вопросы философии. – 1989.

2. Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи: підручник / В. П. Головенькін. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. – 2019. – 290 с.

3. Курлянд З. Н. Теорія і методика професійної освіти: навч. посіб. / З. Н. Курлянд. – Київ : Знання, 2012. – 390 с.

4. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. посіб./ М. М. Фіцула. – Вид. 2-ге, випр., допов. – Київ : Академвидав, 2005. – 560с.

СЕКЦІЯ 2
СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ У
ФОРМАТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ-ІСТОРИКАМИ
КУРСУ «УКРАЇНСЬКА ЕТНОЛОГІЯ» У ФОРМАТІ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Віталій Масненко

*Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького, м. Черкаси*

Карантинні обмеження викликані світовою пандемією коронавірусу (COVID – 19) спонукали українську викладацьку корпорацію, у тому числі й викладачів вищої школи, активізувати використання дистанційного навчання. Майже дворічний термін викладання у цьому форматі дозволяє підсумувати отриманий досвід і висловити окремі пропозиції щодо удосконалення методів викладання. Йдеться про вивчення студентами-істориками ОС бакалавр (спеціальностей 014 «Середня освіта (Історія)» та 032 «Історія та археологія») ННІ міжнародних відносин, історії та філософії Черкаського національного університету ім. Б.Хмельницького навчальної дисципліни обов'язкового компонента фахового переліку «Українська етнологія».

Основні параметри навчального курсу «Українська етнологія» – три кредити, 90 годин (36 годин аудиторних занять, 54 години відведено на самостійну роботу). Метою курсу є опанування майбутніми фахівцями істориками, істориками-етнологами комплексом знань, вмінь та навичок з традиційної культури українців, етнічного розвитку, етнічної історії українського етносу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні засвоїти передбачені програмою знання (програмні результати навчання) щодо таких явищ і понять як: етногенез українців, формування українського етносу; етнічна територія, історико-етнографічні райони, етнічні та етнографічні групи;

поняття етносу, основні етновизначальні риси; етнічний характер, менталітет, душа народу, особливості психологічних рис українців; дохристиянські та християнські вірування, народний світогляд, демонологія, міфологія, народні повір'я, магія; народна медицина, символіка, екологічні знання українців; шлюб та сім'я, форми укладання шлюбу; родильні, весільні, поховальні та поминальні обряди українців; громадянський побут та звичаєвість, звичаєве право; народні календарні свята та обряди; українське народне прикладне мистецтво; традиційне господарство українців, громадсько-культурні типи; українське землеробство: галузі, системи рільництва, форми землеволодіння та землекористування; способи обробітку ґрунту, знаряддя праці; тваринництво: способи утримання та випасу свійської худоби, особливі територіальні різновиди тваринництва; допоміжні види господарської діяльності; промисли та ремесла в Україні; українські традиційні поселення; народне традиційне будівництво; українське народне традиційне вбрання; народна кухня, їжа та харчування українців; традиційний транспорт та засоби пересування в Україні; характеристика окремих історико-етнографічних районів України, регіональні варіанти української етнокультури; етнічна культура неукраїнського населення в Україні; класифікація етнічних процесів; сучасні етнічні процеси в Україні.

Зміст дисципліни. Змістовий модуль №1. Теоретичні засади української етнології. Тема 1.1. Вступ до навчального курсу. Предмет, методи, джерела. Тема 1.2. Проблеми теорії етносу. Історія української етнології.

Змістовий модуль №2. Етнокультура українців як феномен. Тема 2.3. Загальна характеристика українського етносу. Тема 2.4. Духовний світ українців. Народні вірування й світоглядні засади. Тема 2.5. Соціальна і сімейна організація. Громадський та родинний побут, звичаєвість, обрядовість. Тема 2.6. Українське народне декоративно-прикладне мистецтво. Тема 2.7. Господарство українців. Матеріальні об'єкти етнокультури.

Змістовий модуль №3. Регіональний вимір української етнокультури. Тема 3.8. Характеристика окремих історико-

етнографічних районів України. Тема 3.9. Підсумкова. основні тенденції етнічної історії.

Методичне і технічне забезпечення. Дистанційне навчання здійснювалося на платформі Google (<https://classroom.google.com>) із використання корпоративних адрес викладача і студентів. Для кожної академічної групи студентів були створені відповідні «класи» (classroom). У них були задіяні всі доступні студентам опції: розміщення інформації про зміст і порядок проведення занять, прикріплення навчально-методичного посібника, створення завдань для семінарських занять, самотійної роботи, проведення поточного і підсумкового тестування.

В онлайн режимі були прочитані лекції. Під час викладу матеріалу широко використовувалися презентації етнологічного матеріалу (фото різних об'єктів традиційної культури, об'єкти картографування, книжкові видання тощо). При цьому обов'язково здійснювався запис викладів, до якого надавався доступ для всіх студентів лекційного потоку. Отже студенти за потреби могли ще раз прослухати лекцію. Крім того така можливість була у тих, хто з поважної причини не зміг під час проведення заняття приєднатися до classroom.

Також в онлайн режимі були проведені семінарські заняття. Тут також здійснювався запис. Окрім виступів, доповнень і дискусії під час проведення заняття, студенти мали можливість надсилати свої відповіді в classroom. Окрім опрацювання питань згідно з планами семінарських занять студенти надсилали виконані реферати, презентації тощо. Оцінювання відбувалося під час заняття і фіксувалося в електронному журналі. Також оцінювалися матеріали додатково надіслані студентами. Таке «подвійне» студіювання дозволяло студентам поглиблювати отримані знання, оскільки вони мали змогу додатково звертатися до опрацювання того чи іншого питання після обговорення теми під час семінарського заняття.

Під час вивчення навчальної дисципліни студенти виконували завдання з тестами. Тим самим була можливість оперативно перевірити як опанована та чи інша навчальна тема. При завершенні вивчення навчальної дисципліни було проведе підсумкове тестування.

Самостійна робота охоплювала дванадцять теми, методичні рекомендації щодо їхнього опрацювання містилися в навчально-методичному посібнику. Перша тема стосувалася історії розвитку української етнології. У її межах студенти підготувати повідомлення про видатних українських етнологів, які були розміщені у classroom. Для опанування тем самостійної роботи актуальним питанням була організація науково-пошукової роботи студентів у глобальній інформаційній мережі. Серед запропонованих для самостійної роботи студентів інтернет-ресурсів можна виокремити електронні бібліотеки, освітні портали, тематичні сайти, бібліографічні бази даних, сайти періодичних наукових видань [1; 2; 3].

Проте в роботі з інтернет-контентом студенти досить часто демонструють недостатнє володіння методами оцінювання достовірності інформації за різними технічними і методологічними ознаками. Тому була задіяна потреба зорієнтувати студентську аудиторію на ті ресурси, які найбільше відповідають науковим критеріям. Цілком виправдано було рекомендовано розпочати із сайту провідної наукової установи – Інституту етнології, мистецтвознавства та фольклористики ім. М.Т.Рильського НАН України (<http://www.etnolog.org.ua>). Також заслуговують на довіру матеріали розміщені на сайтах: Інституту народознавства НАН України – (www.ethno.iatp.org.ua); журналу «Народна творчість та етнографія» – (etno.kyiv.uar.net/vyd/nartv/2003/journ2003.html). Для вивчення більш локальних тем пропонується використовувати спеціалізовані сайти. Наприклад – сайт «Дерев'яні храми України» (<http://www.derev.org.ua>), веб-ресурс, присвячений українській дерев'яній архітектурі тощо.

Після завершення вивчення дисципліни «Українська етнологія» в онлайн режимі було проведено анкетування студентів щодо результативності та якості викладання. Отримані результати використані для подальшого методичного вдосконалення, а також для налагодження співробітництва і взаємодії з випускниками, які працюють за фахом.

Позитивні аспекти навчання у дистанційному режимі. Використана Google платформа виявилася доволі зручною для комунікації із студентською аудиторією. Під час онлайн занять (лекцій і семінарів) вони мали можливість ставити питання і отримувати відповіді, консультуватися щодо виконання різних видів завдань. Належна комунікація була присутня й у текстуальному форматі. Важливо, що вся інформація зберігається у classroom. Це дозволяє студентам мати доступ до всіх компонентів навчальної дисципліни в цілості, опрацьовувати ті теми, які за тих чи інших обставин випали з поля їхньої уваги. Викладач у свою чергу має цілісну картину участі студентів у навчальному процесі, що дозволяє більше уваги приділяти тим із них, хто потребує додаткового консультування.

Водночас, при вивченні навчальної дисципліни «Українська етнологія» у форматі дистанційного навчання були виявлені певні труднощі й недоліки. Серед них варто звернути увагу на те, що викладач не може мати безпосередній контакт з аудиторією і відповідно вносити необхідні корективи у виклад матеріалу під час лекції. Не зважаючи на те, що постійно зверталася увага студентів на сприйняття і розуміння викладу, більша частина слухачів, як правило, лишалася пасивною. Відповідно викладач не був певний у тому, чи всі студенти зрозуміли питання які розглядалися на лекції. В онлайн режимі дуже складно провести окремі спеціальні види опитування. Зокрема, перевірити знання студентів етнологічної карти (територіальної локалізації історико-етнографічних районів та етнічних українських земель за межами державного кордону). А це – фундаментальні знання, без яких важко опанувати вказаний навчальний курс. Тому в цьому випадку доводилося вдаватися до змішаної форми навчання – перевіряти вказані знання в аудиторному режимі.

У підсумку варто констатувати, що вивчення навчальної дисципліни «Українська етнологія» у форматі дистанційного навчання становить позитивний методичний досвід. Враховуючи який можна висловити наступні пропозиції щодо удосконалення методів викладання. Виклад лекцій потребує більш чіткої структуризації, з особливою вагою інтерактивних

складових. При цьому особливу увагу звертати на зворотній зв'язок із студентською аудиторією (починаючи від обов'язкового ввімкнення відеокамер і завершуючи фіксацією відповідей на питання викладача). При проведенні семінарських занять чималу продуктивність має комплексний підхід, який дозволяє поєднати опрацювання теми онлайн і через надсилання виконаних завдань у текстовому вигляді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боряк О. Презентація тематики з народної медицини у вітчизняних інтернет-ресурсах / О. Боряк // Народна творчість та етнографія. – 2010. – № 3. – С. 71–77.

2. Воротняк І. Українська етнографія в глобальній інформаційній мережі Internet: специфіка евристики і використання інформації / І. Воротняк // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. – Чернівці, 2021. – Вип. 2. – С. 114–139.

3. Конвай В. Висвітлення традиційної та сучасної весільної обрядовості в інтернет-ресурсах України / В. Конвай // Народна творчість та етнографія. – 2011. – № 1. – С. 52–59.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ірина Петренко

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

На сучасному етапі становлення України, потреби її розвитку, вимагають від навчальних закладів підготовки висококваліфікованих фахівців, які відповідають сучасним вимогам соціально-економічній ситуації на ринку праці, де безумовно попит мають спеціалісти здатні до управління на різних рівнях і в різних сферах, яким притаманні такі якості як компетентність, ініціативність, комунікабельність, толерантність, працездатність, адаптованість та інші. За таких обставин педагогічним колективом необхідно здійснити

перехід до нового покоління галузевих стандартів вищої освіти, на основі компетентнісного підходу, що є необхідним етапом на шляху реформування освіти в Україні.

Дистанційне навчання – це практика, яка поєднує викладача, студента, а також джерела, географічно розташовані в різних регіонах, за допомогою спеціальної технології, що дозволяє здійснювати взаємодію. Остання може забезпечуватись різними способами, наприклад, обмін друкованими матеріалами за допомогою пошти, аудіо конференції, комп'ютерної конференції, відео конференції тощо. Дистанційне навчання є перспективним способом одержання освіти ізольованими студентами в селах, учнями зі специфічними вимогами, інвалідами, особами, які нездатні отримати освіту іншими способами.

Переважає більшість науковців визначають дистанційне навчання як освіту, що характеризується п'ятьма головними моментами:

- а) наявність викладача і студента і, як мінімум, існування домовленості між ними;
- б) просторова розділеність викладача і студента;
- в) просторова розділеність студента та навчального закладу;
- г) двоспрямована взаємодія викладача і студента;
- д) підбір матеріалів, призначених спеціально для дистанційного навчання.

Розуміння професійної підготовки як процесу особистісного розвитку та оволодіння досвідом майбутньої предметної діяльності дозволяє визначити компетентного фахівця як такого, що спрямований у майбутнє, зорієнтований на самоосвіту і самовдосконалення. Тому професійна компетентність передбачає готовність і здатність фахівця приймати ефективні рішення під час здійснення професійної діяльності.

Застосування компетентнісного підходу до створення галузевих стандартів вищої освіти ні в якому разі не змінює традиційні для вітчизняної освітисистему «знання, уміння, навички», а створює передумови для більшого та гнучкого наближення результатів освіти до потреб та вимог ринку праці,

подальшого розвитку освітніх технологій та системи освіти в цілому. Формування нової системи вищої професійної освіти в Україні не означає недосконалість попередньої, а в умовах коли вимоги та потреби ринку інтелектуальної праці швидко змінюються, система вищої професійної освіти повинна надавати можливість студентам отримувати не тільки теоретичну, але й ґрунтовну практичну професійну підготовку.

Компетентність визначають як сукупність знань та умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію. Експерти пропонують таку структуру компетентності: знання, пізнавальні навички, практичні навички, відношення, емоції, цінності та етика, мотивація. Компетентна людина в певній галузі володіє відповідними знаннями і здібностями, що дозволяє їй ґрунтовно розуміти цю галузь і ефективно в ній діяти.

Сформувані у студентів цілісне уявлення про культурні цінності можливо за рахунок комплексного поєднання зазначених предметів, які вивчають студенти, їх взаємозв'язок дозволяє підготувати конкурентоспроможного фахівця, який володіє достатнім рівнем професійних компетенцій. Гуманітарні науки у цьому випадку не є виключенням, незважаючи на свій загальноосвітній, гуманітарний напрямок.

Професійна компетентність – це інтегративна якість, яка включає рівень оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками. Важливим є також особистісна варіативність, гнучкість, готовність до постійного саморозвитку. Особистісний компонент професійної компетентності зумовлює здатність спеціаліста до самостійного вибору власної стратегії професійної діяльності в нових умовах праці. Він включає елемент духовності (духовний саморозвиток), який є одним із провідних для майбутнього фахівця, і розглядається як процес здійснення суб'єктом свідомого управління своєю діяльністю та поведінкою відповідно до загальнолюдських ціннісних орієнтацій, і має на меті психічне самовдосконалення та самореалізацію.

У процесі формування професійної компетентності важливо не просто читати лекції, а зацікавити студентів у вивченні

матеріалу, залучити їх до активної пошукової роботи. Тому, як наголошують психологи, студент має бути готовим до активної самостійної діяльності. Це означає, що важливе місце у процесі формування професійної компетентності повинно належати самостійній роботі студента, котрій у сучасній вищій школі приділяється значна увага.

Важливо, що здатність до самостійної діяльності, як особливої риси особистості, є метою всього процесу навчання, що, у свою чергу, сприяє формуванню творчого ціннісного ставлення до реального професійного середовища.

Самостійна робота виконує значну роль у формуванні іншомовної професійно спрямованої компетентності майбутніх фахівців. При цьому слід врахувати:

- значення самостійної роботи в підвищенні ефективності навчання;
- важливе її місце в реалізації компетентнісного підходу до вивчення фахово спрямованої іноземної мови;
- джерела інформації для самостійної роботи;
- проблема самоконтролю;
- аспекти організації самостійної роботи.

Як відомо, знання, набуті самостійно, із самостійним розв'язанням проблем, є міцнішими, ніж ті, які здобуті за допомогою викладача. Це пов'язано з тим, що в процесі навчання кожен студент безпосередньо працює з навчальним матеріалом, зосереджує на ньому увагу, мобілізуючи всі розумові, емоційні та вольові сили. За цих умов пасивність студента неприпустима.

Основною метою самостійної роботи вважаємо досягнення належного рівня сформованості іншомовної професійної компетентності під час навчання у вищому навчальному закладі, а також вміння самостійно реалізувати набуті навички та знання під час професійної діяльності. Враховуючи важливість самостійного застосування після закінчення вищого навчального закладу здобутих знань, умінь і навичок, формуємо у студентів здатність підтримувати та підвищувати у процесі самоосвіти належний рівень іншомовної професійної компетентності з метою безперервного вдосконалення професійної діяльності. З психологічного погляду подібна

самоосвітня діяльність передбачає стійкий мотиваційний компонент. Розвиток і становлення цих особливих ознак і передумов самоосвіти може здійснюватися лише за умов бажання самого студента, а отже, тільки в ході самостійної роботи

Студенти I курсу ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (далі по тексту – ПУЕТ) вивчають навчальну дисципліну «Історія та культура України». Окрім загальноосвітнього значення, цей курс формує в них і навички професійної діяльності, готує до майбутнього фаху. Отримані знання, навички і вміння сприяють конкурентоздатності фахівців на ринку освітніх послуг.

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців необхідно завжди розглядати з урахуванням принципу єдності свідомості і діяльності: професійна свідомість розглядається як теоретична готовність спеціаліста до професійної діяльності, яка обумовлює професійну діяльність як практичну готовність спеціаліста до виконання професійних обов'язків. Ознаками готовності до професійної діяльності студентів є позитивне ставлення до обраної професії; наявність спеціальних знань, умінь, навичок; сформованість професійно важливих якостей; сформовані навички самостійної творчої роботи, оволодіння методами наукового пізнання, здатність до інноваційної діяльності; наявність здібності до професійної діяльності; готовність до постійного саморозвитку та самоосвіти, здатність до рефлексії; сформованість відповідних психологічних якостей особистості, рис характеру, що формують особливий стиль професійної діяльності.

У професійній підготовці спеціалістів товарознавчого профілю є необхідність виділяти насамперед корпоративну компетентність як особливий вид компетентності, який передбачає стійку здатність фахівця виконувати передбачені кваліфікаційною характеристикою види діяльності. Корпоративна компетентність включає: глибоке розуміння сутності виконання завдань і вирішування проблем; знання досвіду, накопиченого в кожній конкретній галузі економіки; активне оволодіння найкращими досягненнями цієї галузі; вміння обрати засоби й способи дії, адекватні конкретним

обставинам місця та часу; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність учитися на помилках і вносити корективи в процес досягнення цілей.

Отже, формування компетентності, тобто застосування знання та вміння в реальній життєвій ситуації, є однією з найбільш актуальних проблем. Застосування інформаційних технологій на заняттях при підготовці майбутніх спеціалістів сприяє важливому підвищенню рівня пізнавальної самостійності, високому ступеню наочності й безперервному самоконтролю, засвоєнню знань та умінь, формуванню необхідних професійних компетенцій. Сучасні педагогічні програмні засоби дають можливість втілювати в практику індивідуалізацію професійного навчання. Використання на заняттях з «Історії та культури України» технології мультимедіа, дистанційного курсу, сприяє підвищенню якості професійної підготовки за рахунок поєднання всіх можливих впливів на студентів одночасно графіки, тексту, звуку і зображення. Для підвищення ефективності навчання конкурентоспроможних фахівців в умовах інформаційного суспільства, формування професійних компетенцій у майбутніх фахівців, актуальним нині стає використання при вивченні «Історії та культури України» електронного підручника, який доповнює традиційні форми навчання.

Реалізація предметних компетенцій та формування ключових компетенцій здійснюється, перш за все, через інтерактивне навчання, організацію цілеспрямованої, активної, пізнавальної діяльності студента. Вже на першому курсі студенти ПУЕТ залучаються до таких форм навчання, як проблемна лекція, лекція теоретичного конструювання, лекція-діалог, лекція прес-конференція, семінар-дискусія, семінар-аналіз конфліктних ситуацій, семінар-практикум, навчально-пізнавальні конференції, різноманітні форми тестування та контролю знань, з використанням ігрових методів.

Отже, дистанційна освіта володіє значним потенціалом у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців, оскільки вона сприяє розвитку: здатності здобувати знання з різних джерел інформації, зокрема й пізнавальних; умінню оцінювати та пояснювати виникаючі проблемні ситуації;

здатності застосовувати знання й інформаційну грамотність; володінню іншомовною професійною термінологією та відповідними прийомами професійного спілкування та здатності до їх застосування на практиці; володінню інформаційними технологіями; здатності продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, виконувати різні ролі й функції в колективі; наполегливості під час виконання різних видів діяльності й здатності до творчого мислення й креативності.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Олександр Пилипенко

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Дистанційна освіта, запроваджена через карантин, показала прогалини в системі української освіти. Викладачі не мали навичок проведення онлайн-занять. У різних вузах були різні стартові можливості. Життєва потреба отримання вищої освіти дистанційно виникла давно і пов'язана вона з необхідністю навчатися без відриву від виробництва, отримання освіти людьми з обмеженими можливостями та тими, що перебувають за кордоном або у місцях позбавлення волі. Таку можливість надає дистанційне навчання, яке здійснюється завдяки інформаційно-освітнім технологіям і системам комунікації. Саме тому в останні роки одним з пріоритетних напрямів модернізації вищої школи є дистанційне навчання [1].

Дистанційна форма навчання має ряд беззаперечних переваг. Зокрема, здобувач вищої освіти може навчатися у зручний для нього час, звичному оточення та у відносно автономному темпі. До позитивних рис дистанційного навчання слід віднести: 1. Гнучкий графік і можливість організувати навчання у зручний час і в зручному місті.

2. Паралельність – навчання можна поєднувати з професійною діяльністю.

3. Масовість – можливість зібрати велику аудиторію

здобувачів та слухачів, організувати спілкування за допомогою телекомунікаційного зв'язку здобувачів між собою та з викладачами.

4. Технологічність – використання в навчальному процесі нових досяг-нень інформаційних технологій, які сприяють входженню людини у світовий інформаційний простір.

5. Інформаційність – можливість використовувати нетрадиційні джерела інформації.

6. Якість – за допомогою сучасних навчально-методичних матеріалів та технічних засобів навчання можна досягнути високої якості освіти у вищому навчальному закладі. Вона ніяк не поступається очному навчанню. Дистанційна форма навчання як жодна інша форма усіляко сприяє виробленню навиків самоосвіти у молодогопокоління. Важливе значення в умовах світової економічної кризи має економічність і доступність дистанційного навчання в Україні [2].

У країнах Європейського Союзу створено відкриті університети дистанційної освіти –навчальні заклади, де реалізують дистанційні програми. Методики такого навчання передбачають застосування нових інформаційних технологій, які включають супутникове телебачення, комп'ютерні мережі, мультимедіа, тьютерські та інформаційні центри тощо. Зазначені форми дистанційного навчання відкривають нові перспективи для розвитку самоосвіти студентів [3, 77]. Суттєво змінюється в цьому навчальному процесі і роль викладача. Використання мережевих технологій дозволяє здобувачу будувати свою стратегію вивчення навчальної дисципліни та сприяє не тільки засвоєнню студентами знань, умінь, навичок, форм професійної поведінки та особистих якостей як майбутнього керівника. Дослідження вітчизняними вченими умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців засобами мережевих технологій дозволило установити, що впровадження навчально-методичного комплексу, який містить дистанційні курси, розроблені засобами Moodle з використанням модульного підходу, представлення знань як динамічної, мультимодальної структури сприяє набуттю здобувачами досвіду самостійного поповнення та оновлення професійних знань, особистісної

відповідальності за навчальний процес [4].

Модульне навчання базується на позиціях діяльнісного, гнучкого підходу до визначення послідовності засвоєння навчального матеріалу, а сам модуль визначається як цілісна конструкція, що поєднує навчальний зміст і технологію оволодіння ним. Важливим критерієм побудови модулю є структурування діяльності студента в логіку етапів засвоєння знань: сприйняття, розуміння, осмислення, запам'ятовування, застосування, узагальнення, систематизація.

Ця технологія базується на модульному підході, широкому застосуванні сучасних інформаційних технологій та характеризується тим, що у ній використовуються:

1) глосарне навчання: система засвоєння фактів і понять, що входять до професійних словників;

2) оглядове навчання: побудоване на використанні оглядових лекцій, допомагає здобувачу створити цілісну картину галузі знань та діяльності, що вивчається;

3) алгоритмічне засвоєння знань: навчання, побудоване на засвоєнні алгоритмів професійних умінь;

4) розвиваючий тренінг: спонукає студента до самостійного пошуку інформації, її творчого осмислення та самостійних дій у постійно змінних умовах;

5) контроль знань: поточний, модульний і підсумковий [5].

Система дистанційного навчання Moodle має багато можливостей для здобувачів та викладачів. На платформах системи управління навчанням Moodle здобувачі отримують: 1) доступ до навчальних матеріалів (тексти лекцій, завдання до практичних/семінарських та самостійних робіт; додаткові матеріали (книги, довідники, посібники, методичні розробки) та тестових завдань; 2) засоби для спілкування та групової роботи (форум, чат, семінар, вебінар); 3) можливість перегляду результатів проходження дистанційного курсу студентом; 4) можливість перегляду результатів проходження тестів; 5) можливість спілкування з викладачем через особисті повідомлення, форум, чат; 6) можливість завантаження файлів з виконаними завданнями [6].

Електронні навчальні курси, розроблені викладачем:

- розширюють можливості традиційного навчання;
- роблять навчальний процес більш різноманітним;
- дозволяють підвищити ефективність самостійної роботи студентів, рівень мотивації до навчання, стимулювати розвиток їх інтелектуального потенціалу;
- автоматизувати процес контролю та оцінювання здобутків учнів.

Виходячи з цього, дистанційне навчання має низку переваг у порівнянні з традиційним навчанням: передові освітні технології, доступність джерел інформації, індивідуалізація навчання, зручна система консультування, демократичні стосунки між студентом і викладачем, зручний графік та місце роботи.

Запровадження дистанційних технологій у навчальний процес спрямоване на глибше розуміння навчального матеріалу; формування таких компетенцій як: комунікативні (безпосереднє спілкування за допомогою засобів мережі), інформаційні (пошук інформації з різних джерел та можливість її критичного осмислення), самоосвіти (вміння навчатись самостійно). Окрім того, дистанційне навчання виконує й виховну функцію – сприяє формуванню провідних якостей особистості: активність, самостійність, самовдосконалення, творчість. За потреби студент може отримати консультативну допомогу викладача, спілкуючись з ним в онлайн режимі, безпосередньо використовуючи інтернет як засіб зв'язку (web-чат, IRC, ICQ, інтерактивне TV, web-телефонію, Telnet). Для успішного проведення дистанційного навчання в Національному університеті харчових технологій успішно використовується система MOODLE. Досвід використання дистанційної форми навчання в Національному університеті харчових технологій довів її ефективність. Застосовуючи дистанційну форму навчання потрібно використовувати різноманітні її види. Найбільш поширеними є наступні види дистанційних технологій:

- чат-заняття, які проводяться синхронно, коли всі учасники мають одночасний доступ до чату;
- веб-заняття, або дистанційні лекції, конференції, семінари, ділові ігри, практикуми та інші форми навчальних

занять, що проводяться за допомогою засобів телекомунікацій та інших можливостей інтернету;

- відео-конференції, що проводяться, на основі списків розсилки з використанням електронної пошти. Для навчальних відео-конференцій характерно досягнення освітніх завдань [7]. Елементи дистанційного навчання все більше застосовуються внавчальних курсах гуманітарних дисциплін.

Таким чином, пандемія змінила звичайні будні усіх країн Європи. Студенти були позбавлені доступу до бібліотек. Дистанційне навчання орієнтоване на впровадження в навчальний процес принципово нових інтерактивних моделей навчання, що передбачають проведення конференцій, дискусій, тренінгів та інших видів діяльності з комп'ютерними та нетрадиційними технологіями. Як свідчить практика і наукові дослідження, тенденція навчання чітко розвивається в напрямку змішаного навчання як процесу, котрий створює комфортне інформаційне освітнє середовище, системи комунікацій, що надають всю необхідну навчальну інформацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Положення про дистанційне навчання (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України 21.01.2004 № 40) : [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18>

2. Власенко І. Г. Впровадження дистанційного навчання – вимога сучасності / І. Г. Власенко // Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія. Матеріали міжвузівського вебінару 31 березня 2017 р. – Вінниця, 2017. – С.12–14.

3. Биков В.Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України / В.Ю. Биков // Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології : Монографія / В.Ю. Биков, О.О. Гриценчук, Ю.О. Жук та ін. – Київ, 2015. – С. 77–100.

4. Що таке дистанційна освіта: як вона працює? : [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.vsemisto.info/osvita/2355-sho-take-vysha-osvita-jak-vona-prazhuje>.

5.Олійник Л. Дистанційна освіта – переваги та недоліки [Електронний ресурс] / Л.Олійник. –Режим доступу : http://liyarno1.blogspot.com/2013/03/blog-post_24.html.

6.Болюбаш Н.М. Фактори та умови формування професійної компетентності майбутніх економістів засобами інформаційного середовища Moodle : [Електронний ресурс] / Н.М. Болюбаш // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 3 (17). – Режим доступу : <http://www.ime.edu-ua.net/em17/emg.html>.

7.Відділ дослідження і проектування навчального середовища ІТЗН АПН України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ime.edu-ua.net/nauk.html>.

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ОСТАРБАЙТЕРІВ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

**Світлана Буравченкова
Артем Курас**

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Новий формат роботи в умовах пандемії корона вірусу поставив перед нами декілька нових завдань і форм роботи.

По перше, наповнення існуючих інтернет-курсів новим, якісним змістом. Це торкається відео матеріалів, своєчасного поповнення новинками спеціалізованої літератури, яка вийшла за час карантину.

По друге, звертаємо увагу студентів на нові відео, аудіо і онлайн екскурсійні курси по світових музеях. Наприклад, за часом співпало посилення реставраційних робіт у врятованій від нових варварів - терористів, сирійські Пальмірі з введенням карантину – звертаємо увагу студентів на відповідні нові наочні матеріали по цій темі. Ще слід навести наступний переконливий досвід: адміністрація музею давньоримського міста Баальбек (територія сучасного Лівану) створила за час карантинних обмежень якісно новий електронний інформаційний ресурс про свої пам'ятки. Все це переконливо доводить, що навіть у ситуації всесвітньої кризи можна знайти

переваги та методи у розвитку, вивчення курсу історії світової культури.

По третє, індивідуальна робота зі студентами відкрила можливості як індивідуального, так і колективного спілкування роботи при підготовці до тих чи інших конференцій. Про це переконливо свідчить наш власний досвід проведення вже двох наших щорічних міжнародних конференцій. Наводимо тези виступу, підготовленого в онлайн режимі.

В історії людства ми не знайдемо прикладу, подібного до терористичного режиму нацизму. Окрім планів світового панування, його верхівка розробила і послідовно й організовано втілювала в життя стратегію знищення, поневолення та експлуатації народів.

Хвиля примусового вивезення громадян до Німеччини. Кампанія з відправлення українців до Рейху розпочалася наприкінці 1941 року і тривала до кінця 1944 року. На початковому етапі такі залучення до праці було добровільним, оскільки люди, не знаючи реальної картини, погоджувалися на від'їзд до Німеччини, однак поступово ситуація прояснювалася, ставали явними всі негативні моменти, тому про будь-яку добровільність не могло бути й мови. Людей силоміць за допомогою облав та під силою зброї виловлювали й відправляли за кордон.

Соціально-правовий статус остарбайтерів. У нацистському дискримінаційному законодавстві щодо остарбайтерів не було жодної різниці, добровільно чи примусово ці робітники прибули до Рейху. Незважаючи на те, що українці-остарбайтери становили найчисельнішу групу іноземних робітників нацистської Німеччини, їхнє соціально-правове становище відповідало становищу рабів.

Умови життя та праці. Проживали примусові робітники в таборах, огорожених колючим дротом, без будь-яких окремих зручностей, проте з охороною німецької поліції. Катастрофічно не вистачало одягу та взуття, тому остарбайтери, маючи в переважній більшості убогий, нужденний зовнішній вигляд, значно відрізнялися від місцевих мешканців. Антисанітарні умови, які були в німецьких таборах, поєднувалися з дефіцитом

предметів індивідуальної гігієни, а це в результаті сприяло розвитку різноманітних інфекцій та хвороб і відповідно високій смертності.

Сфери використання праці та її оплата. Спектр використання праці східних робітників був доволі широким, вони працювали у промисловості, дрібному приватному секторі, сільському господарстві, на залізничних станціях, на будівництві оборонних укріплень, бараків, у шахтах, а також приводили до ладу вулиці міст і сіл, які зазнали руйнувань унаслідок військових дій тощо.

Повернення остарбайтерів на Батьківщину після Другої світової війни. Для забезпечення повернення з-за кордону мільйонів радянських громадян у рекордні терміни було організовано сотні різноманітних таборів і пунктів на території східноєвропейських країн і в західній прикордонній смузі СРСР. На відміну від відповідних установ західних союзників, їхнім пріоритетним завданням були політична фільтрація й статистичний облік осіб, які тривалий час перебували за кордоном, а не медична та матеріальна допомога постраждалим від нацизму.

Спогади очевидців.*«Мене забрали у Німеччину 18 травня 1943 року. Я змушена була працювати на ливарному заводі у м. Нойтінгем, Лотарингія. Мені та подрузі Дідур Ларисі Дмитрівні (1925 р. н.) вдалося втекти ще до реєстрації остарбайтерів. Йшли 5 днів і опинилися в Люксембурзі. У місті Трієр ми стали на біржу праці, потім працювали 8 місяців у господаря в м. Ноегаус. Потім нас кинули копати окопи у місто Кельн. 2 травня 1945 року звільнили американці, поверталися додому 2 місяці. І досі не можу забути знайому Федоришину Ольгу (1925 р.н.), яка засумувала і померла у неволі».*

Таким чином, остарбайтери для Німеччини при тому, що виконували масу різної, у край необхідної, часто непосильної роботи, були не цінністю, якою зазвичай є людина для держави, а просто безкоштовною робочою силою, на бажання, можливості й потреби якої ніхто не зважав, але яка повинна була покійно працювати за будь-яких умов і обставин. Загалом процес примусового вивезення українців на роботи до Німеччини, який вирізнявся методичністю, жорстокістю та

нехтуванням прав і свобод підневільних осіб, уніс численні корективи в долі сотень тисяч людей.

Отже, використання сукупності методів роботи на відстані в їх поєднанні з індивідуальною колективною роботою зі студентами приводить до якісного, неформального освоєння нашого предмету.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КАТЕГОРІЙНИХ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗВО

Лариса Синявська

*Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького, м. Черкаси*

У навчальному процесі замінити живе спілкування надзвичайно важко, однак, дистанційне навчання – це нові можливості для самореалізації та прояву креативності як з боку професорсько-викладацького складу, так і зі сторони студентів, і у порівнянні з іншими формами освіти здатна задовольняти потреби широкого кола споживачів освітніх послуг. Безперечно, такий формат здобуття студентами знань потребує високоякісного комп'ютерного оснащення.

Відзначимо, що дистанційне навчання в якості засобу підвищення рівня освіти студентів у закладі вищої освіти має низку переваг: можливість засвоювати навчальний матеріал у будь-якому місті, де є комп'ютер; можливість виконувати завдання в зручній для студентів час; віртуальний курс лекцій дозволяє скоротити або розтягнути час навчання на свій погляд; можливість самостійно обирати предмети для вивчення та працювати в своєму темпі, в зручній час; можливість вибору місця навчання незалежно від місця проживання; відносно невисокі витрати на навчання; навчання може відбуватися при суміщенні головної професійної діяльності з навчанням тощо [2, 152].

У Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького навчальний процес здійснюється через застосування онлайн платформи «GoogleClassroom». Зокрема,

вона дозволяє реалізовувати такі дидактичні принципи: активності, наочності, свідомості, доступності та індивідуалізації.

Щодо принципів проєктування нових технологій навчання, слід зауважити, що GoogleClassroom забезпечує принцип інтерактивності через систематичність здійснення контролю з необмеженою кількістю разів, визначення об'єктів контролю для вибору адекватних форм контролю, з виключенням суб'єктивного фактору в особі викладача при оцінюванні. Втім, відповідальність за забезпечення принципу потенційної надмірності навчальної інформації на базі онлайн платформи «GoogleClassroom» цілком полягає на викладача. Викладач повинен розробити завдання таким чином, щоб задіяти рефлексивну діяльність студента та активізувати його когнітивні процеси [1, 44].

Зазначимо, що онлайн платформа «GoogleClassroom» як мультимедійний засіб, об'єднує в собі такі можливості: розробка і публікація власних курсів та завдань; інтеграція завдань з інтерактивним навчальним матеріалом (наприклад, аудіо та відео записами, науковими статтями, джерелами тощо); реалізація активної співпраці та взаємодія всіх учасників навчального процесу; систематичне здійснення контролю [1].

Організуючи освітню діяльність зі студентами на заняттях ми у «GoogleClassroom» вирішуємо такі завдання: формуємо колективну роботу на заняттях за межами аудиторії, що сприяє співпраці та набуттю досвіду роботи в команді; розширюємо організацію навчання, оскільки соціальні мережі дозволяють використовувати освітній контент; не обмежуємося часовими, географічними та віковими межами; забезпечуємо розвиток освітнього середовища і створюємо його портфоліо та освітній контент дисциплін.

При організації дистанційного навчання за допомогою соціальної мережі «GoogleClassroom» ми відзначаємо такі її переваги для студентів: він знаходиться вдома, у звичайній для себе атмосфері, тому немає психологічного тиску з боку інших; може вільно ставити питання; викладач має можливість працювати безпосередньо з окремим слухачем з конкретної незрозумілої для нього проблеми (реалізація індивідуального

підходу); як і викладач, так і здобувач освіти має можливість створювати свій власний освітній контент; це простір для творчих задумів та самореалізації.

Для груп студентів створено корпоративний акаунт і пароль до нього. Кожній групі надавався код класу і додавалися матеріали лекцій та семінарських занять, визначалася індивідуальна та самостійна робота, створювалося посилання в «Meet», відбувалися тематичні бесіди за певним завданням, де студенти разом із викладачем обмінювалися думками та роз'яснювали окремі аспекти проблем.

Зауважимо, що окрім «GoogleClassroom», нами додатково використовувалися такі соціальні мережі, як: «Facebook», «Viber», «е-пошта», «Telegram», «YouTube». За допомоги мережі «Facebook» студенти були залучені до різних груп при вивченні категорійних історичних дисциплін, що давало можливість використовувати широкий спектр візуалізації освітнього матеріалу. Викладач обирав певний матеріал і скидав посилання у «GoogleClassroom» та давав відповідний коментар, інструкції та завдання. Відтак студенти могли переглянути на «YouTube» і відеосюжети з зазначених тем та фільми за різними історичними подіями. Під час реалізації самостійної, індивідуальної роботи студенти створювали презентації, буклети та писали пошукові роботи, доповіді на теми, які були запропоновані викладачем заздалегідь. Модульне оцінювання студентів проводиться через тестові завдання або описові завдання з обмеженням у часі.

Водночас помітні й негативні сторони дистанційного навчання, до яких можна віднести відсутність очного спілкування студента і викладача, коли процес навчання втрачає емоційне забарвлення, що дуже часто негативно сприймається слухачами. Також у ході дистанційного вивчення предметів виникає необхідність самостійного освоєння складних для розуміння тем, а студенти незавжди є самостійними до такого рівня, який потрібен при даному навчанні. Дистанційна освіта передбачає збільшення навантаження на студента через збільшення питомої ваги самостійної роботи у навчальному плані, що у свою чергу призводить до зростання навантаження на викладачів.

Наразі, потрібно відзначити, що саме дистанційна освіта відкриває студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає нові можливості для творчості; дозволяє викладачам реалізовувати принципово нові форми і методи навчання із застосуванням концептуального моделювання явищ і процесів.

Онлайн платформа «GoogleClassroom» дозволяє реалізовувати дидактичні принципи активності, наочності, свідомості, доступності та індивідуалізації. За умови врахування викладачами категорійних історичних дисциплін принципів проектування нових технологій навчання (методично грамотної розробки завдань в рамках компетентнісного підходу) може бути ефективним засобом в організації освітнього процесу при дистанційній формі навчання студентів. Навіть за відсутності живого спілкування студенти мають змогу отримати необхідні знання й інформацію для розуміння матеріалу категорійних історичних дисциплін. Зрештою після послаблення карантинних заходів в Україні освіта «на відстані» все одно не втратить свого значення, буде існувати одночасно з традиційними методами і набуватиме нових форм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заслужена А. А. Дидактика дистанційного навчання / А. А. Заслужена // Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно правові, педагогічні аспекти : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 16 червня 2020 р. – Київ, 2020. – С. 43–45.

2. Шабанов Г.А. Методические проблемы реализации информационных технологий в дистанционном образовании студентов вуза / Г. А. Шабанов // Инновационные информационные технологии. – 2012. – № 1. – С. 167–169.

ЗАНЯТТЯ З ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ZOOM ФОРМАТІ: ДОСВІД ТА ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ.

Сергій Береговий

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Перше вересня 2020–2021 навчального року кафедра гуманітарних дисциплін, до складу якої маємо честь належати близько сорока років, розпочала, певною мірою, несподівано, у новому ZOOM форматі, про який більшість викладачів, напередодні занять не мала конкретної уяви, сподіваючись працювати у звичному режимі.

Життя, звісно вносить корективи, відтак скоро усім стало зрозуміло що ZOOM це «всерьоз і надовго» при будь якому перебігу подій із карантинном чи без нього.

Те що входження у новий формат навчання відбулось на кафедрі без серйозних труднощів і зривів пояснюємо просто: в університеті створена і вже не перший рік діє розгалужена система дистанційного навчання, елементами якої є і платформа Moodle і офіційний сайт НУХТ з електронним розкладом, кабінетом викладача, журналами студентських груп тощо. За декілька попередніх років опрацьований дійсно цінний досвід роботи із заочниками та стаціонаром (у міжсеместровий період), матеріали усіх без винятку дисциплін, як обов'язкових так і вибірових, завантажуються на дистанційну платформу. Відтак, маємо на сьогодні вже майже річний термін читання лекцій, проведення семінарів, консультацій, студентських конференцій, засідань наукового гуртка власним досвідом якого варто ділитись і обмінюватись.

Почнемо із загального. В цілому, особисте враження від роботи в зумі позитивне. Для викладача гуманітарних дисциплін, що має значний досвід і напрацьовані методики роботи зі студентами ZOOM формат це як раз те чого не вистачало в останні роки, коли ми подекуди скаржились на незручності розкладу, проблеми з аудиторіями, неможливість оперативно провести консультацію, відпрацювання пропусків

занять і т. ін. У зумі проблеми контактів між викладачем і студентом не існує, звісно, при обов'язку і бажанні останніх працювати сумлінно.

Важливою є проблема засвоєння здобувачами освіти теоретичного матеріалу з гуманітарних дисциплін. Головним елементом тут залишається лекція, яку в зумі читати зручно і навіть цікаво. Звісно, треба дотримуватись певних обов'язкових умов до виконання: наявність в учасників інтернету, бажано, персонального комп'ютера, а не смартфона, обов'язкове включення камери, що дає можливість контролювати процес навчання, підготовку робочого місця, наявність конспекта тощо. Звісно, навчальні заняття для першокурсника бажано починати в студентській аудиторії де робляться важливі перші кроки у становленні колективу, налагоджуються особисті контакти. Значення живого спілкування здобувачів між собою і з викладачем неможливо переоцінити.

У доведенні теоретичного матеріалу до загалу цілком можлива і прийнятна комбінація аудиторних і ZOOM лекцій, причому у рівних пропорціях, а для старших курсів навіть з перевагою вбік онлайн формату. Досвід прочитаних онлайн лекцій для бакалаврів і магістрів, а також аспірантів показує, що здобувачі цілком нормально сприймають теорію на відстані. Тут допомагають такі опції ZOOM як можливість аудіо та відео запису, спілкування в чаті, переглядати на екрані власного комп'ютера тексти, ілюстрації чи презентації, слухати звуковий супровід. Для нас, особисто, відкрилась можливість у ході лекції показувати здобувачам цікаві джерела та літературу по тій чи іншій темі з власної бібліотеки, демонструвати певні артефакти з сімейних архівів.

Найголовніше, що вже до або одразу після лекції здобувачі можуть ознайомитись з її текстом або презентацією, додатковими матеріалами, творчими татестовими завданнями, переглядати текст паралельно слуханню лекції. Наша головна порада полягає в тому, що в новому форматі навчання онлайн лекція не повинна бути академічною, повторювати текст посібника, а доповнювати чи роз'яснювати його, носити творчий, консультаційний, заохочувальний характер. Вже зараз, використовуючи можливості нового формату лектор може

записувати усі свої лекції, формуючи власний банк тем. Кращі лекції, що пройшли апробацію кафедри повинні у найближчий час увійти до кафедрального фонду з можливістю ознайомлення з ними усіх студентів університету.

Семінари в онлайн форматі, так само як лекції, можуть в перспективі комбінуватись із аудиторними заняттями. Живу, інколи гарячу дискусію важко замінити спілкуванням в чаті або на екрані, однак і тут ZOOM має певні переваги у використанні кожним студентом індивідуальних презентацій, наочності, а особливо при контролі знань, коли студенти онлайн виконують тести, надсилають їх на дистанційну платформу або пошту викладача.

Стають помітні переваги ZOOM у проведенні поза аудиторних занять – консультацій, конференцій, засідань наукового гуртка. Використовуючи запрошення викладач може варіювати кількісний склад їх учасників, приділяти більше уваги індивідуальному спілкуванню, раціональніше використовувати свій і здобувачів власний час.

Перспективи широкого використання ZOOM ми вбачаємо також при запровадженні вибіркової дисципліни, які, навіть за визначенням, повинні об'єднувати здобувачів різних інститутів і курсів, що бажають формувати власний гуманітарний інтелектуальний простір. Охочих до знань неможливо поєднати у один загальний лише за віком чи освітою, відтак формат конференції з вибіркової дисципліни в ZOOM якнайкраще відповідає такій освітній стратегії.

ПОРТАЛИ ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ – СКЛАДОВА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Оксана Силка

Національний університет харчових технологій

У межах опанування університетських навчальних курсів історичної спрямованості важливою складовою є робота з першоджерелами. У період класичного (аудиторного) навчання викладач та студенти мали змогу ознайомлюватися зі змістом першоджерел через їхнє цитування та візуальне сприйняття

(опублікований варіант або електронне фото як складова навчальної презентації). У Національному університеті харчових технологій навчальні аудиторії, в яких відбуваються заняття з історичних дисциплін, у повній мірі не забезпечені технічними засобами навчання, які б дозволяли виходити до мережі Інтернет безпосередньо усій групі або лекційному потоку разом із викладачем одночасно. Відповідно, як правило, робота з існуючими порталами/базами історичних першоджерел переносилася на самостійне опрацювання. Період дистанційного навчання із використанням засобів відео та аудіозв'язку у повній мірі дозволив активізувати такий вид роботи.

Так, при опануванні навчального курсу «Історія і культура України» студенти першого року протягом 2020/2021 навчального року отримали можливість ознайомитися з існуючими україномовними, російськомовними та німецькомовними базами історичних джерел, набули навички пошуку історичних документів та отримали знання з відповідного історичного періоду.

Знайомство з оригіналами історичних писемних джерел та базами даних відбувалося протягом вивчення питань, які стосувалися історії України ХХ ст., зокрема: «Україна у Першій світовій війні», «Національно-визвольні змагання 1917–1921 рр.», «Голодомор 1932/1933 рр.», «Репресії в Україні у 1930-х рр.», «Остарбайтери і військовополонені», «Український визвольний рух», «Українці у Другій світовій війні» та «Полегли за Україну». Опрацювання змісту частини з існуючих історичних баз даних відбувалося у двох напрямках: перший – знайомство з першоджерелами, на основі аналізу яких та здобутків сучасної української історіографії усвідомити особливості відповідного історичного періоду та другий – виявити «особистісний вимір» цього ж періоду. Іншими словами – виявити на порталах та базах даних інформацію про своїх пращурів або тих, хто жив поруч з ними. Ми переконані, що загальні історичні та соціокультурні процеси, зміст і особливості яких розглядаються в лекційному курсі, будуть більш зрозумілими, коли ж ці ж процеси проаналізувати через призму «особистої»/» родової»/»сімейної» історії.

Які ж портали з історичними документами були залучені до освітнього процесу? На сьогодні у вільному (безоплатному) доступі для студентів є понад 20 порталів з історичними персоніфікованими джерелами та баз даних. Враховуючи, що сучасні студенти є нащадками тих, хто проживав в межах не лише сучасної території України, а, у т. ч, і Радянського Союзу, то ми опрацювали і бази даних, які сформовані на документах відповідного територіального охоплення. Отже, найбільш популярними, як показав цей навчальний рік, у студентів виявилися портали: Памяти героев Первой мировой войны (<http://gwar.mil.ru>), Електронний архів Українського визвольного руху (<http://avr.org.ua>), Національна книга пам'яті жертв Голодомору» (<https://holodomormuseum.org.ua/hololomor/natsionalna-knyha-ram-iati-zhertv-holodomoru-1932-1933/>), Реабілітовані історією (<http://www.reabit.org.ua/nbr/>), (<http://www.reabit.org.ua/books/vn/>), Общественная организация Мемориал (<https://www.memo.ru/ru-ru/history-of-repressions-and-protest/victims/obshie-bazy-zhertv-repressij/>), Открытый список (<https://ru.openlist.wiki>), Возвращенные имена (<https://ru.openlist.wiki>), Музей України у Другій світовій війні (<https://www.warmuseum.kiev.ua>), Книга пам'яті України 1941–1945 (<https://memory-book.ua>), Память народа (<https://pamyat-naroda.ru>), Архів Арользена (<https://arolsen-archives.org>), Книга пам'яті полеглих за Україну (<http://memorybook.org.ua>) та інші.

Умови дистанційного навчання, зокрема можливість одночасного переглядання всіма учасниками навчального процесу відповідної бази даних, дозволили нам паралельно із опрацюванням загального матеріалу, відшукувати «в прямому ефірі» і своїх рідних чи односельців.

Ще одним видом науково-самостійної роботи, яку опанували студенти за навчальний рік стали польові дослідження у вигляді інтерв'ю найстарших членів родини. Тематика і проблематика залишилася незмінною – відображення подій в історії України ХХ ст. у приватних/сімейних/родових життєвих практиках. Були розроблені Google-форми опитування. Заповнені анкети разом

із аудіо чи відео файлом (обов'язково!) спочатку розміщувалися на Google-диску з відповідним доступом усіх учасників. Таким чином на лекційних та семінарських заняттях в умовах дистанційного навчання і викладач і студенти мали можливість аналізувати зроблене, побачене і почуте без «забув», «злетіло», «не переслалося», «не можу відкрити» тощо.

При проведенні такого виду роботи віталось і «знайомство» з сімейними альбомами, виявлення рукописних спогадів, щоденників, листів та листівок членів родини. Також студенти отримали навички дешифрування рукописних текстів, коли один зі студентів виявив у родинному архіві понад 50 листів репресованого українця, який відбув покарання у вигляді 10 років позбавлення волі у Алма-Аті.

Власне результати пошукової, наукової та самостійної роботи студентів у підсумку теж склали своєрідний портал історичних першоджерел – джерел усної сімейної історії. Увесь зібраний матеріал розміщується на відповідному Google-диску, а посилання для доступу міститься на платформі дистанційного навчання НУХТ, на відповідній сторінці навчального курсу «Історія і культура України» з тим, щоби кожен студент, який опановує курс, мав змогу, з одного боку – бути активним учасником такого виду роботи, а з іншого – ознайомлюватися, у зручний для нього час, з результатами роботи усієї групи.

ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.

Ольга Коцюбанська

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Всесвітня пандемія продовжує бути викликом освітньому процесу, змушує його шукати нові парадигми, шляхи і підходи. Історія культури є поєднанням теорії культури та історії мистецтв, має репрезентувати широкий спектр відомостей із різноманітної тематики, як загальносвітової та і національної. У той самий час долучення до інтернет-простору дозволяє скористатися широкими світовими ресурсами культурологічних знань, серед яких слід виділити:

- віртуальні екскурсії до музеїв;
- відповідні аудіовізуальні матеріали мережі YOUTUBE;
- спеціалізовані сайти Національної академії наук України;
- спеціалізовані групи у Фейсбук та освітні портали;

Слід підкреслити важливість інформаційної гігієни, в чому ми звертаємося до основ наукового підходу, до класичної індукції і дедукції, аналізу і синтезу, розвитку критичного мислення. У діджиталізованому світі як ніколи постає питання вміння правильно користуватися інформацією, дати можливість здобувачеві вийти за межі власної «інформаційної бульбашки».

У цьому річищі найбільшою проблемою є наявність так званої квазінауки, що успішно мімікрує під справжню[1, с. 275]. Наприклад, наявність так званої «Велесової» книги можна спостерігати на порталах, присвячених школярству та здобувачам ЗВО, попри встановлений факт що це є історична фальшивка. Українська наука не має змоги припускатися подібних помилок, адже така міфологізація є шкодою не лише репутації вченого, але й цілої країни. На тлі інформаційної війни лише критичний, науково та джерельно обґрунтований підхід є єдино можливим методом.

Таким чином, увесь період новітньої української історії – від завершення існування УРСР до останніх років, позначених російсько-українським військовим конфліктом та економічним колапсом, – характеризувався нестабільністю та різноманітними кризовими явищами. Відповідно, за оцінками антропологів Ю. Буйських, М. Гримич, такі сюжети, як популярність битви «Екстрасенсів» та пошук космічної енергії на скіфських курганах, регулярне захоплення «неоязичництвом», потреба представників різних прошарків суспільства звертатися до екстрасенсів, ворожок і знахарок, інформація про яких поширюється в мас-медіа та Інтернеті, є різними проявами одного культурного феномена, який деякі дослідники називають «архаїчним синдромом».

Сьогодні знаменує черговий етап формування української ідентичності, і українське суспільство повниться новими міфами – політичними, інформаційними, медійними, історичними тощо – і переживає черговий сплеск «архаїчного

синдрому»[2, 18]. Даний синдром як окреме явище не є унікальним і характерним лише для сучасної доби, що прийшла на зміну постмодернізму, адже про популярність різних архаїчних вірувань у зв'язку з кризою суспільних і політичних інститутів була описана ще у 30-ті, і зокрема, згадаємо межу ХІХ–ХХ століття з її опіумними курильнями, медіумами, спиритичними сеансами і дошками Уїджа.

Шукаючи певності у світі і собі, свідомість звертається до базових архетипів. Природа «архаїчного синдрому» лежить у площині захисних функцій колективного несвідомого, коли в умовах культурної і духовної кризи раціональне свідомо відкидається, натомість виринають первісні вірування- магія, фетишизм, анімізм. Доба пострадянського періоду принесла із собою чергове скидання рівня, раціональний інструментарій лише належало виробити. Людська свідомість завжди прагне до гармонізації сенсів, тим самим вишиковуючи систему, залишаючи первісне, моносимвольне [3]. Людина не може не шукати причино-наслідкових зв'язків, не систематизувати виявлені зв'язки, не знаходити відповідності та суголосність. Якщо основи архаїчного, символного мислення властиві і тваринам, то складні семантичні системи є результатом абстрактного мислення, властивого лише людині.

Культура часто намагається підкорити собі фізіологічні процеси з метою їх впорядкування, для неї перетворення проявів фізіологічного на сферу соціального є частиною розвитку, частиною перемоги і гармонізації всесвіту- контрольованого світу природи, однак, підвладного розуму.

Культура, що прагне спрощення сенсів, простих відповідей на складні питання – падає до рівня первісності. Однак інформаційний простір неймовірно просякнутий ідеєю «складного через просте», починаючи від «англійської за п'ять хвилин» і закінчуючи наявними політичними і економічними проблемами. Задача спонукати здобувачів до критичного мислення, до поліваріантної оцінки проблеми, до пошуку-і що важливіше-прийняття відповіді, що не буде простою-але дасть здобувачу реальне бачення проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савченко С.В. Девіантна наука, космічна енергія та козацькі оселедці / С. В. Савченко //Історіографічні та джерелознавчіпроблеми історії України: міжвузівський збірник наукових праць. –Дніпропетровськ, 2014. – С. 275.
2. Буйських Ю.С. Жіночі образи української міфології / Ю. С. Буйських. – Харків, 2018. – 319с.
3. Банніков К. Архаїчний синдром :[Електронний ресурс] / К. Банніков. – Режим доступу: 203redaction.com
4. Галайчук В. Українська міфологія / В. Галайчук. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 288 с.

СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ У ЗВО У ФОРМАТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Оксана Мазур

*Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького, м. Черкаси*

Сучасне суспільство ХХІ століття знаходиться на етапі зміни технологічної парадигми. Інформаційні технології, що визначали сутність освітнього середовища ХХ століття, поступаються місцем Smart-технологіям, які відкривають новий шлях розвитку суспільства ХХІ століття. Віртуальна освіта – різновид процесу здобуття знань, за яким ті, хто навчається, отримують навчальні результати, використовуючи засоби і технології систем віртуальної реальності. Smart-навчання – це об'єднання навчальних закладів, викладачів і студентів для спільної освітньої діяльності за допомогою Internet-технологій на базі загальних стандартів та технологій.

Використання інформаційно-освітнього середовища у ВНЗ забезпечує інформаційну насиченість та гнучкість методів навчання з використанням інформаційних технологій. Основою для створення інформаційно-освітнього середовища вивчення історії та культури у ВНЗ є реалізація його інформаційно-освітнього порталу. Інформаційно-освітній портал – це портал для одержання навчальної інформації, навчання, створення,

передавання, контролю знань і підтвердження достатнього освітнього цензу.

Однією із складових цього порталу мають стати електронні навчально-методичні комплекси історичних та культурологічних дисциплін. Електронний навчально-методичний комплекс (ЕНМК) – дидактична система, в якій з метою створення умов для педагогічної активності, інформаційної взаємодії між викладачами та студентами інтегруються програмні продукти, бази даних, а також інші дидактичні засоби і методичні матеріали, що забезпечують і підтримують навчальний процес.

ЕНМК з історії та культури повинен включати такий перелік навчальних матеріалів:

- методичні матеріали: анотація, програма, робоча програма, тематичний план;

- навчальні матеріали: лекції, практичні роботи, словник термінів/глосарій;

- контроль знань: критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти, завдання для самостійної підготовки: тести, питання для підготовки до заліку/екзамену, зразки білетів;

- література: основна, додаткова, Internet-ресурси;

- науково-дослідна робота студентів: перелік тем для підготовки доповідей, презентацій, тез, виконання курсових робіт, написання рефератів, рекомендації щодо виконання науково-дослідної роботи.

Крім того, важливими освітніми та інформаційно-методичними ресурсами інформаційно-освітнього середовища вивчення історії та культури в сучасному ВНЗ мають стати:

- веб-сайт або портал ВНЗ;

- структурована медіатека : тематична колекція фото-, відео-, аудіоматеріалів, веб-ресурсів, друкованої продукції, що забезпечує максимальну візуалізацію навчально-виховної, науково-методичної діяльності закладу;

- віртуальна бібліотека – електронна бібліотека з навчальною, навчально-методичною, методичною літературою, каталогами інших електронних бібліотек;

-дистанційні навчальні курси або їх елементи як форма організації освітньої діяльності та самоосвіти студентів із використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, важливим фактором створення та використання інформаційно-освітнього середовища для методичного забезпечення викладання історії та культури є інформаційна інфраструктура навчального закладу. Створення такої інфраструктури є запорукою отримання успішних навчальних результатів у форматі дистанційного навчання.

ДО ПИТАННЯ ПРО МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ЕКСКУРСІЙ У СОФІЙСЬКОМУ СОБОРІ В КИЄВІ

Сергій Божко

Національний заповідник «Софія Київська», м. Київ

На сучасному етапі просвітницька функція музеїв не втрачає своєї значущості для суспільства. Як і раніше, музеї залишаються важливим інструментом освіти для нашої громадськості, а для школярів і студентів музеї грають роль додаткового засобу їхнього навчання. Тому питання методики проведення екскурсій є актуальним як з наукової, так і практичної точок зору.

В Україні серед останніх праць у сфері екскурсознавства є навчально-методичні публікації О.Д. Короля [1] і М.М. Поколодної [2], у яких докладно розглянуті методичні прийоми проведення екскурсій.

Софійський собор – пам'ятка XI ст. – з 1934 р. є історичним і архітектурним музеєм. Храм виступає унікальним джерелом пізнання історії України і християнської релігії в обхваті принаймні одного тисячоліття. У цій національній пам'ятці екскурсії започаткували у 1935 р. На даний момент у складі відділу «Софійський музей» діє сектор екскурсійного обслуговування, співробітники якого – штатні екскурсоводи – проводять як оглядові, так і тематичні екскурсії. Основними методичними рекомендаціями, якими керуються екскурсоводи під час своєї роботи, є наступні: диференційований підхід до екскурсантів, тобто врахування специфіки відвідувачів музею

за віковими, освітніми й іншими категоріями; обов'язковий показ об'єктів, про які йде мова в турі; впевнене і чітке мовлення, емоційність, логічні переходи в розповіді під час переміщення екскурсійної групи з одного місця показу до іншого. Крім того, завданням екскурсовода є не обтяжувати слухачів спеціальними термінами та надмірною деталізацією.

Традиційно головними методичними прийомами екскурсії є розповідь і показ, і тури в Софійському соборі не є в цьому плані виключенням. Під час показу об'єкти музею демонструється відвідувачам безпосередньо. Для пояснення значних змін, що відбулися в екстер'єрі Софійського собору протягом його існування використовується такий прийом, як зорове порівняння. Тут у нагоді стають два макети храму: один ілюструє його зовнішній вигляд у XI ст., другий – його сучасний екстер'єр, який є результатом перебудов на зламі XVII і XVIII ст. і наприкінці XIX ст.

Під час розповіді екскурсоводами активно використовуються такі види аналізу, як історичний мистецтвознавчий. Історичний аналіз дозволяє виявити риси, властиві певному історичному періоду, зрозуміти зв'язок екскурсійного об'єкту зісторичними подіями. Мистецтвознавчий аналіз здебільшого використовується під час аналізу витворів образотворчого мистецтва та архітектури. Його мета – допомогти зрозуміти ідею, творчий задум автора мистецького твору, визначити техніку виконання, виявити засоби та прийоми, які використав автор для створення художнього образу.

В умовах сучасної пандемії, викликаній коронавірусною інфекцією, аби не ризикувати своїм здоров'ям, інтер'єр Софійського собору можна оглянути за допомогою дистанційного онлайн показу, посилання на який можна знайти на сайті Національного заповідника «Софія Київська»: st-sophia.org.ua.

ЛІТЕРАТУРА

1. Король О.Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі: навчально-методичний посібник / О. Д. Король. – Чернівці, 2016. – 144 с.

2. Покоłodна М.М. Організація екскурсійної діяльності: підручник / М. М. Покоłodна. – Харків, 2017. – 180 с.

СЕКЦІЯ 3
ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ У ВИКЛАДАННІ ДИСТАНЦІЙНИХ
КУРСІВ «СОЦІОЛОГІЯ», «ПОЛІТОЛОГІЯ», «ПРАВО»

ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ПОЛІТОЛОГІЧНИХ
ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Євген Перегуда
Юлія Баєва

*Київський національний університет будівництва і
архітектури, м. Київ*

У березні 2020 р. Київський національний університет будівництва і архітектури разом з іншими ЗВО перейшов до дистанційного навчання. Щодо 2020-2021 навчального року, то, крім перших 2-3 тижнів на початку обох семестрів, навчальний процес теж проходив дистанційно. Отже, методична секція з політології кафедри політичних наук і права отримала річний досвід роботи, що дає змогу підвести деякі підсумки.

При оцінці перспектив ми виходимо з того, що, хоча нинішнє дистанційне навчання викликане екстраординарними обставинами, навіть після подолання пандемії воно посяде, як мінімум, більш вагоме, ніж раніше, місце у системі вищої освіти. Ми погоджуємось з поширеною думкою, що дистанційна освіта менш якісна, хоча б тому, що, як зауважував К.Ушинський: «завдання вчителя полягає не в тому, щоб наповнити посудину, а в тому, щоб запалити факел» [1]. Але це тимчасове явище, яке буде подолане по мірі зростання цифрової грамотності викладачів та студентів, а також відповідної методичної майстерності. Натомість у стратегічній перспективі вагомим фактором буде те, що застосування віртуальних технологій дає змогу не лише суттєво скоротити фінансові, часові та інші витрати на отримання освіти (ресурсний чинник на користь дистанційного навчання), а й зробити останню більш динамічною, практичною, а також доступною та демократичною (чинник соціально-політичний). Адже отримати відповідні знання, вміння та навички відтепер можливо, знаходячись будь-де на земній кулі. У свою чергу це

приведе до загострення конкуренції закладів вищої освіти й, вірогідно, зростання на фоні цієї конкуренції якості вищої освіти.

При оцінці досвіду нашої кафедри слід враховувати також кілька обставин.

1. Секція політології працює у двох форматах. З одного боку, згідно з наказом ректора, здійснюється викладання дисципліни «Політологія» на усіх спеціальностях підготовки бакалаврів КНУБА, зокрема «Архітектура та містобудування», «Будівництво та цивільна інженерія», «Геодезія та землеустрій», «Економіка підприємства», «Менеджмент» та ін. Кафедра має вагомі досягнення в плані не лише кадрового, а й методичного забезпечення дисципліни, власний посібник, систему презентацій лекцій тощо.

З іншого боку, з 2019 р. розпочато підготовку бакалаврів зі спеціальності 052 «Політологія» (ОПП «Політичний менеджмент» [2]). Здійснено два набори студентів на денну та заочну форми навчання. Й хоча на кафедрі працюють кваліфіковані політологи, а також здійснювалась профорієнтаційна та рекламна робота, залучення абітурієнтів на спеціальність стало складним завданням, що пояснюється матричним іміджем КНУБА як технічного ЗВО (хоча ще з 1990-тих років це не відповідає дійсності). Дистанційне навчання ще більше загостило проблеми й не лише через обмеження можливостей профорієнтаційної роботи, а й у контексті студентської мотивації. Так, ми зіштовхнулись з тенденцією переходу студентів на заочне навчання. На перший погляд, це могло бути викликане фінансовими питаннями. Адже студентам могло здатися, що доцільно перейти на заочну форму, плата за яку менша, ніж за денну. Але, цікаво, що деякі студенти перейшли на заочну форму, але водночас вчилися в іншому університеті на денній формі. Тобто, як не дивно, але дистанційне навчання розширило їх можливості здобуття освіти.

Незважаючи на науковий доробок у галузі політології у попередні роки (це й виконання бюджетних науково-дослідних робіт, й дослідницько-видавнича діяльність, й міжнародні наукові конференції «Регіональна політика» тощо), розвиток «з

нуля» навчального процесу зумовлює значний фронт навчально-методичної, наукової, організаційної діяльності членів методичної секції.

2. Майже всі члени секції станом на початок карантину вільно володіли інтернет-технологіями. Цьому сприяло функціонування в останні 2-3 роки освітнього сайту КНУБА на платформі MOODLE. Але в такому функціонуванні були й недоліки. По-перше, сайт працював не стільки як засіб комунікації в режимі реального часу, скільки як електронна бібліотека. Цьому сприяли не лише відсутність дистанційного навчання на той момент, технологічна неготовність викладачів, а й те, що платформа MOODLE має обмеження з точки зору її використання у режимі конференцій. По-друге, керівництвом університету не був організований системний процес навчання викладачів. По-третє, недостатньо був регламентований процес використання сайту й недостатньо жорстким контроль за його використанням у навчальному процесі.

За цих умов стимулювався консерватизм викладачів, які не лише до карантину, а й у весняному семестрі 2019-2020 навчального року не вірили, що дистанційне навчання – стратегічна перспектива. Й навіть ті, хто все ж перейшли до проведення занять у режимі конференцій, здійснювали це на різних платформах (Zoom, GoogleClass тощо). Відтак була обмежена можливість обміну позитивним досвідом між викладачами.

У 2020–2021 навчальному році ситуація змінилася. Абсолютна більшість викладачів, зокрема усі викладачі секції політології, опанували навчання з використанням інтернет-технологій. Можна виокремити заходи за окремими напрямками, які цьому сприяли.

Організаційні заходи. Першим кроком стала уніфікація платформи комунікації між викладачами та студентами. Щоправда, поки що цей процес відбувся на рівні окремих університетів. На рівні усієї системи вищої освіти конкретних кроків у цьому напрямі не було здійснено. Тому уніфікація відбувається в рамках ЗВО. У КНУБА взяли за основу MicrosoftTeams. На нашу думку, вона зручна для спільної, проєктної, роботи, хоча у ній є окремі недоліки з точки зору

проведення, зокрема, окремих форм контролю, наприклад, тестування. Також Teams не корелюється з окремими типами операційних систем. MOODLE зручніша у цьому контексті. Натомість Teams зручніша в деяких інших контекстах, зокрема щодо проведення конференцій. Тому, наразі, відбувається інтеграція роботи на цих двох платформах, чому сприяє те, що технічне обслуговування MOODLE не було припинено університетом.

Слід зазначити, що однією із найзручніших платформ для онлайн-тестувань є ClassMarker. Вона пропонує безпечно, професійне і зрозуміле середовище, в якому можна легко створити тестування для оцінки рівня ознайомлення з певним курсом, за допомогою тестів і вікторин, оцінених відразу, що заощаджує час на перевірку. До того ж ClassMarker має свою систему налаштувань, де можна зменшити вірогідність списувань та недоброчесності студентів (навіть прив'язку до IP адреси). Також вона дозволяє легко створювати безпечні онлайн-тести та іспити з сучасними налаштуваннями, такими як обмеження в часі, рандомізовані питання, миттєвий зворотній зв'язок, множинний вибір тощо. Для того, щоб спростити навчальний процес, вона також містить низку функцій, надважливих для викладача – таких як безпека і конфіденційність, автоматична оцінка результатів, створення помічників для управління обліковим записом, індивідуальна сертифікація та брендінг іспиту. Платформа містить потужне програмне забезпечення для онлайн-тестування, яке надає найкращий інструментарій для проведення перевірки засвоєння матеріалу. Не менш важливе й те, що платформа працює з усіма операційними системами (Windows, Macintosh, Linux, Chrome), а також адаптована до смартфонів (Android, iPhone). Серед недоліків слід назвати обмежену кількість безкоштовних тестувань, адже професійний аккаунт є платним, але він вартий цього.

На жаль, уніфікація платформи не призвела до іншого важливого кроку – організованого навчання викладачів немає й нині. Відповідальність за це покладена на керівництво факультетів та кафедр. Спостереження свідчать, що це призводить до різного рівня оволодіння технологіями на

факультетах. Водночас цей недолік був компенсований ініціативними викладачами, зокрема керівництвом навчального відділу, а також зростанням усвідомлення викладачів у тривалості дистанційного навчання.

Наукове-методичне вдосконалення. Не секрет, що практична складова політологічної освіти певною мірою нівелюється при аудиторному навчанні. Зокрема, це стосується таких форм навчання як виконання індивідуальних завдань, особливо студентами неполітологічних спеціальностей. Крім того, викладачі старшого віку більш консервативні, в чому поганого немає, але в умовах радикальних перетворень вони не встигають швидко реагувати на зміни в суспільстві. Внаслідок цього часто виконання цієї форми контролю перетворюється на копіювання текстів, розміщених в інтернеті, навіть якщо відбувається доопрацювання. Перехід до дистанційного навчання цю проблему загострив. Для її розв'язання треба використовувати інструменти перевірки на плагіат. Але знову ж не сформовано політики у цьому питанні – не відбулось уніфікації інструментів, не здійснюється навчання викладачів. Але головною, на наш погляд, проблемою є те, що вимагати від студентів-нефахівців оригінальних наукових праць не зовсім коректно. Це змушує до зміни форм роботи на користь її практичної спрямованості, наближення до тематики спеціальності, за якою навчаються студенти, а це не завжди можливо та й викладачі інколи не готові. Тому, на нашу думку, доцільна зміна форми роботи. Зокрема, можливе впровадження есе з окремих питань, вимоги до яких менш жорсткі, ніж до наукових праць, якими в ідеалі мають бути індивідуальні завдання. Крім того, можливий відхід від суто дискурсивної форми виконання таких праць. Наприклад, для архітектури виконання такої роботи можливе у візуальній формі водночас з наближенням тематики до зв'язку політики та архітектури.

Ще один напрям для вдосконалення – проведення іспиту. Коли він проводиться в аудиторії, він стандартизований. Водночас часто питання не мають значної практичної складової для деяких спеціальностей. Дистанційне навчання цю проблему теж загостило. Тут можлива диверсифікація форм контролю. На нашу думку, для неполітологів слід робити менший акцент

на заучуванні теоретичних положень, натомість зосереджуватись на зв'язку політології та профільної спеціалізації. А щодо теоретичних положень, то тут в нагоді може стати підвищення ролі тестування.

Ну й нарешті, розглядаючи обрану тему, неможливо оминати питання про різке зростання у навчально-політологічному процесі ролі різноманітних онлайн-курсів та шкіл. Рівень інформативності та, відповідно, корисності їх досить суттєво розрізняється. Але це не лише набір знань та вмінь, це ще й той сірник, який, за вищевказаним висловом, здатен запалити факел. На жаль, технічні особливості не завжди дають змогу використовувати цей інструмент для навчання політології на інших спеціальностях, але він дуже корисний для формування фахівців-політологів, тим більше що його можна гнучко поєднати з вивченням різноманітних дисциплін. Викладачі нашої кафедри активно використовують, наприклад, тренінги, що їх проводять парламентські служби. Важливу роль онлайн-школи відіграють у стимулюванні наукової діяльності студентів. Зокрема, на нашій кафедрі долучити до основ наукових досліджень студентів I курсу допомогла «Культурна школа дипломатії». Саме тут відбувся перший у житті наших студенток виступ на теми, пов'язані з муралами. У працях викладачів кафедри була закладена певна теоретична база. Натомість студентки за допомогою своєї наставниці зуміли об'єднати цю теоретичну базу з гендерними проблемами, які їх хвилюють.

Підсумовуючи, хотілося б сказати наступне. На нашу думку, наразі надзвичайно актуальним є подальше формування політики у сфері дистанційного навчання. Ще багато її аспектів залишаються нерозробленими, нерегламентованими. Подолання цих лакун дозволить адаптувати цей процес до існуючих обставин та використати його з користю у системі вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вислови видатних людей про навчання. – Режим доступу : URL: <http://frazipism.blogspot.com/2013/05/>

2. Освітньо-професійні програми «Політичний менеджмент». – Режим доступу : URL: http://www.knuba.edu.ua/?page_id=91221.

ПРІОРИТЕТИ ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Михайло Гордієнко

Яготинський інститут МАУП, м. Яготин, Україна

За своєю природою людина є істота політична, яка спроможна комфортно існувати й перманентно розвиватися лише системно комунікуючи одна з одною, створюючи легітимне поле соціального буття. З появою відносин між людьми виникає політика, яка має тотальний характер. Вона відображає потреби людей в організації соціального буття. У процесі вербального спілкування й практичної взаємодії особа збагачується новими знаннями, навиками, досвідом тощо. Універсальним засобом освоєння дійсності й пізнання нових вимірів екзистенції є освіта. **Синергія людських відносин, що базується на парадигмі політичних знань є рушійною силою соціальної динаміки.** Засвоєння політичних знань обумовлює прогресивний поступ людської цивілізації й розширює можливості верифікувати перспективи її розвитку. Політична освіта набуває особливого значення у глобалізованому світі, стрімкий розвиток і динамічна трансформація якого не тільки створює умови для реалізації масштабних проектів економічного й політичного форматів, а й детермінує концептуальні виклики. Як засвідчують сучасні тенденції політогенезу людство ще не вийшло на той рівень відносин, щоб позбутися Середньовічного варварства й навчилося вирішувати антагоністичні суперечності на основі раціональних аргументів, а не фактора сили, де б замість аморальності й хаосу панували шляхетність і консенсус. Отже, політична освіта була і залишається актуальним трендом соціалізації особистості й демократичного розвитку спільноти.

Допомогти знизити рівень соціальної ескалації й спрямувати людські відносини у парадигму раціоналізму й

доброчесності спроможні всебічні знання політичних феноменів. Концептуальні засади політичної освіти спрямовані на формування соціально зрілої особистості, здатної мислити державницькими категоріями й адекватно діяти, відповідно до сучасних викликів. Щоб окреслити предметне поле дослідження, необхідно сформулювати дефініцію поняття «політична освіта». Серед різноманітних його тлумачень ми солідарні з тим, що «політична освіта – це практика систематичного поширення і засвоєння громадянами знань про їхні права, свободи та механізми їх здійснення, про шляхи розв'язання проблем суспільного життя, політичну систему й інститути публічного урядування, процедури їхнього функціонування і способи впливу на них, що має наслідком компетентну участь громадян у суспільному житті»[4]. До цього визначення треба додати ще й те, що **за допомогою політичних знань має формуватися всебічно розвинений громадянин, як суб'єкт державотворення.** Практика вітчизняного політогенезу дає підстави стверджувати таку сентенцію: **поки в українських реаліях домінуючим сегментом буде конгломерат людей з аморфними постколоніальними інстинктами, доки її політична система матиме маргінальний характер.** Вихід у площину демократії потрібно починати з об'єктивної артикуляції політичних феноменів та формування нової свідомості й способу мислення індивіда.

Поняття політичної освіти охоплює широкий спектр суспільних відносин, розгалужену систему інституцій. А саме, система політичної освіти:

- Перш за все це заклади, діяльність яких спрямовано на навчання й виховання майбутніх громадян (громадянська освіта).

- Різновидом політичної освіти є політичне інформування, спрямоване на пересічних громадян і покликане надати їм необхідні знання про існуючі суспільні проблеми та способи їх розв'язання, вміння брати участь у такому розв'язанні й мотивувати до цього.

- Самостійною ланкою політичної освіти є навчання тих, хто здійснює професійне керування процесами суспільно-

політичного життя – державних службовців та політиків, що виборюють право визначально впливати на розв'язання проблем громад і нації...

- Зрештою, складовою політичної освіти є академічне навчання, здійснюване у вищих навчальних закладах і спрямоване на підготовку фахівців у галузі політичної науки та її викладання.

Споживачами політичної освіти, тими, для кого вона здійснюється в суспільстві, є:

- громадяни різних вікових категорій, які потребують політичних знань для участі в житті громад, у діяльності неурядових організацій;

- політики, партійні активісти, громадські діячі, як такі, що прагнуть відігравати визначальну роль у політичних процесах, в ухваленні законів і визначенні норм суспільного життя, у розв'язанні суспільних проблем;

- державні службовці – посадові особи, що безпосередньо причетні до реалізації політичних рішень, адміністрування і здійснення суспільної політики;

- працівники органів охорони порядку та військовослужбовці,

- науковці, що здобувають нові знання про політику, розробляють методики політичного навчання і просвіти.

Мета політичної освіти полягає у підвищенні рівня політичної культури громадян України, коли люди добре розуміють головні ідеї й принципи демократії, здатні самостійно діяти для захисту власних прав та інтересів, інтересів своїх громад. Політична освіта – це своєрідний тренінг із громадянськості, школа, де людей навчають жити спільно, громадою»[4]. Із вищезгаданих позицій випливає, що політична освіта має стосуватися навчання широких верств суспільства з метою розширення й удосконалення гуманітарних знань. Вони потрібні для формування **політично зрілої й соціально активної особистості**, що має почуття відповідальності, патріотизму, національної гідності, політичної культури.

В сучасну цифрову добу політично успішною є та особа, яка на основі всебічних знань спроможна здійснити самостійний політичний вибір, готова нести відповідальність за свої

соціальні дії. Ключовим субстратом демократії є законослухняні громадяни, які вміти захищати власні права й інтереси, поважають політичні права і свобод інших, усвідомлюють необхідність консолідовано вирішувати політичні проблеми. **Соціалізація особистості здійснюється через політичну освіту, яка корелює свої пріоритети з урахуванням викликів реального часу.** Насамперед політична освіта передбачає засвоєння базових знань про права, обов'язки і свободи громадянина, способи й механізми їх здійснення і захисту, з'ясування концептуальних засад державного устрою, функціонування влади, інститутів публічного урядування, судової системи та способи впливу на них. **Політичну освіту в умовах посттоталітарного суспільства треба звільнити від атавізмів імперських міфів й базувати на демократичних стандартах.** Замість радянських стереотипів етатизму й космополітизму треба утверджувати **свободу й патріотизм.**

З часів проголошення української незалежності ці поняття активно мусуються як популістська риторика нашою псевдоелітою. Наразі настав час зробити їх **аксіомами політичного виховання й мірилом життєдіяльності суспільства.**

Головним пріоритетом політичної освіти українського суспільства в умовах війни є виховання патріотизму, що мобілізує сумління громадян для захисту своєї країни. А критична маса патріотично свідомих громадян є запорукою консолідації суспільства й головним ресурсом перемоги над кремлівськими окупантами.

Отже, **патріотизм, як любов до батьківщини є наріжним каменем політичної соціалізації особи, що тісно корелює з національною освітою, яка зобов'язана творити екзистенційну ауру суспільства.** У цьому контексті відомий британський політолог Е. Сміт зауважує: «Тільки навчання повинно давати душам національну освіту і так спрямовувати їхні думки й уподобання, що вони будуть патріотами внаслідок схильності, любові та необхідності... Свобода, право, рівність, національна освіта, громадянство, любов до батьківщини – ось мотиви, що раз по раз звучать протягом Французької революції, ба навіть усіх революцій тодішньої доби, і всі вони вели до

бачення братерства, чоловічого союзу братів, натхненного однією любов'ю і об'єданого одними ідеалами»[2, 131]. Це судження підтверджує важливий постулат про те, що в основі процесу націогенезу європейських народів була ідея патріотизму, свободи, рівності. Українська спільнота також стала на цей шлях, однак для досягнення кінцевої мети – утвердження демократичного устрою й розбудови національної держави треба прикласти ще багато зусиль.

Ключове завдання внутрішньої політики новітньої України – утвердження адекватної сучасним викликам системи влади. Політична влада ніколи не буває ідеальною, тому ставлення до неї апіорі має бути критичним. Особливо багато соціальних девіацій має кланово-олігархічна модель української влади. Її **удосконалення і перманентну ротацію традиційно здійснює громадянське суспільство, яке має бути критично налаштованим до популістської влади й здійснювати її перманентний моніторинг.** Виховання критичного мислення соціуму – принципово важливий пріоритет політичної освіти. Американський філософ і педагог Д. Д'юї вважає, що призначення освіти – не тільки давати знання, а й формувати позицію індивіда засобами мислення. «Інформація відокремлена від мислення, – стверджує вчений, – мертва, це просто важка головоломка. Але позаяк вона стимулює знання, а отже, сіє зерно сумніву у власній непогрішності, то відразу ж стає перешкодою для майбутнього розвитку інтелекту. Єдиний правильний шлях поліпшити навчальні методи – це зосередитися довкола умов, які б стимулювали мислення, випробовували його. Мислення – це навчання з розумом, навчання, яке використовує і винагороджує розум» [1, 123]. Треба зауважити, що здатність мислити критично – не вроджена ознака, а широкий простір для тренінгу інтелектуального потенціалу й свідомості людини – **це мистецтво конструктивного скептицизму.** Загалом під критичним мисленням мається на увазі мислення вищого рівня, при якому людина ставить під сумнів різні меседжі та власні переконання, прагне адекватно визначати інформацію й правильно оцінювати її достовірність, точність або цінність і відповідно діяти.

Критичне мислення робить свідомість людини незалежною від існуючих стереотипів і сприяє формуванню власної позиції щодо знакових подій соціального буття. Перехід до критичного рівня мислення в тому чи іншому співтоваристві – необхідна передумова для початку цивілізаційного розвитку цієї спільноти.

Важливою рисою політично зрілої особистості є вміння аналізувати, узагальнювати, систематизувати та структурувати інформацію, вміти протистояти маніпуляціям та пропаганді. Для політично освіченої особистості характерна наявність **соціального імунітету проти новочасних спокус фасадної демократії і псевдосвобод.** Маніпулятивні технології базуються на штучності й симулякрах.

Противагою цьому є справжність й автентичність. Саме вони повинні бути в арсеналі політичної освіти, яка **покликана здійснювати трансляцію соціально-політичних й духовно-культурних здобутків української нації від минулих до нинішніх поколінь, забезпечувати їх тяглість та відтворюючи автентичність.** Теоретик українського консерватизму В. Липинський з цього приводу висловлював таку сентенцію: «Для важкого руху нації вгору, для її духовного і матеріального розвитку, необхідний повсякчасний політичний досвід... Такого політичного досвіду не можна помислити без знання фактів минувшини, без логічного устанавлення між ними причинного зв'язку і без активної інтуїтивної праці, яка з цих фактів минувшини і причинного зв'язку між ними робить висновки і програми для будучини»[3,371].

Отже, політична освіта апріорі не може бути ефективною, якщо відкидатиме попередній досвід, традиції і цінності нації, завдяки яким людина стає повноцінним членом суспільства. Соціальна динаміка глобалізованого світу уніфікує національну ексклюзивність народів. Щоб вибрати вірний алгоритм розвитку в умовах фрагментації й поляризації світу **в ієрархії політичних знань ключовим пріоритетом мають стати національні інтереси держави.** Коли в суспільстві бракує орієнтирів розвитку, тоді політична освіта спирається на досвід попередніх поколінь й культивує ідейні концепти, спосіб

мислення, зразки поведінки сучасників, що пронизані національними традиціями й перевірені часом.

Узагальнюючи вищесказане треба зауважити, що соціальний запит на якісний формат політичної освіти в Україні визначається потребами розбудови національної державності, радикальною трансформацією свідомості й зміною ціннісної системи наших громадян. Відтак, для реалізації політичної суб'єктності України, відновлення її територіальної цілісності потрібні не лише соціально-економічні реформи та військовий потенціал, але й **створення цілісної системи політичної освіти, що артикулює пріоритети національної ідентичності, демократії, свободи, правової держави, громадянського суспільства.** Адже перемогу у «гібридній війні» здобуває не той, хто має потужну зброю або чисельну армію. У ній торжествує та держава, яка засобами пропаганди й маніпуляцій спроможна підкорити свідомість якомога ширших верств громадян і нав'язати свою політичну ідеологію та систему цінностей. Якщо агресор захоплює чужі території й авторитарними методами здійснює управління ними, то його політика приречена зійти на маргінес. Дієвим засобом звільнення окупованих територій є адаптація демократичних цінностей в українському середовищі, піднесення економіки, забезпечення добробуту громадян, подолання корупції. Використовуючи засоби політичної освіти треба об'єктивно висвітлювати свою історію, пропагувати державні символи, артикулювати патріотичні меседжі. Політична освіта повинна не тільки утверджувати новий формат знань в інформаційному суспільстві, але й ретельно зберігати й відтворювати духовні цінності, традиції й культуру попередніх поколінь нації. Щоб утвердити демократичний устрій постколоніальної нації, потрібні активні, ініціативні й жертвовні особистості. Вони з'являються не спонтанно, а соціалізуються у процесі засвоєння політичних знань. Така генерація людей стає рушійною силою утвердження демократії й розбудови відкритого суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Д'юї Д. Демократія і освіта / Д. Д'юї. – Львів: Літопис, 2003. – 294 с.

2. Ентоні Д. С. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка. Наукове видання /Д. С. Ентоні. – Київ : Темпора, 2009. – 312 с.

3. Липинський В. Листи до братів-хліборобів про ідею і організацію українського монархізму / В. Липинський. – Київ : Філадельфія, 1995. – 470 с.

4. Політична освіта в Україні: проблеми та перспективи розвитку:[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://parlament.org.ua/2005/04/07/political-education-problems-prospects>.

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

**Катерина Боршиполець
Валентина Кузьменко
Федір Медвідь**

Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ

В умовах інтеграції вищої освіти України в європейський освітній простір виникає потреба реформування системи освіти. Головним елементом в процесі входження України до єдиного європейського освітнього простору є, на думку фахівців, упровадження кредитно-модульної системи організації навчання, де важлива роль відводиться самостійній роботі студентів. Для виконання самостійної роботи найефективнішим способом виступає дистанційне навчання, яке здійснюється на основі сучасних інформаційних, телекомунікаційних, комп'ютерних технологій. Європейські держави вже кілька десятиліть намагаються зблизитись між собою і одним з важливих напрямків їх діяльності є створення загальноєвропейського освітнього простору. Вони прийняли спільну декларацію, в якій визначили основні завдання та принципи створення зони Європейської вищої освіти. На початку ХХІ ст. кількість закладів дистанційного навчання у світі перевищувала 1100. Особливістю сучасного типу

дистанційного навчання в різних країнах є вплив на його розвиток університетів, які створюють власні платформи дистанційного навчання, де розміщують різноманітні курси. Завдяки впровадженню дистанційного навчання стало можливим створювати навчальні і наукові джерела, які в кілька разів перевищують можливості паперових носіїв інформації. Відкрились також якісно нові умови зручного спілкування у синхронному та асинхронному режимах для учасників навчального процесу, що поступово перетворює самостійне навчання у дистанційно-діалогове. Дуже важливо, що процес навчання є прозорим і дозволяє студентам отримати всю необхідну інформацію по фаховій підготовці. Особливістю дистанційного навчання є його доступність на освітніх ринках будь-яких країн. «Мовна проблема» гальмує освітню глобалізацію, однак і її поступово долають, забезпечуючи навчальний процес мовами міжнародного спілкування, а також залучаючи викладачів-тьюторів, які володіють іноземними мовами. Завданням розвитку дистанційного навчання є підвищення рівня його стандартизації, а саме розроблення програмних засад, а також логістики навчального процесу [8, 489–491].

В Україні однією з найважливіших проблем розвитку дистанційного навчання є проблема конкуренції боротьби з глобалізацією ринку освітніх послуг. Дуже важливим у цьому процесі є розвиток національних центрів дистанційного навчання, функціонування яких на пряму залежить від державної політики у галузі інформатизації, визнання цієї форми навчання органами управління освітою. У нашій державі розвиток дистанційного навчання почав прискорюватися з прийняттям Закону України «Про Національну програму інформатизації», затвердження Постанови Кабінету Міністрів України від 23.09.2003 р. № 1494 «Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 рр.», Наказу міністра освіти і науки України № 802 від 04.12.2003 р. «Про затвердження Заходів щодо реалізації Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 рр.», затвердження Наказом Міністерства освіти і науки України Положення «Про дистанційне навчання» № 40 від 21.01.2004 р. [2; 7], в якому

визначається поняття дистанційного навчання. Ці акти визначають політику держави у галузі інформатизації та легімітують і регулюють дистанційне навчання. Вони розглядають дистанційне навчання як індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, що відбувається в основному через опосередковану взаємодію віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Зазначається, що дистанційне навчання може здійснюватись на всіх рівнях освітньої системи а найбільш доцільним і прийнятним воно є у вищій школі, а також, як метод самоосвіти. Оскільки дистанційна форма та технології навчання є індивідуалізованою формою навчання, вона є важчою, ніж «пасивне» навчання в аудиторії, але значно ефективнішою і комфортнішою з огляду на затрати часу, коштів, ніж інші форми і технології навчання. Дистанційне навчання може здійснюватись в будь-якому місці і в будь-який час. Воно вже стало важливою складовою віртуальної соціалізації особистості.

До переваг дистанційної форми навчання можна віднести: дистанційне навчання допомагає творчо розвиватись, мислити нешаблонно; забезпечується індивідуальний підхід, заняття відбуваються по оптимальному графіку; навчання здійснюється з урахуванням здібностей студента, є можливість більше приділити уваги тому, що найважче дається, і не підлаштовуватися під інших; дистанційне навчання дисциплінує, встановлює певні строки; використовуються інтерактивні методи навчання; контроль знань здійснюється систематично; створюється індивідуальний стиль навчання; можливість ефективно поєднувати професійну діяльність з навчанням; соціальна рівність: можливість отримання освіти незалежно від місця проживання чи стану здоров'я; можливість отримати освіту в іноземних навчальних закладах, не виїжджаючи з країни; можливість викладання для іноземної аудиторії; отримання нових навичок викладання, оскільки змінюється спосіб подачі матеріалу, зростає творча складова [1, 143–148].

До недоліків дистанційного навчання відноситься проблема ідентифікації студентів, адже дуже важко перевірити, хто виконує завдання чи складає іспити. В силу цього оцінювання не завжди є об'єктивним. Отже, оскільки дистанційне навчання є ефективнішим не тільки з економічної та інформаційної точок зору, але також створює умови для навчання впродовж усього життя завдяки своїй доступності, воно є формою освіти, що відповідає швидкому темпу розвитку суспільства і є новітньою формою інтелектуальної та професійної соціалізації людини. Тому важливим є створення на базі українських університетів платформ для здійснення дистанційного навчання, а також підготовка викладацького складу для роботи дистанційно.

В умовах дистанційного навчання є дуже важливо формувати у студентів-юристів загальні і спеціальні фахові компетентності: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, формування критичного наукового світогляду, застосування системного підходу в наукових дослідженнях на рівні доктора філософії; володіння на достатньому рівні інформаційно-комунікаційними технологіями для проведення досліджень та при викладанні юридичних дисциплін; здатність продукувати нові ідеї (креативність), обґрунтовувати та відстоювати їх; здатність до пошуку, систематизації, критичного аналізу, оброблення, оцінки та синтезу інформації з різних джерел, володіння на достатньому рівні інформаційно-комунікаційними технологіями; здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність з урахуванням сучасного стану юридичної науки, уміння використовувати новітні педагогічні методи та прийоми, у тому числі залучення здобувачів освіти до самостійних досліджень та інші інтерактивні методики; здатність з нових дослідницьких позицій формулювати належну методологічну базу власного наукового дослідження, усвідомлювати його актуальність, визначати мету та цілі, а також оцінювати його якість; здатність кваліфіковано відображати результати наукових досліджень у наукових статтях та тезах, опублікованих як у фахових вітчизняних виданнях, так і у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз[3;4;5]. До спеціальних (фахових, предметних) компетентностей відносять: здатність визначати

наукову проблему, ставити Наукові задачі та формулювати робочі гіпотези досліджуваної проблеми; здатність збирати, опрацьовувати та аналізувати правові джерела (нормативні акти, доктринальні джерела, судову практики) у процесі дослідницької та інноваційної діяльності; здатність осмислювати та аналітично оцінювати складні наукові правові проблеми, а також розв'язувати задачі, що потребують міждисциплінарних підходів; здатність розуміти сутність і тенденції розвитку сучасних політико-правових доктрин та державотворчих процесів; здатність формулювати та викладати правові обґрунтування та висновки, пропозиції, рекомендації, а також готовність здійснювати презентацію таких матеріалів; здатність здійснювати аналіз правничого тексту та законодавчих актів, проводити їх експертизу, визначати тенденції розвитку діючого законодавства[6].

Отже, в умовах загальної глобалізації, освіти зокрема, є дуже важливо в системі дистанційного навчання формувати і привертати студентам як загальні, так і спеціальні фахові компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біленчук П.Д. Інноваційні засоби підготовки управлінських кадрів: ноотехнології і гірд-технології / П.Д.Біленчук, Ф.М.Медвідь, Ю.О. Шульга // Наукові праці МАУП.- Київ, 2001. – Вип.1 (40). –С.143–148.

2.Державна національна програма «Освіта: Україна ХХІ століття». Київ, 1994 // Законодавчі акти та нормативні документи (на допомогу керівникам закладів та установ освіти). Збірник. – Київ, 1999. – 401 с.

3. Медвідь Ф.М. Навчальна програма з дисципліни «Філософія права» (для магістрів) / Ф. М. Медвідь. – Київ : МАУП, 2018. – 24 с.

4. Медвідь Ф.М. Навчальна програма дисципліни «Історія та теорія вищої юридичної освіти (правова педагогіка)» (для магістрів) / Ф. М. Медвідь. – Київ, 2018. – 13 с.

5. Медвідь Ф.М.Навчальна програма з дисципліни «Сучасні напрями розвитку правової науки» (для аспірантів) / Ф. М. Медвідь. – Київ : МАУП, 2018. – 24 с.

6. Медвідь Ф.М. Навчальна програма дисципліни «Історія політичних та правових вчень» (для бакалаврів) / Ф. М. Медвідь. – Київ : МАУП, 2018. - 31 с.

7.«Про Концепцію Національної програми інформатизації» № 75/98-ВР від 2.02.98 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 10. – С. 376.

8. Штихно Л.В. Дистанційне навчання як перспективний напрям розвитку сучасної освіти / Л. В. Штихно //«Молодий вчений». – 2016. –№ 6 (33). – С.489–493.

СЕКЦІЯ 4
ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, ПЕДАГОГІКА В УМОВАХ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ
БАКАЛАВРАМИ ПРИ ДИСТАНЦІЙНІЙ ФОРМІ НАВЧАННЯ

Микола Кітов

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Дворічний досвід застосування дистанційної форми навчання на рівні бакалаврів, магістрів та аспірантів дає підставу стверджувати про її великі перспективи й навіть певну безальтернативність під час вивчення філософії. При вдалому методичному забезпеченні вона поєднує переваги денної, вечірньої, заочної і екстернатної форм отримання знань та професійних навичок, адже значно інтенсифікує процес навчання, скорочує невиробничі затрати часу й допомагає креативним особистостям виробити власну систему набуття загальних і професійних компетентностей.

Індивідуальна траєкторія (система отримання знань), на мій погляд, є найбільшою перевагою дистанційного навчання. Проте ці переваги стають реальністю лише при ґрунтовному методичному забезпеченні.

Система методичного забезпечення вивчення будь-яких дисциплін у педагогіці загалом відпрацьована. Тому йтися може *лише* про деякі нові нюанси її застосування на всіх рівнях: бакалаврів, магістрів, аспірантів при дистанційному навчанні. Необхідно також особливо підкреслити, що методичне забезпечення дистанційної форми має свої специфічні особливості, як на кожному рівні навчання, так і на кожному році перебування слухачів у вищих закладах освіти.

Розгляну лише окремі положення, які суттєво важливі під час вивчення предмета «Основи філософії» на рівні бакалаврів четвертого року навчання.

По-перше, філософія надзвичайно багатогранна. Тому головною вимогою є забезпечення насамперед профільності

викладання для різних типів ВЗО: педагогічних, торгових, правових, релігійних, економічних, технічних і технологічних, медичних, культурологічних тощо. Якщо для закладів вищої освіти культури головна увага має бути приділена аналізу співвідношення культури і філософії, правничих – права і філософії, релігійних – релігії і філософії, то в технологічних – науки і філософії. Без застосування принципу профільності викладання філософія втрачає свій евристичний потенціал і стає, як правило, набором ідеологічних догм, що застосовуються всує – без критичного переосмислення їхньої важливості для отримання професійних знань і навичок.

По-друге, важливим чинником повноцінного дистанційного навчання є забезпечення здобувачів підручниками, посібниками чи текстами лекцій. Мій невеликий досвід переконує, що найкращим матеріалом для здобувачів є *повний авторський курс лекцій* із дисципліни. Ні конспекти лекцій, ні підручники чи посібники інших авторів не спроможні забезпечити здобувачів необхідним матеріалом для засвоєння дисципліни. Головна вимога полягає в тому, щоб у текстах лекцій здобувачі змогли знайти *повну відповідь на всі питання*, які виносяться лектором на тестування. Тобто, йдеться не про *ущільнені конспекти* лекцій, а про всебічний, повний текст лекцій, у якому враховується також специфіка закладу вищої освіти та його профільність.

По-третє, серйозну увагу при дистанційній формі навчання необхідно приділяти контролю знань. Найпоширенішою формою є тестування з кожної теми та підсумковий тест із дисципліни. На мою думку, тести мають бути об'ємні, щоб повністю охоплювали тему. Для кожної із десяти тем я даю по 30 питань на тестування, а для підсумкового тесту – 60 питань. Отже, для повного засвоєння дисципліни здобувачі мають знати відповіді на 360 питань. Такий підхід дисциплінує здобувачів, вимагає від них шукати відповіді на питання тестів у запропонованих «Текстах лекцій із філософії», які з початком навчання пересилаю кожному здобувачеві. Така організація навчального процесу інтенсифікує процес вивчення дисципліни, не лише дисциплінує здобувачів, а й значно скорочує час на підготовку – не змушує бакалаврів у пошуках

відповідей на питання тестів перелопачувати енциклопедії, словники, підручники інших авторів тощо. Викладачеві необхідно пам'ятати, що здобувачі вивчають дисципліну «Основи філософії». Для бакалаврів, які прагнуть глибше ознайомитися із філософською мудрістю до кожної теми дається посилання на першоджерела та допоміжну літературу.

По-четверте, дистанційна форма навчання бакалаврів має забезпечити можливість кожному здобувачеві самостійно виробляти свою систему засвоєння дисципліни. Справа в тому, що більшість здобувачів четвертого курсу (на якому читається дисципліна) вже працюють, тобто обрали місце, куди підуть після закінчення університету. Тому дуже важливим моментом для викладача стає забезпечення мотивації здобувача-випускника в отриманні філософських наративів. Без дотримання принципу профільності викладання філософії досягти цього надзвичайно важко, навіть неможливо.

По-п'яте, звертаю увагу колег на такий позитивний бік дистанційного навчання, а саме: нівелювання негативного психологічного впливу оточення (навіть і викладача!) на здобувача. Особисто я зіткнувся з такою проблемою. Чимало студентів, котрі впродовж чотирьох років навчалися на «три» і «чотири» з «Основ філософії», за результатами складання тестів, отримали відмінні оцінки. Деякі з них дали правильну відповідь на всі 360 питань і отримали по 100 балів! Мене спочатку такі результати гнітили, змушували скрупульозно переосмислювати всю систему оцінювання, якої дотримувався на всіх потоках денної і заочної форм навчання. Найперше, що подумалося, тести за них склали професійні філософи. Чи можлива така ситуація? Цілком вірогідна. Але без ознайомлення з авторськими текстами лекцій, розіслані здобувачам, показати стовідсотковий результат у принципі неможливо, адже правильні відповіді можна відшукати *лише* в запропонованих авторських матеріалах! Довелося шукати відповіді на високу успішність таких здобувачівдещо в іншому. Можливо, моя думка помилкова, але має право на існування. До здобувачів, які впродовж перебування в університеті навчалися на «три» і «чотири», ніби назавжди приклеїлося тавро – навчаються задовільно. Дистанційне навчання допомогло їм

зняти таку приреченість, адже здобувач залишився сам на сам лише з тестами, які необхідно опанувати, попередньо ознайомившись із текстами лекцій. Психологічний тиск колективу групи чи навіть викладача, особливо на сором'язливих здобувачів, нівелювався, вони стали розкутішими, впевненішими, самодостатніми. Викладачам добре відомо, що деякі здобувачі, навіть знаючи тему, соромляться виступати на семінарських заняттях чи наукових конференціях. Для таких здобувачів дистанційна форма навчання є досить корисною, адже завдяки цій системі отримання знань, вони стають спроможними розкрити свої кращі якості та таланти, працюючи з тестами. Безперечно, що цього явно недостатньо, адже завдання викладача, зокрема з дисципліни «Основи філософії» полягає в тому, щоб навчити їх не лише креативно мислити, а й переконливо доносити свої знання іншим, вміти дискутувати тощо. Дистанційна форма навчання для таких здобувачів дуже корисна й необхідна, адже допомагає їм набиратися впевненості у своїх знаннях та професійних навичках.

По-шосте, важливим чинником при дистанційній формі навчання стає залучення бакалаврів до наукової роботи – підготовки тез виступів на наукових конференціях рідного університету та в інших закладах вищої освіти. Орієнтація на наукову роботу повніше забезпечується на рівні магістратури і особливо аспірантури. Зокрема, на рівні аспірантури головним напрямком вивчення дисципліни «Історія філософії та філософія науки» стає підготовка статей із профілю своєї дисертаційної роботи для публікації в наукових журналах. Як засвідчує мій невеликий досвід – це досить цікавий і перспективний для аспірантів напрям роботи. Більшість аспірантів цього навчального року мають публікації в наукових виданнях, зокрема і в науково-метричних журналах. Формувати навички наукової роботи серед бакалаврів також є надзвичайно важливим завданням педагога. На мій погляд, не варто обмежувати кількість підготовлених тез здобувачами під керівництвом одного викладача. Чим більше, тим краще, тим із більшою наснагою здобувачі будуть ознайомлюватися з філософською проблематикою своєї спеціальності. В цьому

навчальному році я вимушено залучив до підготовки тез здобувачів заочної форми навчання, адже навантаження серед здобувачів денної форми навчання в мене не було. Усі здобувачі хоче відгукнулися на мою пропозицію, самостійно обрали тези виступів. Відверто кажу, був здивований вибором ними тематики, вмінням побачити актуальні проблеми харчової промисловості тощо. Безперечно, що бакалаврам ще не дістає культури оформлення матеріалів, виокремлення головного від другорядного, але вони щиро цього прагнули. Редагування тез здобувачів забирає у викладача дуже багато часу, але ця робота, на мій погляд, окупиться пізніше. Переконалий, таке залучання до наукової роботи бакалаврів заочної форми навчання пробудить у них бажання професійно займатися дослідницькою роботою а в майбутньому навіть спонукатиме готувати дисертаційні роботи. До речі, така співпраця, на мій погляд, є досить ефективною формою професійної орієнтаційної роботи по залученню до лав магістрантів університету.

По-сьоме, дирекціям Інститутів і деканатів важливо звернути увагу також на таке. Як показує досвід роботи при дистанційній формі навчання, набагато кращі результати показують ті групи, де старостою є авторитетна особистість, котра вболіває за справи здобувачів, уміло керує всім процесом навчання. Вважаю за необхідне відмітити надзвичайно плідну роботу старости групи ННІХТ ЗТІ-IV-I Троян Олени Володимирівни. Саме вона організувала успішне тестування здобувачів та підготовку тез із філософії на 87 конференцію НУХТ. Мої студенти денної форми навчання щорічно беруть активну участь у багатьох конференціях різного напрямку. Але, щоб активну участь у підготовці тез взяли студенти заочної форми навчання, – це сталося вперше! Якби такими були всі призначені старости, то успішність (особливо якість навчання!) здобувачів університету була б набагато вищою.

По-восьме, особливу увагу викладачі мають приділяти змістовності вивчення філософських наративів на різних рівнях: бакалавр, магістр, аспірант. Необхідно одночасно дотримуватися принципів наступності та новизни. Без наступності втрачається взаємозв'язок і цілісність

філософських підходів до осмислення проблем спеціальності, а без новизни повністю втрачається доцільність вивчення філософії в магістратурі та аспірантурі. Методологічна проблема формування змісту філософських дисциплін на вказаних рівнях надзвичайно важлива. Але це тема окремого дослідження.

Поряд із позитивними аспектами дистанційного навчання самій системі притаманні деякі недоліки, які спільними зусиллями навчального управління та викладачів, мають бути усунені. Виокремлю лише найголовніші.

По-перше, дистанційна освіта, на мій погляд, нічого спільного із усталеним розкладом занять не має. Але форма, у якій вона проводиться, являє собою типову аудиторну систему. Єдина відмінність полягає в тому, що здобувачі слухають викладача онлайн, а не в університетській аудиторії. Якщо для здобувачів перших курсів така організація навчального процесу корисна і навіть необхідна (адже вони щойно закінчили школу, де більше 90% навчання проходить у класній формі), то для бакалаврів четвертого курсу в робочі навчальні плани з дисципліни «Основи філософії», на мій погляд, необхідно внести деякі зміни. Так, необхідно збільшити кількість годин для проведення консультацій, оскільки ефективне проведення занять дистанційного навчання вимагає від викладача набагато більше затрат часу, аніж типова аудиторна система. Заплановані для модульного контролю години лише частково враховують затрати часу викладача. Доцільно також унести зміни у проведенні лекційних занять: викладач читає їх онлайн, а здобувач у будь-який час може ознайомитися з ними.

По-друге, випусковим кафедрам у робочі навчальні плани для бакалаврів четвертого року навчання з дисципліни «Основи філософії» необхідно обов'язково планувати затрати часу на організацію та проведення творчих завдань, науково-дослідної роботи тощо.

Запровадження повноцінної дистанційної форми навчання при вивченні дисципліни «Основи філософії» на четвертому році навчання значно підвищить мотивацію бакалаврів та якість засвоєння ними основ філософських наративів.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ І ВИВЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Валерій Павлов

Національний університет харчових технологій, м. Київ

При існуванні багатьох *спільних, загальних* моментів у викладанні й вивченні кожної навчальної дисципліни, що мають виражений методичний характер (послідовність розгляду матеріалу, наявність необхідної літератури, врахування особливостей аудиторії та ін.), існують положення, які стосуються *безпосередньо специфіки форми знання*, що пропонується здобувачам для освоєння. Йдеться про *методологічні засади* організації освітнього процесу в контексті конкретного навчального курсу — історії, математики, фізики, обчислювальної техніки, філософії чи ще чогось іншого. Питання принципово важливе й від того, як воно буде вирішене, величезною мірою залежить не тільки методична сторона навчання, а і його *результати*.

Щодо філософії, то тут справа не зовсім проста. *Це надто специфічне утворення, що вирізняється низкою особливостей, які відсутні в інших формах духовної культури.* Врахування їх – необхідна умова ефективного розкриття потенціалу дисципліни. У режимі дистанційного навчання, коли відсутнє пряме, безпосереднє спілкування викладачів і здобувачів, необхідно правильно визначити, яким особливостям філософії слід надавати перевагу, а які матимуть другорядне звучання. Про що йдеться?

Філософія виникла більше двох із половиною тисяч років тому. *Одночасно в трьох країнах (регіонах)* – древніх Індії, Китаї, Греції. На момент становлення цього утворення слово «філософія» означало: любов до мудрості (особливе ставлення людини до цього синтезу знань, переконань, досвіду, інтуїції, емоцій). Існує думка, що автором терміну був Піфагор. Але по мірі того, як розвивалося суспільство, а з ним і філософія, її *предметне (змістовне) поле змінювалося.* Зміна предмету філософії у своїй (власній) історії – надзвичайно цікава й захоплива тема.

У сучасних умовах твердження, що філософія – любов до мудрості, *не відповідає* дійсності. Її статус у соціумі кардинально змінився. Уже досить давно людство має справу зі складним духовним утворенням, що реалізує себе в *єдності* низки проявів. Ця різноманітність продукує складності при вивченні здобувачами означеної дисципліни. На відміну від багатьох інших надбань цивілізації, філософія характеризується вираженою поліфонічністю. Можна виділити такі її *основні прояви*:

- форма духовної культури, що змістовно і функціонально відрізняється від науки, мистецтва, релігії тощо;

- форма суспільної свідомості, яка функціонує, взаємодіючи з іншими формами суспільної свідомості (економічною, політичною, правовою, моральною, естетичною, релігійною);

- специфічна форма знання (знання про загальне, про те, що є спільним, повторюваним для трьох сфер дійсності: природи, суспільства, людського мислення). Невипадково всі філософські категорії вирізняються високим рівнем теоретичного узагальнення: матерія, свідомість, рух, розвиток, сутність, явище, зміст, форма і т. д.;

- історичний тип світогляду. У цій площині філософія відрізняється від інших типів світогляду: міфічного, релігійного, наукового;

- критична рефлексія над основами буття, пізнання і практики;

- теоретична філософія та буденне, художньо-образне, релігійне, афористичне філософування.

Можна виділити й інші прояви філософії в сучасному світі. *Справа не в їхній кількості, а в тому, який з означених проявів (один чи декілька) стане предметом* викладання та вивчення. *Це визначить тематику лекцій і практичних занять, розподіл годин на кожну тему, методику викладання та інші сторони навчального процесу.* В ідеалі впродовж часу, відведеного для освоєння здобувачами курсу, бажано звернути більшою або меншою мірою увагу на різні сторони буття філософії. Правда, як показує практика, особиста в тому числі, робити це непросто. В умовах дистанційного навчання важливо дати здобувачам знання про базові філософські проблеми, її понятійний апарат,

основні етапи розвитку, світоглядну й методологічну спрямованість філософських формулювань та висновків.

Крім сказаного, увагу здобувачів освіти необхідно акцентувати також на низці принципів моментів:

– філософія продукує знання не про речі, явища, події, процеси (хоча, зрозуміло, не може обійтись без їхнього дослідження і використання інформації про них, якою оперують інші форми знання), а про ставлення людини до світу загалом та його різноманітних проявів. З часів Сократа головною проблемою філософії стала людина, тому різноманітні філософські положення (навіть якщо вони позбавлені виражених людиномірних параметрів, наприклад, про природу, пізнання, текстуальне відтворення дійсності тощо) мають антропологічний характер. Довкілля у всій його багатоманітності цікавить філософію як середовище людського буття. Саме відношення «людина – світ» складає змістовне поле цієї форми духовної культури;

– хоча філософія свої формулювання та висновки завжди певним чином аргументує, доводить (і цим дуже схожа на науку), вона не є наукою, а виступає як специфічна, особлива форма знання. На відміну від науки, де знання має однозначний характер, у філософії воно вирізняється *плюралістичністю* (багатозначністю). Тут щодо одного й того ж об'єкта, можливі різні (іноді протилежні) судження, кожне з яких буде претендувати на статус істини;

– філософія з моменту виникнення і до сьогоднішнього дня існує як сукупність *різноманітних напрямів, течій, шкіл, вчень*. Це або своєрідний розвиток думок і поглядів, які були висловлені раніше, або їхня критика (не завжди конструктивна), або продукування чогось нового. Те, що позначають терміном «філософські смисли» – відповіді філософії на питання, які вона ставить перед собою, перед світом чи світ перед нею. Ці смисли – *діалектичне поєднання стабільного та мінливого*.

– у філософії ніщо не зникає безслідно. Принципово важливими виступають не тільки положення, спродуковані на сучасному етапі її розвитку, а й у близькому та далекому минулому. Свою цінність (більшу чи меншу) має все, що будь-

коли з'явилося у філософській літературі. Прирощення нових знань відбувається не через відкидання, метафізичного заперечення того, що створене раніше, а *через його діалектичне зняття*. Саме тому на відміну від інших форм духовної культури філософія так багато уваги приділяє власній історії. У площині навчального процесу це проявляється в існуванні або окремої навчальної дисципліни – «історії філософії», або низки тем історико-філософського змісту в рамках традиційного філософського курсу;

– філософія завжди має свої особливості часового, регіонального, національного, парадигмального (класична, некласична, постнекласична) та іншого характеру. Наприклад, у час її виникнення оригінальні філософські вчення з'явилися в древніх Індії, Китаї та Греції. У сучасних умовах ці країни, на жаль, не можуть похвалитися значними досягненнями у сфері філософії. Упродовж всієї власної історії оригінальних і популярних філософських теорій не існувало в низці країн Латинської Америки. Водночас Німеччина, Франція, Англія завжди виділялись наявністю в них і раніше, і тепер широкого спектру різноманітних філософських шкіл та напрямів.

Виділені моменти обов'язково повинні бути доведені до свідомості здобувачів. Для цього можна використовувати всі доступні форми навчального процесу. В умовах дистанційного навчання при розгляді конкретних тем варто спеціально зупинятись на тих особливостях філософії, які найбільше відповідають змісту теоретичного матеріалу, що вивчається. Оскільки на освоєння всього курсу студентам різних навчальних закладів та спеціальностей виділяється різна кількість годин (іноді всього декілька пар лекцій і практичних занять), робити це непросто, але необхідно. Тут успіх значною мірою залежить саме від викладача.

Незалежно від того, як саме в методичному плані відбувається викладання і вивчення цієї дисципліни, головна увага повинна бути зосереджена на її змістовному полі (предметі) (не забуваючи при цьому про палітру проявів філософії та її особливості, що названі вище). Таким предметом, як вже підкреслювалося, є «відношення «людина — світ»». Тобто філософія – це пошук відповідей на питання, пов'язані із

самовизначенням людиною місця у світі й розумінням світу. Якщо взяти сказане за основу, стає очевидною необхідність обов'язкового осмислення здобувачами освіти комплексу принципово важливих проблем:

– хто є людина й чим вона відрізняється від інших живих істот. Означена проблема породжує низку інших питань і проблем (антропосоціогенез як процес становлення людини й суспільства; взємозв'язок біологічного та соціального у людині; феномен свідомості; механізми соціалізації);

– що таке світ, у якому існує людина. Дане формулювання продукує велику кількість нових питань і проблем (буття, субстанція, матерія, рух, простір, час, матеріальне та духовне, природа, суспільство);

– характер взаємодії людини і світу. У контексті цієї взаємодії підлягають осмисленню феномени: суб'єкт, об'єкт, діяльність, пізнання, практика, знання, світогляд, регулятивні норми поведінки індивідів та їхніх різноманітних спільностей тощо.

Перелічені питання і проблеми базові для філософії і є невід'ємними складовими змісту навчальної та робочої програм даної дисципліни.

Основні варіанти організації навчального процесу з вивчення філософії:

1. В основу побудови курсу кладеться *принцип історизму*. Тобто переважна більшість тем, іноді і всі, — *це пласт історико-філософського матеріалу* (філософія Древньої Індії та Древнього Китаю; антична філософія, середньовічна філософія і філософія епохи Відродження, філософія Нового часу, німецька класична філософія, філософія марксизму, некласична, постнекласична філософія тощо). Такий підхід найпростіший і, по суті, *є викладанням не стільки філософії, скільки її історії*. У його межах остання довліє над теорією філософії. Як наслідок, здобувачі втрачають можливість *цілісної у відносно завершеному вигляді* ознайомитись із базовими темами й проблемами, що «червоною ниткою» проходять через всю філософію, та стратегією їхньої інтерпретації. Акцент робиться на локальних часових відрізках функціонування філософської

думки, а це не дає змогу відслідкувати загальні тенденції її розвитку. Фрагментарне витісняє на задній план загальне.

2. Філософія осмислюється крізь призму вчень найбільш авторитетних мислителів світового рівня минулого та сучасності (Платона, Аристотеля, Фоми Аквінського, Ф. Бекона, Р. Декарта, І. Канта, Г. Гегеля, К. Маркса, Ф. Енгельса, Ф. Ніцше, Ж.-П. Сартра, П. Копніна, Ю. Хабермаса та ін.). Цей шлях досить цікавий, але складний для втілення на практиці. Він потребує багато часу, високої професійної та методичної підготовки викладача, а також неабиякої зацікавленості з боку студентів. При дистанційному навчанні реалізувати його в повній мірі неможливо.

3. Розгляд базових філософських проблем (буття, субстанція, матерія, свідомість, людина, пізнання, природа, суспільство та ін.) через *поєднання історичного та логічного контекстів*. Такий підхід демонструє свою продуктивність, оскільки дає змогу подивитися на філософію в контексті проблем, якими вона займається, та пропонованих варіантів їхнього вирішення, в тому числі в історико-філософському плані.

При викладанні та вивченні філософії важливо постійно проводити ідею про принципове значення цієї дисципліни для *формування в студентів теоретичного мислення*. Життя показує, що будь-яка засвоєна суб'єктом інформація, особливо та, якою він не користується постійно, з часом більшою або меншою мірою забувається. Філософія – не виняток. Тому після підсумкового контролю знань значна частина філософського матеріалу, який аналізувався на лекціях і практичних заняттях, у кращому випадку стане складовою підсвідомості молодих людей, а то й зовсім забудеться. Цього не можна сказати про навички теоретичного мислення, які майбутні фахівці набудуть упродовж освоєння дисципліни. Це одна з небагатьох форм знань, що вчить мислити теоретично, проводити історичні та логічні паралелі, робити узагальнення, творчо поєднувати аналіз і синтез, осмислювати об'єкти через сходження від абстрактного до конкретного і навпаки, шукати суперечності та шляхи їх вирішення. Філософія прищеплює смак до теорії, без якої не можна сподіватися на значимі успіхи в пізнанні та

практиці. Ця сторона навчального процесу з філософії не менш значима, ніж його змістовний компонент. З точки зору впливу на людину її можна порівняти хіба що з світоглядною та методологічною функціями філософії.

ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПРОСТІР КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Лариса Саракун

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Сьогочасна соціокультурна ситуація в українському соціумі є однією з тривожних ознак духовної кризи. Освіта втратила свою основну складову – розвиток освіченості й духовності людини. Найбільше значення в системі освіти отримала її матеріальна сторона. Практично вся освіта зайнята створенням наукової (матеріальної) картини світу, а не образу духовної людини, що живе в матеріальному світі.

Існує думка, що сучасну молодь стало виховувати важко. Що вона втрачає колишні соціокультурні цінності і стає некерованою з боку педагогів та батьків. Відповідно напрошуються питання: чому? Що змінилося? Вони чи, можливо, суспільство? У ХХІ столітті виникли нерозв'язні протиріччя між поколіннями, між так званим «поколінням Z» і всіма попередніми поколіннями. Нині в освітньо-виховному процесі питань більше, ніж відповідей. Наш час нічого так гостро не потребує, як духовної очевидності. Ще в середині минулого століття Антуан де Сент-Екзюпері переконливо зауважував: «Не ображайте дітей готовими формулами, формули – порожнеча; збагатіть їх образами і картинами, на яких видно сполучні нитки. Не обтяжуйте дітей мертвим вантажем фактів; навчіть їх прийомам і способам, які допоможуть їм осягати. Не вчіть їх, що користь – це головне. Головне – виховання в людині людського» [1], тобто духовний розвиток. Цією тезою стверджується давня ідея різнобічного, гармонійного розвитку, а не утилітарне озброєння сучасної молоді необхідною для ХХІ століття сумою знань і новітніми

правилами діяльності, які нам репрезентує дистанційне навчання, відповідно до ідей «індустріальної педагогіки» (К. Манхейм), способами їхнього отримання та набуття компетенцій, згідно з яким *homo interagen* як людина «компетентна» – це передусім агент соціальної дії на противагу провокування «активної життєвої позиції» штучними засобами [3, 329]. Співзвучна в цьому розумінні думка І. Канта, що метою завжди має бути виховання гармонійної особистості, а не спеціаліста [3, 290].

Сьогодні потрібні не заклики до виховання, а адекватність реальним запитам соціуму. «Навчити дитину рахувати дуже просто: наша методична наука досягла в цьому досконалості... Але головне полягає в тому, щоб із цим умінням людина не стала обраховувати» [3, 291]. На жаль, у нашому сьогодишньому суспільстві ці явища мають яскраве застосування. Нині ми часто «стикаємося з відкритою пропагандою аморальності, культурного та інформаційного насилля, прагматизму, меркантильності та індивідуалізму, підвищення рівня злочинності, збільшення самогубств, кількості розлучень, виникнення нових форм узалежнення, зокрема комп'ютерної, ігрової» [3, 4], завдяки Інтернету, де людина шукає задоволення своїх потреб, а не отримання знань.

З моменту появи мережі Інтернет у життєдіяльності людей виникає новий вид соціальної активності, що виявляється як у негативних патологічних, так і в позитивних форматах. Спочатку створення мережі Інтернет було направлено на вирішення проблем комунікації та питань взаємодії людей, але з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, таке явище як кіберсоціалізація або віртуальна соціалізація стало невід'ємною частиною соціалізації особистості [2]. Особливості життєдіяльності (у тому числі специфіка комунікації) в кіберпросторі впливають на реальну ідентичність користувачів на підставі того, що інтернет-середовище забезпечує відмінні від реального життя можливості належності до певних соціальних категорій, референтних груп; а також завдяки впливу особливостей кіберкомунікації на створення віртуальної особистості й відносно безпечно (до того ж, віртуальне) експериментування з ідентичністю. Постає факт

того, що в кіберпросторі досить часто відбувається уявна кіберсоціалізація користувачів, яка відокремлює їх від реальної життєдіяльності та блокує здатність розвиватися в реальному соціальному просторі. Найчастіше люди захоплюються уявними успіхами, досягненнями, спілкуванням, щоб уникнути невдач у реальному житті. Отже, необхідно прийняти кіберпростір інтернет-середовища як незалежну від людини віртуальну реальність, що динамічно розвивається в сучасній дійсності, у межах якої вона організовує власну кібержиттєдіяльність і кіберсоціалізується.

Варто відзначити, що кіберсоціалізація несе за собою ризики як психологічні: кібербулінг, кібервуайеризм, кіберексгібіціонізм, мобінг, харасмент [2], так і соціальні. На думку І. Болдакової, до соціальних ризиків віртуальної соціалізації можна віднести: по-перше, порушення основних функцій соціалізації – забезпечення наступності в розвитку, трансмісії культури з покоління в покоління. Це, у свою чергу, позначається на культурному й духовному розвитку сучасного покоління, відбувається відхід від традицій та порушення етнічної ідентичності особистості. Розмиваються межі таких понять як добро і зло, моральність і аморальність, совість і обов'язок. По-друге, віртуальна соціалізація (зокрема мережеві ігри) сприяє виникненню в окремих індивідів агресивних форм поведінки. По-третє, у просторі Інтернету багато несистематизованої інформації. Відкрито культивуються тваринні інстинкти, насаджується культ насилля, жорстокості, красивого, безтурботного, легкого життя. Можна знайти величезну кількість інформації, яка навчить нас, до прикладу, виробляти наркотики в домашніх умовах чи інформації порнографічного змісту. Звичайно, сама людина є виробником і розповсюджувачем цієї інформації і вона понесе відповідне покарання, але інформація вже потрапила в Інтернет і встигла негативно вплинути на соціум. По-четверте, порушується процес включення індивіда як дієздатного суб'єкта в систему суспільних відносин. Як зазначає І. Болдакова, людина у віртуальному світі може задовольнити свої потреби, не витрачаючи на це великих зусиль [2].

Отже, найбільш сприятливим середовищем для організації виховного процесу для забезпечення керованої кіберсоціалізації молоді є інформаційно-освітнє середовище, у якому досить продуктивно проходить кібернавчання. У виховному процесі кіберсоціалізація починає розглядатися як самостійна ланка. Це обумовлено викликами сучасної дійсності, де спостерігаються серйозні протиріччя між процесами соціалізації та вихованням. Тож потрібно виховувати кібербезпеку поведінки, кіберетику, розвивати конструктивне критичне ставлення до подій в Інтернеті, розвивати емоційний інтелект, комунікативні компетенції, що у свою чергу впливають на формування світоглядної позиції особистості, уміння чинити опір кібернасиллю, провокаціям, віддаючи перевагу навколишній дійсності та реальній взаємодії. Нові параметри формування особистості в інформаційному просторі зумовлюють потребу в підвищенні уваги до логіки здійснення навчального та виховного процесів, їхніх філософсько-педагогічних основ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. Педагогічна Конституція Європи. Філософський альманах / В. Андрущенко. – Київ : «Видавництво Людмила» – 2020. – 224 с.
2. Болдакова И. А. Основные риски киберсоциализации молодежи / И. А. Болдакова // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2015. – Т. 37. – С. 151–155. – Режим доступа: URL: <http://e-koncept.ru/2015/95653.htm>.
3. Формування особистості в умовах транзиту: монографія / В.Д. Гвоздецький, М.Ю. Зелінський, М.Г. Кітов, Н. А. Шип та інші. – Київ : МП «Леся», 2015. – 360 с.

Олена Петриківська

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса*

У суспільстві, яке динамічно розвивається, постійно зростає попит на філософські компетенції. Філософія – це вміння або спосіб подивитися на звичні речі по-новому. Вона не просто роздуми про сенс життя і смерті, а інструмент для прийняття рішень у кризових ситуаціях – наукових, економічних, життєвих. Філософія вчить думати, говорити, писати так, щоб вміти досягати розуміння. Найбільше філософія цінує індивідуальне бачення досліджуваних проблем. І забезпечує можливість вільного теоретичного пошуку. Філософія не дає готових відповідей, вона вчить ставити питання.

Питання про методику викладання філософії – одне з найскладніших і найважливіших, але не дивлячись на це найменш обговорюване. Вимушене онлайн викладання філософії в умовах карантинних обмежень, пов'язаних із пандемією Covid-19, активізувало рефлексію з приводу специфіки її викладання. Будемо сподіватися, що розгорнеться широка дискусія про шляхи філософської освіти.

Чому викладанню філософії приділяється так мало уваги? Це пов'язано з панівним у нашому філософському співтоваристві погляді на природу філософію як на щось авторське, майже містичне знання, яке важко передати. Це не стільки система знань, скільки спосіб життя. Це те, чим треба «захворіти», чому присвятити цілком своє життя. Навчитися їй в аудиторії, та ще й у юному віці дуже складно. Цей погляд висловлював М. К. Мамардашвілі, вельми популярний у вітчизняних викладачів філософії, який вважав, що «люди, які бажають долучитися до філософії, повинні ходити не на курс лекцій із філософії, а просто до філософа. Ця індивідуальна присутність мислителя, який має таке-то прізвище, ім'я, по батькові, прослухавши якого, можна і самому прийти в рух» [4, 14–15]. Альтернативою радянському філософському офіціозу в українській філософії стала ідея світоглядної спрямованості

філософствування. Як зауважив В. Г. Табачковський, «ухил в людиноцентризм» проник у гносеологію і онтологію [9, 26]. Академічні розробки в 1980-х роках стали активно впроваджуватися в освітній процес, сприяючи антропологізації вузівських програм із філософії [там само, 4]. Тим самим відбувалася спроба реалізувати методологічну ідею Ж.-П. Сартра про «розчинення екзистенціалізму» в філософії і гуманітаристиці в цілому в ході гуманізації марксизму [8, 223]. Філософія класичного екзистенціалізму сприймається як традиція сучасного альтернативного мислення. Ті, хто не довіряють професійної (академічної) філософії, або йдуть у публічну сферу (філософські кафе), або «збагачують» філософію психологією, мистецтвом і т.п. Тут є небезпека, що пропонуючи замість філософії психологію, враховуючи її сильну соціальну затребуваність (вона часто сприймається як форма соціальної допомоги, лікування), ми назавжди втратимо специфіку філософської освіти. Психологія зовсім не вільна від філософських припущень і проблем, як хотіли б багато з тих, хто практикує її. Але, щоб аргументовано обговорювати ці припущення і проблеми, потрібна філософія, причому теоретична.

Багато викладачів сьогодні поділяють думку, що в навчальних курсах слід більше уваги приділяти не теоретичній філософії, а філософській практиці як «практиці саморефлексії, досвіду запитування і самостійного пошуку рішення на питання екзистенціального і світоглядного планів» [1, 69]. На різних освітніх форумах знаходить підтримку т. з. змішане навчання: теорія освоюється дистанційно, онлайн (у тому числі за допомогою попередньо записаних відеолекцій), а в аудиторії реалізується «саме філософствування», «роблення філософії».

Спираючись на власний досвід викладання філософії, у тому числі онлайн, та аналізуючи досвід колег вважаю, що лекції з філософії – це важлива частина її осягнення, їх не можна розглядати як механічний виклад теорії. Для талановитих викладачів вони є улюбленим жанром філософствування, своєрідним способом демонстрації філософії. Тут немає академічної відстороненості, немає прагнення до викладу готових чужих думок, а скоріше бажання висловитися про

результат власних роздумів. Є запрошення до роздумів. Записані відеокурси з філософії – можливість зробити філософську освіту доступнішою.

Приставаючи до навчання філософії, слід визначитися з його цілями. Це може бути трансляція готового знання, суми концепцій, термінів, імен (філософознавство), а може – навчання самостійного мислення. «Проблемно-орієнтоване» викладання філософії тяжіє до другого варіанту і вважається практичним. Як зробити, щоб не нав'язувати здобувачеві готових проблемних ситуацій і чужих рішень? Потрібна дискусія, у ході якої у здобувачів виникають питання, а також модератор такої дискусії – викладач. В ідеалі це описаний Жаком Рансьєром «учитель-Незнайко», без претензії на всезнання, без опори на готові зразки, під які треба підігнати студентів. «У цьому сенсі організація філософської освіти повинна бути більше схожа на творчу майстерню (як прийнято при навчанні мистецтву) або, у крайньому випадку, – на дослідницьку лабораторію (фундаментальної теоретичної науки), де немає місця соціальної ієрархії, не мають ніякого значення минулі заслуги, звідки виключаються усілякі голі відсилання до вже зробленого, де цінується тільки кваліфікація і майстерство, демонстровані тут і зараз, для вирішення проблем, які тут і зараз виникають і обговорюються» [3, 122]. У цих умовах знання – не самоціль, а ефективний інструмент вирішення проблемних ситуацій. Саме тут з'являється шанс спровокувати розумні здібності слухачів, ініціювати їхню інтелектуальну активність, звільнити простір для власних роздумів. «В усіх актах людського розмислу задіяний однаковий розум» [6, 32].

Насмілимося припустити, що не кожного майбутнього фахівця хвилюють питання про сенс життя. Але будь-якого дослідника філософія може захопити своєю широтою і глибиною. «Система питань у голові філософа – найнеприборканіша й досконала, немає нічого, що вона не наважилася б досліджувати. Тільки людина з такою системою в голові може стати по-справжньому чесним вченим, який не обійшов стороною незручні питання», ділиться своїм досвідом вивчення філософії біолог Юлія Кондратенко на сторінках

неформального філософського журналу «Фініковий компот» [10, 74]. Використовуючи онлайн-освіту, можна зробити це надбанням громадськості та стимулювати її думати «на всі боки». Для цього треба навчитися робити упор на інтерактивність, навіть під час відеолекцій. Не можна передавати готову інформацію, необхідно зробити обидві сторони (вчителя і учня) дослідниками, які на рівних беруть участь в обговоренні. Те, що освітній процес сьогодні відбувається безперервно, підвищує шанси створення нових філософських спільнот, де люди постійно вчать один в одного і вчать один одного. Від цього виграє як освіта, так і якість людських зв'язків. Про важливість філософського співтовариства, що об'єднує академічні та неакадемічні формати останнім часом багато говорять, що аж ніяк не випадково [2].

Інтернет сьогодні є потужним стимулом для корекції вузівського викладання філософії. Зручний доступ до всіх основних текстів із філософії, історії та науки надає різноманіття джерел інформації і можливість оскаржити точку зору викладача. «Професор більше не може приховати власний брак знань і несе відповідальність, в певному сенсі, за всі тексти, які завдяки культурній індустрії стали доступними на ринку» [11, 36]. Питання практичності – тобто дієвості та ефекту – філософського мислення пов'язаний з осмисленням нових, часто парадоксальних і суперечливих особливостей сучасного соціального і культурного досвіду, який і створює основу для сучасних смислів «практики» і «практичного» [5]. Практична філософія – це не теоретична філософія з подальшим застосуванням отриманого знання. Швидше, це само філософствування, реалізоване розуміння. Переключення уваги на прагматику означає децентрацію викладання, тобто заперечення можливості будь-якої привілейованої точки зору і перетворення викладання в щось інше, ніж самовідтворення автономного суб'єкта [7, 239].

Отже, викладання філософії повинно бути чутливим до слухачів. Слухачі філософських лекцій приходять за емансипацією. Не може бути й мови про сприйняття їх як безликої маси, яку просвічує всезнайка-філософ. У дискусії про

те, де справжнє місце філософії – публічна сфера або університет, я займаю сторону Академії і не протиставляю практичну філософію академічної. Розглядаючи університет (який працює в тому числі в онлайн форматі) як місце не просто критичного, але спільного мислення, ми створюємо ґрунт для розвитку в ньому практичної філософії. Філософи-практики не зберігають відданість абстракції, але включені в нескінченний діалог.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апухтина Н. Г. Методы философской практики (философское консультирование и партнерство) в студенческой аудитории: образовательный эксперимент. Часть I / Н. Г. Апухтина, Е. Г. Миляева, Р. В. Пеннер // Социум и власть. – 2018. – № 6 (74). – С. 68–78.
2. Ахенбах Г. Короткий ответ на вопрос: Что такое философская практика? : [Электронный ресурс] / Г. Ахенбах. – Режим доступа : <http://sergeeva-k.livejournal.com/22727.html>.
3. Кузнецов В. Ю. Мир единства / В. Ю. Мир единства. – Москва : Академический Проект; Альма Матер, 2010. – 207 с.
4. Мамардашвили М. К. Как я понимаю философию / М. Мамардашвили. – Москва : Прогресс, 1992. – 415 с.
5. Лой А. Практична філософія: реальність і можливості / А. Лой, Є. Бистрицький, М. Бойченко, А. Єрмоленко) // Філософська думка. – 2017. – № 3. – С. 6–24.
6. Рансьєр Ж. Учитель-незнайко. П'ять уроків із розкріпачення розуму / Ж. Рансьєр. – Київ : Ніка-Центр, 2016. – 164 с.
7. Ридингс Б. Университет в руинах / Б. Ридингс.– Минск : БГУ, 2009. – 248 с.
8. Сартр Ж.П. Проблемы метода: Пер. с фр. / Ж. Сартр. – Москва : Прогресс, 1993. – 240 с.
9. Табачковський В.Г. У пошуках невтраченого часу. Нариси про творчу спадщину українських філософів-шістдесятників / В. Г. Табачковський. – Київ : Вид. ПАРАПАН, 2002. – 300 с.
10. Финиковый компот. № 9. 2015. 78 с. : [Электронный ресурс].– Режим доступа : <https://drive.google.com/file/d/0B9G-YesnVBcTZ0Zldmx2NVZKNEk/view>.

11.Эко У. Университет и массмедиа / У. Эко // Топос. – 2017. – № 1–2. – С. 28–43.

ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ ОНЛАЙН: ДОСВІД (НЕ)МІНІМАЛЬНИХ ВИТРАТ

Лариса Діденко

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ*

Концепт викладання нині є студентоцентрованим, тобто виш-освіта здійснюється задля формування фахівців. Викладач постає транслювальником (або радше «ретранслятором») досвіду. Останній здебільшого передбачається як уджерелений, тобто «чітко зафіксований» у будь-якій формі. Це і є теоретична частина. Практична частина або мінімальна, або теорійно розпорошена.

Усталений класичний вектор на знаннєвість уже втрачає актуальність: знати (тобто «мати знання», «здобувати знання») недостатньо, необхідно усвідомлювати перспективи застосовності знань та наслідки від них для людства загалом.

Демократизація та глобалізування у вищій освіті пришвидшилися впродовж 2020 року. Усю педагогічну спільноту «підштовхнули до переходу» на «єдину формулу» викладання. Власне, саме так – через впровадження радикальних рішень – і можливий стандарт, тобто нормоване поле дій як учителя/викладача, так само й учня/здобувача (свідомо не акцентую увагу на виш-адміністраторах – вони здебільшого забезпечують співпрацю «головних фігурантів»).

Пандемійні зміни зумовили «персональні зсуви» в бік якості (але не тотальну якісність) викладання. Усі не знають, як потрібно викладати й досі, але дієві алгоритми вже випрацювані через індивідуальних спроб та/або «обмінодосвідних формул». Тренінги, семінари, симпозіуми та інші форми підвищення викладацької кваліфікації здебільшого не будуть дієвими для конкретного викладача, оскільки за три онлайн-семестри кожен викладач вже має власний шлях. Проте необхідно зауважити: прокламоване «пожиттєве навчання»

(саме в такому формулюванні, а не в пом'якшено-промотованому «навчання впродовж життя») є значним утрудненням для вчителів/викладачів. Утруднення постає саме в тій постійній тезі, що її промовляє кожен спікер «... але Вам усе необхідно пробувати в межах викладання окремої навчальної дисципліни!». Учитель/викладач тільки умовно «не залишений» напризволяще, насправді він так само залишається на роздоріжжі «що обрати?»: дилема є постійною поміж «спрощенням для себе» та «розвивально й перспективно для здобувачів».

Презентовані матеріали постають «підсумком» роботи звичайного викладача, який сумлінно виконував професійні обов'язки, підвищував кваліфікацію та розвивав власні педагогічні компетентності, намагався «бути відповідним» усім «стандартам» та «рекомендаціям».

Процеси демократизації та глобалізування зумовили випрацьовування «єдиного простору» з типовими правилами. Останні в навчально-освітній площині демонстровані вектором «само»: самомотивованість, саморозвиток, самовдосконалення тощо. «Чотири кити» сучасної освіти: компетентнісний підхід, таксономія Блума, педагогічне колесо (The Padagogy Wheel) Аллана Каррінгтона (Allan Carrington), навчання впродовж життя.

Для класичного – офлайн/аудиторного – викладання у вищій школі завданнями викладача були алгоритмування, консультування, сприяння становленню, тобто медіація; а завдання здобувачів – (само)навчання, (само)вдосконалювання, саморозвивання, тобто соціалізування. «Пандемійне» навчання онлайн постає індивідуалізованим, хоча зберігає ті самі «класичні» завдання як для викладача, так само й для здобувачів. Єдиною трудностю поставатиме соціалізування здобувачів: їхнє долучання до спільноти вищої школи (гуртки, збори, наукові товариства тощо). Хоча долучання до життя вищої школи своєрідно відбувається в дистанційному форматі, норми діють ті самі – людські, комунікативні, професійні.

Навчальна дисципліна «Філософія» усталено розуміється як належна до гуманітарного циклу, через неї відбувається ознайомлення здобувачів із досвідом минулих поколінь,

передбачене залучання та розвивання мислення і вербальних практик, а також відповідь на питання «що таке «бути людиною?». Оновлене розуміння навчальної дисципліни зумовлене її сприйняттям як однієї ланки з-поміж інших в освітній програмі факультету/інституту. Через викладання філософії здійснюється формування і людини (індивідуально), і фахівця (індивідуально та «на-запит» роботодавця): акценти зміщені на власний саморозвиток у контексті фахового простору, власні практикування здобувачіву межах сформованих викладачем базових алгоритмів, мисленнєво-теоретичне реагування на виклики сьогодення і відповідь-ілюстрація на запитання «яким чином власним прикладом «бути людиною?»».

Викладання філософії, з одного боку, утруднень не викликає – це «відтворення» ідей; але з іншого боку, зумовлює зміну форми подавання теоретичного матеріалу – на слух незнайоме для нефаківців взагалі не сприймається (і необхідно враховувати «поколіннєві особливості» здобувачів). Бажана візуалізованість матеріалів. Остання може бути у вигляді тематичних презентацій. Переформатування лекційного матеріалу уможливорює і зміни завдань до семінарських занять: вони мають бути творчими, пошуковими, розблоковувальними умінь-навичок кожного студента, але вже не відтворювальними (ця частина може зберігатися в загальних вступних темах та/або всіх питаннях щодо функцій, характеристик, ознак, які не змінювані, а тільки доповнювані). Самостійна робота вже не може виноситися окремим блоком, оскільки здобувачі й так багато часу присвячують самоопрацюванню матеріалів. Консультувальні заняття проводяться за індивідуальними запитам (е-поштою, е-зустрічами, чатом).

Витрати викладача видаються невидимими – здобувачі отримують усі необхідні матеріали (опорний конспект, посилання на джерела, завдання та вимоги до їхнього виконання, додаткові ресурси) та доступ до індивідуальних кабінетів навчальних здобутків (розміщуються навчальні матеріали, оцінки та коментування всіх завдань, можливість запитати/уточнити/повідомити), але «поза ефіром» відбувається дещо інакше.

Викладач має враховувати технічні можливості здобувачів(мінімальний пакет девайсів неостанніх моделей, перебої інтернету, неможливість працювати, роботу та інші індивідуальні негаразди), їхнє культурне підґрунтя (у групі можуть навчатися здобувачі різного віросповідання, з вельми радикальними світоглядами, без «вербальних меж» тощо), їхні індивідуальні особливості (сприйняття матеріалу, швидкість формування думки, реагування на кольори та шрифти тощо), а також можливості присутності інших «гостьових суб'єктів» (тварин, родичів, друзів та ін.) та непередбачуваного загалом. Необхідно бути готовим до тотального мовчання та «я не буду відповідати через незгоду мого світогляду із пропонованими питаннями теми».

Дієвий «комплект інструментів» для викладання філософії має бути опанований викладачем заздалегідь і включає здебільшого безкоштовні версії програмного забезпечення та/або корпоративно-мережеві можливості. Здобувачімають отримувати чіткі та зрозумілі інструкції щодо роботи з інструментом (від «як зареєструватися?» до «що й до коли тут треба виконати?»). Мінімальний дієвий «комплект інструментів» включає: навчальне середовище Google Workspace for Education Fundamentals (Gmail, Google Meet, Google Classroom тощо); онлайн дошки (Miro; Padlet); інтеракціювальні елементи – опитування, хмари понять, мислємапи, вікторини (Mentimeter; Flippity; Kahoot; Quizizz).

Ідеальним навчальним середовищем для викладача є LMS Moodle (версій від 3.8), де «усе необхідне інтегроване». Проте є нюанси: технічні можливості здобувачів(але це не основне), можливості закладу вищої освіти (саме на серверах закладу вищої освіти має бути встановлена та підтримуватися повна версія).

Загалом, викладання філософії онлайн можливе, проте основну витратну частину «отримує» (чи «витримує»?) викладач. Саме він/вона мають усвідомлювати свою «почесну місію»: вибирання тематичних матеріалів, джерел та ресурсів; розробляння нейтральних завдань різного рівня складності; виокремлення та впровадження інструментів для індивідуальної та групової роботи; коректного комунікування незалежно від обставин; об'єктивного оцінювання; оновлення

даних та доступів; параметри академічної доброчесності. Це майже невитратно, якщо вже спробував – тільки вдосконалюєш. Але три моменти будуть витратними завжди – це кошти, час і ресурси.

Економити теж можливо: кошти (офіційна техніка; легальне програмне забезпечення; тематичні тренінги; електронні версії книг від видавництв тощо); час (мінімізоване використання соціальних мереж; тижневе планування робочих та особистих задач; дотримання графіка з розмежуванням годин на робочі/навчальні, самовдосконалення, «ресурсні»; переведення всіх навчальних матеріалів у файловий формат за власноруч розробленим шаблоном, що спрощує поступове наповнювання та періодичне доповнення-коригування; завчасна розробка матеріалів для здобувачів; регулярне заповнювання «навчальної документації»; підтримування зворотнього зв'язку з усіма максимум двома каналами – електронною поштою постійно та месенджером періодично; регулярне опанування технологій із нотуванням алгоритмів; чіткі запити на пошук інформації тощо); ресурси (використовувати прагматично).

Результати викладання філософії онлайн уможливлені персональними налаштуваннями викладача до саморозвитку, що стимулює здобувачівсамотивуватися та навчатися сумлінніше; алгоритми оптимізують усе (чіткі вимоги до виконання завдань та різні формати роботи на семінарському занятті поживляють навчальний процес через активне залучання більшої кількості присутніх); витратність часу є окупною (більшість розроблених матеріалів використовується та тільки періодично коригується; навчальні інструменти не тільки спрощують роботу викладача, а й заохочують здобувачівдо спільних проєктів у фаховому просторі); міждисциплінарний підхід спрощує розуміння здобувачами окремого фаху застосовності знань із філософії тощо. Інтерактивність викладання філософії – це не «лектор на відеозв'язку», це співпраця лектора-модератора та здобувачів, які всі разом формують відповідь та «шукають оптимум».

Отже, викладання філософії онлайн – це досвід витрат, які працюватимуть на тебе, незалежно від ролі «викладач» або «здобувач».

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ- МОДУС ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ З ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗВО

Анатолій Довгань

*Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя, м. Тернопіль*

Будь-яка ситуація життя людини по суті є проблемною. «У своїй визначеності ситуація сприяє конкретному прояву змісту, який повинен отримати зовнішнє існування...» – пише Г.Гегель [1, 208]. Вона виникає в результаті взаємодії людини із середовищем її існування. К. Ясперс підкреслює: «Єдиної ситуації не існує. Але загальне поняття ситуації можливе, оскільки воно фіксує визначеність ситуації як такої». Ситуації бувають економічними, соціальними, політичними, педагогічними та ін.

Педагогічна ситуація завжди конкретна, може попередньо проектуватися або виникати стихійно під час проведення лекції, практичного заняття, заліку, екзамену. Сутність будь-якої освітньої психолого-педагогічної ситуації в навчальному процесі закладу вищої освіти полягає в наявності в ній протиріч, їхнього розвитку та розв'язанні. Така ситуація – змістовне поле діяльності суб'єктів навчального процесу.

Усі ситуації мають конфліктний або неконфліктний характер. Їх створюють як викладачі, так і здобувачі, спонтанно або цілеспрямовано. Кожен тип психолого-педагогічної ситуації (конфліктний, неконфліктний), як модус проведення практичного заняття, виникає не тільки у викладачів-початківців, вони трапляються і в досить досвідчених педагогів. Такі ситуації відбивають глибинні психологічні, моральні, юридичні аспекти взаємин: викладач-здобувач, викладач-декан, декан-здобувач, викладач-батьки здобувачів. Ці ситуації мають сигнальний характер. Ситуаційний результат досить

часто залежить від того, наскільки швидко правильно викладач відреагував на поведінку здобувачів. Відомо з педагогічного досвіду не одного покоління викладачів, що занадто дорого часом платить викладач (та й здобувач) за неблагополучне розв'язання зокрема конфліктної ситуації в освітньому процесі. Тому майстерність викладача полягає в умінні перетворити ситуацію на педагогічну задачу, тобто спрямувати умови навчального процесу на перебудову стосунків, наближаючись до поставленої педагогічної мети: формування професійно компетентного випускника закладу вищої освіти. Ситуація може не стати педагогічною задачею, якщо викладач її не «бачить», або ігнорує. Ситуація стає задачею за умови цілеспрямованої дії педагога.

У будь-якій типовій психолого-педагогічній ситуації кожний викладач поводить себе по-своєму. Звісно ж, усі намагаються запобігти конфліктним ситуаціям та сприяти виникненню лише їх неконфліктного варіанту. Тому викладачі прагнуть напрацювати свої «рецепти» профілактики конфліктних чи неконфліктних ситуацій, гідного виходу із них. Вони перетворюють (або не перетворюють) психолого-педагогічну ситуацію в педагогічну задачу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гегель Г.В.Ф. Естетика. В 4-х томах / Г. В. Ф. Гегель. – Москва. – Т.1. – С.208.

2. Чепелєва Н. Життєва ситуація особистості / Н. Чепелєва, В. Панок, Т. Титаренко та ін. // Основи практичної психології: Підручник. – Київ : Либідь, 1999. – С.112–135.

3. Ясперс К. Психологія світоглядів / К. Ясперс. – Київ : Юніверс, 2009. – 464с.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧА ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК МОТИВАТОРИ ЯКІСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ірина Нікітіна

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Сучасний технічний Університет це інноваційний освітньо-науковий центр із високою культурою якості вищої фахової освіти, творчої самореалізації особистості, корпоративності й національного усвідомлення стратегічного формування національного людського капіталу молодії інтелектуальної еліти, яка здатна до продукування прогресивних наукових знань і розвитку соціальної відповідальності та прагне бути мобільною в міжнародному співробітництві.

Зростаюча система доступних інформаційних освітніх ресурсів і розвиток комп'ютерних технологій у сучасній освіті створює революцію можливостей у сучасному освітньому закладі. У Національному університеті харчових технологій інтенсифікується дистанційне навчання, упроваджуються такі форми та методи: вебінар, відео-конференція, предметно-цільовий WEB-серфінг; система освіти на основі OOP та MOOC; WEB-квест та WEB-моделювання як методи викладання і навчання; PREZI та інші сучасні альтернативи мультимедійних презентацій; 3D-комунікації та 3D-Інтернет в освіті тощо. Онлайн-технології сприяють впровадженню педагогічних інновацій в освітній процес із позиції особистісно-зорієнтованого підходу та активізують підготовку конкурентоспроможного фахівця. Випускник бакалаврату має бути готовим до діяльності, що передбачає збирання та інтерпретацію інформації за допомогою електронних сучасних джерел із застосуванням інноваційних підходів, а також мати здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності. Випускник магістратури має бути готовим до здійснення інноваційної дослідницької діяльності в цифровому просторі, а також до повної самостійності в подальшому навчанні, бути здатним формувати, приймати рішення в умовах

недостатньої інформації і постійно змінюваних умов за принципом професійної етики та доброчесності.

У процесі офлайн-навчання заняття проходять за традиційною методикою і вимагають необхідного загального рівня підготовки здобувачів. При дистанційному навчанні виявляються індивідуальні інтелектуально-вольові ресурси, власні пріоритети в навчанні, самостійність, цілеспрямованість, відповідальність і мотивація самовдосконалення, самоосвіти та саморозвитку особистості. Розвивається інформаційна комунікативна культура всіх суб'єктів освітнього процесу. Дистанційне навчання доступне молоді з особливими потребами, оптимізує можливості дуальної освіти, дає змогу реалізовувати ключові принципи трансформації системи вищої освіти України.

- Єдність науки та навчання.
- Неперервна освіта впродовж життя.

Стратегічно така модель є доцільною і продуктивною, в умовах пандемії єдиною можливою. Однак досвід свідчить про наявність деяких проблем, що потребують оперативного вирішення. Наприклад, низький рівень мотивації здобувачів вищої освіти до опанування сучасними знаннями; невідповідність матеріально-технічної бази Університету сучасному рівню провідних університетів світу; слабка інтеграція у світовий освітній та науковий простір; недостатність системного навчання і систематичної самостійної підготовки здобувачів, відсутність у роботі педагогів технологій перехідного періоду від шкільної до технічно-університетської системи навчання за дидактичними принципами доступності та перспективності без урахування наявного рівня підготовки, мотивації і навичок самостійної роботи гальмує дидактичну адаптацію особистості першокурсників.

Часи пандемії загострили процес адаптації здобувачів до нових умов навчання в Університеті: освітній процес майже весь час здійснюється в умовах онлайн-навчання, без необхідної індивідуальної діагностики знань і особистісних якостей здобувачів: здібностей, ієрархії ціннісних орієнтацій, мотивації,

її спрямованості та стресостійкості тощо. Серед суб'єктивних чинників особливої уваги заслуговують вольові якості особистості, серед яких психологи виділяють такі: цілеспрямованість, самостійність, відповідальність, почуття вчасності, стресостійкість, дисциплінованість, орієнтація здобувача на завершеність дій, яка виступає як чинник, що впливає на організацію циклу дій від початку до кінця, спрямованість особистості, творчість мислення та стійке бажання оволодіти програмою професійної технічної підготовки.

Отриманий досвід викликав необхідність оволодіння різновидами інформаційної комунікаційної культури та адекватними моделями позитивної ділової комунікації здобувачів і педагогів вищої професійної освіти. Комунікативна культура індивіда визначається як система знань, норм, цінностей і моделей поведінки, прийнятих у суспільстві, умінь органічно, природно й невимушено реалізувати їх у діловому й емоційному спілкуванні. Здатність до позитивної комунікації – важлива соціальна і професійна здатність. Вона забезпечує мотивацію та самореалізацію функцій навчання, виховання і розвитку майбутнього фахівця. Психологи виділяють такі функції комунікативної культури: контактну – установа системи позитивних взаємин для мобілізації для обміну повідомленнями та підтримкою, готовність до взаємозв'язку та взаємодії; інформативну – прийом і передача повідомлень, думок, ідей, рішень; спонукальну – самостимулювання і стимулювання, спрямування активності партнерів на виконання певних дій; координаційну – взаємна узгодженість дій та організація взаємодії; розуміння – адекватне сприйняття суті повідомлень, намірів, установок, взаєморозуміння станів, переживань і т.п.; емотивну – свідомий чи несвідомий обмін емоціями; встановлення стосунків – усвідомлення свого місця в системі ділових, міжособистісних та інших зв'язків соціальної групи; здійснення психологічного впливу – зміна поведінки, ціннісно-мотиваційних утворень партнера (намірів, думок, рішень, уявлень, потреб). Важливо виділити для майбутнього фахівця самопрезентативну функцію як можливість успішно презентувати себе, свої здібності та творчий професійний

потенціал. Ефективність та ефектність формують імідж перспективного фахівця. Зміст комунікативної культури ґрунтується на вмінні орієнтуватися в інформаційній структурі спілкування в суспільстві. Дистанційне навчання повинно ґрунтуватися на прозорій та зрозумілій основі творчої взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу. Дистанційні технології повинні забезпечувати системний та систематичний контроль якості освіти з боку викладачів. Для цього важливо забезпечити активний зворотній зв'язок «Здобувач-Викладач». Серед інноваційних інтерактивних дистанційних педагогічних технологій практика доводить ефективність таких: навчання у співпраці; ситуаційне навчання; творчі індивідуальні чи групові проекти; проблемне навчання; продуктивне навчання.

Головна функція активної адаптації здобувача полягає у свідомому розумінні та прийнятті норм і цінностей зміненої моделі навчання та ділової поведінки, що нададуть значні можливості реалізації власного творчого потенціалу, а також отримання потенційних можливостей для майбутньої професійної самореалізації. Для успішної адаптивності особистості необхідно обирати адекватну модель поведінки та комунікації і активізувати власні ресурси (адаптивні механізми, пізнавальний потенціал, цілеспрямованість, самостійність, самоорганізованість, відповідальність, почуття вчасності, стресостійкість, активність, дисциплінованість, орієнтація здобувача на завершеність дій, що виступає як чинник, що впливає на організацію циклу дій від початку до кінця). Для оптимальної активної адаптації необхідно розуміння її як способу взаємозв'язку особистості та реальної дійсності, суть якого полягає у відображенні взаємних впливів за допомогою внутрішньої перебудови й зміни зовнішніх реакцій суб'єкта адаптації. Наявність двох критеріїв процесу адаптації: цілеспрямованості й активності, дають змогу розглянути адаптацію як процес, що розгортається в часі. Активна адаптація здобувачів до сучасних комунікаційних процесів збільшує кількість соціальних зв'язків, що підвищує вимоги до оволодіння інформаційною культурою спілкування та розвинутого вміння адекватно орієнтуватися в множині комунікативних ситуацій. Формування моделі ділової

інформаційної комунікації, адекватної вимогам нового статусу здобувача вищої освіти, сприяє активній адаптації суб'єкта освітнього процесу. Активна адаптація це – система цілеспрямованих, активних дій здобувача, спрямованих на зміну себе, власної поведінки та умов навчально-професійної діяльності та життєдіяльності загалом. Вона застосовується, коли необхідно засвоїти нове: нову модель навчання, поведінки, комунікації, систему цінностей, етично-моральних і культурних норм взаємодії. У результаті здобувач розвиває особистісно-професійний адаптивний потенціал фахівця та індивідуальний стиль якісного діалогічного спілкування з діловими партнерами й готовність до професійної та соціальної самореалізації.

Педагогічний супровід аналізованого процесу повинен відповідати таким критеріям:

- доцільності (за цілями, інтересами, мотивацією);
- продуктивності (за дистанційними формами, засобами, технологіями);
- ефективності (за результатами);
- діалогічності (за культурою комунікації в інформаційному просторі).

«Технологічний» формально-організаційний аспект спілкування в університетському середовищі гальмує активну адаптацію особистості здобувачів.

Суб'єктивні й об'єктивні умови забезпечення результативного дистанційного навчання викликають необхідність психологічної підтримки адаптації особистості здобувачів, особливо першокурсників та відповідного педагогічного супроводу онлайн – навчання.

У Національному університеті харчових технологій працює Центр психологічної підтримки з вересня 2018 р. Двічі на місяць проходять засідання Психологічного дискусійного клубу, постійно проводяться психологічні індивідуальні консультації в режимі анонімності та конфіденційності на безоплатній основі, тренінги адаптації та ділової комунікації, семінари для кураторів тощо. З 2020 р. працює Школа подружнього життя. Зрозуміло, що в умовах пандемії вся робота Центру психологічної підтримки реалізується засобами електронного, дистанційного та мобільного навчання за принципом взаємного доповнення для підвищення якості освіти та

розвитку адаптивного потенціалу особистості здобувачів. Практика свідчить, що кількість запитів індивідуальних психологічних консультацій, пов'язаних із проблемами дистанційного навчання здобувачів збільшилася на 51%. Виділяємо такі проблеми: конфлікти, відсутність методичних рекомендацій щодо організації самостійної роботи здобувачів на дистанційній платформі, невчасне й непрозоре оцінювання, відсутність інтерактивного зв'язку здобувачів та педагогів під час занять і діалогу після занять для отримання консультацій, недостатня інформаційна комунікативна культура суб'єктів навчання і т. п.

У Національному університеті харчових технологій формується модель конкурентного суб'єкта самореалізації з високим рівнем інформаційної комунікативної культури, здатного до ефективного діалогічного спілкування з діловими партнерами для безперервної самоосвіти й саморозвитку для професійного зростання та кар'єрного росту. Важливою детермінантою професійного зростання і успішності кар'єри та життєвого благополуччя майбутнього фахівця є «комунікативне ядро» його особистості. Комунікативна інформаційна культура особистості є умовою і похідною спільної фахової співпраці команди здобувачів та педагогів. Отже, комунікативна інформаційна культура – необхідна передумова входження у професійну царину. Вона є психологічним критерієм професійної компетентності, вагомою умовою продуктивності професійної діяльності та професійного самовдосконалення майбутнього фахівця. Психологічна підтримка та педагогічний супровід процесу адаптації здобувачів до дистанційного навчання за допомогою формування комунікативної інформаційної культури майбутніх фахівців розглядається як одне з пріоритетних завдань фахової підготовки в Національному університеті харчових технологій в умовах дистанційного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегічний план розвитку Університету на 2021–2025. – Київ : НУХТ, 2021. – 14с.– Режим доступу:

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

**Катерина Степова
Павло Босак**

*Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності, м. Львів*

Освіта як одна з найважливіших складових суспільства, з одного боку, залежить від процесів, що відбуваються в ньому, повинна швидко реагувати та відповідати стану науково-технічного прогресу, тенденціям розвитку економічної сфери країни, з іншого боку, впливає на всі процеси і сторони життя, оскільки готує фахівців, розвиває особистість, формує певні життєві погляди. Тому особливої уваги заслуговує сучасний стан, проблеми впровадження та перспективи інновацій в освіту нашої держави [3].

За останніх десять років екологія займає найвище місце в наукових дослідженнях, зокрема й на законодавчому рівні. Однак у практичному розвитку екологічної освіти визначилися помітні позитивні зрушення. Екологічна складова в загальній освіті зайняла важливе місце, а саме: підсилилася екологічна орієнтація змісту базових дисциплін; введено в освітні програми різних рівнів обов'язкові та вибіркові навчальні дисципліни тощо, але, на наш погляд, формування нового екологічного світогляду відбувається повільно. Реальний результат полягає тільки в розповсюдженні екологічних знань серед населення, розширенні загальної поінформованості про екологічні проблеми, репродуктивному засвоєнні їх у процесі навчання, але не в якісних змінах екологічної свідомості [1].

Через розповсюдження COVID-19 в Україні почали запроваджувати карантинні заходи, що призвело до закриття всіх навчальних закладів та перехід їх на дистанційне навчання. Готовність до дистанційного навчання була різною, особливо

виникали технічні проблеми: відсутність інтернету, комп'ютерів, навчально-методичного забезпечення в мережі Інтернет, а головне – це неготовність здобувачів та викладачів до дистанційного навчання. Зокрема одним із найбільш вагомих недоліків називають відсутність особистого спілкування з викладачем, а також спілкування з іншими здобувачами. Однак, поява цілої низки месенджерів, програм відеоконференцій переводять спілкування в дещо інший, але не менш корисний та цікавий формат. Однак безперечним лишається той факт, що дистанційна освіта не сприяє розвитку комунікабельності й не підходить для опанування навичок командної роботи.

Крім того, багато викладачів зазначають серед негативних чинників дистанційного навчання є відсутність сильної мотивації до самостійного навчання без нагляду викладача. І з цим неможливо не погодитись. Для більшості перехід на дистанційне навчання в умовах пандемії – це не власний вибір чи обдуманий і зважений крок. Тому величезна відповідальність і тягар правильної переорганізації навчального процесу ліг на плечі викладачів, які також були не готові до цього й мушили одночасно вчитись та навчати інших.

Для проведення лекційних, семінарських та практичних занять дуже популярними стали програмні платформами ZOOM та MS TEAMS. Надзвичайно корисною виявилась функція запису онлайн-лекції, коли здобувач може повернутись і прослухати пояснення ще раз, зупинити лекцію з метою законспектувати або обдумати почуту тезу. Недоліком цих програм є те, що неможливо провести в них підсумкові контрольні роботи, а також диференційований залік чи екзамен. Одним із вирішення цієї проблеми є Віртуальне середовище університету як додаткова платформа дистанційного навчання здобувачів.

Віртуальне середовище університету – це матеріали навчально-методичного забезпечення дисциплін: підручники, конспект лекціями, методичними вказівками до виконання лабораторних, семінарських і практичних робіт, робочі та навчальні програми дисциплін, тести, завантаження наукових відеороликів, а також розміщення завдань для самостійного

підготовки здобувача в режимі дистанційного навчання і як додаткове джерело інформації.

Віртуальний університет включає в себе:

- кабінет викладача;
- форум новин;
- форум питань до викладача;
- робочу та навчальну програму;
- підручники, лекційні матеріали;
- питання підготовки до диференційованого заліку/екзамену;
- методичні вказівки до лабораторних занять, практичних, семінарських занять курсових проєктів/робіт;
- методичні вказівки до виконання дипломної роботи, державної атестації;
- тести до дисциплін [2].

Однак викладання дисциплін екологічного спрямування в дистанційному форматі стикається із низкою складностей під час проведення практичних занять. Зокрема, повна неможливість проведення перевірки знань у процесі розв'язування задач, а обговорення дискусійних питань позбавляє викладача можливості емоційно взаємодіяти з аудиторією.

Такого роду заняття є невід'ємною складовою процесу засвоєння дисциплін природничого спрямування, зокрема екології та охорони навколишнього середовища. Тому було зроблено низку спроб замінити такого роду заняття альтернативними варіантами. Дуже добре зарекомендував себе такий вид практичної роботи, як написання техноесе, що передбачає аналітичне осмислення та виокремлення ключових понять, закономірностей та принципів запропонованої тематики роботи. Обсяг такої роботи не повинен перевищувати двох сторінок, однак має містити вичерпні відповіді на задані запитання. Після написання роботи здобувач має усно представити результати та зроблені висновки під час онлайн-зустрічі та відповісти на всі питання аудиторії, тобто помінятися місцями з викладачем. При цьому важливо, щоб аудиторією були не одnogрупники, а, наприклад, здобувачі інших курсів або суміжних спеціальностей, що отримали

завдання дізнатись якомога більше із заданої проблеми та підготувати власні висновки, доповіді або скласти тести. Такий формат проведення заняття спонукає здобувачів до більш ретельної та відповідальної підготовки до заняття.

Оскільки спеціальність 101 Екологія належить до групи природничих наук, то організувати повноцінне навчання виключно в дистанційному форматі не є можливим, тому що низка практичних та особливо лабораторних занять вимагає спеціального обладнання чи відвідування конкретних об'єктів. Тому найбільш прийнятною є змішана форма навчання, коли заняття, що неможливо провести дистанційно, проводять в окремо відведений час в очному форматі. Для цього був складений графік таких занять, що легко підлаштувався до зміни епідеміологічної ситуації в регіоні. Загалом такий досвід виявився корисним і допоміг виявити як найбільш вразливі моменти освітнього процесу, так і ті, які можна досить легко та більш ефективно проводити в онлайн-форматі.

Отже, незважаючи на низку вагомих недоліків, дистанційне навчання має великі перспективи, тому що виправдовує себе і є дійсно зручним. Ця форма навчання є інноваційною, але вже зараз набуває популярності.

Це прекрасна можливість для розширення горизонтів отримання знань без особливих фінансових витрат. Це навчання є вікном у світ, що дає змогу навчатись одночасно в різних країнах.

Дистанційна освіта є дешевшою. Здобувачеві нема потреби виїжджати на проживання до іншої країни, витрачаючи власні кошти і на навчання, і на перебування закордоном. Крім того, це дає можливість навчатися в зручній для себе час і в зручному місці. Це безсумнівний плюс для людей з обмеженими можливостями, батьків із маленькими дітьми, мешканців віддалених районів тощо. Зокрема, саме дистанційне навчання має прийти на зміну звичній заочній формі навчання, де більшість матеріалу здобувач мав опановувати самостійно.

Така форма навчання є зручною для викладача. Він може приділяти увагу більшій аудиторії здобувачів і працювати, перебуваючи, наприклад, у декретній відпустці. Це також

зручно в періоди лікарняного, коли самопочуття не заважає вчитися або навчати, але є небезпека зараження інших.

Навчання в спокійній обстановці. У здобувачів менше приводів для хвилювання перед зустріччю з викладачами на заліках та екзаменах. Виключається можливість суб'єктивної оцінки: на систему, яка перевіряє правильність відповідей на питання тесту, не вплине успішність здобувача з інших предметів, його суспільний статус та інші чинники.

Особливістю професійної компетентності викладача є спрямованість на формування практичних навичок, базові знання про загальні принципи застосування інформаційно-комунікаційних технологій спеціальності 101 Екології, формування індивідуального педагогічного підходу. Безумовно, застосування систем дистанційного навчання та можливостей віртуального середовища (університету) відповідає традиційним цінностям закладів вищої освіти і має доведений потенціал для підвищення ефективності, навчання здобувачів.

Отже, змішане навчання, а не повна заміна традиційного навчання на дистанційним навчанням, стає перспективною тенденцією підвищення кваліфікації здобувача вищої освіти спеціальності 101 Екологія. На нашу думку, змішане навчання (дистанційна (віртуальний університет) та очна форми навчання) дасть змогу більш ефективніше налагодити тісний зв'язок між викладачем та здобувачем, а найголовніше – підвищити свою самоосвіту як здобувач, так і викладач.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білик Л.І. Особливості екологічної освіти студентів технічних університетів / Л. І. Білик // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки. Випуск 4 – 2010. – Режим доступу: – http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnadps_2010_4_3.pdf.

2. Кухаренко В.М. Екстрене дистанційне навчання в Україні. Колективна монографія / В.М.Кухаренко, В.В.Бондаренко. – 2020. – 409 с.

3. Шаєнко З. О. Важливість інновацій у навчальному процесі / З. О. Шаєнко, О. В. Муравльова, І. Л. Дворник, Л. Є. Бобирьова, А. О. Попруга // Матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю «Актуальні питання вищої медичної освіти в Україні». 17-18 травня 2018 року. м. Тернопіль. – С. 303–304.

ЦЕНТР ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Наталія Шейко

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Центр психологічної підтримки студентів Національного університету харчових технологій був створений у 2016 році. Метою створення Центру психологічної підтримки студентів є створення умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів вищої освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки учасникам освітнього процесу.

З 2016 року Центр психологічної підтримки студентів проводить тренінги, живі зустрічі у форматі дискусійних клубів. На початку 2019 року розпочав працювати онлайн-напрямок. З початком пандемії Центр повністю працює в режимі онлайн.

Наразі в Центрі психологічної підтримки студентів декілька напрямків роботи.

Індивідуальна робота зі здобувачами. Здобувачам надаються індивідуальні консультації онлайн за допомогою Скайп або Вайбер. Кожен здобувач може записатися на індивідуальну консультацію до психолога через сайт університету та прийти анонімно на зустріч. Психолог допомагає здобувачам відповісти на важкі запитання, надає підтримку та слухає здобувача, який прийшов поділитися проблемою. Багато здобувачів не мають можливості поділитися проблемою з батьками або з однолітками. Перші можуть насварити, а другі – не зрозуміти. Тому багато здобувачів відчувають себе самотніми. І саме індивідуальна робота як напрям роботи Центру є вкрай важливою складовою.

Групові зустрічі в режимі онлайн. Два рази на місяць проводяться відкриті лекції для учасників освітнього процесу. З грудня ми проводимо лекції в рамках Школи подружнього життя. Здобувачі – це саме те покоління, яке шукає своє кохання, будує стосунки та створює сім'ї. Тому вкрай важливо інформувати та відповідати на запитання щодо побудови сімейних стосунків. Щаслива та людина, яка має міцні та здорові стосунки.

Онлайн-робота в соціальних мережах. Для спілкування зі здобувачами створено канал Телеграм, сторінку в Інстаграм та Фейсбук. На каналі Телеграм ми публікуємо корисну інформацію для саморозвитку, літературу та цікаві факти. Також проводимо онлайн тренінги. Останій був у лютому під назвою «Марафон Бажань. Мрій – Дій». На ньому ми спілкувалися про те, як правильно ставити цілі, мріяти та створювати можливості для реалізації мрій. Тренінг проходив 7 днів і в ньому взяло участь 170 здобувачів. На сторінці Інстаграм 2 рази на місяць ми проводимо лекції в прямому ефірі, що зберігаються. Їх можна переглянути в записі. Бульше 300 здобувачів переглядають записи прямих ефірів. Також на сторінці Інстаграм ми публікуємо корисні статті на тему емоційного інтелекту, тайм-менеджменту, корисну літературу. В особистих повідомленнях в Інстаграм та Фейсбук ми отримуємо листи від здобувачів та викладачів зі проханням про допомогу. Тому, крім живої онлайн індивідуальної консультації, здобувачі та викладачі мають змогу отримати онлайн-консультацію у вигляді повідомлення або аудіовідповіді в соціальних мережах.

Переваги дистанційної роботи Центру психологічної підтримки студентів:

- здобувачі звикають до спілкування онлайн та зникають кордони щодо роботи з психологом онлайн. Записатися на онлайн-консультацію стає простіше і здобувачі розуміють, що це також дієвий спосіб отримати допомогу,

- здобувачі, які працюють, мають можливість підключатися до онлайн зустрічей Психологічного Клубу та ставити запитання психологу в прямому ефірі,

- після онлайн зустрічей кожен здобувач має можливість подивитися зустріч у записі та отримати всю корисну інформацію.

Недоліком дистанційної роботи Центру психологічної підтримки студентів, на мою думку, є відсутність живого спілкування, що є важливою складовою для психологічного здоров'я особистості. Але, не зважаючи на це, ми маємо підтримувати здобувачів і бути з ними на зв'язку, щоб вони розуміли й знали, що мають до кого звернутися, що ніколи не залишаться один на один із проблемою. Наразі важлива мета нашої роботи – це розповсюдження інформації, щоб якомога більше здобувачів вищої освіти в Національному університеті харчових технологій дізналися про Центр психологічної підтримки студентів.

Психологічне здоров'я стає одним із головних питань сьогодення. Кожен розуміє, що особистість, яка розвивається і приділяє достатньо уваги своєму саморозвитку, розвитку своїх якостей, стає на щабель вище й буде гарним співробітником, хорошим виконавцем та керівником. Тому важливо приділяти увагу психологічному здоров'ю здобувачів як майбутньому поколінню, що будуватиме нашу країну.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ- МАРКЕТОЛОГІВ У ВІРТУАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

**Вікторія Шиліна
Наталія Чугаєва**

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Світ змінюється. Ще донедавна здобувачі денної та заочної форми навчання відвідували заклад вищої освіти, а сьогодні всі навчаються online. Можливо, рано чи пізно вища освіта й перейшла б на таку форму викладання, можливо, тоді б це відбулося більш поступово та не створювало проблем як для викладачів, які були вимушені повністю переглянути та удосконалити програму та спосіб викладання, так і для здобувачів, але пандемія COVID-19 унесла свої корективи.

Тепер здобувачі різних спеціальностей вивчають різні дисципліни своїх курсів у віртуальному середовищі. Не стали винятком і студенти-маркетологи, які відчують певні труднощі у вивченні матеріалу та його сприйнятті через різні канали віртуального середовища.

Мета дослідження – проаналізувати психологічні аспекти навчання студентів-маркетологів у віртуальному середовищі, виявити переваги та недолік такої форми навчання.

Психологічні аспекти дистанційної освіти й застосування інформаційних технологій вивчали А. О. Застело, В. М. Кухаренко, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко, Л. В. Ткачук тощо.

Дистанційне навчання докорінно відрізняється від традиційних форм навчання. Забезпечити ефективність процесу навчання з використанням комп'ютерних технологій можна тільки через створення необхідних для цього умов. Ключовою умовою можна вважати створення сприятливого психологічного клімату при проведенні дистанційного навчання, надання допомоги здобувачам у виробленні індивідуального стилю, орієнтованого на ефективне засвоєння знань при віртуальному навчанні.

Хоча дистанційна форма навчання була вимушеною мірою в нових для світу умовах, вона має свої сильні та слабкі сторони в порівнянні з традиційною, очною, формою освіти, пов'язані, насамперед, з забезпеченням такого ж рівня якості навчального процесу. Аналіз і узагальнення досвіду дистанційної освіти, проведений В. М. Кухаренко, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко [2] дає змогу виокремити переваги дистанційного навчання для студентів, а саме:

– «психологічний комфорт»: для людей із типом особистості «інтроверт» або для тих, хто в силу певних обставин відчуває дискомфорт та скутість під час занять у спільній аудиторії з іншими здобувачами дистанційна освіта є «рятівним» кругом, оскільки такий здобувач, відвідуючи заняття з дому, не відчуває марного стресу, виходячи з цього, краще засвоює інформацію.

– гнучкість та «мобільність»: на відміну від очної форми навчання, здобувачі системи дистанційної освіти мають змогу зменшити витрати свого власного часу на дорогу до або з

навчального закладу, мають змогу відвідувати заняття, поєднуючи цей процес з іншими.

- **далекодія:** відстань від місця знаходження того, хто навчається, до навчального закладу (за умови якісного зв'язку) не перешкоджає ефективному навчальному процесу;

- **синхронність:** у процесі навчання той, хто навчає, і здобувач можуть реалізовувати технологію навчання незалежно від часу за зручним для кожного розкладом та темпом;

- **рентабельність:** під цією властивістю розуміють економічну ефективність дистанційної освіти. Середня оцінка зарубіжних і вітчизняних освітніх систем свідчить, що вони приблизно на 10-50 % дешевші, ніж традиційні.

Попри всі переваги та зручності віддаленого навчання, без недоліків не обійшлося. Проаналізувавши праці низки науковців та порівнявши на практиці очну та дистанційну освіту, було виявлено такі слабкі сторони нової форми навчання за спеціальністю «Маркетинг», а саме:

- **технічні можливості:** наявність потрібних електронних пристроїв, програм, або найбільш основного програмного забезпечення (наприклад, у викладача Windows 2003, а здобувача Windows 2010, і на комп'ютері викладача формат документа здобувача не підтримується, і тому робота здобувача не може бути оцінена);

- **відсутність «живого» контакту:** для практичних спеціальностей дуже важливим є саме «живий» контакт, який відсутній у формі дистанційного навчання. На відміну від, наприклад, спеціальності технолога хімічної чи харчової продукції, студенти-маркетологи, в основному, не відчують гострої необхідності в «живому» контакті та можуть вільно навчатись віддалено;

- **потреба в розгорнутих пояснювальних матеріалах:** маркетинг – це в першу чергу економічна спеціальність, повна завдань економічного характеру, які різняться від традиційних математичних задач. Пояснення через віртуальне середовище (Zoom, Classroom, тощо) не завжди допомагає здобувачам, які важко сприймають інформацію на слух або через візуальне подання, тому такі здобувачі потребують додаткових

матеріалів у вигляді письмових роз'яснень завдань та прикладів розв'язань.

Отже, проаналізувавши психологічні аспекти навчання студентів-маркетологів у віртуальному середовищі було виявлено низку переваг (особливо стосовно психічного здоров'я студентів) та недоліків (оскільки дистанційна форма навчання вимагає від студентів більшої концентрованості уваги та більше часу на засвоєння навчальних матеріалів). Нова форма освіти є ще незвичною та порівняно «молодою» для закладів вищої освіти та їхніх здобувачів. На відміну від інших спеціальностей, які потребують наочного вивчення, якість знань студентів-маркетологів не постраждає, за умови їхнього бажання навчатися, високої мотивації досягнення успіху здобувачів у засвоєнні навчального матеріалу, а в цьому їм допоможуть знання «Психології».

ЛІТЕРАТУРА

1. Застело А. О. Психологічні основи організації інформаційно-освітнього середовища дистанційної освіти / А. О. Застело // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. – 2012. – Вип. 42(2). – С. 19–29 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2012_42%282%29_5.

2. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс. Навч. посібник / В. М. Кухаренко, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко. – Харків : НТУ «ХПІ», Торсінг, 2002. – 320 с.

3. Ткачук Л. В. Психологічні особливості дистанційного навчання як перспективної освітньої технології [Електронний ресурс] / Л. В. Ткачук. - Режим доступу: http://www.zippo.net.ua/data/files/KafPsihol/NavchRobota/lvtkachuk_02.pdf.

ДИСТАНЦІЙНЕ ВИВЧЕННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ НАРАТИВІВОЧИМА АСПІРАНТІВ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ

**Микола Білецький
Дмитро Крищенко
Володимир Романюк
Микола Кітов**

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Надзвичайно важливою складовою дистанційної форми навчання при вивченні дисципліни «Історія філософії та філософія науки» є участь аспірантів у науковій роботі з філософських проблем своєї спеціальності.

Порівняно з бакалаврами орієнтація на наукові пошуки повніше забезпечується на рівні аспірантури. Зокрема, на рівні аспірантури підготовка статей із профілю своєї дисертаційної роботи для публікації в наукових журналах у 2020–2021 н.р. стала головним напрямком засвоєння вказаної дисципліни. Як засвідчує досвід – це досить цікавий і перспективний для аспірантів напрям роботи. Не випадково більшість аспірантів у цьому навчальному році мають публікації в наукових виданнях [2; 5; 7], зокрема і в науково-метричних журналах [1; 3; 4; 6]. Формування навичок наукової роботи з філософської проблематики серед аспірантів є важливим чинником підвищення, насамперед, їхнього професійного рівня.

Дистанційне навчання надає значно більші можливості займатися філософськими проблемами своєї спеціальності, адже дає змогу аспіранту тісніше пов'язувати підготовку дисертації через філософське осмислення профільної наукової тематики з соціальними потребами українського суспільства та світового співтовариства загалом.

При вивченні вказаної дисципліни насамперед було важливо збагнути необхідність засвоєння циклу філософських наративів для успішної діяльності інженера, адже на перший погляд могло скластися враження, що філософія є рудиментарним додатком для інженерних спеціальностей. Тому питання щодо доцільності вивчення дисципліни «Історія філософії та філософія науки» аспірантами інженерних

спеціальностей виникали цілком закономірно. Якщо інженер це той, хто використовує досягнення науки (або принаймні досвід) для реалізації певних технічних задач, то логічно припуститися помилок, що для цього потрібно робити акцент, перш за все, на дисципліни, які стосуються тієї чи іншої галузі інженерії та точних наук і лежать в основі спеціалізованих предметів. Гуманітарні науки при такому підході залишаються на периферії навчального процесу, адже нівелюється їхню значимість для інженерної діяльності [7]. Проте, на наш погляд, є серйозні причини (навіть необхідність!) у вивченні філософських наративів здобувачами всіх інженерних спеціальностей, не кажучи вже про магістрів чи аспірантів.

Серед чинників, що обумовлюють необхідність для інженера мати знання з філософських дисциплін, у зарубіжній літературі наводяться переконливі докази. Luis Manuel Valdés-Villanueva [8] наводить такі.

По-перше, знання філософії необхідне інженерам для того, щоб вміти захищати себе від критики з філософського боку, адже часто інженерів критикують за створення ядерної зброї; розробку систем комунікації, що збільшують контроль над людьми з боку уряду та корпорацій; створення комп'ютерів, що замінюють людське біологічне тіло, забруднюють світ, виготовляючи безглузді предмети та ін. У деяких випадках доходить до того, що інженерну справу безпідставно називають аморальною та експлуататорською відносно природи. Щоб захиститись від подібних закидів, необхідно знати філософію.

По-друге, знання філософії необхідне для врахування впливу своєї діяльності на людство. У цьому пункті йдеться про питання моралі, моральнісного вибору та права.

По-третьє, інженерія моделює нову філософію життя. Тобто, принципи інженерної діяльності стають принципами життя людей.

Філософія потрібна також для загального розвитку людини, адже вища освіта передбачає всебічний розвиток особистості. Тому знання філософії потрібне для її загального культурного розвитку.

Найважливішими, на нашу думку, є аспекти моралі та моральності в інженерній діяльності, що передбачає

вирішення проблем, які виникають в інженерії не інженерним шляхом, а шляхом філософських роздумів. Цей аспект інженерної діяльності був детально проаналізований одним із авторів на конкретних прикладах[7, 389–403].

Освіта взагалі, в тому числі і філософська, носить фундаментально соціокультурний характер. Вона має не лише відповідати на історичні запити суспільства, а й проникати, за образним висловлюванням, у *«задзеркалля завтрашнього дня»* (В. П. Андрущенко), тому ефективний розвиток науки, у тому числі і фундаментальної, неможливий без опори на широку гуманізацію та гуманітаризацію освіти.

Проблема гуманітаризації освіти (особливо технічної і технологічної) породжена, насамперед, розвитком матеріального виробництва як уречевленої форми самого технічного та технологічного знання. Сьогоднішній рівень виробництва призвів до різкої зміни самого об'єкта технічних і технологічних наук. Нині їхнім об'єктом є не традиційний інженерний об'єкт, а якісно новий, що включає людину як органічно невід'ємну складову своєї цілісності. Якщо раніше проектування машин і механізмів базувалося на досягненнях природничих наук, а гарантом їхньої надійності був інженерний розрахунок, то в сучасному автоматизованому й комп'ютеризованому світі такий підхід не спрацьовує [2, 413–420; 5, 379–389]. Без урахування фізичних, фізіологічних, психологічних, моральних характеристик, якостей та установок людини, яка включена у виробничий процес як його складова, невід'ємна частина, неможливо достовірно оцінити надійність техніки, технології, медицини тощо [6, 110–114]. Отже, технічна і технологічна освіта вимагає фундаментальної підготовки не лише з математики, фізики, хімії, а й з ергономіки, соціальної та інженерної психології, філософії – тобто широкої гуманітаризації.

Гуманітаризація загальнонаукових і спеціальних дисциплін може проходити двоюко: а) опосередковано, через *світоглядний* зміст фундаментальних дисциплін (фізику, хімію, математику), які складають методологічну базу спеціальних, технічних і технологічних дисциплін; б) безпосередньо, через зміну самого об'єкта технічного і технологічного знання шляхом включення

нього людину як нерозривну складову його частину. Перший шлях характерний для розвитку до автоматизованого виробництва, другий – автоматизованого.

Уключення людини в об'єкт технічного знання веде не лише до наповнення його людиновимірним змістом, але й перетворює технічне пізнання в акт самопізнання людини, адже без самопізнання людини, без усвідомлення її психологічних, моральних і моральнісних цінностей, орієнтирів та ідеалів, неможливе сучасне технічне пізнання, не кажучи вже про безпеку діяльності сучасного автоматизованого виробництва. Тепер, як ніколи, стає актуальним завдання забезпечити «людський вимір» розвитку науки та техніки. Жодний масштабний науково-технічний проект не може розглядатися ізольовано від людського контексту. Розвиток технічного та технологічного знання досягнув такого рівня зрілості, що його подальший розвиток потребує переборювання технократичного підходу до самого себе: «Моральний і моральнісний бік інженерної справи є досить важливим. Тому не варто самоусуватися від розв'язання моральних проблем, адже ігнорування, як було продемонстровано, призводить до катастрофічних наслідків. Формальне ставлення до виконання моральних приписів також може призвести до непередбачуваних наслідків. Вирішення моральних проблем у сфері інженерної діяльності є складним завданням, яке передбачає філософські роздуми» [7, 401]. Світ технічного та технологічного знання, світ техніки і технології становиться все більше соціотехнічним і соціотехнологічним. Технічні і технологічні навчальні заклади готують спеціалістів, котрі будуть створювати високотехнічні та біотехнологічні системи. Отже, сама освіта вимагає фундаментальної підготовки з комплексу наук про людину, квінтесенцією яких є філософія.

Чи має дистанційна форма навчання аспірантів недоліки? На наш погляд, вона має значно більше переваг, ніж недоліків. Найголовнішою перевагою є те, що кожний аспірант, безперечно, за підтримки викладача має широку можливість на свій розсуд встановлювати індивідуальний графік засвоєння філософських підходів, які тісно пов'язані з його майбутньою

професійною діяльністю. Гарантам наукових програм з кожної спеціальності, на наш погляд, необхідно звернути на це увагу.

По-перше, додатково ввести в педагогічне навантаження викладача 5-7 год. на кожного аспіранта для організації та проведення наукової роботи.

По-друге, водночас, підготовка наукових статей аспірантами має бути внесена в силабуси як обов'язковий елемент успішного опанування дисципліни «Історія філософії та філософія науки».

По-третьє, навіть при запланованій кількості годин, термін її вивчення має складати два семестри. Це вкрай необхідно для опублікування матеріалів у наукових журналах. Другий семестр має бути відведений для підбиття підсумків шляхом публікації кожним аспірантом наукової статті. Як показав досвід, цього року майже всі аспіранти підготували наукові статті чи тези, але, у силу об'єктивних обставин, не встигли їх опублікувати. Саме для цього й необхідно запланувати вивчення дисципліни у двох семестрах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубівко А. Застосування концепції наукового пізнання К. Поппера в удосконаленні процесу виробництва вівсяних напоїв / А. Дубівко, Д. Штепа, М. Кітов // «Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи»: зб. Матеріалів ХХХ Міжнарод. наук. практ. інтернет-конф., 15 лютого 2021 р. – Переяслав, 2021. – Вип. 30. – С. 254–259.

2. Кітов М. Г. Філософські проблеми автоматизації технологічних об'єктів харчової промисловості / М. Г. Кітов, Д. О. Крищенко, М. С. Білецький // The 5th International scientific and practical conference «Fundamental and applied research in the modern world» (December 16–18, 2020) WoScience Publisher, Boston, USA. 2020. – С. 413–420.

3. Ключка І. Філософські проблеми сучасних біотехнологічних досліджень / І. Ключка, М. Кітов // Альманах науки. – 2020. – № 11 (44). – С. 52–54.

4. Литовченко О. Філософські проблеми технічної реальності / О. Литовченко, Р. Байдаєв, М. Кітов // «Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи»: зб. Матеріалів ХХХІ Міжнарод.

наук. практ. інтернет-конф., 15 квітня 2021 р. – Переяслав, 2021. – Вип. 31.–С. 139–143.

5. Логінова А. Наука і техніка в системі соціальної практики /А. Логінова// Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу:збірник матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф., 9 грудня 2020 р. – Полтава, 2021. – С. 379–389.

6. Остролуцька Т. Моральні аспекти використання ефекту плацебо у медицині/ Т.Остролуцька// «Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи»: зб. Матеріалів XXX Міжнарод. наук. практ. інтернет-конф., 15 лютого 2021 р. – Переяслав, 2021. – Вип. 30. – С. 110–114.

7. Романюк В. Моральні, моральнісні та правові засади діяльності інженера /В. Романюк // Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу:збірник матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф., 9 грудня 2020 р. – 2021. – С. 389–403.

ПЕРЕВАГИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ПРИ ВИВЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ СТУДЕНТАМИ-ЗАОЧНИКАМИ

**Анастасія Вовкодав
Софія Жученко
Олена Троян
Микола Кітов**

Національний університет харчових технологій, м. Київ

В освітнянському світовому просторі існують різні форми навчання: денна, заочна, вечірня, дистанційна, індивідуальна, екстернат тощо. Через епідемію коронавірусу в Україні останні два роки найбільш поширеною стала дистанційна. У засобах масової інформації також повідомляється, що 90% навчального процесу всіх світових закладів освіти через епідемію коронавірусу переведено на цю форму навчання!

Безперечно, що дистанційна форма навчання має як свої переваги, так і недоліки, які чітко проявляються на різних курсах бакалаврів, магістрів і особливо аспірантів. Такий реальний стан вимагає всебічного, скрупульозного аналізу її застосування на всіх етапах перебування бакалаврів у закладах вищої освіти – від першого курсу до випускного. Важливо також проаналізувати, як ця система впливає на отримання знань здобувачами заочниками, які її переваги та недоліки.

Необхідно чітко зазначити, що переваги й недоліки дистанційної форми навчання по-різному проявляються на перших і четвертих курсах бакалаврів. Те, що на першому курсі є недоліком, на четвертому стає перевагою і навпаки. Тому до аналізу дистанційного навчання необхідно підходити творчо – з урахуванням року навчання та рівня. Без такого підходу навчальний процес дистанційної форми буде одностороннім, навіть спотвореним. Особливо це стосується вивчення гуманітарних дисциплін здобувачами-заочниками.

Які ж переваги надає дистанційна форма навчання студентам-заочникам?

По-перше, здобувачі заочної форми навчання мають реальну можливість частіше бачити й чути викладача через систему онлайн. Якщо раніше вони могли їх бачити і чути, як правило, лише під час начитки лекцій та екзаменаційної сесії, то дистанційне навчання дає змогу спілкуватися з викладачем значно частіше та отримувати консультацію з усіх питань, які в них виникають. Це приводить до поєднання переваг денного та заочного навчання.

По-друге, сучасна молодь краще сприймає спілкування «викладач-здобувач» через Інтернет, аніж аудиторне. При Інтернет-спілкуванні здобувач стає розкутішим, відвертішим, самодостатнім. Це дає змогу викладачу глибше зрозуміти потреби заочників, вчасно реагувати на їхні запити та ставити перед ними підвищені вимоги.

По-третє, досить важливим чинником дистанційного навчання є можливість самостійно рівномірно розподілити час на вивчення дисципліни. Не секрет, що в період начитки лекцій відбувається ущільнення навчального процесу, яке перевищує фізіологічну здатність здобувача запам'ятовувати поданий

матеріал. Настає втома, інколи настає навіть депресія та апатія до навчання – своєрідний навчальний синдром від перевантаження.

По-четверте, вибудова кожним здобувачем власної системи та графіка вивчення дисциплін об'єктивно підвищує його організованість та самомотиваційні мотиви навчання.

По-п'яте, особливо чітко вказані переваги дистанційного навчання проявляються при вивченні гуманітарних дисциплін, зокрема «Філософії». Для самоактивації здобувачів заочної форми навчання важливо забезпечити їх авторськими «Текстами лекцій», у яких вони спроможні будуть знайти відповіді на всі питання, що виносяться лектором на тестування. Як показує цьогорічний досвід вивчення «Філософії», не стає перепорою і досить об'ємний перелік питань, що виносяться на тестування: на кожен тему по 30 питань, а на підсумковий тест було заплановано 60 питань. Головне, щоб вони були взаємопов'язані, а відповідь на них можна було знайти у «Текстах лекцій». Навпаки – це лише дисциплінує здобувачів.

СЕКЦІЯ 5
ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ОСВІТНІЙ ПАРАДИГМІ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВЧИХ
ТА ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО
НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Тетяна Пінчук
Катерина Ульянова

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса
Шевченка», м. Старобільськ

Карантинні обмеження, пов'язані з розповсюдженням коронавірусної хвороби Covid-19, викликали гостру необхідність визначити оптимальні шляхи реалізації освітньої діяльності в закладах вищої освіти. Так, починаючи з березня 2020 р., з'явилася низка регламентуючих постанов Кабінету Міністрів України, з огляду на які всі університети нашої держави частково чи повністю перейшли на рекомендований режим дистанційного навчання.

Організація освітньої діяльності в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» в період пандемії коронавірусу здійснюється із суворим дотриманням усіх законодавчих документів і постанов Головного санітарного лікаря України [3]. У зв'язку з цим, навчальний заклад двічі за 2020 – 2021 н. р. офіційно переходив на тимчасову дистанційну форму реалізації освітнього процесу (накази №110 – Од від 20. 08. 2020 р. та № 38 – Од від 01. 04. 2021 р.).

У пропонованій розвідці ми з'ясуємо особливості організації дистанційної освіти на одному із найважливіших структурних підрозділів університету – факультету української філології та соціальних комунікацій та розкриємо специфіку викладання дисциплін журналістичного (спеціальність 061 «Журналістика») та філологічного (спеціальність 014.01 «Середня освіта. Українська мова і література») циклів в умовах карантину.

Основними електронними майданчиками для організації дистанційного навчання в усьому університеті стали «Освітній портал Луганського національного університету імені Тараса Шевченка», створений на платформі Moodle, «Електронний університет ЛНУ імені Тараса Шевченка», а також корпоративна онлайн-платформа Microsoft Teams, однак їх практичне застосування має кардинальні відмінності для різних напрямків підготовки студентів і спеціальностей. Розглянемо особливості застосування зазначених вище ресурсів у процесі здійснення навчальної діяльності в умовах пандемії коронавірусу у взаємопов'язаних між собою філологічній і журналістикознавчій галузях знань, які в цілому співвідносяться з іншими напрямками підготовки гуманітарної сфери, однак мають свої специфічні риси.

Так, діяльність «Освітнього порталу Луганського національного університету імені Тараса Шевченка» [2] – цифрової платформи, котра забезпечує доступ до навчально-методичних ресурсів викладачів університету і створює умови для онлайн-комунікації між учасниками освітнього процесу, здійснює оцінювання й контроль якості знань здобувачів вищої освіти – використовувалась навчальним підрозділом, як і всім університетом, ще задовго до встановлення карантинних обмежень. Після евакуації університету на підконтрольну Україні територію до м. Старобільська в 2014 р. це була єдино можлива форма здійснення навчального процесу. По мірі відновлення матеріально-технічної бази й переходу на традиційні форми реалізації навчання «Освітній портал» почав виконувати супровідну роль у реалізації індивідуальної навчальної траєкторії здобувачів вищої освіти. У сьогоденних обмежувальних умовах здійснення навчальної діяльності інформаційно-інтерактивна платформа є базовою, виконуючи першочергову роль у забезпеченні найзручніших умов для надання повного спектру послуг і сервісів, необхідних для якісного освітнього процесу.

«Освітній портал», завдяки широкому спектру інтерактивних можливостей, здатен озброїти не лише теоретичними знаннями, а й утілити практичні засоби їх реалізації, адаптуючи великий комплекс загальних і

професійних компетентностей, знань та вмінь, необхідних для всебічної підготовки майбутніх фахівців-філологів і журналістів. Сайт розроблений на популярній платформі Moodle, яка дозволяє повноцінно організувати освітню діяльність на факультеті, втілюючи в дію основні принципи і методи дистанційної освіти. Він є фундаментом для оснащення базовими теоретичними знаннями як загального, так і професійного циклів підготовки студентів і магістрантів, а також дозволяє втілити в дію практико-орієнтовну систему викладання, що є важливим аспектом навчання цієї категорії здобувачів вищої освіти.

Однією з провідних функцій під час викладання дисциплін журналістикознавчого і філологічного напрямку в умовах дистанційного навчання залишається комунікативна, яка реалізовується завдяки синхронним технологіям навчання. Об'єктом досягнення комунікативної мети в умовах віддаленої освіти є офіційно визнана керівництвом університету корпоративна онлайн-платформа Microsoft Teams. Широкий спектр інструментів сайту надає оптимальні умови для реалізації освітнього процесу на факультеті української філології та соціальних комунікацій. Заняття відбуваються згідно штатного розкладу на заздалегідь організованих адміністратором-тьютором «каналах» суб'єкт-об'єктного взаємозв'язку. Перевагою такої взаємодії є диференційований набір функціональних можливостей Microsoft Teams, які дозволяють реалізувати різні засоби унаочнення й інтерактивного навчання, що є важливим компонентом викладання журналістикознавчих і філологічних дисциплін.

Нагальною проблемою в умовах пандемії коронавірусу залишається організація державної атестації студентів-філологів і журналістів. Так, передбачені навчальними планами й освітніми програмами комплексні екзамени з фаху здійснюються на сайті «Електронний університет ЛНУ імені Тараса Шевченка» [1]. Відповідальні особи (члени відповідних кафедр) створюють і оформлюють технічно необхідні комплекти тестових завдань, які стають доступними після реєстрації облікових записів здобувачами вищої освіти.

Завершені дипломні дослідження як бакалаврського, так і магістерського рівнів підготовки надаються до університетського репозиторію. Усні захисти дипломних проєктів відбуваються в реальному часі згідно затвердженого розкладу на платформі Microsoft Teams, де корпоративна функція «демонстрація екрану» дозволяє якісно презентувати дослідження різних форматів.

Відкритою і досить нагальною проблемою в умовах карантинних обмежень залишається проходження виробничої практики здобувачами філологічних та журналістських спеціальностей. Останні із них мають можливість дистанційно скористатися університетськими базами практик, які забезпечує відділ маркетингу Луганського національного університету імені Тараса Шевченка та університетська телерадіостудія, а також кафедральна навчальна газета «Контакт».

Науково-педагогічна (виробнича) практика студентів-філологів 2 (магістерського) рівня вищої освіти на базі закладів середньої освіти міста й області в якості вчителів української мови і літератури старшої школи та на випускових кафедрах університету в якості асистентів, викладачів організована за трьома напрямками: навчальна робота, позакласна робота, науково-дослідна робота.

Мета практики – узагальнення досвіду кращих учителів-словесників у старшій школі та профільних класах освітніх закладів II рівня акредитації. Науково-педагогічна практика магістрантів у якості асистентів, викладачів дозволила застосувати на практиці теоретичні знання, набуті ними як зі спеціальних, так і психолого-педагогічних дисциплін, закріпити й вдосконалити професійно-педагогічні уміння, які були напрацьовані під час лекційних, практичних та семінарських занять. У результаті проходження практики магістранти-філологи удосконалили професійно-орієнтовані компетентності про основні положення чинних освітніх програм, концепцію літературної освіти, державного стандарту базової середньої та вищої освіти.

Здобувачі вищої освіти I (бакалаврського) рівня проходили педагогічну (виробничу) практику за місцем проживання в ролі як вчителя-предметника, так і класного керівника.

Отже, не дивлячись на суворі карантинні обмеження на державному (регламентовані законодавством України та Міністерством освіти і науки України) та регіональному (залежать від епідеміологічної ситуації в регіоні та університеті зокрема), викладання журналістикознавчих та філологічних дисциплін у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» здійснюється на кваліфікованому й професійному рівнях, із дотриманням усіх санітарно-епідеміологічних вимог, завдяки використанню дистанційних програм та онлайн-технологій, які постійно вдосконалюються відповідно до навчальної мети й специфіки підготовки відповідної категорії здобувачів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Електронний університет ЛНУ імені Тараса Шевченка.– Режим доступу: URL: <http://лну.укр/ru/auth/login>.

3. Про затвердження Тимчасових рекомендацій щодо організації протиепідеміологічних заходів в закладах освіти в період карантину у зв'язку з розповсюдженням коронавірусної хвороби (COVID-19). Постанова Міністерства охорони здоров'я України від 30. 07. 2020 р. № 42. – Режим доступу: URL: [https://yandex.fr/images/search?text=Постанова%20МОЗУ%20від%2030.07.2020%20№%2042%20»Про%20затвердження%20Тимчасових%20рекомендацій%20щодо%20організації%20проти епідемічних%20заходів%20у%20закладах%20освіти%20в%20період%20карантину%20в%20зв'язку%20з%20поширенням%20коронавірусної%20хвороби%20\(COVID%2019\)»&stypе=image&lr=27851&source=wiz&pos=0&img_url=https%3A%2F%2Fsun1-99.userapi.com%2FifC8WkgbP0u0_cYc2V606g7BbeU5t-N1DPTliQ%2F4Fzsvi8qW0I.jpg&rpt=simage](https://yandex.fr/images/search?text=Постанова%20МОЗУ%20від%2030.07.2020%20№%2042%20»Про%20затвердження%20Тимчасових%20рекомендацій%20щодо%20організації%20проти епідемічних%20заходів%20у%20закладах%20освіти%20в%20період%20карантину%20в%20зв'язку%20з%20поширенням%20коронавірусної%20хвороби%20(COVID%2019)»&stypе=image&lr=27851&source=wiz&pos=0&img_url=https%3A%2F%2Fsun1-99.userapi.com%2FifC8WkgbP0u0_cYc2V606g7BbeU5t-N1DPTliQ%2F4Fzsvi8qW0I.jpg&rpt=simage).

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАГІСТРІВ-ФІЛОЛОГІВ ЯК ЧИННИКА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Людмила Воротняк

Гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький

Людмила Закреницька

Гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький

У теорії сучасного наукового знання мають місце різні підходи до розуміння феномену «толерантність» через його багатоаспектність. У контексті педагогіки толерантність трактується як готовність сприймати інших такими, які вони є, і взаємодіяти з ними на засадах згоди та порозуміння.

Термін «толерантність» часто вживають як стосовно глобальних речей: міжнародних відносин, міжнаціональних конфліктів, так і в менш глобальному контексті, звертаючи увагу на те, що толерантність необхідна, перш за все, у стосунках між учителями й учнями, студентами і викладачами, узагалі в міжособистісному спілкуванні, для того, щоб уміти вислухати та зрозуміти один одного, бути здатним сприймати людей з їхньою унікальністю, усвідомити право кожної людини на своє бачення світу.

Однією з найважливіших проблем, яка в даний час знаходиться в фокусі уваги науковців та практиків, є формування цивілізованих норм буття на нашій планеті, толерантної свідомості у представників різних народів. Основними компонентами поняття «толерантність» є активна етична позиція і психологічна готовність до терпимості задля позитивної взаємодії з людьми іншої культури, нації, релігії, соціального середовища.

Слід зазначити, що зустріч із «несхожим іншим» і необхідність взаємодії з ним представляє один із варіантів стресової ситуації. У цьому контексті особливого значення набуває соціокультурна толерантність, що є ознакою впевненості особи в собі й усвідомлення надійності своїх позицій. Цей тип толерантності виявляється у прагненні досягти взаємної поваги, розуміння і узгодженості інтересів,

поглядів без застосування тиску, переважно методами роз'яснення та переконання.

Отже, толерантність – це інтегративна моральна категорія, що характеризує терпиме ставлення до поглядів, думок, вірувань, що відрізняються, передбачає вміння конструктивно розв'язувати конфлікти, долати суперечності, контролювати власну поведінку. Виховання цієї моральної якості має спиратись на конкретну програму та стратегію, базуватись на відповідній концепції, яка була б легкою в реалізації та відповідала потребам і завданням, що висуваються до особистості здобувача.

До вивчення концепту «толерантність» зверталось багато вітчизняних і зарубіжних учених із різних галузей науки: М. С. Міріманова, А. Г. Асмолов, В. А. Тишков, Г. У. Солдатова, О. Д. Шарова., М. Уолцер, К. Уейн тощо.

Аналіз поняття дає змогу нам звернутися до проблеми формування толерантності магістрів-філологів засобами іноземної мови й обґрунтувати актуальність цього поняття в рамках формування міжкультурної компетенції майбутнього вчителя, оскільки в самій дисципліні «Іноземна мова» закладені потенційні можливості формування готовності до позитивної взаємодії з людьми іншої культури, нації, релігії, соціального середовища, що є основним компонентом поняття «толерантність».

Отже, виховання молоді в дусі примирення не може відбуватися окремо від навчання. Толерантність у сучасному розумінні прямо пов'язана з рівнем освіти суспільства. Без цілком конкретного знання про особливості розвитку інших культур, культурні цінності, вірування інших народів, подібне та відмінне в різних культурах, їх взаємодію, про внутрішні й зовнішні конфлікти, про труднощі з вибором ідентичності не можна сформулювати потребу бути толерантним.

Важливим чинником формування соціокультурної толерантності студентів, на нашу думку, є формування навичок міжкультурної комунікації на заняттях з іноземної мови. Означена мета впливає на вибір таких форм та методів роботи як завдання з моделювання ситуацій міжкультурного спілкування, дискусії, диспути, дебати, проекти, ділові та

рольові ігри, оскільки формування полікультурних якостей особистості, у т. ч. толерантності, можливе лише в активній діяльності, яка має соціокультурну спрямованість.

Оскільки основу вивчення іноземних мов становить спілкування, яке розглядається в площині особистісної взаємодії (інтерактивності), тосучасне заняття з іноземної мови можна розглядати як модель міжкультурної комунікації, що в умовах полікультурного простору є важливим і актуальним.

Аналіз досліджень таких вчених як Н. Ф. Бориско, Н. Б. Ішханян [1], Д. Б. Гудков [3] та власні спостереження дозволили зробити висновок, що незнання поведінкових норм іншомовної культури, яких необхідно дотримуватися у спілкуванні, призводить до «культурного шоку» комунікантів. Крім того, в іноземних культурах існують так звані «слова-пастки» (слова або фрази, культурна конотація яких відрізняється від їх прямого лінгвістичного значення). Для того, щоб уникнути «комунікативних пасток» та «культурного шоку» в реальному житті, ми провокуємо такі «пастки», моделюючи ситуації міжкультурного спілкування на заняттях.

Наприклад, для проведення заняття з елементами моделювання підбираються найбільш поширені слова і фрази англійської мови, які можуть спричинити непорозуміння. Студенти працюють у парах, складаючи діалоги з запропонованими фразами, представляють їх групі й разом аналізують відповідність фраз змодельованим ситуаціям.

Не менш ефективним у досягненні нашої мети є використання відеометоду. Здобувачі виконують вправи різного типу, передбачені для роботи з відеоматеріалами, а саме: вправи на формування комунікативної культури; вправи на інформаційний пошук; вправи для роботи з окремим сегментом.

Для реалізації відеометоду підбираються фрагменти з телепередач, фільмів, серіалів (CNN, Євроновини, ВВС тощо), що містять матеріал, який ілюструє культурні явища, традиції, спосіб спілкування, включаючи вербальну та невербальну комунікативну поведінку, побут, сімейні відносини, проблемні ситуації, характерні для тієї чи іншої культури [2].

В умовах інформаційного суспільства людина може зазнавати маніпулятивного впливу на її уявлення про світ, про свою країну, про себе, оскільки в залежності від каналу поступання інформації, способу її подачі, інформаційного наповнення, композиційної побудови тексту, набору фактів та суджень можна дати неповну інформацію про щось, а інколи й дезінформацію.

Щоб уникнути такої ситуації, необхідно вчити здобувачів грамотному сприйняттю інформації – це, передусім, формувати вміння критично оцінювати повідомлення засобів масової інформації.

У процесі навчання студенти мають набути таких аналітичних умінь: дізнаватися, хто автор повідомлення, яка його мета й точка зору; визначати, як використано мовні, звукові та зображальні засоби для побудови повідомлення і як уміле використання символів сприяє передачі цінностей та ідеології, носієм яких є автор або ЗМІ, що є джерелом повідомлення; оцінювати економічну, соціальну та політичну ситуацію, у якій створюється та «споживається» повідомлення ЗМІ; розуміти тлумачення повідомлення ЗМІ окремими особами залежно від їх життєвого досвіду, освіти тощо; усвідомлювати специфічні риси різних систем комунікації (візуальних, аудіо-, аудіовізуальних та електронних технологій) [4].

Для цього ми використовуємо методи розвитку навичок критичного мислення, основою якого є не рівень запам'ятовування інформації, а здатність людини її самостійно аналізувати, аргументувати свою думку, переглянути своє ставлення до проблеми.

У процесі навчання враховується той факт, що із засобами масової інформації пов'язана проблема впливу мови на спосіб мислення, а недостатній рівень освіти і культури призводить до появи стереотипів мислення. Ось чому викладачі, використовуючи різні ЗМІ в навчальному процесі, звертають увагу на мову, якою повідомляються новини, розвиваючи таким чином інтелектуальні вміння та критичне мислення здобувачів.

Так, на заняттях з іноземної мови використовуються блоки новин (BBC, CNN, «Євроновини»), які транслюються як іноземними мовами, так і дублюються перекладом. Таким

чином, здобувачів простежують різницю в трактуванні та представленні інформації різними мовами, а саме: наявність деталей та подробиць у висвітленні тієї чи іншої події однією мовою та їхню відсутність у висвітленні іншою мовою, чіткий виклад фактів або ж власне трактування з чітко вираженою позицією і оцінкою того, що відбувається. Таке порівняння дає змогу здобувачам більш об'єктивно ставитися до тих чи інших подій, що відбуваються у світі, аналізувати, формувати свою власну точку зору, своє бачення проблеми чи події [2].

Методика розвитку критичного мислення, система її прийомів, методи, зміст привчають студентів до розбірливості під час вибору джерел інформації, до багатомірного бачення світу, розвивають у них прагнення мислити.

Отже, у комунікативній діяльності на засадах діалогізації здобувачі вчаться слухати й розуміти співрозмовника, бачити світ очима інших людей, коректно висловлювати свої думки, співпереживати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бориско Н. Ф. Социально-психологические предпосылки формирования лингвосоциокультурной компетенции / Н. Ф. Бориско // Иноземні мови. – 1997. – № 1. – С. 53–55.

2. Воротняк Л. І. Використання матеріалів засобів масової інформації у процесі навчання іноземної мови як чинник формування полікультурного світогляду магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах / Л. І. Воротняк // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. – Запоріжжя, 2010. – Вип. 6 (59). – С. 109–113.

3. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. гудков. – Москва: ИТДГК «Гнозис», 2003. 288 с.

4. Олійник Т. О. Курс «Критичне мислення» для студентів та викладачів університетів / Т. О. Олійник // Педагогіка та психологія: зб. наук. праць. – Харків, 2002. – Вип. 22. – С. 135–139.

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИВ КОНТЕКСТІ НАБЛИЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Людмила Приблуда

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Проблема формування мовної компетенції студентської молоді в закладах вищої освіти України посідає важливе місце в сучасному освітньому просторі. Відповідність мовної ситуації та мовної компетенції стратегічним цілям національного та державного розвитку забезпечує державна мовна політика.

У контексті перспективи включення України до європейського освітнього простору постає завдання поряд із ґрунтовним вивченням української мови як рідної та забезпеченням її повноцінного функціонування як державної – здійснення в рамках системи закладів вищої освіти низки заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння студентською молоддю іноземними мовами в обсязі, достатньому для здобуття освіти за кордоном [2, 7].

О. Яковлева наголошує на тому, що мову освіти визначає не воля людини або припис держави, а характер комунікативного простору, у якому відбувається освітній процес [3, 183]. Характерною особливістю сучасного суспільства, яке перебуває в динамічному розвитку, є поступовий перехід від стану переважної моноетнічності до поліетнічності [1, 34]. Це зумовлює дедалі більшу відкритість мовних середовищ і мовних систем, сприяє більш активній взаємодії різних мов, зокрема, інтернаціоналізації словникових фондів [3, 183].

У нових незалежних державах освіта покликана бути одним із дієвих інструментів націотворення та розбудови держави. Саме освітня сфера повинна сприяти розширенню функцій української мови внаслідок надання їй статусу єдиної державної [3, 183].

Мовна компетенція має здатність змінюватися в ході подальшої діяльності особистості, проте її наріжні засади та визначальні принципи виявляють підвищений ступінь інерційності, залишаючись, як правило, незмінними протягом

усього періоду її – особистості – фізичного існування. Винятки в цьому випадку, безумовно, можливі, але в порівнянні з випадками, що підтверджують це правило, вони є нечисленними [3, 179].

Для сучасної людини загалом і для молодшої людини зокрема володіння мовою має переважно прагматичний характер, спрямоване, передусім, на максимально повне задоволення індивідуальних потреб і здебільшого визначається цим чинником. Якщо ті чи ті потреби можна задовольнити без досконалого знання української мови й без застосування цього знання на практиці, – людина задовольнятиме їх так, як їй зручніше й простіше, без співвіднесення проблеми задоволення індивідуальних потреб із проблемою збереження національної ідентичності й розвитку рідної мови як державної [3, 188–189].

Отже, сьогодні сучасний викладач вищої школи повинен уміло використовувати сучасні підходи для формування мовних та мовленнєвих компетенцій, що надзвичайно важливі для професійної діяльності майбутніх фахівців різних галузей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Журавлева Е. А. Вариативность как основной признак мировых языков / Е. А. Журавлева // Георусистика. Первое приближение. – Симферополь, 2010. – 38 с.

2. Кремень В. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результат / В. Кремень. – Київ : Грамота, 2005. – 447 с.

3. Яковлева О. В. Мовна компетенція студентства та мовна ситуація в українських університетах у контексті наближення України до європейського освітнього простору / О. В. Яковлева // Науковий вісник. Серія «Філософія». – Харків, 2015. – Вип.45 (Частина I) – С. 179–193.

ВИВЧЕННЯ ВУЗІВСЬКОГО ПРОГРАМОВОГО МАТЕРІАЛУ З УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ

Ольга Скиба

*ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса
Шевченка», м. Старобільськ*

Експериментальне впровадження дистанційного навчання було започатковано в «ДЗ Луганський університет імені Тараса Шевченка» ще в 2010 році. Уперше розроблялися програми дистанційних курсів і на факультеті української філології та соціальних комунікацій. Дистанційний курс із дисципліни «Усна народна творчість», призначений для здобувачів спеціальності «Українська мова і література» факультету української філології та соціальних комунікацій, був рекомендований для впровадження в навчальний процес як навчально-методична праця та апробований з 2014 року. Він покликаний залучити здобувачів до участі в популяризації фольклорних надбань. Принагідно скажемо, що інновації дистанційної освіти та інтерес до вивчення духовної спадщини України допомогли посилити опанування, вивчення, збереження й популяризацію кращих здобутків національної спадщини, героїчного минулого українського народу тощо.

2021 рік відзначається зростанням уваги до дистанційного навчання в освітньому просторі. Сьогодні карантин активізував питання організації дистанційної освіти й для здобувачів закладів вищої освіти. Одним із важливих питань є підготовка викладача до проектної діяльності та визначення його ролі в роботі зі здобувачами на відстані. Науковці, вчені-методисти, вчителі-практики трансформуються навколо ключових питань, які поставило перед нами змішане навчання (проекти, експерименти, прикладні завдання та ін.) [1, 2, 3, 4, 5, 6].

Основну увагу приділено поглибленню знань здобувачів про теоретичні та практичні аспекти вивчення і побутування жанрів усної народної творчості, розвитку навичок аналізу фольклорних творів, системи образності, мотивів, символіки, а

також залучення до формування вміння творчо використовувати їх у процесі викладання шкільного курсу української мови та літератури. Метою курсу є також виокремлення умов, за яких українські весільні фольклорні тексти сприяють поглибленому вивченню творів митців слова, народних традицій, вихованню любові до рідної країни. Вивчення курсу буде не тільки сприяти розвитку у студентів навичок роботи з фольклорним матеріалом, але створить також уявлення про процеси міжкультурних комунікацій.

Практика дає змогу говорити, що ознайомлення здобувачів із творами усної народної творчості розвиває погляди на фольклор як джерела літературного процесу, дає змогу глибше дослідити проблеми впливу фольклору на творчість українських письменників, історію розвитку вітчизняної фольклористики; удосконалити навички самостійної роботи з фольклорним текстом, збирання та аналізу фольклорного матеріалу та ін. Здобувачі ознайомлюються з важливими здобутками дослідників народної творчості, прагнуть зорієнтуватися в напрямках сучасних фольклористичних досліджень. Курс націлений також на виконання завдань, спрямованих на оволодіння студентами сучасними методами, формами і технологіями проведення польових досліджень на локальній місцевості.

Пропонуємо контент курсу (ввійшли матеріали лекційних та практичних занять, які пройшли апробацію протягом 2011 – 2012 н. р. в аудиторії студентів-філологів Старобільського факультету Луганського національного університету імені Тараса Шевченка):

Потижневий розклад дистанційного курсу

Тиждень 1. Установочний тиждень. Знайомство з викладачем, структурою курсу, вимогами; обмін контактами.

Лекція 1. Тема: Вступ. Предмет і завдання курсу. Фольклор як складова національної культури.

Тиждень 2. *Лекція 2. Тема: Роди і жанри народної творчості.*

Тиждень 3. *Лекція 3. Тема: Обрядова творчість. Народна драма.*

Тиждень 4.Лекція 4. Тема:Родинно-обрядова поезія. Матеріал для самостійного вивчення. Тема: Весільний обряд.

Тиждень 5.Лекція 5. Тема: Героїчний епос. Тематика дум. Матеріал для самостійного вивчення. Тема: Використання мотивів дум у художній літературі.

Тиждень 6.Лекція 6. Тема: Жанрове розмаїття народної лірики. Матеріал для самостійного вивчення. Тема: Пісні літературного походження.

Тиждень 7.Лекція 7. Тема: Народна пареміографія. Прислів'я, приказки, загадки.

Тиждень 8.Практичне заняття № 1.Тема: Календарно-обрядова поезія.

Тиждень 9.Практичне заняття № 2. Тема: Родинно-обрядова поезія. Матеріал для самостійного вивчення. Тема: Весільний фольклор Луганщини.

Тиждень 10.Завдання для самостійної роботи.

Тиждень 11. Практичне заняття № 3. Тема: Народна паремія

Тиждень 12.Практичне заняття № 4. Героїчний епос.

Тиждень 13.Практичне заняття № 5-6. Ліричні пісні.

Тиждень 14. Лекція 8. Тема: Дитячий фольклор. Матеріал для самостійного вивчення. Тема: Дитячий фольклор у дослідженнях українських фольклористів.

Тиждень 15.КМР. Контрольна модульна робота.

Тиждень 16. Оформити словник фольклорних термінів.

Тиждень 17.Підсумковий тиждень.

Як бачимо, дистанційне навчання дисциплінує, установлює певні строки та має і інші переваги, наприклад, від зміни способу подачі матеріалу, зростає творча складова. Основною формою викладання матеріалу з курсу «Усна народна творчість» є лекції. Перевагу надається й іншим формам організації дистанційного вивчення матеріалу: самостійна робота; семінарські заняття; підсумкові контрольні роботи. Ключові проблеми, які розглядаються в процесі лекційного матеріалу, як правило, виносяться й на практичні заняття для поглиблення окремих аспектів теоретичної частини модуля та актуалізації матеріалу для його самостійного опрацювання.Пропонуються короткі відеоматеріали до

навчальних занять. Загалом, дистанційне вивчення текстів з усної народнопоетичної творчості є прозорим та об'єктивним. Зазначимо, що у процесі самостійної роботи здобувачі мають можливість інтерпретувати дослідження науковців, положення, тези, навести власні приклади фіксації фольклорних жанрів, зрозуміти важливість проведення їх збору тощо. У зв'язку зі збільшенням годин на самостійну роботу здобувачів, для ефективної оцінки їхньої роботи, вводиться завдання проблемно-пошукового, дослідницького характеру. Уміщені матеріали вмотивовані потребою перш за все зорієнтувати здобувачів в обсязі джерел, присвячених проблемам побутування й аналізу фольклорних жанрів.

Отже, цей курс спонукає здобувачів до збирання та вивчення фольклорних жанрів, сприяє системним дослідженням з історії народної творчості. Щорічне оновлення програми дистанційного курсу й подача здобувачам систематизованих відомостей з усної народнопоетичної творчості в умовах довготривалого карантину сформує особистість, її національну свідомість. Набуті вміння і навички здобувачі зможуть реалізувати у практичній діяльності під час проходження дослідницької (фольклорно-етнографічної практики).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В. Сучасна народнопоетична творчість на Україні. Основні тенденції розвитку / В. Бойко. – Київ : Наук. думка, 1973. – 120 с.
2. Грицай М. Українська народнопоетична творчість: підр. для студентів філологічних фак-тів ун-тів / М. Грицай, В. Бойко, Л. Дунаєвська. – Київ : Вища школа, 1983. – 359 с.
3. Дистанційне навчання (досвід проведення педагогічного експерименту у Полтавському університеті економіки і торгівлі : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://el.puet.edu.ua/sites/default/files/book_el.pdf.
4. Логвиненко Н. Від фольклорної фантастики до сучасного українського фентезі / Н. Логвиненко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2010. – № 11. – С. 36–40.

5. Наказ «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.

6. Петрашик О. В. Дистанційне навчання у вищій школі / О. В. Петрашик : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua> › node.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Андрій Уліщенко

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Упродовж останніх двох десятиліть дослідників що далі, то більше зацікавлює роль емоцій під час вивчення і викладання іноземних мов.

Дослідження цього напрямку, що проводяться у школах і університетах, мають на меті привернути більше уваги до тих елементів педагогічної діяльності вчителя, викладача, які стимулюють оптимізм, креативність, витримку, гнучкість і якнайкраще сприяють успіху всіх учасників навчальної взаємодії в процесі опанування іноземних мов.

Британський психолінгвіст Жолтан Дорней зауважує, що впродовж тривалого часу в дослідженнях із методики викладання іноземних мов увага зосереджувалася переважно на лінгвістичних аспектах, питаннях раціонального мислення, що має чітку логіку і йде до мети, тоді як емоціям відводилася другорядна роль: «Лінгвістика традиційно фокусувалася на статичному результаті (language output), який показував той, хто навчався, практично залишаючи поза увагою процес розвитку, процес здобування знань, шлях до цього результату. Відповідно до такого традиційного підходу процес опанування мови розглядався як послідовне засвоєння різних граматичних правил. Однак, на думку автора, сьогодні саме психологічні підходи мають панувати в навчанні мови. Дослідник вважає, що потенційним ресурсом методики викладання іноземної мови є психологія розвитку людини, який визначається умовами середовища, де вона перебуває [12].

Особливості сприйняття дистанційного навчання в умовах пандемії COVID-19, визначені в процесі опитування, тестування індійських викладачів і здобувачів, є предметом уваги дослідження Діпіки Намбіар. Більшість викладачів висловили міркування, що аудиторні заняття є значно ефективнішими порівняно із заняттями онлайн, на яких відчувається недостатній рівень взаємодії викладачів і здобувачів, виникають технічні труднощі. Однак вони звернули увагу також і на позитивні аспекти нового формату навчання – зручність роботи вдома, не потрібно витратити час на транспорт, відкриваються нові можливості досліджувати та використовувати інноваційні педагогічні технології. Також повідомлялося, що під час занять в Інтернеті істотною проблемою, з якою доводилося стикатися, були ситуації, коли певна частина здобувачів уникала відвідування занять, виправдовуючись тим, що виникали різноманітні проблеми зі зв'язком, якістю відео, аудіо тощо. Здобувачі також звертали увагу на дискомфорт і зниження мотивації через відсутність звичної комунікації як з одногрупниками, так і з викладачами [2].

Інші зарубіжні дослідники, розглядаючи вплив COVID-19 на психологічну атмосферу під час навчання, акцентують увагу на позитивних аспектах переходу на інші форми дидактичної взаємодії. З'являється більше часу на відповідь, підвищується гнучкість навчання. Онлайн середовище надає певні зручності під час вивчення іноземної мови, оскільки здобувачі можуть брати участь в асинхронних і синхронних навчальних заходах, скерованих на підвищення рівня володіння мовою. Окрім того, дослідження свідчать, що ставлення здобувачів до навчання, їхня мотивація можуть суттєво змінюватися на краще саме через засоби освіти онлайн [6], [11]. Однак, звісно, дистанційне навчання не є сприятливим для практики усного мовлення, хоча для розвитку навичок писемного мовлення, навпаки, надає певні переваги, зважаючи на асинхронний характер писемної діяльності та зворотний зв'язок у письмовій формі [5].

Багато досліджень присвячено проблемам взаємодії у віртуальній групі, формуванню комунікативних навичок і впевненості в собі під час занять у дистанційному форматі. Про

комфортність навчального середовища йдеться в роботах Мората, Халіма та інших дослідників [3], [9]. Використання автентичних матеріалів, наприклад, Вікіпедії, відео з Youtube, музичних треків із Spotify допомагають додати до онлайн навчання більше привабливості і таким чином нівелювати психологічні труднощі [9].

Зміст навчання іноземної мови містить як лінгвістичний, так і психологічний компонент. Лінгвістичний компонент – це передусім мовний, мовленнєвий, соціокультурний матеріал. Психологічний компонент передбачає формування навичок користуватися мовою, що вивчається, для комунікації в різних життєвих ситуаціях, тобто, власне, формування певних механізмів мовлення. Тому стосовно учня, здобувача, який вивчає іноземну мову, слід звернути увагу на такі базові чинники успіху: «пізнавальна та комунікативна активність, внутрішня вмотивованість навчання, особистісна значущість мовленнєвої діяльності, комфортність навчання, самоконтрольованість процесу, відсутність відчуття неподоланності труднощів вивчення іноземної мови. Тобто сам процес навчання має ґрунтуватися на внутрішній мотивації і сприйматися як особистісно доцільний, життєво необхідний.

До навчальної діяльності здобувачів спонукає передусім мотивація самовдосконалення, бажання глибоко й системно засвоїти знання, щоб мати можливість креативно їхнього застосовувати в найрізноманітніших ситуаціях [1, с. 26]. Проте слід зважати на те, що під час дистанційного формату навчальна діяльність трансформується через відсутність звичної взаємодії в умовах аудиторної роботи. У таких реаліях необхідно переорієнтовуватися саме на позитивні аспекти онлайн- навчання – можливість формувати навчальні модулі, добираючи найбільш корисні й цікаві для здобувачів матеріали, гнучкість взаємодії, при якій здобувачі формують у собі вміння самостійно обирати час і місце для навчальної діяльності, маючи необмежений доступ до ресурсів Інтернету. Особливої значущості набуває вміння організувати самого себе, показати високий рівень свідомості – тобто чітко розуміти значущу для себе мету, мотиви й відповідним чином регулювати, планувати свої дії. Однак дається взнаки недостатньо сприятливі умови

для навчання навичок усного мовлення [4]. Виникають під час дистанційного навчання і певні соціально-психологічні проблеми адаптації до іншої форми навчання, пов'язані зокрема з відсутністю достатньої можливості створити необхідну емоційну насиченість процесу вивчення мови під час спілкування за допомогою комп'ютерної техніки [8].

За своєю психологічною сутністю процес навчання являє собою спільну діяльність викладача і здобувачів, тому винятково важливою є наявність особистого контакту. Знання засвоюються краще, якщо відбувається взаємодоповнювальне поєднання вербальної і невербальної взаємодії, коли відбувається своєрідний обмін психічною енергією і створюється психологічно комфортне середовище для спілкування. Психологічний комфорт – це ті умови навчання, коли людина почувається спокійно, впевнено і отримує задоволення потреби здобувати знання. Тобто це є дуже важливою умовою ефективності навчання, оскільки створення позитивної налаштованості вже перед початком навчання є необхідною умовою психологічного комфорту під час подальшої дистанційної роботи. Тому недостатня узгодженість між особливостями дистанційних технологій і психологічними аспектами, некоректна організація дистанційної взаємодії може істотно перешкоджати ефективному процесу навчання і зумовлювати психологічний дисбаланс (Costa, 2020). З огляду на це варто детальніше зупинитися на певних аспектах психології людини, які слід брати до уваги в контексті онлайн-навчання.

В умовах дистанційного навчання, на яке суспільство було вимушене перейти під час пандемії коронавірусу, викладачам доводиться адаптувати прикладні навички організації безпосередньої взаємодії зі здобувачами до нової ситуації, коли комунікація з аудиторією відбувається через екран комп'ютера, і формат такого спілкування має свою специфіку, що суттєво відрізняється від традиційного, усталеного впродовж усієї історії існування людства. Дистанційне контактування створює певні спотворення у процесі передавання інформації, адже повноцінна взаємодія передбачає як вербальну, так і невербальну складові. Саме цей аспект і зумовлює посилення

інтересу до психологічної сутності інтеракції за посередництва комп'ютерної техніки.

Учені-психологи в 1996 році з'ясували, що у взаєминах людей визначальну роль відіграють дзеркальні нейрони – унікальні клітини кори головного мозку, що активуються, коли ми бачимо певну дію іншої людини [10]. Йдеться про те, що в того, хто дивиться, активуються ті самі зони, які відповідають за моторику зокрема, як і ті, що має людина, яка здійснює певні рухи. Такий феномен автоматичного відтворення на підсвідомому рівні дій іншого наближає нас до розуміння природи здатності мозку людини до емпатії, психологічного підґрунтя функції залучення людини до комунікації. Тобто від невербальних чинників взаємодії значною мірою залежить рівень сприйняття, якість взаємодії, наявність сприятливого емоційного тла, концентрація уваги і, відповідно, якість розуміння отримуваної інформації. Наприклад, коли ми бачимо усмішку, то активується та зона мозку, що надає сигнали до нервів, які відповідають за певні м'язи. Навіть якщо ми ще не усміхаємося, мимоволі, на підсвідомому рівні, ми вже «включаємося» в цей процес, відчуваємо емоційний стан людини та схильні невербально також показати свої позитивні емоції. Тому в процесі навчання винятково важливо як для викладача, так і для здобувача бачити одне одного. Саме в такому контексті вивчення ролі, яку відіграють дзеркальні нейрони, проводилися дослідження природи здатності людини до емпатії, визначалися особливості формування соціальних навичок у процесі інтеракції з іншими [7].

Контакт очей створює більший рівень довіри до того, на кого ми дивимося, у нас з'являється більше простору для зацікавленості. Ми виявляємо емпатію, співпереживання до людей, коли бачимо прояви їхніх емоцій, здатні налаштуватися відповідно до певного стану людини, яка для нас цікава, виявляємо приязне ставлення до неї. Якщо людина, яку ми слухаємо, розповідає щось із великою зацікавленістю, то вербальна інформація, її увиразнення невербальною мовою жестів, мімікою в нас також викликатиме зацікавленість, допомагатиме краще концентрувати увагу на матеріалі онлайн заняття, повноцінно засвоювати інформацію.

Цілком комфортне для взаємодії і водночас сприятливе для навчання іноземної мови комунікативне середовище за умови практично цілковитого переходу на дистанційне навчання створити проблематично, оскільки всі учасники навчального процесу позбавлені можливості особистого контакту, який, як ми вже зазначали, є дуже важливим чинником повноцінної взаємодії викладача та здобувачів. Тому в реаліях нашого життя важливо сконцентрувати увагу на тих особливостях комунікації за посередництва комп'ютерної техніки, що можуть, принаймні, пом'якшити негативний вплив практично цілковитої відсутності особистої взаємодії як на студента, так і на викладача. І однією з таких особливостей є обов'язкове дотримання правила – завжди вмикати відеокамеру – і здобувачам, і викладачам, виявляти ініціативність і активно включатися в процес дистанційного навчання.

Упровадження дистанційного навчання позбавляє здобувачів, які вивчають іноземні мови, емоційного сприйняття навчального контенту. Вебінари, зазначається в анкетах самих здобувачів, не можуть повною мірою замінити аудиторне спілкування. Попри всю технологічність – віртуальні дошки, відео та аудіоконтент, онлайн-взаємодія позбавлена можливості невербальної комунікації у вигляді зорового контакту, усмішки. Під час проведеного опитування здобувачі визнали, що нестача позитивного емоційного чинника знижує навчальну мотивацію, викликає ефект звикання до екранного спілкування, призводить до швидкої втоми і, як наслідок, до розсіяної уваги.

Вимушений перехід вищих навчальних закладів на дистанційне навчання – це виключно тимчасовий захід. Водночас уже варто зосередитися на тому, як поєднати високу технологічність із позитивним емоційним контекстом звичайної аудиторної роботи. Надзвичайно важливим є уникнення стресогенних чинників, що має вплинути на підвищення рівня очікувань від навчання як у здобувачів, так і викладачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии/ С. Л. Рубинштейн. – Москва : Педагогика.– С.24 – 32.
2. Deepika Nambiar. (2020). The impact of online learning during COVID-19: students' and teachers' perspective. The International Journal of Indian Psychology. Volume 8, Issue 2. April-June, 2020, p. 783-793.
3. Halim, M. S. A. A., Hashim, H. (2019). Integrating web 2.0 technology in ESL classroom: A review on the benefits and barriers. Journal of Counseling and Educational Technology. 2019. № 2 (2), pp. 1-8. [Электронийресурс]. – Режимдоступу: <https://doi.org/10.32698/0381>.
4. Kirillova A., Koss E., Usatova I. (2019). Applying blended learning approach to teaching English to master's students. SHS Web of Conferences. 2019. № 69. pp. 1-8. [Электронийресурс]. – Режимдоступу: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20196900061>.
5. Lin, Chi-Jen, Hwang, G. J. (2018). A learning analytics approach to investigating factors affecting EFL students' oral performance in a flipped classroom. Educational Technology & Society. 2018. №21 (2). pp. 205-219. [Электронийресурс]. – Режимдоступу: <https://www.jstor.org/stable/26388398?seq=1>
6. Lin Ch., Warschauer M. (2015). Online Foreign Language Education: What Are the Proficiency Outcomes? The modern language journal. 2015. Vol. 99, issue 2. pp. 394-397. [Электронийресурс]. – Режимдоступу: https://doi.org/10.1111/modl.12234_1
7. Lindsay M. Oberman, Jaime A. Pineda, Vilayanur S. Ramachandran (2007). The human mirror neuron system: A link between action observation and social skills. Social Cognitive and Affective Neuroscience, Volume 2, Issue 1, March 2007, pp. 62–66. [Электронийресурс]. – Режимдоступу: <https://doi.org/10.1093/scan/nsl022>
8. Melor M. Y., Salehi, H., & Chenzi, C. (2019). Integrating social networking tools into ESL writing classroom: Strengths and weaknesses. English Language Teaching, №5 (8). pp. 42-48. [Электронийресурс]. – Режимдоступу: <https://doi.org/10.5539/elt.v5n8p42>.

9. Morat, N., Shaari, A., & Abidin, M. J. Z. (2016). Facilitating ESL learning using Youtube: Learners' motivational experiences. Banda Aceh, Malaysia: Association of Malaysian Researchers and Social Services Faculty of Teacher Training and Education, Universitas Syiah Kuala, Darussalam. 2016. P. 23.

10. Rizzolatti, G., Fadiga, L., Gallese, V., & Fogassi, L. (1996). Premotor cortex and the recognition of motor actions. *Cognitive Brain Research*, 3 (2), pp. 131–141. doi:10.1016/0926-6410(95)00038-0.

11. Wang H., Bonem E., Moss J., Nelson D., Levesque-Bristol C. (2019). Need Satisfaction and Need Dissatisfaction: Comparative Study of Online And Face-to-face Learning contexts. *Computers in Human Behavior*. 2019. Vol. 95. pp. 114 – 125.

12. Zoltan Dornyei (2019). Psychology and Language Learning: The Past, the Present and the Future. *Journal for the Psychology of Language Learning*. Issue 1, June 2019, pp. 27-41. [Електронийресурс]. – Режимдоступу: <http://www.iapll.com/journal>.

ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Наталія Михайлюк

*Харківський національний економічний університет імені
Семена Кузнеця, м. Харків*

У науковій літературі багато уваги приділено провідним, так званим соціальним компетенціям молоді людини. Викликають інтерес питання, пов'язані з мовною компетенцією. Якщо розглядати мовну компетенцію як узагальнене поняття інтегрованої властивості особистості, то структура цієї компетенції включає три основні (специфічно предметні) блоки: власне мовні, мовленнєві та комунікативні компетенції. Зрозуміло, що під час навчання здобувачі банківської справи набувають ще соціокультурні компетенції, які, по суті, пов'язані з особливостями не лише мовної освіти: на формування цих компетенцій спрямовуються й інші дисципліни.

Людина повинна володіти комплексом професійно зорієнтованих знань, умінь і навичок, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків та самореалізації. У світлі цього зростають вимоги й до мовно-мовленнєвої підготовки спеціаліста, адже оволодіння основами будь-якої професії розпочинається із засвоєння певної суми загальних і професійних знань, а також оволодіння основними засобами розв'язання професійних завдань, що й передбачає належний рівень сформованості професійно зумовленого мовлення. Це є важливою складовою фахової підготовки спеціалістів усіх напрямків. Учасники спілкування повинні володіти засобами мови, якою вони спілкуються, оскільки за допомогою них можна побудувати і сформулювати значущі висловлювання, вміло їх використовувати. Йдеться про знання мови на фонологічному, семантичному (лексичному і граматичному) і структурно-синтаксичному рівнях, тобто знання всіх елементів фонетики певної мови, законів сполучуваності алофонів у мовленні, знання граматичних категорій та правил їх поєднання, розуміння значень великої кількості слів, що складають лексичну основу мови та знання правил їх сполучуваності та деривації (лат. derivative – утворюю), уміння формувати речення різних семантичних та структурних типів.

Окрім цих складових, до мовної компетенції відносять уміння перефразування висловлювань, розрізнення синонімії та омонімії, правильних і неправильних (девіативних) речень. Мовна компетенція як система знань із граматики, фонетики, лексики, стилістики тієї мови, що вивчається, не повинна розглядатися окремо від мовленнєвої, а слугувати її теоретичною основою шляхом аналізу і синтезу текстів.

До мовних компетенцій належать:

- знання базових мовознавчих понять, основних відомостей із різних розділів мовознавства, передбачених програмою з української мови за професійним спрямуванням;
- базові лексичні, граматичні, стилістичні, орфоепічні, правописні вміння;
- внутрішня потреба вивчати українську мову (як рідну, державну);

- розуміння зображувально-виражальних можливостей рідної (української) мови;
- уміння внутрішньо проникати в смисл дидактичного тексту;
- уміння здійснювати різні види мовного розбору;
- лінгвосоціокультурні компетенції (інтеграція знань лінгвістичної і соціокультурної змістової ліній курсу української мови, серед них знання правил мовленнєвого етикету українців, виразів народної мудрості);
- досвід самостійної предметної діяльності — навчально-пізнавальної, аналітичної, синтетичної та ін.

Отже, мовну компетенцію можна розглядати, як загальне комплексне поняття, що свідчить про рівень навчальних досягнень з мови та мовленнєвого розвитку здобувачабанківської справи; у вузчому тлумаченні, як одну з її складових (різновид навчально-предметної компетенції з ділової мови), тобто власне мовну, пов'язану із засвоєнням лінгвістичної змістової лінії курсу української мови за професійним спрямуванням.

Оволодіння мовою і мовленням — необхідна умова формування соціально активної особистості. Мовлення є не лише засобом спілкування, але й засобом мислення, носієм свідомості, пам'яті, інформації, засобом управління своєю поведінкою.

До мовленнєвих компетенцій належать:

- знання базових мовних понять;
- здатність адекватно сприймати, розуміти, оцінювати та відтворювати почуте чи прочитане;
- здатність до мовленнєвої творчості;
- здатність планувати, готувати майбутнє висловлювання в різних жанрах, виступати з повідомленням;
- здатність реалізовувати задум у процесі мовленнєвої діяльності;
- уміння аудіювання, читання, говоріння, письма;
- гнучке вміння використовувати засоби рідної (української) мови залежно від типу, стилю мовлення;
- навички красномовства;
- уміння редагувати власне та чуже мовлення;

- здатність до контролю, самоконтролю результатів мовленнєвої діяльності.

На основі мовної і мовленнєвої компетенції формується комунікативна. Під комунікативною компетенцією розуміється комплексне застосування мовних і немовних засобів для комунікації, спілкування в конкретних ситуаціях.

Комунікативна компетенція включає в себе:

- уміння доцільно використовувати засоби рідної (української) мови в практиці живого спілкування;
- уміння наводити переконливі аргументи в процесі розмови;
- здатність орієнтуватися в ситуації спілкування;
- уміння встановлювати та підтримувати контакт із співрозмовником;
- змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації.

Опорою в цих мовленнєвих діях стають формули мовленнєвого етикету, які є невід'ємним чинником комунікації. Тому, формування комунікативних умінь насамперед починається засвоєння формул мовленнєвого етикету, призначених для обслуговування найрізноманітніших ситуацій: вітання, знайомства, вибачення, подяки, прохання, привернення уваги, згоди, відмови, заборони, побажання, телефонної розмови тощо. Отже, ці складові є невід'ємною частиною формування навичок ділового спілкування майбутніх бакалаврів банківської справи [1].

Техніка ділового спілкування, уміння правильно спілкуватися, знання правил ділового етикету – це тільки частина важливих знань і навичок, необхідних усім для успішної кар'єри. Крім того, знання ділового протоколу, етикету, володіння вербальною і невербальною частиною мовного етикету важливо ще й в психологічному плані. Психологічні аспекти ділового спілкування мають не аби яке значення. Важливо розуміти загальні закономірності ділового спілкування, що дасть змогу аналізувати ситуацію, враховувати інтереси партнера, говорити спільною мовою.

Ділове спілкування є необхідною частиною людського життя, найважливішим видом відносин з іншими людьми.

Вічним і одним із головних регуляторів цих відносин є етичні норми, у яких виражені наші уявлення про добро і зло, справедливість і несправедливість, правильність або неправильність вчинків людей. І, спілкуючись у діловій співпраці з підлеглими, начальником або колегами, кожен так чи інакше, свідомо чи стихійно спирається на ці уявлення.

Але залежно від того, як людина розуміє моральні норми, який зміст у них вкладає, у якій мірі віна їх враховує в спілкуванні, вона може як полегшити собі ділове спілкування, зробити його більш ефективним, допомогти у вирішенні поставлених завдань і досягненні цілей, так і утруднити це спілкування або навіть зробити його неможливим.

Спілкування – це процес взаємозв'язку і взаємодії людей. У діловому спілкуванні вони передають один одному різноманітну інформацію, обмінюються думками, судженнями, знаннями, переконаннями, ідеями, результатами своєї діяльності, заявляють про свої потреби, інтереси, цілі, засвоюють практичні навички та вміння, моральні принципи і правила етикету, звичаї, обряди, традиції, ведуть пошук нових шляхів і заходів подолання виникаючих труднощів і проблем, приймають колективні рішення.

Ділове спілкування – дуже багатогранний процес, який реалізується у формах міжособистісного спілкування, соціального діалогу, ділового або професійного спілкування. [2, 5 – 9]. Отже, воно має бути спрямоване на формування мовної компетенції майбутнього бакалавра банківської справи, яка поєднує в собі вміння вільно орієнтуватися в словниковому фонді української мови, ефективно використовувати її багатства у професійній діяльності, розвивати активність, самостійність та творчі здібності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мовна компетенція як складова професійної компетентності. – Режим доступу: <https://kumlk.kpi.ua/node/1600>.

2. Седова Л. Етика делового общения. / Л. Седова. – Харьков: ХГЭУ, 2002. – 384 с.

НАШІ АВТОРИ

1. **Баєва Юлія**, кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук і права, Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ.

2. **Береговий Сергій**, кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

3. **Білецький Микола**, аспірант, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

4. **Божко Сергій**, кандидат політичних наук, науковий співробітник, Національний заповідник «Софія Київська», м. Київ.

5. **Боршиполець Катерина**, здобувач вищої освіти, Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ.

6. **Босак Павло**, викладач, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

7. **Ботіка Тетяна**, кандидат історичних наук, доцент Одеського національного академічного університету харчових технологій, м. Одеса.

8. **Боцко Ганна**, здобувач вищої освіти, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

9. **Буравченкова Світлана**, кандидат історичних наук, професор кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

10. **Бураков Михайло**, здобувач вищої освіти, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

11. **Вовкодав Анастасія**, здобувач вищої освіти, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

12. **Воротняк Людмила**, кандидат педагогічних наук, доцент, Гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький.

13. **Гордієнко Михайло**, кандидат політичних наук, доцент, Яготинський інститут Міжрегіональної академії управління, м. Яготин.

14. **Діденко Лариса**, кандидат філософських наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ.

15. **Довгань Анатолій**, доктор філософських наук, доцент, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, м. Тернопіль.

16. **Єгоров Владислав**, кандидат історичних наук, доцент кафедри політології і права, Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ.

17. **Жученко Софія**, здобувач вищої освіти, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

18. **Зайцев Євгеній**, здобувач вищої освіти, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

19. **Закреницька Людмила**, кандидат філологічних наук, доцент, Гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький.

20. **Земзюліна Наталія**, доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси.

21. **Калініченко Анна**, викладач, ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБІПП, м. Ніжин.

22. **Кістень Володимир**, викладач, ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБІПП», м. Ніжин.

23. **Кітов Микола Григорович**, доктор філософських наук, професор, професор кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

24. **Коваль Анна**, завідувач кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук, доктор наук з державного управління, професор, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

25. **Коновалова Вікторія**, здобувач вищої освіти, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

26. **Коротка Анастасія**, здобувач вищої освіти, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

27. **Коцюбанська Ольга**, кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

28. **Крищенко Дмитро**, аспірант, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

29. **Кузьменко Валентина**, здобувач вищої освіти, Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ.

30. **Кузьмик Ульяна**, кандидат технічних наук, доцент, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

31. **Курас Артем**, кандидат політичних наук, науковий співробітник Інституту соціології НАН України, м. Київ.

32. **Левицька Надія**, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

33. **Леплинська Аліна**, аспірант, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

34. **Лисенко Тетяна**, старший викладач, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ.

35. **Мазур Оксана**, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси.

36. **Мамроцька Оксана**, кандидат історичних наук, доцент, Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса.

37. **Масненко Віталій**, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси.

38. **Медвідь Федір**, доктор наук у галузі політології, кандидат філософських наук, професор, Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ.

39. **Мигун Микола**, кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біології та основ сільського господарства, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів.

40. **Михайлевич Артур**, здобувач вищої освіти, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

41. **Михайлюк Наталія**, старший викладач, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків.

42. **Назаренко Тетяна**, завідувач відділу навчання географії та економіки, Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ.

43. **Нікітіна Ірина**, кандидат психологічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

44. **Олешко Михайло**, старший викладач, ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України» м. Ніжин.

45. **Олійник Ірина**, старший викладач, ВСП «Київський фаховий коледж міського господарства Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського», м. Київ.

46. **Павлов Валерій**, кандидат філософських наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

47. **Перегида Євген**, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права, Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ.

48. **Пересада Катерина**, здобувач вищої освіти, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

49. **Петренко Ірина**, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та суспільних наук, ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава.

50. **Петриківська Олена**, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Одеський національний університет ім. І. І. Мечнікова, м. Одеса.

51. **Пивоваренко Олена**, кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

52. **Пилипенко Олександр**, доктор історичних наук, професор кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

53. **Пінчук Тетяна**, кандидат філологічних наук, професор, декан факультету української філології і соціальних комунікацій, ДЗ «Луганський національний університет ім. Т. Шевченка», м. Старобільськ.

54. **Пономаренко Ірина**, здобувач вищої освіти, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси.

55. **Похиленко Ірина**, кандидат юридичних наук, доцент, Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ.

56. **Приблуда Людмила**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

57. **Присяжнюк Юрій**, доктор історичних наук, професор кафедри історії України, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси.

58. **Редіна Дар'я**, здобувач вищої освіти, Глухівський Національний педагогічний університет ім. Олександра Довженка, м. Глухів.

59. **Романюк Володимир**, аспірант, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

60. **Сапіга Вікторія**, здобувач вищої освіти, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

61. **Саракун Лариса**, кандидат філософських наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

62. **Силка Оксана**, доктор історичних наук, професор кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

63. **Синявська Лариса**, доктор історичних наук, професор кафедри історії України, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси.

64. **Скиба Ольга**, кандидат педагогічних наук, доцент, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ.

65. **Соловей Анатолій**, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціології, філософії і права, Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса.

66. **Соломко Наталія**, викладач, ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіПП, м. Ніжин.

67. **Степова Катерина**, кандидат технічних наук, доцент, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

68. **Тішкіна Наталія**, кандидат ветеринарних наук, доцент ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», м. Дніпро.

69. **Троян Олена**, здобувач вищої освіти, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

70. **Уліщенко Андрій**, викладач, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

71. **Ульянова Катерина**, кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ.

72. **Чугаєва Наталія**, кандидат психологічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

73. **Шейко Наталія**, асистент кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

74. **Шерегій Олександра**, адміністратор, викладач, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

75. **Шиліна Вікторія**, здобувач вищої освіти, Національний університет харчових технологій, м. Київ.

76. **Шиліна Наталія**, вчитель, Гімназія № 283 II–III ступенів, м. Київ.

**ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО
ПРОЦЕСУ В УМОВАХ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У
ВИЩІЙ ШКОЛІ: МЕТОДОЛОГІЯ,
МЕТОДИКА, ПРАКТИКА**

20 травня 2021 року

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, галузевої термінології та інших відомостей